Михаил Булгаков

Избрано

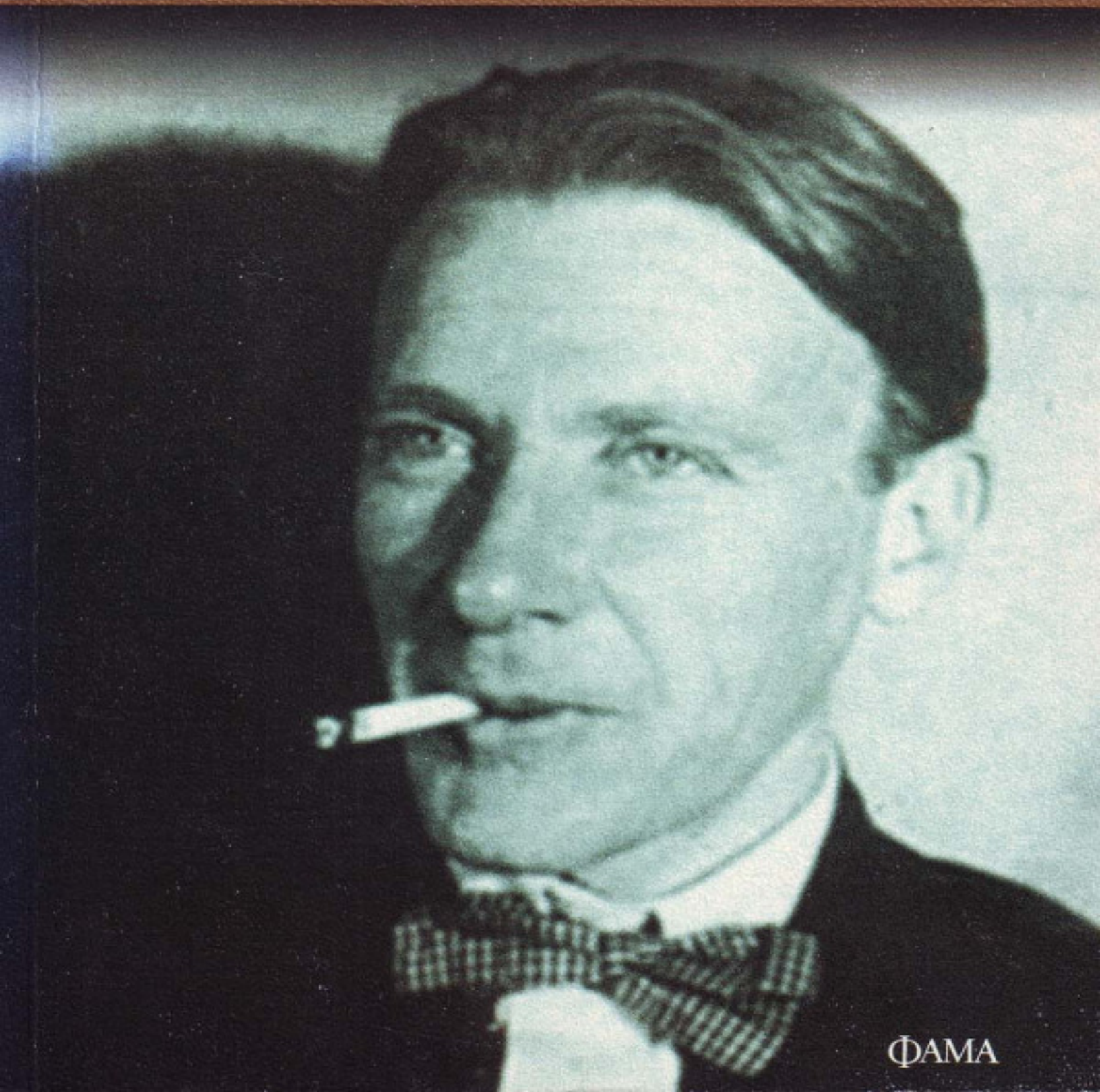

ФАМА

МИХАИЛ БУЛГАКОВ
ИЗБРАНО

Превод: Лиляна Минкова, Борис Мисирков

chitanka.info

Сборникът съдържа знаменития роман на Михаил Булгаков „Кучешко сърце“, повестите „Дяволиада“ и „Фаталните яйца“, цикъла разкази „Записки на младия лекар“ и фейлетони, писани през 20-те години на XX век.

Ръкописите не горят.

Михаил Булгаков

Михаил Булгаков влезе в руската литература с мощ, подобно на Фьодор Достоевски и Лев Толстой.

Максимилиан Волошин

По природа Булгаков беше лирик. Сега никой не може да отрече, че той се превърна в сатирика на нашето време. И стана такъв по неволя, защото самата епоха го обрече на този жанр.

Марина Черкашина

Той беше безподобен в присмеха и проявяваше докрай великолепното си презрение… Той беше гений!

Анна Ахматова

КУЧЕШКО СЪРЦЕ

I

Уууууху-хууу! О, погледнете ме, загивам! Виелицата ми отслужва опелото в тунела за вътрешния двор и аз вия заедно с нея. Отидох си, за едната хубост си отидох. Онзи мръсник с кирливото кепе, готвачът от стола за нормално хранене на служителите от Централния съвет за народно стопанство ме лисна с вряла вода и ми ощави левия хълбок. Какъв гад! А на всичко отгоре се пише пролетарий! Господи боже мой, колко ме боли! Чак с кокалците си усетих врялата вода. Сега вия, ама от виене полза няма!

Какво толкоз съм му направил? Нима ще подям Съвета за народно стопанство, ако се поровя в боклука?! Свидлива твар! Погледнете му някой път мутрата! Широка е като тепсия. Простак! Това са хората! По пладне ме нагости кирливото кепе свряла вода, а вече започва да се мръква, сигурно наближава четири подир обед, защото здравата се размириса на лук откъм Пречистенската пожарна команда. Както цял свят знае — на вечеря пожарникарите ядат каша. Но яденето им не струва, то е нещо като гъбите. Едни познати кучета от Пречистенка впрочем бяха ми казвали, че на Неглинная в ресторант „Бар“ плюскат дежурното меню — гъби със сос пикант, по три рубли и седемдесет копейки порцията. Въпрос на вкус — аз, като ям гъби, все едно, че ближа галош… Уууу…

Хълбокът ме боли непоносимо и съвсем ясно виждам завършека на моята кариера. Утре ще ми излязат рани и искам някой да ми каже с какво ще ги лекувам. Лятно време можеш да се скриеш в парка Соколники, там има една специална, много хубава трева, а освен туй се наяждаш безплатно със саламени обелки — гражданите хвърлят омазнена хартия, ближеш колкото ти душа иска. И ако не се намери някоя грозотия, която да запее насред поляната на лунна светлина „Мила Аида“, ама тъй, че чак да ти се стъжни животът, би било прекрасно. А сега къде да ида? Вас не са ли ви ритали по задника с ботуши? Ритали са ви. С тухла замервали ли са ви? Сигурно достатъчно много пъти. Всичко съм препатил, примирил съм се със

съдбата си и ако сега се жалвам, то е само поради физическата болка и студа, защото духът ми още не е угаснал… Държелив е кучешкият дух!

Но тялото ми е било и пребито, хубавичко се нагаврихa хората с него. Най-лошото е, че когато ме лисна онзи с врялата вода, козината ми започна да окапва, и излиза, че за левия си хълбок нямам никаква защита. Като нищо мога да пипна пневмония, а пипна ли я, граждани, ще пукна от глад. С пневмония е редно да се лежи в някой официален вход под стълбището, а кой вместо мен, болния бекярин, ще търчи по боклукчийските кофи да търси нещо за хапване? Ако ми настине белият дроб, ще се повлека по корем, ще изнемощея и всеки ще може да ме претрепе, и метачите ще ме хванат за краката и ще ме хвърлят в каруцата.

Измежду всички пролетарии метачите са най-големите гадници. Долни отрепки. Готвачи има всякакви. Да речем, Влас, бог да го прости, от Пречистенка, на колцина е спасил живота. Защото, като си болен, най-важното е да се наядеш хубавичко, а тоя Влас, разправят старите кучета, някой път запокитвал кокал, а по него четвърт кило месо. Дано да му е отишла душата в рая, защото е бил истинска личност, готвач на самия граф Толстой, а не от Съвета за нормално хранене. Какви ги вършат в това нормално хранене, кучешкият ми ум не го побира. Мръсниците варят чорба от вмирисано осолено месо, а ония, клетниците, хич нищо не подозират. Грабят, плюскат, лочат.

Някоя машинописчица получава по IX категория четирийсет и пет рубли; е, вярно, от време на време нейният любовник й подарява копринени чорапи. Ама колко гаври й се налага да изтърпи заради тия чорапи. Щото той не признава обикновените пози, ами я подлага на френска любов. Мръсници са тия французи, между нас казано. Нищо, че плюскат богато и все с червено вино. Да… Ще му идва на крака машинописчицата, щото с четирийсет и пет рубли заплата в „Бар“ не можеш да влезеш! На нея за кино не й стигат, а за жените киното е едничката утеха в живота. Трепери, мръщи се, ама лапа. Само като си помислиш: четирийсет копейки за първо и второ, а те — и първото, и второто заедно — не струват дори петнайсет копейки, защото останалите двайсет и пет копейки ги е задигнал домакинът. А от такова хранене ли има нужда тя? Върхът на левия й бял дроб не е наред и е хванала женска болест на френска почва, в нейната служба са й взели удръжки, в стола са я нахранили с вмирисано месо, ето я, ето я…

Припка през тунела с чорапите от любовника й. Краката й премръзнали, на стомаха й духа, защото козината й е горе-долу като моята, а ходи с тънки кюлотки, едно дантелено нищо и половина, за кеф на любовника си. Само ако посмее да обуе фланелени, оня ще викне: „Хич не си изящна! На мен моята Матрьона ми е дошла до гуша, не мога да й гледам фланелените кюлоти, искам да ми е хубаво. Сега съм председател и каквото открадна — всичкото отива за женско тяло, за шоколади и шампанско. Щото на младини достатъчно съм се нагладувал, стига ми толкоз, а задгробният живот не съществува.“

Жал ми е, жал ми е за нея! Ама за мене си ми е още по жал! Не го казвам от егоизъм, о не, а защото наистина не сме при равни условия. На ней барем вкъщи й е топло, а на мен… Къде да ида? Уууу…

— Къчи, къчи, къчи! Буби, ей, Буби… Защо скимтиш, горкичкото, кой ти е направил нещо лошо? Ух…

Тая вещица, сухата виелица, дрънна портата и зашлеви госпожичката по бузата като е метла. Подпретна й поличката до колената, та се видяха кремавите чорапи и една тясна ивичка от зле изпраното й дантелено бельо, заглуши думите и затрупа кучето със сняг.

Божичко… Какво лошо време… Ух…

И стомах ме боли. Това е от осоленото месо. Докога ли има да се мъча?

Госпожичката приведе глава и се втурна в атака. Щурмува портата, а на улицата вихрушката започна да я върти и развява, после я усука като снежен винт и тя се изгуби.

А кучето остана в тунела към вътрешния двор и, страдайки от попарения си хълбок, се притисна до студената масивна стена, задъха се и твърдо реши, че няма да мръдне от това място, тук ще си умре, в тунела. Отчаянието го събори. Толкова криво и мъчно му стана, такава самота и страх го налегнаха, че от очите му взеха да излизат като пъпчици ситни кучешки сълзи, които веднага изсъхваха. От пострадалия му хълбок бяха щръкнали степани замръзнали валма, а между тях прозираха зловещите петна на обгарянето. Колко загубени, тъпи и жестоки са готвачите! „Буби“ го нарече тя… Какъв ти Буби, дявол да го вземе?! Буби значи заоблен, охранен, глупав, плюска овесена каша, има знатни родители, а той е рошав, длъгнест и

наръфан, дрипа, бездомно куче. Впрочем от добри чувства го каза момичето.

Вратата на яркоосветения магазин на отсрещната страна на улицата тракна и оттам излезе един гражданин. Именно гражданин, а не другар, и дори, ако искаме да сме съвсем точни — господин. Щом тръгна насам, стана съвсем ясно — господин е. Да не мислите, че палтото ме е подлъгало?! Глупости! С палта сега и доста пролетарии ходят. Вярно, че яките им не са същински, излишно е да го казваме, но все пак отдалеч можеш да сбъркаш.

Виж, по очите няма начин да сбъркаш — нито отблизо, нито отдалеч. О, очите са нещо значително. Като барометър са. Веднага проличава кой е коравосърдечен, кой за едното нищо може да те ритне по ребрата, а кой се плаши и от сянката си. Тия подлоги най обичам да ги ръфам за глезена. Щом те е страх, значи си го заслужаваш. Ррр… бау, бау… бауууу…

Господинът уверено прекоси улицата, обгърнат от вихрушката, и се запъти към тунела за вътрешния двор. Да, на тоя всичко му личи. Тоя вмирисано осолено месо не кусва. А дори и да му го сервират някъде, голям скандал ще вдигне, ще пише до вестника: „На мен, Филип Филипович, искаха да ми пробутат…“

Все повече се приближава… Тоя яде обилно и не краде, тоя няма да ме ритне, него от нищо не го е страх, а не го е страх, защото вечно е сит. Той е по умствения труд, господин с културна островърха брадичка и посивели мустаци, пухкави като на френски рицар, но по виелицата от него се разнася гадна миризма — на болница. И на пура.

Какъв дявол, пита се, е търсил в кооперацията на ЦКС? Съвсем се приближи… Какво търси?… Уууууууууу… Какво може да е купувал в това загубено дюкянче, не му ли стигат деликатесните магазини по Охотни ряд? Какво е това? Салам?! Господине! Ако бяхте видели от какво правят тоя салам, щяхте да избикаляте магазина. Дайте го на мен.

Кучето събра остатъка от силите си и обезумяло запълзя от тунела към тротоара. Виелицата загърмя като с пушка над главата му, развя грамадните букви на платнения плакат. „Възможно ли е подмладяването?“

То се знае, че е възможно. Миризмата ме подмлади, накара ме да отлепя корем от плочника, застяга с парливи вълни празния ми от две

денонощия стомах — тая миризма, която надви болничната, райската миризма на салам с чесън и чер пипер. Усещам, знам, саламът е в десния джоб на шубата му. Той е над мен! О, властелине мой! Погледни ме! Аз умирам! Робска ми е душичката! На всичко съм, готов!

Кучето запълзя по корем като змия, ронейки сълзи. Погледнете как ме разкраси готвачът. Ама знам, че за нищо на света няма да ми дадете. Ох, много добре познавам богатите. А всъщност за какво ви е той на вас? За какво ви е скапан кон? Отрова такава само Мосселпром продава![1] А вие днес сте закусвали, вие сте величина от световно значение благодарение на мъжките полови жлези. Уууу… Какви работи стават по света! Още не ми се мре, грехота е да си отида млад и зелен. Ще взема да му близна ръката — нищо друго не ми остава.

Загадъчният господин се наведе над кучето, блесна със златните рамки около очите си и измъкна от джоба си бял продълговат пакет. Без да си сваля кафявите ръкавици, разви хартията, която вихрушката тутакси грабна, и отчупи парче от салама, именуван „Специален краковски“. И даде това парче на кучето. О, безкористна личност. Уууу…

— Фиу, фиу — подсвирна господинът и добави с извънредно строг глас: — Вземи, Буби! Буби!

Пак Буби! Хубаво име ми измислихте! А бе викайте ми както си щете. Заради тази ваша изключителна постъпка.

Кучето мигновено разкъса червото, захапа с хлипане краковския и го изплюска на бърза ръка. При това до сълзи се задави със салам и сняг, насмалко не нагълта и канапчето. Пак ще ви близна ръката. Целувам ви панталона, благодетелю мой.

— Засега ти стига толкова… — Господинът говореше отсечено, сякаш командуваше. Той се наведе над Буби, погледна го изпитателно в очите и неочаквано прокара интимно ръката си с ръкавица по корема на кучето.

— Аха — многозначително каза той, — гердан нямаш, това е идеално — тъкмо ти ми трябваш. Тръгвай след мен. — Той щракна два-три пъти с пръсти. — Фиу, фиу!

След вас съм готов и накрай света да ида! Ако щете, ритайте ме с касторените си шушони, думичка няма да ви кажа.

По цялата Пречистенка светеха уличните лампи. Хълбокът го болеше непоносимо, но Буби от време на време забравяше за него, погълнат от едничката мисъл — как да не загуби в навалицата дивното видение, с шубата и да му изрази по някакъв начин любовта и предаността си. И по Пречистенка, докато стигнат до Обуховата уличка, я изрази шест-седем пъти. Целуна му шушона на пресечката с Мъртва уличка и проправяйки му път, така уплаши с дивия си вой една дама, че тя седна на бордюра.

На два-три пъти прискимтя, за да поддържа жалостта към себе си.

Някакъв долен безстопанствен котарак, имитация на сибирски, се измъкна иззад водосточната тръба и въпреки виелицата надуши краковския. На Буби му причерня пред очите при мисълта, че богатият чудак, който събира ранени кучета от улицата, като нищо може да вземе със себе си и този разбойник, и ще се наложи да делят с него мосселпромовските изделия. Затуй така изтрака със зъби срещу котарака, че той с фъщене, приличащо на съскането на пробит маркуч, се изкатери по улука чак до втория етаж… Ъррр-бау! Що Мосселпром се иска, за да нахраниш всички дрипльовци, дето миткат по Пречистенка.

Господинът оцени неговата преданост и досами пожарната команда, под прозореца, от който се чуваше приятно гъргорене на валдхорна, възнагради кучето с едно по-малко парче, някъде към двайсетина грама.

Ама че чудат човек! Седнал да ме подмамва. Не се тревожете, и бездруго няма да ви избягам. Ще вървя след вас, където заповядате.

— Фиу, фиу, фиу! Насам!

По Обуховата ли? Ама моля ви се! Много добре ни е известна тази уличка.

— Фиу, фиу!

Насам ли? С удово… А, не, да прощавате. Не, тук има портиер. А те са най-голямата напаст на тоя свят. Съвсем омразна порода. По-гадни са и от котараците. Джелатин със златни, ширити.

— Не бой се де, идвай.

— Здраве желая, Филип Филипович!

— Здравей, Фьодор!

Туй се казва личност! Божичко, с кого ме е срещнала кучешката ми съдбина! Какво ли ще е това лице, което може да вкарва улични кучета в сграда на жилищна задруга? Погледнете, тоя мръсник не гъкна. Не шавна. Вярно, че е навъсен, но — общо взето — е равнодушен под околошката със златни ширити. Сякаш това си е в реда на нещата. Уважава господина, яко го уважава! А пък аз съм с него и подир него. Какво, стиска ли ти да ме пипнеш? Таратанци. Дали да не ти захапя пролетарския мазолест крак? За всички гаври, дето съм ги изтърпял от вашего брата. Като бях паленце, малко ли пъти сте ме удряли по муцуната с метлата, а?

— Ела, ела.

Разбираме, разбираме, хич не се тревожете. Все подир вас ще вървим. Само ни показвайте пътя, а аз няма да изостана независимо от клетия ми хълбок.

От стълбището надолу:

— Писма за мен няма ли, Фьодор?

От долния край на стълбището, почтително:

— Съвсем не, Филип Филипович (интимно, много тихо, подир изкачващия се квартирант), а в апартамент номер три настаниха жилдругари.

Важният кучешки благодетел рязко се обърна на стъпалото, провеси се над парапета и попита ужасен:

— Тъй ли?

Очите му се закръглиха, а мустаците му щръкнаха. Портиерът долу навири глава, допря длани до устните си и потвърди:

— Тъй вярно, цели четири броя.

— Божичко, представям си какво ще стане сега с апартамента. И как ви се сториха те?

— Ами нищо особено.

— А Фьодор Павлович?

— Отиде да търси тухли. Ще вдигат стени.

— Туй на нищо не прилича.

— Във всички апартаменти ще настаняват, Филип Филипович, освен във вашия. Сега имаше събрание, направиха нова задруга. А предишните ги изритват!

— Какви страхотии стават. Леле-мале… Фиу, фиу…

Ида, настигам ви. Както виждате, хълбокът ми се обажда. Ще разрешите ли да ви близна шушончето?

Ширитите на портиера се скриха долу. На мраморната площадка лъхна топло от радиатора, още един завой — и ето го първия етаж.

---

[1] Тук се пародира рекламният стих на Вл. Маяковски „Нигде кроме, как в Моссельпроме“. — Б.пр. ↑

II

Да се учиш на четмо, е съвсем излишно, когато месото и бездруго си мирише от цял километър. Въпреки това (ако живеете в Москва и имате поне малко ум в главата) по неволя ще се огрaмотите, и то без каквито и да било курсове. От четирийсетте хиляди московски кучета ще се намери най-много един пълен идиот, който не умее да стъкми от букви думата „салам“.

Буби беше започнал да се учи по цветовете.

Тъкмо когато бе навършил четири месеца, из цяла Москва окачиха зелено-сини табели е надпис МСПО[1] — месарница. Повтаряме, всичко това е излишно, защото месото се усеща по миризмата. И веднъж стана грешка — подлъган от отровносинкавия цвят, Буби, чието обоняние бе заглушено от бензиновата миризма на един автомобил, се завря вместо в месарница в магазина за електропринадлежности на братя Голубизнер на улица Месарска. Там при братята кучето опита изолиран кабел, а той е по-лош и от файтонджийския камшик. Тъкмо този бележит момент трябва да се смята за начало на образованието на Буби. Вече на тротоара, веднага след инцидента, Буби започна да осъзнава, че „син“ невинаги означава „месарски“, и подвил от парливата болка опашка между задните си лапи, си спомни със скимтене, че над всички месарници първа отляво се намира една златна или рижава разкекерчена буква, приличаща на шейна.

След това той започна да напредва още по-бързо: „А“-то го научи в Главриба на ъгъла на Моховая, а след него „Б“-то (по-сгодно му беше да притичва откъм опашката на думата „Риба“, защото в началото й стоеше милиционер).

Глазираните плочки, които облицоваха ъгловите места в Москва, винаги неизбежно означаваха „Сирена“, черният самоварен кран, възглавяващ думата, означаваше бившия собственик Чичкин, а вътре имаше камари холандско сирене с червена обвивка, люти продавачи,

които мразеха кучетата, стърготини по пода и отвратителен, вонящ рокфор.

Ако свиреха на хармоника, което беше за предпочитане пред „Мила Аида“, и миришеше на кренвирши, разкривените букви по белите плакати извънредно удобно се подреждаха в думата „неприли…“, което значеше „Неприлични изрази и бакшиши тук не вървят“. Тук от време на време ставаха жестоки сбивания, удряха хората с юмруци по мутрата, в редки случаи наистина, а кучетата постоянно — със салфетки или с ботуши.

Ако на витрините висяха попрестояли бутове шунка и имаше наредени мандарини… гау-гау… га… гастроном. Ако се виждаха тъмни бутилки с неприятна течност… Въ-и-ви-нъ-а-на — Вина… На бившите братя Елисееви.

Непознатият господин, който беше довлякъл кучето до вратата на разкошния си апартамент на първия етаж, позвъни, а кучето веднага вдигна очи към лъскавата черна табелка със златни букви, закачена от едната страна на широката, остъклена с грапаво и розово стъкло врата. Първите три букви то позна веднага „Пъ-ръ-о — Про“. Но след тях се кипреше едно дебело, издуто от двете страни грозотилище, което кой знае какво ли означаваше. „Да не би да е пролетарий? — смая се Буби… — Не може да бъде.“ Навири нос, още веднъж хубавичко подуши шубата и уверено си рече: „Не, хич не ми мирише на пролетарий. Учена дума ще да е, а какво значи — един господ знае.“

Зад розовото стъкло пламна неочаквана и радостна светлина, поради което черната табелка окончателно потъмня. Вратата се отвори съвсем безшумно и една млада красива жена с бяла престилчица и дантелено боне изникна пред кучето и господаря му. Първият от двамата бе облъхнат от божествена топлина и полата на хубавицата му замириса на момина сълза.

„Бравос, тук няма грешка“ — помисли си кучето.

— Заповядайте, господин Буби — иронично го покани господарят и кучето благоговейно заповяда, вътрейки опашка.

Безброй предмети задръстваха богаташкото антре. Веднага му се наби в очи огледалото чак до пода, което незабавно отрази един втори проскубан и закъсал Буби, едни страшни еленови рога някъде много нависоко — безброй шуби и галоши и опаловото лале с електрика под тавана.

— Къде намерихте тоя помияр, Филип Филипович? — усмихнато попита жената, докато помагаше при съблича нето на тежката шуба, подплатена със сребърни лисици на синкави искри. — Божичко! Ама че е шугав!

— Глупости приказваш. Отде накъде ще е шугав? — строго и отсечено попита господинът.

След като си съблече шубата, той остана по черен костюм от английски плат и на корема му радостно и сдържано засвятка златен ланеца.

— Кротувай… недей се въртя…;. Фиу… не се върти бе, глупчо. Хм!… Това не е шута… трай бе, проклетнико! Хм! Аа. Това е изгаряне. Кой мръсник те е лиснал с вряла вода? А? Кротувай де!…

„Готвачът, проклетият готвач!“ — промълви с тъжните си очи кучето и изквича тихичко.

— Зина — изкомандува господинът, — веднага го заведете в манипулационната, а на мен ми дайте престилка.

Жената подсвирна, пощрака с пръсти и кучето след кратко колебание я последва. Двамата се озоваха в тесен, зле осветен коридор, отминаха една лакирана врата, стигнаха до края му, след това свиха наляво и се намериха в тъмна стаичка, която мигновено не се хареса на кучето заради зловещата й миризма. Тъмнината щракна и се превърна в ослепителен ден, при което отвсякъде засвятка, засия и заблестя.

„А, да ги нямаме тия — мислено изви кучето, — да прощавате, но няма да се дам! Ясно ми е! О, да ги вземат дяволите заедно с техния салам. Подмамили са ме в кучешка лечебница. Сега ще ме накарат да лоча рициново и ще ми окълцат целия хълбок с ножица, а мен и без туй адски ме боли.“

— А, да ги нямаме тия, къде?! — развика се оная, която се казваше Зина.

Кучето се изскубна, напрегна се и неочаквано блъсна вратата със здравия си хълбок, ама така, че в целия апартамент се чу пращене. После отхвръкна назад, завъртя се на едно място като пумпал под камшик, при което катурна на пода бялата кофа и от нея се разхвърчаха късове памук. По време на въртенето около него се мяркаха стените с наредените покрай тях шкафове с лъскави инструменти, заподскачаха бялата престилка и разкривеното женско лице.

— Къде хукна, проклетнико рунтав?… — отчаяно се развика Зина. — Побъркано куче.

„Къде ли им е стълбището към двора?“ напрегнато си мислеше кучето. То се засили и се метна като топка към едно стъкло с надеждата, че това ще е втора врата. Облак от стъклени парчетии изхвръкна с трясък навън, изскочи тумбеста стъкленица с рижава гадост, която мигновено заля целия под и се развоня. Истинската врата се отвори широко.

— Стой, говедо — викна господинът, подскачайки с навлечената на едната му ръка престилка, и се вкопчи в краката на кучето. — Зина, хвани тоя проклетник за врата.

— Бо… Божичко, ама че пес!

Вратата се отвори още по-широко и нахълта още една личност от мъжки пол с престилка. Тъпчейки натрошеното стъкло, тя се втурна не към кучето, а към шкафа, отвори го и цялата стая се запълни със сладка и предизвикваща гадене миризма. След това личността притисна кучето отгоре с корема си, при което то стръвно я ръфна над връзките на обувката. Личността изохка, но не се смути. Предизвикващата гадене течност накара дъха на кучето да секне, зави му се свят, после краката му омекнаха и то се пльосна на една страна. „Много съм ви благодарен, свършено е с мен — мечтателно си помисли то, докато падаше право върху острите стъкла. — Сбогом, Москва! Няма да видя вече нито Чичкин, нито пролетариите, нито краковския салам. Отивам в рая заради кучешкото си безкрайно търпение. Братя, джелати, какво съм ви направил?“

И то окончателно се тръшна на една страна и издъхна.

Когато възкръсна, леко му се виеше свят и едва-едва му се гадеше; хълбока му все едно, че го нямаше, хълбокът му сладко кротуваше. Кучето отвори едното си око и видя с крайчеца му, че е яко бинтовано през двата хълбока и корема. „Все пак са ме прекарали кучите синове — мъгляво си помисли то, — но сръчно, трябва да им се признае.“

— „От Севиля до Гренада… щом отиде си денят“ — запя над него разсеян и фалшив глас.

Кучето се зачуди, съвсем отвори и двете си очи и видя на две крачки от себе си мъжки крак върху бяло столче. Крачолът и

наполеонките му бяха запретнати и голият жълт глезен беше оплескан със засъхнала кръв и йод.

„Света Дево Марийо! — помисли си кучето. — Излиза, че него съм ръфнал, тая аз я свърших. Голям пердах ще ям!“

— „С-се раздават серенади, остри мечове звънтят!“ Ти защо ухапа доктора бе, скитнико, а? А? Защо счупи стъклото? А?

— Ууу… — жално заскимтя кучето.

— Добре де, щом си се свестил, кротувай, глупако.

— Как сте могли, Филип Филипович, да подмамите такова нервно куче? — попита приятен мъжки глас и ватираните наполеонки се смъкна надолу. Размирисa се на тютюн и в шкафа задрънчаха стъкленици.

— С милувка. Това е единственият начин, възможен при контактуване с живо същество. Посредством терор нищо няма да постигнете с животно, на което и стъпало на развитието да се намира то. Твърдял съм това и продължавам да го твърдя. Те напразно си мислят, че теророът ще им помогне. Не, няма да им помогне, какъвто и да бъде той: бял, червен или дори кафяв. Теророът напълно парализира нервната система. Зина, купил съм на тоя тарикат краковски салам за рубла и четирийсет копейки. Имай добрината да го нахраниш, когато престане да му се повдига.

Запращяха измитаните стъкла и един женски глас подхвърли кокетно:

— Краковски! Божичко, трябвало е да му купите обрезки за двайсет копейки в някоя месарница. Краковския по-добре аз да го изям.

— Само се опитай! Щяла да го изяде! Това е отрова за човешкия стомах. Голямо момиче, а като бебе си пъха в устата какви ли не гадости. Да не си посмяла! Предупреждавам те: нито аз, нито доктор Борментал няма да те погледнем, когато почнеш да се превиваш от стомах. „Всеки, който се опита с друга тебе да сравни…“

В това време из целия апартамент се посипаха меки ситни звънчета, а откъм антрето се зачуха гласове. Звънеше телефонът. Зина изчезна.

Филип Филипович хвърли угарката си в кофата, закопча си престилката, засука пред огледалцето на стената пухкавите си мустаци и подсвирна на кучето:

— Фиу, фиу! Няма страшно, няма страшно. Отиваме да приемаме пациенти.

Кучето се надигна на несигурните си крака, олюля се и затрепери, но бързо се съвзе и тръгна подир развяващия се пеш на Филип Филипович. То отново прекоси тесния коридор, но сега видя, че той е ярко осветен отгоре с крушка. А когато се отвори лакираната врата, влезе с Филип Филипович в кабинета и той зашемети кучето с подредбата си. Преди всичко целият пламтеше от светлина: грееше под гипсовия таван, грееше на бюрото, грееше на стената, в стъклата на шкафовете. Светлината заливаше безброй предмети, от които най-занимателен се оказа гигантският бухал, кацнал на стената на един клон.

— Легни! — заповяда му Филип Филипович.

Отсрещната резбована врата се отвори, влезе оня, ръфнатият, който сега, на ярката светлина, се оказа много красив, млад, с остра брадичка, подаде един лист и рече:

— Предишният…

Веднага след това изчезна, а Филип Филипович отметна пешовете на престилката си, седна на грамадното бюро и веднага стана необикновено важен и представителен.

„Не, това не е лечебница, някъде другаде съм попаднал — объркано си помисли кучето и се отпусна върху килимената шарка до тежкото кожено канапе, — а на тоя бухал ще му видя сметката…“

Вратата се отвори меко и влезе някакъв човек, който дотам смая кучето, че то излая, но много плахо.

— Млък! Ба-ба, човек не може да ви познае, драги.

Влезлият се поклони на Филип Филипович много почтително и смутено.

— Хи-хи! Вие сте магьосник и чародеец, професоре — сконфузено изрече той.

— Събуйте си панталона, драги! — изкомандува Филип Филипович и стана.

„Господи Исусе Христе — помисли си кучето, — ама че е хубавец!“

По главата на „хубавеца“ растеше абсолютно зелена коса, а на тила му тя биеше малко на рижав тютюнев цвят, по лицето му бяха плъзнали бръчки, но тенът му беше розов като на бебе, левият му крак

не се сгъваше, налагаше му се да го тътри по килима, за сметка на това десният подскачаше като на дървен панаирджийски палячо. На ревера на великолепното му сако като око стърчеше скъпоценен камък.

От интерес на кучето чак престана да му се гади.

— Тяу, тяу! — тихичко изджафка кучето.

— Млък! Как сте със съня, драги?

— Хе-хе! Сами ли сме, професоре? Това е неописуемо — притеснено започна посетителят. — Парол д’оньор: от двайсет и пет години насам нищо подобно. — Субектът се хвана за копчето на панталона. — Ще ми повярвате ли, професоре, всяка нощ ми се присънват голи момичета на стада. Напълно съм очарован. Вие сте магьосник.

— Хм — угрижено изхъмка Филип Филипович, заглеждайки се в зениците на госта.

Той най-сетне се оправи с копчетата и събу раирания си панталон. Под него се оказаха невиждани наполеонки. Те бяха кремави на цвят с извезани по тях черни котки и миришеха на парфюм.

Кучето не издържа котките и излая така, че субектът подскочи.

— Ау!

— Ще те напердаша! Не бойте се, то не хапе.

„Аз ли не хапя?!“ — учуди се кучето.

От джоба на панталона си влезлият изтърва малко пликче, на което беше изобразена красавица с дълга коса. Субектът се втурна, вдигна го и целият се изчерви.

— Обаче внимавайте — предупреждаващо и мрачно каза Филип Филипович, заканвайки се с пръст, — все пак гледайте да не злоупотребявате!

— Аз не зло… — смутено замънка субектът и продължи да се съблича — аз, драги професоре, само във вид на експеримент.

— Е, и какви са резултатите? — строго попита Филип Филипович.

Субектът замахна с ръка в екстаз.

— От двайсет и пет години насам, професоре, кълна ви се, нищо подобно. За последен път в Париж на Рю дьо ла пе.

— А защо сте позеленели?

Лицето на пришълеца се стъжни.

— Да им се не види и козметичната промишленост! Не можете да си представите, професоре, какво са ми пробутали тия некадърници вместо боя. Погледнете ме само — мънкаше субектът и търсеше с очи огледало. — Заслужават да им смачка муцуните човек! — свирепо добави той. — Какво да правя сега, професоре? — с хленчещ глас попита той.

— Хм, обръснете си главата.

— Професоре — жално възкликна посетителят, — ама нали пак бяла коса ще ми поникне?! Освен туй няма как да се покажа в службата си, и бездруго трети ден не ходя на работа. Ех, професоре, ако можехте да откриете и начин за подмладяване на косата!

— Не всичко наведнъж, не всичко наведнъж, драги — мърмореше Филип Филипович.

Приведен, той изследваше със светнали очи корема на пациента.

— Ами да, всичко е наред! Аз дори, право да си кажа, не съм очаквал такъв резултат. „Много кръв и много песни.“ Обличайте се, миличък.

— „На любимата чудесна!…“ — взе да му приглася с дрънчащ като тиган глас пациентът и започна да се облича. След като си оправи тоалета, той, подскачайки и разпространявайки миризма на парфюм, брои на Филип Филипович пачка банкноти и нежно му застиска и двете ръце.

— Две седмици можете да не идвате — каза Филип Филипович, — но все пак ще ви помоля да бъдете предпазлив.

— Професоре — възкликна в екстаз гласът иззад вратата, — бъдете съвсем спокоен. — Изкиска се сладко и изчезна.

Рязък звън прехвърча през коридора, лакираната врата се отвори, влезе ръфнатият, връчи на Филип Филипович едно листче и каза:

— Годините са посочени неправилно. Вероятно е на 54–55. Сърдечните тонове са възглухи.

Той изчезна и бе сменен от шумоляща дама с предизвикателно накривена шапка и със святкаща огърлица на жилестата, спуздрена шия. Под очите й имаше странни черни торбички, а бузите й бяха с кукленски румен цвят. Тя много се вълнуваше.

— Госпожо, на колко сте години? — сурово я попита Филип Филипович.

Дамата се уплаши и чак пребледня под кората от козметика.

— Професоре, кълна ви се, че ако знаехте каква драма преживявам…

— На колко години сте, госпожо? — още по-сурово попита Филип Филипович.

— Честна дума… е, на четирийсет и пет…

— Госпожо — възрази й Филип Филипович, — чакат ме хора, недейте ми губи времето, ако обичате. Не сте само вие!

Гърдите на дамата бурно се заиздигаха.

— Само на вас като на научно светило. Но кълна ви се — това е такъв ужас…

— На колко сте години? — яростно и пискливо попита Филип Филипович и очилата му светнаха.

— На петдесет и една — отговори дамата, гърчейки се от страх.

— Събуйте си гащите, госпожо — облекчено рече Филип Филипович и й посочи големия бял ешафод в ъгъла.

— Кълна ви се, професоре… — мънкаше дамата, докато разкопчаваше с разтреперани ръце някакви копчета на колана си, — тоя Мориц… Ще ви призная като на изповед…

— „От Севиля до Гренада…“ — разсеяно запя Филип Филипович и натисна педала на умивалника. Зашуртя вода.

— Кълна се в бога — говореше дамата и по бузите й през изкуствените петна избиха и живи, — знам, че това е последната ми страст. Но той е такъв негодник! О, професоре! Той е професионален картоиграч, това цяла Москва го знае. Не прощава на никоя гнъсна модистка. А е толкова дяволски млад. — Дамата мънкаше и изхвърляше изпод шумолящите си поли едно смачкано дантелено кълбо.

Кучето съвсем се слиса и всичко в главата му тръгна с краката нагоре.

„А бе я вървете на бабината си — мъгляво си помисли кучето, отпусна глава върху лапите си и задряма от срам, — хич не се опитвам да разбера какви ги вършат тия — все едно няма да мога.“

Сепна се от някакво звънване и видя, че Филип Филипович изхвърля в легенчето едни лъскави тръбички.

Петнистата дама, притиснала ръце до гърдите си, гледаше Филип Филипович с надежда. Той важно се намръщи, седна на бюрото и започна да си записва нещо.

— На вас, госпожо, ще ви присадя яйчници от маймуна — обяви той и я погледна строго.

— Ах, професоре, нима от маймуна?

— Да — непреклонно отговори Филип Филипович.

— А кога ще ме оперирате? — пребледнявайки, попита дамата с отмалял глас.

— „От Севиля до Гренада…“ Хм… в понеделник. Ще постъпите в клиниката заранта. Моят асистент ще ви подготви.

— Ах, не искам в клиниката. Не може ли у вас, професоре?

— Как да ви кажа, тук правя операции само в краен случай. Това ще ви струва много скъпо — петстотин рубли.

— Съгласна съм, професоре.

Пак рукна вода, люшна се шапката с пера, после се появи плешива като чиния глава и прегърна Филип Филипович. Кучето дремеше, вече не му се повдигаше, то се наслаждаваше на успокоения си хълбок и на топлото, дори позадряма и сколаса да види откъс от приятен сън: че е отскубнало цяло снопче пера от опашката на бухала. После един развълнуван глас изджафка над главата му:

— Аз съм твърде известен в Москва професоре! Кажете ми какво да правя!

— Господа — възмутено викна Филип Филипович, — ама не бива така, трябва да се сдържате. На колко години е момичето?

— На четиринайсет, професоре… Разберете, че ако това се разчуе, аз съм загубен. Тия дни трябва да получа задгранична командировка.

— Но аз не съм юрист, миличък… Изчакайте две години и се оженете за нея.

— Женен съм, професоре.

— Ах, господа, господа!…

Вратата се отваряше, сменяха се лицата, дрънчеха инструментите в шкафа, Филип Филипович работеше неуморно.

„Гнъсно апартаментче — помисли си кучето, — ама колко ми е хубаво! А за какъв ли дявол съм му изтрябвал аз? Нима ще ме остави да живея у него? Ама че чудак! Само пръста си да помръдне, с такова куче би могъл да се сдобие, че да ахнеш! Може пък да съм красив! Късметлия излязох! А тоя бухал е мръсник… Нахален е.“

Кучето се събуди окончателно късно вечерта, когато звънците престанаха и тъкмо в мига, когато вратата пропусна едни особени посетители. Те бяха четирима наведнъж. Всичките младежи и всичките облечени много скромно.

„Тия пък какво искат?“ — учудено си помисли кучето. Значително по-неприязнено посрещна гостите Филип Филипович. Той стоеше до бюрото и ги гледаше като пълководец противника. Ноздрите на ястребовия му нос шаваха. Влезлите пристъпяха на килима.

— Идем при вас, професоре — заговори онзи от тях, над чиято глава се извисяваше на четвърт аршин копа от извънредно гъста, къдрава коса, — по следния въпрос…

— Вие, господа, грешите, като ходите без галоши в такова време — назидателно го прекъсна Филип Филипович. — Първо, ще настинете и, второ, ще ми окаляте килимите, а моите килими са персийски.

Оня с копата млъкна и четиримата зяпнаха смаяни Филип Филипович. Мълчанието трая няколко секунди и го прекъсна едва потрепването на пръстите на Филип Филипович по изрисуваното дървено блюдо на бюрото.

— Първо, не сме господа — изрече най-сетне най-младият от четиримата, прасковен на вид.

— Първо — прекъсна го Филип Филипович, — мъж ли сте или жена?

Четиримата пак млъкнаха и ченетата им увиснаха. Но този път пръв се съвзе онзи с копата.

— Каква е разликата, другарю? — горделиво попита той.

— Жена съм — призна си прасковеният младеж с кожена куртка и целият се изчерви. След него, кой знае защо, пламна от червенина и един от влезлите, русокосият с войнишки калпак.

— В такъв случай вие можете да си останете с каскет на главата, а вас, многоуважаеми господине, ще ви замоля да свалите калпака си — внушително каза Филип Филипович.

— Не съм ви никакъв многоуважаем господин — рязко заяви русокосият, докато си сваляше войнишкия калпак.

— Идем при вас… — пак започна чернокосият с копата.

— Преди всичко кои сте вие?

— Ние сме новото домоуправление на нашата сграда — със сдържана ярост в гласа заговори чернокосият. — Аз съм Швондер, тя — Вяземска, той — другарят Пеструхин и Жаровкин. Та ние…

— Вас ли са настанили в апартамента на Фьодор Павлович Саблин?

— Нас — отговори Швондер.

— Божичко, отиде Калабуховата къща! — отчаяно възкликна Филип Филипович и плесна с ръце.

— Вие какво, професоре, присмивате ли ни се?

— До смях ли ми е?! Аз съм направо отчаян — извика Филип Филипович. — Какво ще стане сега с парното отопление?

— Вие се подигравате, професор Преображенски!

— По каква работа сте дошли при мен? Казвайте колкото може по-бързо, че отивам да обядвам.

— Ние, управата на дома — с омраза заговори Швондер, — идваме при вас след общото събрание на живущите в нашия дом, на което бе поставен въпросът за сгъстяването на апартаментите в сградата…

— Кой върху кого е бил поставен? — викна Филип Филипович. — Имайте добрината да излагате мислите си по-ясно.

— Поставен бе въпросът за сгъстяването.

— Достатъчно, разбрах. Известно ли ви е, че с постановление от 12-ти август того моят апартамент е освободен от каквито и да било сгъстявания и настанявания?

— Известно ни е — отговори Швондер, — но общото събрание, след като разгледа вашия въпрос, стигна до заключението, че, така или иначе, вие заемате прекомерна площ. Съвсем прекомерна. Сам живеете в седем стаи.

— Сам живея и работя в седем стаи — отговори Филип Филипович. — И бих желал да имам осма. Тя ми е необходима за библиотека.

Четиримата онемяха.

— Осма! Ехеей! — обади се русокосият, лишен от калпака. — Хич не е зле!

— Това е неописуемо — възкликна младежът, който беше се оказал жена.

— Разполагам с приемна, отбележете — тя същевременно е и библиотека; с трапезария, с моя кабинет — станаха три, манипулационна — четири, операционна — пет, спалнята ми — шест, слугинска стая — седем. Общо взето, не ми стигат. Но впрочем това не е важно. Апартаментът ми е освободен и няма какво повече да си приказваме. Може ли да ида да обядвам?

— Извинявам се — каза четвъртият, който приличаше на корав бръмбар.

— Извинявам се — прекъсна го Швондер, — дошли сме да поговорим тъкмо по повод на трапезарията и манипулационната. Общото събрание ви моли доброволно, проявявайки дисциплина, да се откажете от трапезарията. Никой в Москва няма трапезарии.

— Дори Айседора Дънкан! — звънливо се провикна жената.

На Филип Филипович му стана нещо, вследствие на което неговото лице поморавя нежно, и той, без да произнесе нито дума, нито звук, зачака да види какво ще стане по-нататък.

— Както и от манипулационната — продължи Швондер, — манипулационната прекрасно може да се слее с кабинета.

— Аха — промълви Филип Филипович с някакъв странен глас, — а къде ще трябва да се храня?

— В спалнята — отговориха му в един глас и четиримата.

Моравината на Филип Филипович взе да придобива сивкав нюанс.

— В спалнята ще се храня — заговори той с леко заглъхнал глас, в манипулационната ще чета, в приемната ще се обличам, ще оперирам в слугинската стая, а в трапезарията ще преглеждам пациентите си. Твърде възможно е Айседора Дънкан да постъпва тъкмо така. Може би тя обядва в кабинета си, а реже зайците в банята. Може би. Но аз не съм Айседора Дънкан! — неочаквано изрева той и моравината му стана жълта. — Аз ще обядвам в трапезарията, а ще оперирам в операционната! Кажете това на общото събрание и ви моля най-покорно: вървете да си гледате работата, а на мен ми предоставете да се нахраня там, където се хранят всички нормални хора, тоест в трапезарията, а не във вестибюла, нито в детската стая.

— Тогава, професоре — каза развълнуван Швондер, — предвид упоритото ви противодействие ние ще подадем жалба срещу вас до по-горните инстанции.

— Аа — промълви Филип Филипович, — така ли? — И гласът му придоби подозрително учтив нюанс. — Ще ви помоля да изчакате един момент.

„Бива си го — с възторг си помисли кучето, — на мен се е метнал. Ох, как ще ги ръфне сега, как ще ги ръфне. Още не знам по кой начин, но хубавичко ще ги ръфне… Дръж! Ей тоя дългунестия да го захапеш сега над ботуша за подколянното сухожилие… Ррр…“

Филип Филипович вдигна с тракане слушалката на телефона и каза по нея следното:

— Ако обичате… да… благодаря ви. Помолете, ако обичате, Пьотър Александрович да се обади. Професор Преображенски го търси. Пьотър Александрович ли е? Много се радвам, че можах да се свържа с вас. Благодаря, добре съм. Пьотър Александрович, вашата операция се отменя. Какво? Съвсем се отменя. Както и всички останали операции. Преставам да работя в Москва и изобщо в Русия… Сега при мен влязоха четирима, от тях една е преоблечена като мъж дама, а двама са въоръжени с револвери, и ме тероризираха в апартамента ми с цел да ми отнемат част от него…

— Ама недейте така, професоре — започна да пребледнява Швондер.

— Извинявайте… нямам възможност да повторя всичко, което ми казаха те. Не съм любител на глупостите. Достатъчно е да ви река, че те ми предложиха да се откажа от манипулационната, с други думи, поставиха ме в необходимост да ви оперирам там, където досега режех зайците. В такива условия не само че не мога, но и нямам право да работя. Затова прекратявам дейността си и заминавам за Сочи. Ключовете мога да оставя на Швондер. Нека той оперира.

Четиримата се вцепениха. Снегът по ботушите им се топеше.

— Какво да правя?!… И на мен самия ми е много неприятно… Какво? О! Не, Пьотър Александрович! О, не! Така повече не съм съгласен, търпението ми се изчерпа. Това е вече втори случай от август насам… Какво? Хм… Както обичате. Поне така. Но имам едно условие: правете, струвайте, но това трябва да бъде документ, при наличието на който нито Швондер, нито който и да било друг да не може да припари до вратата на моя апартамент. Окончателен документ. Фактически. Истински! Броня. Та те изобщо да не споменават името ми. Край. За тях аз съм покойник. Да, да, моля. С кого? Аха… Добре.

Сега ще му дам слушалката. Бъдете така любезен — със змийски глас каза Филип Филипович на Швондер, — сега ще говорят с вас.

— Ама недейте така, професоре — каза Швондер ту пламвайки, ту угасвайки, — вие изопачихте думите ни.

— Моля да не употребявате такива изрази.

Швондер смутено взе слушалката и измънка:

— Слушам… Да… Председател съм на домкомитета… Но ние действувахме според правилника… Професорът и бездруго е в съвсем изключително положение… Знам за трудовете му… Цели пет стаи искахме да му оставим… Добре, добре… Щом е така… Добре…

Съвсем зачервен, той остави слушалката и се обърна.

„Как го заплю! Нахакан момък е! — възхитено си помисли кучето. — Той да не би да знае някоя магическа дума? А, сега на парчета да ме режат, оттук не се махам.“

Тримата гледаха зяпнали Оплютия Швондер.

— Това е някакъв позор — тихо измънка той.

— Ако сега водехме дискусия — започна жената, вълнувайки се и пламвайки от руменина, — щях да докажа на Пьотър Александрович…

— Виноват, в момента ли се каните да откриете тази дискусия? — учтиво попита Филип Филипович.

Очите на жената пламнаха.

— Разбирам иронията ви, професоре, сега ще си отидем… Само аз като завеждащ културотдела на сградата…

— Завеждаща, за-веж-да-ща — поправи я Филип Филипович.

— Искам да ви предложа — жената извади от пазвата си няколко ярки и мокри от снега списания — да вземете няколко списания в полза на децата на Германия. По половин рубла парчето.

— Не, няма да взема — кратко отвърна Филип Филипович, хвърляйки поглед на списанията.

По лицата се изписа пълно изумяване, а жената се покри с пембен тен.

— Но защо отказвате?

— Не искам!

— Не съчувствувате ли на децата на Германия?

— Съчувствувам им.

— Половин рубла ли ви се свиди?

— Не.

— Тогава защо?

— Не искам.

Помълчаха малко.

— Знаете ли, професоре — каза момичето с въздишка, — ако не бяхте европейско светило и за вас не се застъпваха по най-възмутителен начин (русокосият я дръпна за пеша на куртката, но тя се изскубна) лица, на които, сигурна съм, тепърва ще им разясним… би трябвало да ви арестуваме.

— А защо?

— Вие сте пролетаромразец! — твърдо каза момичето.

— Да, не обичам пролетариата — печално се съгласи Филип Филипович и натисна бутона.

Някъде се звънна. Отвори се вратата към коридора.

— Зина — извика Филип Филипович, — сервирай обеда. Нали ще позволите, господа?

Четиримата мълком излязоха от кабинета, мълком прекосиха приемната, мълком антрето и се чу как тежко и звучно се затвори зад тях вратата на официалния вход.

Кучето се изправи на задни лапи пред Филип Филипович и му направи няколко метана като мюсюлманин по време на молитва.

---

[1] МСПО — Московски съюз на потребителните дружества; — Б.пр. ↑

III

По изрисуваните с райски цветя чинии с широк черен кант бяха подредени нарязана на тънки филийки сьомга и мариновани змиорки. На тежката дъска се виждаше парче сълзящо сирене, а в сребърното каченце, облепено със сняг — хайвер. Между чиниите имаше няколко тънички ракиени чашки и три кристални стъкленички с разноцветни водки. Всички тези предмети бяха сложени на малката мраморна масичка, уютно допряна до грамадния дъбов бюфет с дърворезба, който изригваше снопчета стъклена и сребърна светлина. Насред стаята — тежка като саркофаг маса, застлана о бяла покривка, а на нея два прибора, салфетки, сгънати като папски тиари, и три тъмни бутилки.

Зина внесе едно сребърно отхлупено блюдо, в което нещо къкреше. От блюдото се разнасяше такава миризма, че устата на кучето се наля с рядка слюнка. „Градините на Семирамида!“ — помисли си то и затропа по паркета с опашката си като с тояга.

— Дайте ги насам — хищно изкомандува Филип Филипович. — Доктор Борментал, умолявам ви, оставете хайвера на мира. И ако искате да чуете един добър съвет, налейте си не от английската водка, а от руската.

Ръфнатият красавец — той вече беше без престилка, с приличен черен костюм — повдигна широките си рамене, позасмя се учтиво и си наля от прозрачната.

— От новоблагословената[1] ли е? — осведоми се той.

— Какви ги приказвате, миличък?! — отвърна му домакинът. — Това е спирт. Дария Петровна прави отлична водка.

— Защо пък не, Филип Филипович? Всички твърдят, че била много прилична — трийсет градуса.

— А водката трябва да е четирийсет градуса, а не трийсет — това първо — назидателно го прекъсна Филип Филипович. — А второ, един господ знае какво ли са ливнали в нея. Можете да кажете — каквото им е дошло наум, нали?

— Каквото си поискат — уверено рече ръфнатият.

— И аз съм на същото мнение — добави Филип Филипович и гаврътна на един дъх съдържанието на чашката, — мм… Доктор Борментал, умолявам ви: мигновено опитайте ей това и ако кажете, че не ви харесва, ставам ви смъртен враг за цял живот. „От Севиля до Гренада…“

Той самият в това време хвана с една малка разперена виличка нещо, което приличаше на тъмно хлебче. Ухапаният последва примера му. Очите на Филип Филипович грейнаха.

— Лошо ли е? — попита, дъвчейки, Филип Филипович. — Лошо ли е? Отговорете ми, уважаеми докторе.

— Това е безподобно — искрено отговори ръфнатият.

— Има си хас… Отбележете, Иван Арнолдович, със студени закуски и супа си замезват само недокланите от болшевиките помешчици. Всеки що-годе уважаващ се човек оперира с горещи мезелъци. А от горещите московски мезелъци тоя е на първо място. Едно време великолепно ги правеха в „Славянский базар“. На, дръж!

— Ако давате на кучето да яде в трапезарията — разнесе се женски глас, — после няма начин да го изгоним оттам.

— Нищо, клетникът се е нагладувал.

Филип Филипович подаде на крайчеца на вилицата малко от мезето на кучето, което го пое с фокусническа ловкост, и захвърли вилицата в съдината за изплакване.

От чиниите се вдигаше миришеща на раци пара. Кучето седеше в сянката на покривката като часови пред барутен погреб, а Филип Филипович завря опашката на колосаната салфетка под яката си и започна да проповядва:

— Храненето, Иван Арнолдович, е хитра работа. Човек трябва да умее да яде, а, представете си, повечето хора изобщо не умеят. Трябва да знаеш не само какво да изядеш, но кога и как. (Филип Филипович затресе многозначително лъжицата.) И какво да говориш в това време. Даа. Ако държите да имате добро храносмилане, моят съвет е: не говорете по време на обед за болшевизма и за медицината. И, опазил ви господ, не четете преди ядене съветски вестници.

— Хм… Че то други няма.

— В такъв случай никакви не четете. Знаете ли, проведох в моята клиника трийсет наблюдения. И какво мислите? Пациентите,

които не четяха вестници, се чувствуваха превъзходно. А онези, които нарочно карах да четат „Правда“, започнаха да слабеят.

— Хм — с интерес реагира ръфнатият, който беше започнал да порозовява от супата и водката.

— Нещо повече: притъпени коленни рефлекси, отвратителен апетит, потиснато състояние на духа.

— Я гледай…

— Даа, но впрочем какви ги върша? Пръв заговорих за медицината.

Филип Филипович се отпусна на облегалката, позвъни и между вишневите завеси на вратата се появи Зина. Кучето получи едно бледо и дебело парче есетра, която не му хареса, а непосредствено след това резен окървавен ростбиф. Щом го излапа, кучето изведнъж почувствува, че му се спи и че повече не може да погледне никаква храна. „Странно усещане — помисли си то, отпущайки натежалите си клепачи, — призлява ми, като се сетя за ядене. А пушенето следобед е глупост.“

Трапезарията се напълни с неприятен син дим. Кучето дремеше, подпряло глава на предните си лапи.

— „Сен Жулиен“ е прилично вино — чу в просъница кучето, — само че сега никъде го няма.

Глух, смекчен от таваните и килимите хорал се зачу някъде отгоре и отстрани.

Филип Филипович позвъни и дойде Зина.

— Зинуша, какво означава това?

— Пак са свикали общо събрание, Филип Филипович — отговори му Зина.

— Пак! — горестно възкликна Филип Филипович. — Е, сега вече няма спасение за Калабуховата къща. Ще трябва да се преселвам, натам отиват работите. Но къде? — питам се аз. Всичко ще върви като по масло. Първо всяка вечер пеене, после ще замръзнат тръбите в клозетите, после ще се пръсне котелът на парното и така нататък. Видяха сметката на Калабухов.

— Много се тюхкате, Филип Филипович — усмихнато му направи забележка Зина и изнесе една камара чинии.

— Как да не се тюхкам?! — викна Филип Филипович. — Каква къща беше!

— Твърде мрачно гледате на нещата, Филип Филипович — възрази му ръфнатият красавец, — сега те рязко се промениха.

— Миличък, нали ме познавате? Аз съм човек на фактите, човек на наблюдението. Аз съм враг на необоснованите хипотези. И това е много добре известно не само в Русия, а и в Европа. Ако кажа нещо, значи в основата има някакъв факт, от който правя извод. И ето ви факт: закачалката и стойката за галоши в нашата сграда.

— Това е интересно.

„Галошите са глупотевина. Може и без тях — помисли си кучето. — Но той е изключителна личност.“

— Нека се спрем на стойката за галоши. Аз живея в тази къща от 1903 година. И през цялото това време до март 1917 година не е имало нито един случай, подчертавам с червен молив — *нито един*, от нашия вход при обща незаключена врата да изчезне поне чифт галоши. Обърнете внимание: тук има дванайсет апартамента. Аз приемам пациенти. Един прекрасен ден през март 17-а година оттук изчезнаха всички галоши, включително и два чифта мои, три бастуна, едно палто и самоварът на портиера. И оттогава стойката за галоши прекрати съществуването си. Миличък! Да не говорим за парното отопление. Да не говорим. Нищо. Щом се прави социална революция — нека стоим на студено. Но аз ви питам: защо, когато започна тази история, всички тръгнаха по мраморното стълбище с кални галоши и валенки? Защо галошите до ден-днешен трябва да се държат под ключ? И на всичко отгоре да ги пази войник? Защо махнаха килима от официалното стълбище? Нима Карл Маркс е писал някъде, че главният вход на Калабуховата къща на Пречистенка трябва да се закове с дъски, та всички да избикалят през задния? На кого е нужно това? Нима пролетарият не може да си остави галошите долу, ами цапа мрамора?

— Че той изобщо няма галоши, Филип Филипович — направи опит да се обади ръфнатият.

— Нищо подобно! — гръмогласно му отговори Филип Филипович и си наля чаша вино. — Не признавам ликьорите следобед, те създават тежест в стомаха и действуват отвратително на черния дроб… Нищо подобно! Сега той ходи с галоши и тези галоши са… моите! Това са същите ония галоши, които изчезнаха през пролетта на 17-а година. Пита се кой ги е задигнал. Аз ли? Не може да бъде. Буржоата Саблин ли? — Филип Филипович вдигна пръст към тавана.

— Смешно е дори да го предположим. Да не би фабрикантът Полозов? — Филип Филипович посочи настрани. — В никой случай! Тази работа са я свършили ей тия песнопойци! Но поне да ти събуваха на стълбището! (Филип Филипович започна да поморавява.) За какъв дявол махнаха цветята от площадките? Защо електричеството, което, доколкото си спомням, за двайсет години угасна два пъти, в днешно време редовно гасне веднъж в месеца? Доктор Борментал, статистиката е ужасно нещо. На вас, който сте запознат с най-новия ми труд, това е известно по-добре, отколкото на всеки друг.

— Всичко се дължи на разрухата, Филип Филипович.

— Не — съвсем уверено възрази Филип Филипович. — Не. Редно е вие пръв, драги ми Иван Арнолдович, да се въздържите от употребата на тази дума. Това е мираж, дим, фикция. — Филип Филипович разпери широко късите си пръсти, благодарение на което две сенки, приличащи на костенурки, зашаваха по покривката. — Какво представлява тази ваша разруха? Прегърбена бабичка с чепата тояжка? Вещица, която е изпотрошила всички прозорци, угасила всички лампи? Тя изобщо не съществува. Какво подразбирате под тази дума? — яростно попита Филип Филипович клетата картонена патица, закачена нагоре с краката до бюфета, и сам отговори вместо нея: — Това значи следното: ако аз, вместо да оперирам, всяка вечер започна да пея вкъщи в хор, при мен ще настане разруха. Ако в клозета започна, извинявайте за израза, да пикая извън клозетната чиния и същото вършат Зина и Дария Петровна, в клозета ще започне разруха. Следователно разрухата не е в клозетите, а в главите. Значи, когато тия баритони крещят: „Бий разрухата“ — аз се смея. (Лицето на Филип Филипович толкова се беше разкривило, че ръфнатият чак зина.) Кълне ви се, досмешава ме! Това означава, че всеки от тях трябва сам да се налага по врата. И чак когато си избие от главата разните халюцинации и се заеме с метенето на дворовете, тоест с пряката си работа, разрухата ще изчезне от само себе си. Не може да се служи на два бога! Невъзможно е едновременно да метеш трамвайните линии и да се грижиш за добруването на някакви си испански дрипльовци! Това не е по силите на никого, докторе, а особено на хора, които изобщо изостават в развитието си с близо двеста години от европейците и до ден-днешен още не закопчават кой знае колко уверено собствените си гащи.

Филип Филипович беше се развилнял. Ястребовите му ноздри шаваха. Натрупал сили след обилния обед, той громолеше като древен пророк и главата му хвърляше сребърни отблясъци.

Думите му падаха върху съненото куче като глух подземен тътен. В сънното му видение се мяркаха ту бухалът с глупавите жълти очи, ту гнусната мутра на готвача е бялото кепе, ту засуканият мустак на Филип Филипович, осветен от яркото електричество откъм абажура, ту сънени шейни скърцаха и се изгубваха, а в кучешкия стомах се смилаше, плавайки в сок, разръфаното парче ростбиф.

„Като нищо би могъл по митингите да изкарва пари — мъгляво мечтаеше кучето, — добре му трака чекмеджето. Впрочем той и бездруго не е зле с парите.“

— Стражар! — крещеше Филип Филипович. — Стражар!

„Бу-бу-бу-бу“ — пукаха се някакви мехури в главата на кучето.

— Стражар! Това и само това. И съвсем не е важно с метална плочка на гърдите ли ще ходи той или с червено кепе. Да се сложи по един стражар до всеки човек и да се накара този стражар да поограничи вокалните пориви на нашите граждани. Казвате — разруха. А аз ви заявявам, докторе, че нищо няма да се оправи в нашата къща, пък и във всяка друга къща, докато не укротят тия певци! Щом те прекратят концертите си, положението от само себе си ще започне да се подобрява.

— Контрареволюционни приказки са това, Филип Филипович — шеговито му подхвърли ръфнатият, — не дай си боже някой да ви чуе.

— Нищо опасно — разпалено му отговори Филип Филипович, — никаква контрареволюция. Между другото ето още една дума, която изобщо не понасям. Абсолютно неизвестно е какво се крие под нея. Дявол знае! Та аз казвам: в думите ми няма никаква контрареволюция. В тях има само здрав разум и житейска опитност.

След тези думи Филип Филипович извади изпод яката си опашката на лъскавата начупена салфетка, смачка я и я остави до недопитата чаша вино. Ухапаният веднага скочи и му благодари: „Мерси.“

— Един момент, докторе — спря го Филип Филипович и започна да вади портфейла си от джоба на панталона. Присвил очи, отброи няколко бели хартийки и ги подаде на ухапания с думите: „За днес ви се падат четирийсет рубли, Иван Арнолдович. Заповядайте.“

Пострадалият от кучето учтиво му благодари и изчервен, напъха парите в джоба на сакото си.

— Тая вечер не ви ли трябвам, Филип Филипович? — осведоми се той.

— Не, благодаря ви, миличък. Днес нищо няма да правим. Първо — зайчето умря, второ — днес в Болшой играят „Аида“. А аз отдавна не съм я слушал. Допада ми. Помните ли дуета… Та-ра-ра-рим…

— Как сколасвате, Филип Филипович? — с уважение попита лекарят.

— Навсякъде сколасва онзи, който за никъде не бърза — назидателно му обясни домакинът. — Разбира се, ако започнех да припкам от заседание на заседание и да пея по цял ден като славей, вместо да се занимавам с пряката си работа, никъде нямаше да сколасам. — Под пръстите на Филип Филипович небесно засвири джобният му часовник. — Минава осем. Ще ида за второто действие… Аз съм привърженик на разделението на труда. В Болшой нека пеят, а аз ще оперирам. И всичко ще е наред. И няма да има никакви разрухи… А, Иван Арнолдович, вие все пак внимавайте: щом настъпи подходяща смърт, още от операционната — във физиологичен разтвор, и право при мен!

— Не се тревожете, Филип Филипович, патологоанатомите са ми обещали.

— Отлично, а междувременно ще понаблюдаваме тоя уличен неврастеник. Нека му заздравее хълбокът.

„За мен се грижи — помисли си кучето, — много добър човек. Знам го какъв е. Той е вълшебник от кучешка приказка… Няма начин всичко това да ми се е присънило. Ами ако е било сън?! (Кучето трепна в съня си.) Ще се събудя… И нищо няма да има. Нито лампа с копринен абажур, нито топличко, нито ситост.

Пак ще се заредят тунелите към вътрешните дворове, безумният студ, заледеният асфалт, гладът, лошите хора… Боклукчийските кофи… Снегът… Божичко, колко тежко ще ми бъде!…“

Но нищо подобно не се случи. Именно тунелът към вътрешния двор се стопи като кошмарен сън и повече не се върна.

Разрухата май не беше чак дотам страшна. Въпреки нея сивите хармоники под прозорците два пъти дневно се напълваха с жега и топлината се разнасяше на вълни из целия апартамент.

Съвсем ясно беше: кучето е изтеглило главната печалба от кучешката лотария. Сега очите му най-малко два пъти дневно се навлажняваха от благодарни сълзи по адрес на пречистенския мъдрец. Освен туй всички огледала в гостната и в приемната между шкафовете отразяваха разхубавилия се кучешки късметлия.

„Хубавец съм си. Може би дори неизвестен кучешки принц-инкогнито — размишляваше кучето, загледано в рунтавия кафяв пес с доволна муцуна, който се разхождаше в огледалните простори. — Като нищо баба ми може да е съгрешила с водолаз. Инак откъде ще се вземе туй бяло петно на муцуната ми? Филип Филипович е човек с изискан вкус — ще прибере ли първото попаднало му бездомно куче?“

За една седмица кучето изплюска толкова, колкото през последните месец и половина на улицата. На тегло, разбира се. За качеството на храната у Филип Филипович изобщо не става дума. Дори ако не вземаме под внимание това, че Дария Петровна всеки ден купуваше от Смоленския пазар куп обрезки за осемнайсет копейки, достатъчно е да споменем обедите в седем часа вечерта в трапезарията, на които кучето присъствуваше независимо от протестите на изящната Зина. По време на тези обеди Филип Филипович окончателно получи титлата „божество“. Кучето се изправяше на задните си лапи и му дъвчеше сакото, беше изучило звъненето на Филип Филипович — два пълнозвучни отсечени чорбаджийски удара — и изхвърчаше с лай да го посрещне в антрето. Стопанинът нахълтваше с яката си от сребърни лисици, святкайки с милиони снежни флуторки, миришещ на мандарини, на пури, на лимони, на бензин, на одеколон, на сукно, и гласът му се разнасяше из цялото жилище като командна тръба.

— Защо си разкъсал бухала, свиньо? Пречеше ли ти той? Пречеше ли ти, пречеше ли ти, тебе питам? Защо си строшил професор Мечников?

— Него, Филип Филипович, поне веднъж трябва да го напердашим с камшик — възмутено каза Зина, — защото инак съвсем ще се разглези. Погледнете само на какво е направил галошите ви.

— Никой не бива да бъде пердашен — вълнуваше се Филип Филипович, запомнете го веднъж завинаги. На човек и на животно може да се въздействува само с внушение. Месо давахте ли му днес?

— Божичко, изплюскал е де що имаше вкъщи. Иска ли питане, Филип Филипович? Чудя се как още не се е пръснал.

— Нека яде колкото си иска… Какво ти пречеше бухалът, хулиган с хулиган?

— Ууу! — скимтеше подмазвачески кучето и пълзеше по корем, изметнало лапи настрани.

След това с врява го помъкнаха за врата през приемната към кабинета. Кучето виеше, зъбеше се, вкопчваше се в килима, пързаляше се по задник като в цирка. Насред кабинета на килима лежеше стъкленоокият бухал с разпран корем, от който се показваха някакви миришещи на нафталин червени парцали. На бюрото се виждаше направеният на сол портрет.

— Нарочно не подредих кабинета, за да му се нарадвате — разстроено докладва Зина. — На бюрото скочи проклетникът и докопа бухала за опашката! Преди да се опомня, на нищо го направи. Завърте му муцуната в бухала, Филип Филипович, та да разбере какво е да съсипваш покъщнина.

И започна един вой. Помъкнаха залепналото за килима куче да му завират муцуната в бухала, при което то се обливаше в горестни сълзи и си мислеше: „Бийте ме, само недейте ме изгонва от апартамента.“

— Бухала изпратете на препаратора още днес. Освен туй ето ти осем рубли плюс шестнайсет копейки за трамвай, прескочи до магазина на Мюр и му купи един хубав гердан с верижка.

На другия ден надянаха на кучето широк лъскав гердан. В първия момент, когато се погледна в огледалото, то много се разстрои, подви опашка и се скри в банята, размишлявайки как ли да го охлузи в някоя ракла или сандък. Но много скоро разбра, че е голям глупак. Зина го изведе на разходка с верижката по Обуховата уличка. Кучето вървеше като арестантин, изгаряйки от срам, но след като стигна по Пречистенка до храма на Христос, много добре прецени какво значи герданът в този живот. В очите на всички срещнати кучета се четеше луда завист, а до Мъртвата уличка някакъв длъгнест помияр с отрязана опашка му излая, че бил „богаташка подлога“ и „лакей“. Когато прекосиха трамвайните релси, милиционерът погледна гердана с удоволствие и уважение, а когато се прибираха, стана най-

неочакваното нещо в живота му: Фьодор, портиерът, собственоръчно отключи официалния вход и пусна Буби да влезе, а на Зина каза:

— Я какъв рунтав кучлак е завъдил Филип Филипович. И е учудващо охранен.

— Как няма да е, като лапа за шестима — поясни поруменялата и разхубавена от студа Зина.

„Герданът си е нещо като чиновническата чанта“ — мислено се пошегува кучето и вртейки задник, се качи на етажа като чорбаджия.

След като оцени както трябва гердана, кучето направи първото си посещение на онова главно отделение на рая, където досега категорично му се забраняваше да влиза, а именно — в царството на готвачката Дария Петровна. Целият апартамент не струваше и две педи от Дариното царство. Всеки ден в черната отгоре и облицована с бели плочки готварска печка бумтяха и бушуваха пламъци.

Фурната пращеше. В пурпурни стълбове гореше от вечна мъка и неутолена страст лицето на Дария Петровна. То лъщеше и се издуваше от тлъстина. В модната й фризура, заресана над ушите и образуваща кошничка от светла коса на тила, святкаха двайсет и два изкуствени брилянта. По стените на куки висяха златни тенджери, цялата кухня ухаеше, клокочеше и съскаше в покритите съдини…

— Вън! — развика се Дария Петровна. — Вън, безпризорен джебчийо. Само ти ми липсваше. Ще те гостя с ръжена!

— Стига ма! Какво си се разлаяла? — умилено примижаваше кучето. — Какъв джебчия съм аз? Не ми ли виждате гердана? — И то се промуши вътре през открехнатата врата.

Буби явно притежаваше дарбата да покорява човешките сърца. След два дена той вече лежеше край кофата за въглища и гледаше как работи Дария Петровна. С острия тесен нож тя отрязваше главичките и крачетата на безпомощните пъдпъдъци, след това като яростен палач смъкваше месото от костите, изкормваше кокошките, въртеше нещо в месомелачката. Буби в това време дъвчеше пъдпъдъча глава. От купичката с мляко Дария Петровна изваждаше парчета накисната кифла, смесваше ги на дъската с месна кайма, заливаше всичко това със сметана, посоляваше го и започваше да прави на дъската кюфтета. В готварската печка бумтеше като по време на пожар, а в тигана нещо цвърчеше, вдигаше мехури и подскачаше. Вратичката отскачаше със

звън и позволяваше да се надникне в страшен ад, в който пламъците клокочеха и се боричкаха.

Вечерно време пламенното гърло угасваше, зад кухненския прозорец над закриващата го до средата завеска от хасе падаше гъстата и влажна пречистенска нощ със самотна звезда. В кухнята беше влажно на пода, тенджерите грееха тайнствено и мътно, на масата лежеше пожарникарска фуражка. Буби се кипреше върху топлата плоча като каменен лъв от порта на имение и навирил от любопитство едното си ухо, гледаше как мустакатият и развълнуван човек с широк кожен колан зад открехнатата врата към стаята на Зина и Дария Петровна прегръща Дария Петровна. Нейното лице изгаряше от мъка и страст цялото — освен мъртвешки напудрения й нос. Процеп светлина падаше върху портрета на мустакатия и от него беше провиснала великденска книжна роза.

— Като демон си се лепнал — мърмореше в полумрака Дария Петровна, — пусни ме! Сега ще си дойде Зина. Какво ти става — все едно, че са те подмладили!

— Нямаме нужда — премалял, прегракнало й отговаряше мустакатият. — Каква сте огнена!

Когато настанеше вечер, пречистенската звезда се скриваше зад тежките завеси и ако в Болшой театър не играеха „Аида“ и нямаше заседание на Всеруското хирургическо дружество, божеството се настаняваше в кабинета на дълбокото кресло. Лампата под тавана не се палеше. Светеше само зелената лампа върху бюрото. Буби лежеше на килима в сянка и гледаше, без да отмества очи, страхотии. В отвратителната лютива и мътна течност в стъкленициите плаваха човешки мозъци. Оголените до лактите ръце на божеството бяха с рижави гумени ръкавици и хлъзгавите тъпи пръсти ровичкаха из гънките. От време на време божеството се въоръжаваше с малко лъскаво ножче и полека режеше жълтите еластични мозъци.

— „Нилски брегове свещени“ — тихичко си тананикаше божеството, прехапваше устни и си спомняше златната вътрешност на Болшой театър.

През тия часове радиаторите се нагряваха до най-високата точка. Топлината от тях се издигаше към тавана, откъдето плъзваше из цялата стая, в кучешката кожа се съживяваше последната, още неизресана лично от Филип Филипович, но вече обречена бълха. Килимите

заглушаваха стъпките в апартамента. А после далеч звънваше външната врата.

„Зинка отива на кино — мислеше си кучето. — А като си дойде, ще вечеряме. Днес май ще ядем телешки котлет.“

* * *

Тоя ужасен ден още заранта Буби усети как го бодна предчувствие. Вследствие на това той се натъжи и изяде без никакъв апетит сутрешната си закуска — половин купичка овесена каша и снощното овнешко ребърце. Разходи се без ищах из приемната и тихичко пови там срещу собственото си отражение. Но по-нататък, след като Зина го изведе на разходка по булеварда, денят си протече нормално. Днес нямаше пациенти, защото, както е известно, във вторник болни не се преглеждат, и божеството си седя в кабинета, разгърнало на бюрото някакви тежки книги с пъстри картинки. Чакаха да стане обедът. Кучето донякъде се оживи от мисълта, че както лично бе установило в кухнята, днес за второ ще им поднесат пуйка. Когато минаваше по коридора, то чу как в кабинета на Филип Филипович неприятно и неочаквано зазвъня телефонът. Филип Филипович вдигна слушалката, долепи я до ухото си и изведнъж се развълнува.

— Отлично — прозвуча гласът му, — веднага го докарайте, веднага.

Той се защура, звънна и нареди на влязлата Зина незабавно да му сервира обеда.

— Обеда! Обеда! Обеда!

В трапезарията веднага затракаха чинии, Зина се разтърча, откъм кухнята се дочу мърморенето на Дария Петровна, че пуйката не била готова. Кучето пак почувствува вълнение.

„Не обичам суматохите…“ — размишляваше то. И щом си го помисли, суматохата придоби още по-неприятен характер. И преди всичко поради появата на ръфнатия навремето доктор Борментал. Той внесе един куфар с отвратителна миризма и дори без да се съблича, се устреми с него през коридора към манипулационната.

Филип Филипович заряза недоизпита чашката с кафе, нещо, което никога не му се случваше, и се втурна да посреща Борментал,

което също не беше му се случвало.

— Кога е умрял?

— Преди три ча̀са — отговори му Борментал, без да сваля заснежения си калпак, и отвори куфара.

„Кой ли е умрял? — мрачно и недоволно си помисли кучето и им се завря в краката. — Най мразя, когато се щурат.“

— Веднага да ми се махаш изпод краката! По-бързо! По-бързо! По-бързо! — развика се Филип Филипович и започна да звъни на всички звънци, както му се стори на кучето. Дотича Зина. — Зина! Дария Петровна да стои на телефона и да записва кой се обажда, никого да не приема! Ти ни трябваш. Доктор Борментал, умолявам ви, по-бързо, по-бързо, по-бързо!

„Не ми харесва, никак не ми харесва.“ Кучето се намръщи обидено и тръгна да се шляе из апартамента, а цялата суетня се съсредоточи в манипулационната. Зина неочаквано се оказа по престилка, която приличаше на саван, и започна да търчи от манипулационната до кухнята и обратно.

„Дали да не ида да си хапна? Майната им на тия!“ — реши кучето и неочаквано получи сюрприз.

— На Буби нищо недейте дава! — екна команда откъм манипулационната.

— Лесно ли е да го уварди човек?!

— Затворете го!

И Буби бе подмамен и заключен в банята.

„Простащина — помисли си Буби, докато седеше в полутъмната баня, — това е направо глупаво…“

И прекара близо четвърт час в банята в странно настроение на духа — ту в злоба, ту в някаква тежка отпадналост. Всичко му изглеждаше потискащо, мъгляво…

„Нейсе, хубавичко ще ви наглася галошите утре, многоуважаеми Филип Филипович — мислеше си кучето. — Два чифта вече ви се наложи да си купувате и още един ще си купите. Та друг път да не запирате кучета.“

Но ненадейно яростната му мисъл секна. Внезапно и ясно то, кой знае защо, си спомни един откъслек от най-ранната си младост — слънчев необятен двор близо до Преображенската караулна,

натрошено слънце в бутилките, изпочупени тухли, волни бездомни кучета.

„Не, къде ти, друг път вече ще излезеш на свобода, защо да се лъжеш?! — тъгуваше кучето, сумтейки с нос. — Свикнах на хубаво. Аз съм богаташко куче, интелигентно същество, разбрах какво е живот. Пък и що е свободата? Нищо особено — дим, мираж, фикция… Бълнуване на тия клети демократи…“

После полумракът в банята стана страшен, то започна да вие, да скача по вратата, да я драска.

— Уууууу! — като в бъчва заехтя из апартамента.

„Пак ще разкъсам бухала!“ — вбесено, но безсилно си мислеше то, после премаля, полежа малко, а когато се надигна, козината му неочаквано настръхна, — кой знае защо, в банята му се привидяха вълчи очи.

И в разгара на мъките му вратата се отвори. Кучето излезе, отръска се и намусено се накани да тръгне за кухнята, но Зина настойчиво го помъкна за гердана към манипулационната. На кучето му се сви сърцето.

„За какво съм им изтрябвал? — помисли си то подозрително. — Хълбокът ми нали оздравя, нищо не разбирам.“

И се запързаля на лапи по хлъзгавия паркет — в този му вид го дотътриха до манипулационната. В нея веднага го порази невиждането осветление. Белият глобус под тавана толкова сияеше, че чак го заболяха очите. В бялото сияние стоеше жрецът и си тананикаше през зъби за свещените нилски брегове. Само по неясната миризма можеше да се познае, че това е Филип Филипович. Подстриганата му бяла коса беше скрита под бял калпак, приличащ на патриаршеска гугла, божеството беше цялото в бяло, а върху бялото като патрахил беше навлечена тясна гумена престилка. Ръцете му — в черни ръкавици.

С гугла се оказа и ръфнатият. Дългата маса беше разтеглена, а отстрани бяха сложили малката четириъгълна, с лъскавия крак.

Кучето тук намрази най-много ръфнатия и най-много заради днешните му очи. Обикновено смели и прями, днес те все се изплъзваха от очите на кучето. Бяха напрегнати, фалшиви и в дълбините им се спотайваше някаква лоша, пакостна работа, ако не и цяло престъпление. Кучето го погледна тежко и начумерено, и отиде в ъгъла.

— Гердана, Зина — тихо каза Филип Филипович, — само гледай да не го нервираш.

И на Зина очите й изведнъж станаха също толкова отвратителни като на ръфнатия. Тя се приближи до кучето и го помилва явно фалшиво. То я изгледа с мъка и презрение.

„Няма накъде… трима сте. Хващайте ме, щом искате. Но се засрамете. Поне да знаех какво ще ми направите…“

Зина откопча гердана, кучето изпръхтя, вртейки глава. Ръфнатият изникна пред него и наоколо му се разля гадна, размътваща погледа миризма.

„Ама че воня… Защо ми е толкова криво и се плаша?…“ — помисли си кучето и се отдръпна заднешком от ръфнатия.

— По-бързо, докторе! — нетърпеливо рече Филип Филипович.

Във въздуха се размирисa на нещо резливо и сладко. Ръфнатият, без да отмества от кучето напрегнатите си мръснишки очи, извади иззад гърба си дясната си ръка и бързо навря в носа на кучето топка влажен памук. Буби се сащиса, леко му се зави свят, но все пак успя да отскочи. Ръфнатият се метна след него и изведнъж му затисна с памука цялата муцуна. Веднага му секна дъхът, но кучето успя да се изскубне още веднъж. „Злодеи… — мярна се в главата му, — какво съм ви направил?!“ И още веднъж му лепнаха памук. Тогава неочаквано насред манипулационната му се привидя езеро и в него лодки с много весели гребци, небивало розови кучета. Краката му останаха без кости и се подгънаха.

— На масата! — с весел глас избумтяха някъде думите на Филип Филипович и се разпаднаха на оранжеви струи. Ужасът изчезна, замести го радост. Една-две секунди кучето; обичаше ръфнатия. След това светът се преобърна с краката нагоре и освен това бе почувствувана една студена, но приятна ръка под корема. После — нищо.

---

[1] Намек за въвеждането на държавен спиртен монопол в СССР. — Б.пр. ↑

IV

На тясната операционна маса лежеше разпльоскано кучето Буби и главата му безпомощно се блъскаше в бялата мушамена възглавница. Коремът му беше остриган и сега доктор Борментал, дишайки тежко и бързайки, кълцайки с машинка козината, стрижеше главата на Буби. Филип Филипович, подпрял длани в ръба на масата, наблюдаваше тази процедура с лъснали като златните рамки на очилата му очи и говореше развълнувано:

— Иван Арнолдович, най-важният момент ще настъпи, когато навляза в турското седло. Мигновено, умолявам ви, ми подайте израстъка и веднага започвайте да шиете. Ако там вземе да кърви, ще загубим време, ще загубим и кучето. Впрочем то и бездруго няма никакъв шанс. — Той помълча малко, присви очи, надникна сякаш присмехулно в полузатвореното око на кучето и добави: — А, знаете ли, жаля го. Представете си, свикнах с него.

В това време той вдигна ръце, сякаш благославяше за велик подвиг клетото куче Буби. Стараеше се нито една прашинка да не кацне на черната гума.

Изпод остриганата козина лъсна белезникавата кожа на кучето. Борментал захвърли машинката и се въоръжи с бръснач. Насапуниса безпомощната малка главичка и започна да я бръсне. Силно пращеше острието, тук-там изби кръв. След като избръсна главата, ръфнатият избърса с напоена с бензин гъба нея, после оголения корем на кучето и каза: „Готово.“

Зина отвинти крана над мивката и Борментал се втурна да си мие ръцете. Зина ги поля със спирт от една стъкленица.

— Може ли да изляза, Филип Филипович? — попита тя, поглеждайки плашливо избръснатата глава на кучето.

— Може!

Зина изчезна. Борментал пак се защура. Загради с леки марлени салфетки главата на Буби и на възглавницата се оказа невиждан от никого плешив кучешки череп и странна брадата муцуна.

Тогава се размърда жрецът. Изправи се, погледна кучешката муцуна и каза:

— Е, боже, благослови. Ножа.

Борментал изрови от лъскавата купчина едно малко шкембесто ножче и го подаде на жреца. След това и той си сложи черни ръкавици.

— Спи ли? — попита Филип Филипович.

— Спи.

Зъбите на Филип Филипович се стиснаха, очичките му придобиха остър блясък и замахвайки с ножчето, той прокара точен и дълъг разрез по корема на Буби. Кожата веднага се раздалечи и от нея на всички страни пръсна кръв. Борментал се нахвърли хищно, започна да натиска с топки от марля раната на Буби, след това притисна краищата й с малки, досущ като захарни щипчици и тя изсъхна. По челото на Борментал изби пот на мехурчета. Филип Филипович рязна втори път и двамата започнаха да разкъсват тялото на Буби на парчета с куки, с ножици, с някакви скобки. Изскочиха розови и жълти, сълзещи кървава роса тъкани. Филип Филипович повъртя ножа в тялото, после извика: „Ножица!“

Инструментът се мярна в ръцете на ръфнатия, сякаш той беше фокусник, Филип Филипович бръкна навътре и с няколко завъртания изскубна от тялото на Буби семенните жлези заедно с някакви ръфели. Борментал, целият мокър от усърдие и вълнение, се втурна към буркана и измъкна от него едни мокри, провиснали семенни жлези. В ръцете на професора и асистента заподскачаха, заизвиваха се късите влажни струни. Ситно затракаха кривите игли в иглодържателите, семенните жлези бяха зашити на мястото на Бубевите. Жрецът се дръпна от раната, натисна я с парче марля и изкомандува: „Бързо шийте кожата, докторе“, а след това погледна кръглия бял стенен часовник.

— Четиринайсет минути ни отне — изтика през стиснатите си зъби Борментал и се впи с кривата игла в отпуснатата кожа. След това и двамата взеха да се вълнуват като забързани убийци.

— Ножа — извика Филип Филипович.

Ножът сякаш сам скочи в ръката му, след което лицето на Филип Филипович стана страшно. Той показа порцелановите си зъби и златните си коронки и с едно движение прокара през челото на Буби

кървав венец. Кожата с избръснати косми отметнаха като скалп. Оголиха кокаления череп. Филип Филипович извика:

— Трепана!

Борментал му подаде един лъскав маткап. Хапейки устните си, Филип Филипович започна да бучи с матката и да пробива в черепа на Буби малки дупчици на сантиметър една от друга така, че те обикаляха целия му череп. За всяка изразходваше не повече от пет секунди. После с трионче невиждан модел, след като напъха върха му в първата дупчица, започна да реже, както се изрязва дамска кутия за ръкоделие. Черепът тихо пищеше, тресеше се. След около три минути свалиха капака от черепа на Буби.

Тогава се показа куполът на Бубевия мозък — сив със синкави жилчици и червеникави петна. Филип Филипович закълца с ножица ципите и ги разкрои. Изведнъж бликна тънък фонтан кръв, насмалко не влезе в окото на професора, и поръси гуглата му. Борментал се хвърли като тигър с хемостатичния инструмент да спира кръвта и я спря. Потта шуртеше от Борментал на ручеи и лицето му беше станало месесто и разноцветно. Очите му прескачаха от ръцете на професора към чинията на инструменталната маса. А Филип Филипович беше станал направо страшен. От носа му изхвърчаше фъщене, зъбите му бяха се оголили до венците. Той отлепи обвивката на мозъка и влезе някъде навътре, за да измъкне от отхлупената купа полукълбата на мозъка. В това време Борментал взе да пребледнява, обхвана с едната си ръка гърдите на Буби и каза прегракнало:

— Пулсът рязко отслабва.

Филип Филипович го погледна зверски, измуча нещо и се завря още по-навътре. Борментал с хрущене строши една стъклена ампула, изсмука от нея цяла спринцовка и коварно бодна Буби някъде около сърцето.

— Наближавам турското седло — изръмжа Филип Филипович и измъкна с окървавените си хлъзгави ръкавици сиво-жълтия мозък на Буби от главата. За миг отмести очи към муцуната на Буби и Борментал веднага строши втора ампула с жълта течност и я изсмука с дългата спринцовка.

— В сърцето ли? — плахо попита той.

— Защо ме питате? — злобно викна професорът. — Все едно то вече пет пъти ви е умирало. Инжектирайте! Какво се чудите?! — При

това лицето му стана като на вдъхновен разбойник.

Докторът със замах заби иглата в сърцето на кучето.

— Живее, но едвам-едвам — плахо прошепна той.

— Сега нямаме време да разсъждаваме живее ли, не живее ли — засъска страшният Филип Филипович, — в седлото съм. Все едно ще умре… А, дявол да го… „Нилски брегове…“ Дайте ми придатъка.

Борментал му подаде стъкленица, в която се кандилкаше на конец бяла бучица. С едната си ръка („Никой в Европа не може да му излезе насреща, честна дума“ — мъгляво си помисли Борментал) той измъкна полюшващата се бучица с другата с ножица изкълца същата някъде отвътре между разчекнатите полукълба. Бучицата на Буби захвърли в чинията, а новата вкара в мозъка заедно с конеца и с късите си пръсти, които като по чудо бяха станали тънки и гъвкави, се изхитри да я омотае там с кехлибареното кончѐ. След това изхвърли от главата някакви обтегачки, пинцетите, прибра мозъка обратно в кокалената купа, изправи се и спокойно попита:

— Умряло е, нали?

— Пулсът му е нишковиден — отговори Борментал.

— Още адреналин.

Професорът покри мозъка с обвивките, похлупи изпиления капак като по мярка, намести скалпа и ревна:

— Шийте!

Борментал за пет минути заши главата, при което счупи три игли.

И ето че върху възглавницата се появи на оцветения с кръв фон безжизнената и угаснала муцуна с пръстеновидна рана на главата. Тогава Филип Филипович окончателно се изправи като преситен вампир, смъкна едната ръкавица, изхвърляйки от нея облак пудра, запрати я на пода и позвъни, натискайки бутона на стената. Зина се показа на прага, извила глава, за да не вижда окървавения Буби. Жрецът свали с тебеширените си ръце окървавената гугла и се провикна:

— Веднага ми дайте една цигара, Зина! Комплект чисто бельо в банята.

Подпря брадичка в ръба на масата, разтвори с две ръце десния клепач на кучето, надникна в явно умиращото око и рече:

— Я, дявол да го вземе, не е пукнал. Но все едно ще пукне. Ех, доктор Борментал, жал ми е за кучето, гальовно беше, макар и хитро.

V

Тънка тетрадка с формат на лист за заявление. Изписана с почерка на Борментал. На първите две страници той е грижлив, сбит и четлив, а по-нататък става разкрачен, развълнуван, с много мастилени петна.

ИЗ ДНЕВНИКА НА ДОКТОР БОРМЕНТАЛ

22 ДЕКЕМВРИ 1924 ГОДИНА. ПОНЕДЕЛНИК

ЕПИКРИЗА

Лабораторно куче, близо двегодишно. Мъжко. Порода — помияр. Прякор — Буби. Козина — рядка, на фъндъци, кафеникава, тук-там с по-светли петна. Опашка с цвят на каймак. На десния хълбок следи от напълно заздравяло изгаряне. Храненето преди постъпването при професора лошо, след едноседмичен престой животното се е заоблило. Тежи 8 кг (удивителна). Сърце, бели дробове, стомах, температура…

23 ДЕКЕМВРИ.

В осем часа и трийсет минути вечерта бе извършена първата в Европа операция по професор Преображенски: под хлороформена наркоза бяха екстрактирани семенните жлези на Буби и вместо тях присадени мъжки жлези с придатъците и семенните каналчета, взети от починал четири часа и четири минути преди операцията двайсет и осем годишен мъж и запазени във физиологичен разтвор по професор Преображенски.

Непосредствено след това бе екстрактиран (с предварителна трепанация на черепната кутия) придатъкът на мозъка — хипофизата, и заменен с човешки от гореспоменатия мъж.

Инжектирани са осем кубика хлороформ, една спринцовка камфор и две спринцовки адреналин в сърцето.

Показания за операцията: извършване на експеримента на Преображенски с комбинирано присаждане на хипофиза и семенни жлези за изясняване на въпроса за прихващаемостта на хипофизата, а по-нататък и за нейното влияние върху подмладяването на човешкия организъм.

Оперирал проф. Ф. Ф. Преображенски.
Асистирал д-р И. А. Борментал.

През нощта след операцията: застрашителни повторни отслабвания на пулса, очакване на летален изход. Грамадни дози камфор по Преображенски.

24 ДЕКЕМВРИ.

Заранта подобряване. Дишането е учестено два пъти. Температура — четирийсет и два градуса. Камфор, кофеин подкожно.

25 ДЕКЕМВРИ.

Пак влошаване. Пулсът едва се напипва. Изстиване на крайниците, зениците не реагират. Адреналин в сърцето, камфор по Преображенски, физиологичен разтвор венозно.

26 ДЕКЕМВРИ.

Известно подобряване. Пулс 180, дишане 92, температура 41. Камфор, хранене с клизми.

27 ДЕКЕМВРИ.

Пулс 152, дишане 50, температура 39,8°, зениците реагират. Камфор подкожно.

28 ДЕКЕМВРИ.

Значително подобряване. По обед внезапно изобилно изпотяване, температура 37,0°. Оперативните рани са в предишното състояние. Превръзка. Появи се апетит. Хранене с течности.

29 ДЕКЕМВРИ.

Внезапно се установи окапване на козината по челото и по хълбоците. Викнати бяха за консултация професорът от Катедрата по кожни болести Василий Василиевич Бундарев и директорът на Московския ветеринарен институт. Диагнозата остана неустановена. Температурата нормална.

(Записано с молив.)

Вечерта се появи първият лай (8 ч и 15 мин). Прави впечатление рязката промяна на тембъра и понижаването на тона. Лаят вместо „бау-бау“ звучи като „ао“ и по окраска отдалечено наподобява стон.

30 ДЕКЕМВРИ.

Окапването на козината придоби характера на общ косопад. Претеглянето даде неочакван резултат: тегло трийсет килограма за сметка на растежа (удължаването) на костите. Кучето продължава да лежи.

31 ДЕКЕМВРИ. КОЛОСАЛЕН АПЕТИТ.

(В тетрадката има мастилено петно. След мастиленото петно със забързан почерк.)

В 12 ч и 12 мин по обед кучето ясно излая: „А-б-ир.“

(В тетрадката има интервал и по-нататък, очевидно по погрешка поради вълнение, е написано)

1 ДЕКЕМВРИ.

(Задраскано, поправено.)

1 ЯНУАРИ 1925 ГОДИНА.

Заранта бе фотографирано. Отчетливо лае „Абир“, повтаряйки тази дума гръмогласно и сякаш радостно. В три часа подир обед (*с едри букви*) се засмя, с което накара камериерката Зина да припадне. Вечерта произнесе осем пъти подред: „Абирвалг“, „Абир“.

(*С полегати букви, с молив*): професорът дешифрира думата „Абирвалг“ — тя означава „Главриба“, това е нещо чудовищно.

2 ЯНУАРИ.

Бе фотографирано по време на усмивка с магнезий. Стана от леглото и уверено стоя на задните си лапи половин час. На бой е почти колкото мен.

(На допълнително подлепен към тетрадката лист.)

Руската наука насмалко не понесе голяма загуба.

Епикриза на професор Ф. Ф. Преображенски.

В единайсет часа и тринайсет минути — тежък припадък на професор Преображенски. При падането си удари главата в крака на стола. Тинктура валериана.

В мое и Зинино присъствие кучето (естествено, ако можем да го наричаме куче) бе изпсувало проф. Преображенски на майка.

(Прекъсване на бележките.)

6 ЯНУАРИ.

(Ту с молив, ту с мастило.)

Днес, след като му окапа опашката, то произнесе съвсем ясно думата „бирария“. Фонографът работи. Това е дявол знае какво.

Аз съм объркан.

Професорът престана да приема пациенти. От пет часа подир обед нататък откъм манипулационната, където се разхожда това същество, ясно се чуват вулгарни псувни и думите „още две бирички“.

7 ЯНУАРИ.

Той произнесе много думи: „файтонджия“, „места няма“, „вечерен вестник“, „най-добър подарък за децата“ и всички неприлични думи, които съществуват в руския речник.

Видът му е странен. Козина му остана само по главата, на брадата и по гърдите. Оттам нататък е плешив, с отпусната кожа. В областта на половите органи — оформящ се мъж. Черепът му значително се увеличи. Челото му е полегато и ниско.

Честна дума, ще се побъркам.

Филип Филипович още се чувствува зле. Повечето наблюдения провеждам аз. (Фонографът, снимките.)

Из града плъзнаха слухове.

Последиците са неизчислими. Тая заран цялата улица беше задръстена от някакви безделници и бабички. Зяпачите и досега стоят под прозорците ни. В сутрешните вестници се появи смайваща дописка: „Слуховете за марсианеца на Обуховата уличка са абсолютно безпочвени. Те са пуснати от търговците от Сухаревка и ще бъдат строго наказани.“ За какъв, по дяволите, марсианец става дума? Това е направо кошмар!

Още по̀ ги бива във „Вечерния“ — писаха, че се е родило бебе, което свири на цигулка. Отдолу илюстрация — цигулка и моята снимка, под нея текст: „Професор Преображенски, който е направил цезарово сечение на майката“. Това е неописуемо…

Той казва нова дума — „милиционер“.

Излезе, че Дария Петровна била влюбена в мен и задигнала снимката ми от албума на Филип Филипович. След като изгоних репортерите, един от тях се промъкнал в кухнята и т.н.

Какво става през приемните дни! Днес имаше осемдесет и две обаждания. Изключихме телефона. Бездетните дами са се побъркали и идат ли, идат…

Домкомитетът в пълен състав начело с Швондер. Защо — и те не знаят.

8 ЯНУАРИ.

Късно вечерта определихме диагнозата. Филип Филипович като истински учен си призна грешката — смяната на хипофизата дава не подмладяване, а пълно **очовечаване** (*подчертано три пъти*). Но това ни най-малко не омаловажава неговото изумително, смайващо откритие.

Онзи ден за пръв път се разходи из апартамента. Смя се в коридора, загледан в електрическата крушка. След това, съпровождан от Филип Филипович й от мен, влезе в кабинета. Стабилно се държи

на задните си лапи (*задраскано*) крака и прави впечатление на дребен и хилав мъж.

Смя се в кабинета. Усмивката му е неприятна и сякаш изкуствена. След това се почеса по тила, огледа се и аз записах новата ясно произнесена дума „буржуй“. Псуваше. Псуването е методично, непрекъснато и по всяка вероятност абсолютно безсмислено. То има донякъде фонографски характер, като че ли това същество навремето е чувало ругатни, автоматично, подсъзнателно ги е вкарвало в мозъка си и сега започва да ги изригва на серии. Впрочем не съм психиатър, дявол да ме вземе.

Кой знае защо, на Филип Филипович псувните му правят учудващо тягостно впечатление. Има моменти, когато той излиза от ролята си на сдържан и студен наблюдател на новите явления и като че ли губи търпение. Така, да речем, насред ругатните, неочаквано се сопна нервно:

— Престани!

Това не даде никакъв ефект.

След разходката из кабинета с общи усилия въдворихме Буби в манипулационната.

После имахме съвещание с Филип Филипович. За пръв път, трябва да си призная, видях този уверен и поразително умен човек смутен. Тананикайки си, както му е обичаят, той попита: „Какво да правим сега?“ И сам си отговори буквално следното: „Готово облекло, да… «От Севиля до Гренада»“, драги ми докторе, да… Нищо не разбрах. Той ми поясни:

„Моля ви, Иван Арнолдович, да му купите бельо, панталон и сако.“

9 ЯНУАРИ.

Речникът му се обогатява на всеки пет минути (средно) с нова дума, а от тая заран и с изрази, които сякаш са замръзнали в съзнанието му, разтапят се и излизат. Излязлата дума остава в употреба. От вчера насам фотографът е регистрирал: „Не се блъскай“, „Мръсник“, „Слез от стъпалото“, „Ще те науча аз“, „Америка да ни признае“, „Примус“.

10 ЯНУАРИ.

Състоя се обличането. На драго сърце позволи да му облечем долната риза, дори се смееше весело. От долните гащи се отказа, изразявайки протеста си с прегракнали викове: „Нареждайте се на опашката, кучи синове, нареждайте се на опашката!“ Бе облечен. Чорапите са му големи.

(В тетрадката има някакви схематични рисунки, които по всички признаци изобразяват превръщането на кучешкия крак в човешки.)

Удължава се задната половина на костите на стъпалото (planta). Издължаване на пръстите. Ноктите.

Повторно системно обучаване как се ходи в тоалетната. Прислугата е абсолютно потисната.

Но заслужава отбелязване схватливостта на съществото. Има определен напредък.

11 ЯНУАРИ.

Съвсем се примири с панталона. Произнесе дългата весела фраза: „Готино момченце с гащи на райенце.“

Козината по главата му е рядка, мека. Лесно може да бъде сбъркана с коса. Но светлите петна по темето му останаха. Днес окапа последният пух от ушите му. Колосален апетит. С увлечение яде сельодка.

В пет часа подир обед стана събитие: за пръв път думите, произнесени от съществото, не бяха откъснати от заобикалящите го явления; а представляваха реакция на тях. Именно когато професорът му заповяда: „Не хвърляй остатъци от яденето по пода“, то неочаквано отговори: „Чупи се бе, простак!“

Филип Филипович се смая, после се съвзе и каза:

— Ако още веднъж си позволиш да изругаеш мен или доктора, ще си изпатиш.

Фотографирах Буби в този момент. Гарантирам, че той разбра думите на професора. Върху лицето му падна мрачна сянка. Погледна изпод вежди, доста ядосано, но се укроти.

Ура, той разбира!

12 ЯНУАРИ.

Бъркане в джобовете на панталона. Отучваме го от псувните. Подсвиркваше си: „Ех, ябълчице.“ Поддържа разговор.

Не мога да се въздържа от няколко хипотези: засега по дяволите подмладяването. Друго е неизмеримо по-важно — изумителният опит на проф. Преображенски разкри една от тайните на човешкия мозък. Отсега нататък загадъчната функция на хипофизата — мозъчния придатък — е изяснена. Тя определя човешкия облик. Нейните хормони могат да бъдат наречени най-важните в организма — хормони на облика. В науката се разкрива нова област: без каквато и да било Фаустова реторта бе създаден хомункулус. Скалпелът на хирурга даде живот на нова човешка единица.

Професор Преображенски, вие сте творец! (Мастилено петно.)

Впрочем отклоних се… и тъй, той поддържа разговор. Според моите предположения работата е следната: прихваналата се хипофиза е отворила центъра на говора в мозъка на кучето и думите рукнаха като поток. Според мен наблюдаваме съживен развит мозък, а не новосъздаден. О, дивно потвърждение на еволюционната теория! О, величествена вериго от кучето до химика Менделеев! Още една моя хипотеза: мозъкът на Буби през кучешкия период от живота му е натрупал купища понятия. Всички думи, с които започва да борави той, са преди всичко улични думи, той ги е чувал и ги е скътвал в мозъка си. Сега, когато вървя по улиците, аз с таен ужас гледам срещнатите кучета. Един господ знае какво се таи в мозъците им.

Буби е четял. Четял е. *(Три удивителни.)* Досетих се за това по главриба. Именно отзад напред е четял. Дори знам отговора на тази загадка: причината е в прекъсването на зрителните нерви на кучето.

В Москва стават едни — направо да се побърка човек. Седем сухаревски, търговци вече лежат в затвора за разпространяване на слухове за второто пришествие, което ни били навлекли болшевиките. Дария Петровна ни го каза и дори посочи датата: на 28 ноември 1925 година в деня на преподобния мъченик Стефан земята ще се блъсне в небесната ос… Някакви ментарджии вече изнасят сказки. Такава беля направихме с тая хипофиза, че ми иде да се пръждосам от апартамента. По молба на Преображенски се пренесох у него и спя в приемната с Буби. Манипулационната е превърната в приемна.

Швондер излезе прав. Жилищната задруга злорадствува. По шкафовете не е останало нито едно стъкло, защото той подскачаше. Едвам го отучихме.

На Филип Филипович му става нещо. Когато му разказах за моите хипотези и за надеждата ми да развием Буби в много извисена психическа личност, той изхъмка и ми отговори: „Смятате ли?“ Тонът му е зловещ. Нима съм допуснал грешка? Старецът си е наумил нещо. Докато аз се занимавам с епикризата, той си блъска главата над анамнезата на човека, от когото взехме хипофизата.

(Допълнително подлепен лист в тетрадката.)

Клим Григориевич Чугункин, двайсет и пет годишен. Ерген. Безпартиен, съчувствуващ. Три пъти съден и оправдаван: първия път поради недостиг на улики, втория — произходът му го спасил, третия — петнайсет години каторга условно. Кражби. Професия — свирене на балалайка по трактирите.

Дребен, хилав. Увеличен черен дроб (алкохол). Причина за смъртта — удар с нож в сърцето в бирария „Стопсигнал“ (на Преображенския площад).

Старецът не вдига глава от Климовата анамнеза. Не разбирам каква е работата. Мърмореше нещо за това, че не се бил сетил да огледа в патологоанатомичния театър целия труп на Чугункин. Не проумявам защо. Не е ли все едно чия ще бъде хипофизата?

17 ЯНУАРИ.

Няколко дена не съм записвал: боледувах от инфлуенца. През това време обликът се оформи окончателно:

а) същински човек по строеж на тялото;

б) тегло около петдесет килограма;

в) ръст дребен;

г) глава малка;

д) започна да пуши;

е) яде човешка храна;

ж) облича се самостоятелно;

з) гладко води разговор.

Голямо нещо била хипофизата! (Мастилено петно.)

С това приключвам епикризата. Имаме пред себе си нов организъм — наблюдаването му трябва да започне отначало.

Приложение: стенограми на изговореното от него, записи на фонограф, фотографски снимки.

Подпис: асистент на професор Преображенски
доктор Борментал

VI

Беше зимен ден. Краят на януари. Предобедно, предприемно време. На вратата на приемната висеше бял лист хартия, на който беше написано с почерка на Филип Филипович:

„Забранявам да се ядат семки в апартамента.“
Ф. Преображенски

И със син молив с едри като понички букви, с почерка на Борментал:

„Свиренето на музикални инструменти от пет часа подир обед до седем часа заранта се забранява.“

След това с почерка на Зина:

„Когато се върнете, кажете на Филип Филипович, че не го знам къде е отишъл. Фьодор каза, че бил излязъл с Швондер.“

С почерка на Преображенски:

„Сто години ли ще чакам джамджия?“

С почерка на Дария Петровна (*с печатни букви*):

„Зина излезе да пазарува, каза, че щяла да го доведе.“

В трапезарията беше съвсем като по вечерно време благодарение на лампата с копринен абажур. Светлината от бюфета падаше пречупена на две — кристалните стъкла бяха залепени с полегат кръст от край до край. Филип Филипович, приведен над бюрото, беше се вглъбил в грамаден вестникарски лист. Мълнии разкривяваха лицето му и през зъбите му се сипеха недоизречени, подкъсени маргазливи думи. Той четеше дописката:

> „Няма никакви съмнения, че това е негов незаконороден (както се изразяваха в гнилото буржоазно общество) син. Ето как се забавлява нашата псевдонаучна буржоазия. Всеки знае да се шири в седем стаи, докато святкащият меч на правосъдието не блесне над него като червен лъч.
>
> Шв…р“

Много настойчиво, с нахална артистичност, някой свиреше през две стени на балалайка и звуците на изобретателната вариация на „Свети месечника“ се смесваха в главата на Филип Филипович с думите на дописката в омразна каша. След като я дочете, той плю сухо през рамо и машинално запя през зъби:

— „Свети месечника… свети месечника… свети месечника…“ Пу, наби ми се в главата проклетата мелодия!

Позвъни. Зининото лице се промуши между платнищата на завесите.

— Кажи му, че е пет часът, да престава. И го викни тук, моля ти се.

Филип Филипович седеше на креслото до бюрото си, между пръстите на лявата му ръка стърчеше кафява угарка от пура. До завесата, подпрян на касата на вратата, стоеше, кръстосал крака, дребен човек с несимпатична външност. Космите по главата му бяха редки като храсталак в закелявяла гора, а по лицето му се виждаше

небръснат пух. Челото му смайваше с малките си размери. Почти непосредствено над четчиците на вирнатите му вежди започваше буен перчем.

По разпраното под лявата мишница сако бяха полепнали сламки, раираният му панталон беше протрит на дясното коляно, а на лявото — оплескан с лилава боя. На шията на човека беше вързана вратовръзка с отровно-небесносин цвят и с фалшива рубинена карфица. Цветът на тази вратовръзка беше толкова натрапчив, че от време на време, когато затвореше очи, Филип Филипович в пълния мрак виждаше ту на тавана, ту на стената пламтящ факел с небесносин ореол. Когато ги отвореше, пак ослепяваше, защото откъм пода, пръскайки ветрила от светлина, биеха на очи лачените половинки с бели гети.

„Все едно, че е с галоши“ — с неприятно чувство си помисли Филип Филипович. Човекът до вратата поглеждаше с мътни очи и пушеше цигара, ръсейки нагръдника си с пепел.

Часовникът на стената до дървения пъдпъдък би пет пъти. Вътре в него нещо още стенеше, когато Филип Филипович поведе разговора:

— Аз, струва ми се, вече на два пъти ви молих да не спите на миндера в кухнята, особено денем.

Човекът се окашля дрезгаво, сякаш беше се задавил с костилка, и отговори:

— В кухнята въздухът е по-приятен.

Гласът му беше необикновен, възглух и в същото време кънтящ като в малка бъчвичка.

Филип Филипович поклати глава и попита:

— Откъде се взе тая гадост? Става дума за вратовръзката.

Следвайки посоката на пръста му, човекът сведе очи над провисналата си устна и погледна вратовръзката си с любов.

— Що да е „гадост“? — заговори той. — Екстра вратовръзка си е, Дария Петровна ми я подари.

— Дария Петровна ви е подарила нещо не по-малко отвратително от тия обувки. Каква е тази сияеща глупост? Откъде? Аз какво бях помолил? Да ви се купят нормални обувки! А това на какво прилича? Нима доктор Борментал ви ги е избрал?

— Аз поисках да са лачени. Не съм ли и аз човек? Идете на Кузнецка — всички ходят с лачени.

Филип Филипович повъртя глава и заговори с тежест:

— Спането на миндера се прекратява, ясно ли ви е? Какво е това нахалство? Не разбирате ли, че пречите?! Там има жени.

Лицето на човека стана мрачно, устните му се издадоха напред.

— То пък едни жени! Да не би да са хайлайфни дами? Обикновена слугиня, а се перчи като комисарка. Знам, че Зинка ме е наклепала.

Филип Филипович го погледна строго.

— Да не сте посмели да наричате Зина Зинка, ясно ли ви е?

Мълчание.

— Ясно ли ви е, питам?

— Ясно ми е.

— Махнете тази страхотия от врата си. Вие… Погледнете се в огледалото на какво приличате. Същински цирк. Не хвърляйте угарки по пода — за стотен път ви моля. Повече да не съм чул псувня в апартамента! Не плюйте! Ей го плювалника. В тоалетната вършете всичко както трябва. Със Зина оттук нататък няма да разговаряте. Тя се оплаква, че сте я причаквали в тъмното. Внимавайте! Кой е отговорил на един пациент „кучета го яли“? Да не мислите, че се намирате в кръчма?

— А бе, татенце, защо толкоз ми свивате сармите? — изведнъж заговори плачливо човекът.

Филип Филипович се изчерви, очилата му блеснаха.

— Не съм ви никакво татенце. Ама че фамилиарности! Втори път да не съм чул тази дума! Ще ме наричате на малко и бащино име!

В очите на човека пламна дръзко изражение.

— А бе какво ви става?… Ту не плюй, ту не пуши, ту не ходи еди-къде си. Туй работа ли е? Все едно, че съм в трамвай. Защо не ме оставите да си живея живота? И за „татенцето“ не сте прав. Аз молил ли съм ви да ми правите операция? — възмутено лаеше човекът. — И таз добра! Хванали една животинка, разцепили й с ножче главата, а сега се гнусят. Аз може и да не съм ви давал разрешение да ме оперирате. Нито пък (човекът извъртя очи към тавана, сякаш искаше да си спомни някаква формулировка), нито пък роднините ми. Знам ли, може би и иск имам право да ви предявя.

Очите на Филип Филипович станаха съвсем кръгли, пурата изпадна от ръката му. „Ама че тип!“ — му мина през ума.

— Благоволявате да изразите недоволство от това, че са ви превърнали в човек, така ли? — попита той, присвил очи. — Може би предпочитате пак да търчите около боклукчийските кофи? Да мръзнете в тунелите към вътрешните дворове? Е, ако знаех…

— Я стига сте ми натяквали за тия боклукчийски кофи! Изкарвах си прехраната. Ами ако бях умрял под ножа ви? По-полека, другарю!

— Филип Филипович! — яростно възкликна Филип Филипович. — Не съм ви никакъв другар! Това е чудовищно! „Кошмар, кошмар“ — помисли си той.

— Е па, има си хас… — иронично заговори човекът и застана в победоносна поза. — Туй го разбираме. Можем ли да сме ви другари?! Къде ти! В университети не сме учили, в апартаменти от по петнайсет стаи с бани не сме живели. Само че май е време да се сложи край на тия работи. Днес всеки има право…

Филип Филипович слушаше, пребледнявайки, разсъжденията на човека. Той прекъсна речта си и се запъти демонстративно към пепелника с оплюнчена цигара в ръката. Походката му беше патрава. Той дълго мачка угарката в мидата с изражение, което явно говореше: „На На!“ След като угаси цигарата, неочаквано изтрака със зъби и завря нос под мишницата си.

— С пръсти ще ловите бълхите! С пръсти! — яростно се развика Филип Филипович. — И не разбирам откъде ги вземате!

— Да не би да ги развъждам?! — засегна се човекът. — Изглежда, бълхите си ме обичат. — После почовърка с пръсти под хастара на ръкава и измъкна оттам стиска рижав лек ваталин.

Филип Филипович насочи взор към гирляндите на тавана и забарабани с пръсти по бюрото. След като екзекутира бълхата, човекът се дръпна настрана и седна на един стол. Ръцете му с провесени китки се спуснаха чак до пешовете на сакото. Очите му се извиха към квадратчетата на паркета. Той съзерцаваше обувките си и това му доставяше удоволствие. Филип Филипович погледна натам, където святкаха отблясъците от тъпите му бомбета, зажумя и каза:

— Какво друго искахте да ми съобщите?

— А, дребна работа. Нищо и половина. Документ ми трябва, Филип Филипович.

Филип Филипович направи недоволна гримаса.

— Хм! Д-дявол да го вземе! Документ! Действително… Хм… а дали няма някакъв такъв начин… — Гласът му звучеше несигурно и измъчено.

— Моля ви се — уверено му отговори човекът, — как тъй без документ? Тоя път да прощавате. Много добре ви е известно, че на човек без документи строго му се забранява да съществува. Първо домкомитетът…

— Какво общо има с това домкомитетът?

— Как тъй какво? Срещат ме, питат: „Ти, драги, кога ще се зарегистрираш?“

— Ох, божичко — унило възкликна Филип Филипович, — срещат, питат… Въобразявам си какво им отговаряте. Нали ви бях забранил да се шляете по стълбището?!

— Да не би да съм каторжник? — зачуди се човекът и съзнанието за собствената му правота пламна дори в рубина. — И от къде на къде ще разправяте, че съм се шляел? Думите ви са доста обидни. Ходя си като всички хора.

При това той тропна с лачените си крака по паркета.

Филип Филипович млъкна, очите му се отместиха настрана. „Все пак трябва да се сдържам“ — помисли си той. Отиде до бюфета и изпи на един дъх цяла чаша вода.

— Отлично — по-спокойно заговори той. — Работата не е в думите. Та какво казва този ваш прелестен домкомитет?

— Какво ще казва… И не сте прав да му викате „прелестен“. Той защищава интересите…

— Чии интереси, ако мога да запитам?

— То се знае чии — на трудовия елемент.

Филип Филипович се опули.

— А как разбрахте, че сте труженик?

— Ами ясно е, че не съм непман.

— Както и да е. Та какво му е нужно в защита на вашите революционни интереси?

— То се знае — какво — да ме зарегистрират. Те казват: къде се е чуло и видяло нерегистриран човек да живее в Москва? Това — едно. А най-важното — отчетният картон. Не искам да ме броят за дезертьор. Освен туй профсъюзът, трудовата борса…

— Можете ли да ми обясните въз основа на какво ще ви регистрирам? На тази покривка за маса или на паспорта ми? Редно е все пак да се съобразявате с положението. Недейте забравя, че сте… ъъъ… тъй да се каже, неочаквано появило се същество, лабораторно… — Филип Филипович говореше все по-несигурно.

Човекът победоносно мълчеше.

— Отлично. Вярно, в края на краищата редно е да бъдете регистриран и изобщо устроен според плановете на този ваш домкомитет, нали? Но вие нямате нито малко, нито фамилно име.

— Тоя път не познахте. Име като нищо мога да си избера. Обнародвам го във вестника — и край.

— И как ще благоволите да се именувате?

Човекът си оправи вратовръзката и отговори:

— Полиграф Полиграфович.

— Не се правете на глупак — мрачно му отвърна Филип Филипович, — сериозно ви говоря.

Хаплива усмивка разкриви устните на човека.

— Едно не мога да разбера — заговори той весело и смислено, — на майка да псувам не бива, да плюя не бива. А от вас все това чувам: „Глупак, та глупак.“ Май в Ресефесере само на професорите им е позволено да нагрубяват?

Филип Филипович усети, че кръвта му се качва в главата, и докато си наливаше вода, строши чашата. След като се напи от друга, той си рече: „Още малко, и ще вземе да ме поучава. И ще е съвсем прав. Бива ли толкова да не се владея?!“

Той се обърна, преувеличено учтиво пречупи кръст и произнесе с желязна твърдост:

— Из-винявайте, нервите ми са разстроени, вашето име ми се стори чудновато. Откъде ли, интересно, сте го изровили?

— Домкомитетът ми го препоръча. В календара го търсихме. „Кое ще си харесаш?“ — питат. И аз си го избрах.

— В никой календар не може да има нищо подобно.

— Чудя ви се — захили се човекът. — Как да не може, когато в манипулационната ви виси същият.

Без да става, Филип Филипович се пресегна към бутона на тапетите й в отговор на позвъняването дойде Зина.

— Календара от манипулационната.

Заточи се пауза. Когато Зина се върна с календара, Филип Филипович попита:

— Къде е?

— На четвърти март се празнува.

— Покажете ми го. Хм… По дяволите… хвърлете го в печката, Зина, още сега.

Зина, уплашено опулила очи, излезе с календара, а човекът заклати глава укоряващо.

— Фамилното ви име мога ли да науча?

— За фамилно съм съгласен да приема наследственото.

— Как наследствено? По-точно?

— Бубев.

В кабинета пред бюрото стоеше председателят на домкомитет Швондер с кожена куртка. Доктор Борментал седеше на едно кресло. При това по зачервените от студа бузи на доктора (той току-що беше се прибрал) се бе изписало същото смутено изражение, както и по лицето на седналия до него Филип Филипович.

— Та какво да напиша? — нетърпеливо попита той.

— Не се притеснявайте де — започна Швондер, — работата с нищо и никаква. Напишете едно заявление, гражданино професор. Тъй й тъй, предявителят на настоящото наистина е Полиграф Полиграфович Бубев, хм… зароден във вашия апартамент.

Борментал се разшава от смайване в креслото, на Филип Филипович му трепна мустакът.

— Хм… дявол да го вземе! Нищо по-глупаво не мога да си представя. Хич не се е зараждал той, а просто… е, с една дума…

— Това си е ваша работа — със спокойно злорадство: заяви Швондер, зародил ли се е, или не е… Така или иначе, вие сте правили опита, професоре, следователно вие сте създали гражданина Бубев.

— Кратко и ясно — излая Бубев откъм библиотечния шкаф. Той беше се зазяпал във вратовръзката си, която се отразяваше в огледалната бездна.

— Много ще ви замоля — сряза го Филип Филипович — да не се намесвате в разговора. Недейте ми казва „кратко и ясно“, когато никак не е ясно.

— Как да не се меся?! — докачено забоботи Бубев, а Швондер незабавно го подкрепи:

— Извинявайте, професоре, гражданинът Бубев е напълно прав. Негово право си е да участвува в обсъждането на собствената му участ, тъй като става дума за документи. Документът е най-важното нещо на тоя свят.

В този момент оглушително звънване над ухото прекъсна разговора. Филип Филипович каза в микрофона на слушалката: „Да…“, изчерви се и се развика:

— Моля да не ми губите времето с глупости. Какво ви влиза в работата? — И затръшна с все сила слушалката върху рогцата.

Лъчезарна усмивка се разля по лицето на Швондер.

Филип Филипович викна, поморавявайки:

— С една дума, хайде да приключим с това.

Съдра един лист от бележника си и нахвърли няколко думи, след това ядосано ги прочете на глас:

— „С настоящото удостоверявам…“ Дивотии… Хм… „Предявителят на настоящото, човек, получен при лабораторен опит чрез операция на главния мозък, има нужда от документи…“ По дяволите! Аз изобщо съм против издаването на тези идиотски документи. Подпис — „Професор Преображенски“.

— Доста странно ми изглежда това, професоре — засегна се Швондер. — Как тъй можете да наричате документите идиотски? Аз не мога да допусна пребиваването в сградата на бездокументен квартирант, а на всичко отгоре и незаведен на военен отчет от милицията. Ами ако вземе да избухне някоя война с империалистическите хищници?

— Аз на никаква война не отивам! — неочаквано изджафка начумерено Бубев.

Швондер се сепна, но бързо се съвзе и учтиво направи забележка на Бубев:

— Вие, гражданино Бубев, говорите крайно несъзнателно. Трябва да се зачислите на военен отчет.

— На отчет ще се зачисля, ама друг път ще воювам! — враждебно му отговори Бубев, оправяйки вратовръзката си.

Дойде време Швондер да се смути. Преображенски се спогледа злобно и измъчено с Борментал: „Видяхте ли?“ Борментал кимна

многозначително.

— Аз съм тежко ранен по време на операцията — мрачно проскимтя Бубев, — вижте как са ме подредили. — И посочи главата си. Напреки през челото му минаваше много пресен оперативен белег.

— Да не би да сте анархоиндивидуалист? — попита Швондер, вдигайки високо вежди.

— Аз подлежа на освобождаване от военна служба като параграфист — отговори му Бубев.

— Добре де, това сега не е най-важното — каза смаяният Швондер, — фактът е, че ще изпратим удостоверението на професора в милицията и ще ви издадат документ.

— Вижте какво… ъъъ… — внезапно го попита Филип Филипович, явно налегнат от някаква мисъл — нямате ли в сградата някоя свободна стая? Съгласен съм да я купя.

Жълтички искри засвяткаха в очите на Швондер.

— Не, професоре, за най-голямо съжаление. И няма изгледи да се освободи.

Филип Филипович стисна устни и нищо не каза. Телефонът пак зазвъня като побъркан. Без да се обади, Филип Филипович блъсна слушалката така, че тя се повъртя и увисна на синия шнур. Всички трепнаха. „Изнервил се е старецът!“ — помисли си Борментал, а Швондер със светнали очи се поклони и излезе.

Бубев, скърцайки с подметките на лачените си обувки, тръгна подир него.

Професорът остана насаме с Борментал. След кратка пауза Филип Филипович затресе ситно глава и заговори:

— Честна дума, това е кошмар! Видяхте ли? Кълна ви се, драги докторе, през тия две седмици се измъчих повече, отколкото през последните четиринайсет години! Ама че тип!…

В далечината глухо издрънча стъкло, после литна сподавен женски писък и веднага след това угасна. Нечистата сила се заблъска в тапетите на коридора, насочвайки се към манипулационната, там нещо изтрещя и мигновено се стрелна обратно. Затряскаха се врати и откъм кухнята се обади ниският глас на Дария Петровна. След това зави Бубев.

— Божичко, това пък какво е? — извика Филип Филипович и се втурна към вратата.

— Котарак — досети се Борментал и изскочи след него.

Те се завтекоха по коридора към антрето, нахълтаха в него, оттам свиха по коридорчето към клозета и банята. От кухнята изхвръкна Зина и се сблъска с Филип Филипович.

— Колко пъти съм заповядвал да няма котараци?! — развика се вбесен Филип Филипович. — Къде е той? Иван Арнолдович, успокойте, за бога, пациентите в приемната!

— В банята, в банята се е залостил проклетникът — викаше, задъхвайки се, Зина.

Филип Филипович натисна вратата на банята, но тя не се помръдна.

— Незабавно отпорете!

В отговор в заключената баня нещо заподскача по стените, строполиха се легени, подивелият глас на Бубев глухо изрева зад вратата:

— Ще те убия на място.

Тръбите зашумяха и потече вода. Филип Филипович подпря вратата с рамо и започна да я кърти. Зачервената от жегата Дария Петровна се показа с разкривено лице на прага на кухнята. След това високото стъкло досами тавана между банята й кухнята се цепна, от него изпаднаха две парчета, а подир тях се изтърси грамаден котарак на тигрови пръстени и с небесносиня лента на врата, приличащ на полицай. Той падна на масата в дългото блюдо, сцепи го на две, скочи от блюдото на пода, след това се изви на три крака, а с десния замахна като в танц и се шмугна през тясната пролука към задния вход. Пролуката се разшири и котаракът бе сменен от бабешка физиономия със забрадка. Поръсената с бели точки пола на бабичката се намери в кухнята. Бабичката си избърса устата с палец и показалец, огледа кухнята с подутите си и бодливи очички и произнесе с любопитство:

— О, господи Исусе!

Клетият Филип Филипович прекоси кухнята и попита бабичката застрашително:

— Какво искате?

— Ще ми се да видя говорящото кученце — подмазвачески отговори бабичката и се прекръсти.

Филип Филипович пребледня още повече, приближи се до бабичката и й прошепна астматично:

— Веднага напуснете кухнята!

Бабичката заотстъпва заднешком към вратата и каза докачено:

— Не сте ли много дързък, професоре?

— Вън, рекох! — повтори Филип Филипович и очите му станаха кръгли като на бухал. Той собственоръчно затръшна вратата зад гърба на бабичката. — Дария Петровна, нали ви бях помолил?

— Филип Филипович — отчаяна му отговори Дария Петровна, стиснала оголените си ръце в юмруци, — какво да правя? Хората от сутрин до вечер напират, не мога да си гледам, работата.

Водата в банята ревеше глухо и страховито, но вече не се чуваха гласове. Влезе доктор Борментал.

— Иван Арнолдович, убедително ви моля… хм… колко пациенти има там?

— Единайсет — отговори Борментал.

— Отпратете ги, днес няма да преглеждам. Филип Филипович почука с кокалчетата на пръстите си по вратата и извика:

— Благоволете да излезете още сега! Защо сте се заключили?

— Гу-гу — жално и глухо му отвърна гласът на Бубев.

— Какво, какво?… Не чувам, спрете водата.

— Бау! Бау!

— Ама спрете водата де! Не разбирам какво е направил… — развика се Филип Филипович, изпадайки в бяс.

Зина и Дария Петровна надничах през кухненската врата. Филип Филипович задумка с юмрук по вратата.

— Ето го — извика Дария Петровна от кухнята.

Филип Филипович се втурна натам. През строшения прозорец под тавана се мярна и после се подаде в кухнята физиономията на Полиграф Полиграфович. Тя беше разкривена от злоба, с плачливи очи, а през целия нос се виеше, пламенеейки от прясната кръв, драскотина.

— Полудели ли сте? — попита Филип Филипович. — Защо не излезете през вратата?

Бубев, притеснен и уплашен, се озърна и отговори:

— Заключил съм се.

— Отворете си де! Никога ли не сте виждали секретна брава?

— Не ще да се отвори пущината! — уплашено отговори Полиграф.

— Божичко, той е мръднал предпазителя! — извика Зина и плесна с ръце.

— Там има едно копченце! — викна Филип Филипович, мъчейки се да заглуши водата. — Натиснете го надолу… Надолу, надолу го натиснете!

Бубев се изгуби, но след малко пак се показа на прозорчето.

— Нищичко се не види — ужасен излая той през прозорчето.

— Ами светнете лампата! — Филип Филипович беше побеснял.

— Проклетото котарачище строши крушката, а аз, докато се мъчех да го хвана за краката, откъртих крана и сега не мога да го намеря.

Тримата плеснаха с ръце и останаха вцепенени в това положение. След около пет минути Борментал, Зина и Дария Петровна седяха един до друг върху мокрия килим, навит на руло в подножието на вратата, и го притискаха със задници към пода, а портиерът Фьодор със запалената венчална свещ на Дария Петровна се катереше по дървена стълба към вентилационното прозорче. Задникът му на едри сиви карета се мярна във въздуха и изчезна в отвора.

— Ду… гу-гу! — крещеше нещо Бубев през рева на водата.

Зачу се гласът на Фьодор:

— Филип Филипович, все едно, ще трябва да отворим, нека се изтече през кухнята.

— Отваряйте! — сърдито извика Филип Филипович.

Тройката се надигна от килима. Напънаха вратата на банята и водата веднага нахлу в коридорчето. В него тя се раздели на три потока: направо към отсрещния клозет, надясно към кухнята и наляво към антрето. Джапайки и подскачайки, Зина затръшна неговата врата. До глезените във водата, излезе Фьодор, който неизвестно защо се усмихваше. Той беше като с мушама, целият прогизнал.

— Едвам я затъкнах, голямо е налягането — поясни той.

— Къде е оня? — попита Филип Филипович, проклинайки, и вдигна единия си крак.

— Страх го е да излезе — каза Фьодор, усмихвайки се глупаво.

— Ще ме биете ли, татенце? — дочу се плачливият глас на Бубев от банята.

— Дръвник! — кратко му отвърна Филип Филипович.

Зина и Дария Петровна с надигнати до коленете поли, с голи крака, и Бубев с портиера, също боси, със запретнати крачоли, бършеха с парцали пода на кухнята и ги изцеждаха в кофи и в умивалника. Зарязаната готварска печка бумтеше. Водата се изтичаше през вратата към кънтящото стълбище и оттам по стъпалата отиваше към мазето.

Борментал, застанал на пръсти насред голямата локва на паркета в антрето, водеше преговори през открехнатата колкото позволяваше синджирчето врата:

— Днес няма да има прегледи, професорът не е добре. Имайте любезността да се дръпнете от вратата, тук се пукна една тръба…

— А кога ще преглежда? — не мирясваше гласът. — Аз съм съвсем за малко…

— Невъзможно е — Борментал се прехвърли от пръсти на пети, — професорът лежи и тръбата се пукна. Утре заповядайте. Зина, миличка! Оттук бършете, инак ще залее официалното стълбище.

— Не смогваме с парцалите!

— Сега ще я изгребем с канчета — обади се Фьодор, — ей сегичка.

Звънецът на входната врата не млъкваше и водата накваси подметките на Борментал.

— Но кога ще бъда опериран? — досаждаше един глас и правеше опити да се промуши през пролуката.

— Тръбата се спука…

— С галоши съм, мога да прегазя.

Зад вратата се появиха синкави силуети.

— Невъзможно е. Моля ви, елате утре.

— Ама аз съм записан.

— Утре. Водопроводът се повреди.

Фьодор пълзеше из езерото около краката на доктора, стържеше с канчето, а издрасканият Бубев измисли нов метод. Той нави един огромен парцал, легна по корем във водата и я погна от антрето обратно към клозета.

— Защо я разкарваш из целия апартамент, обеснико? — сърдеше се Дария Петровна. — Изливай я в умивалника.

— С умивалника няма да насмогнем — отговори й Бубев, ловейки с ръце мътната вода, — ще залее главния вход.

От коридора със скърцане се зададе една пейчица, а на нея стоеше, балансирайки, Филип Филипович със сини чорапи на райета.

— Иван Арнолдович, стига сте им отговаряли! Идете в спалнята, ще ви дам пантофи.

— Нищо, Филип Филипович, дребна работа.

— Обуйте едни галоши.

— Няма нужда, вече си намокрих краката.

— Ах, боже мой! — завайка се Филип Филипович.

— Мръсно животно — неочаквано се обади Бубев, който клечеше със супник в ръцете.

Борментал затръшна вратата, не се сдържа и прихна да се смее. Ноздрите на Филип Филипович се разшаваха, очилата му засвяткаха.

— Кого имате предвид — попита той Бубев от висотата си, — ако мога да знам?

— За котарака казвам, гадина долна! — отговори Бубев, отмествайки очи настрана.

— Знаете ли, Бубев — каза Филип Филипович, след като си пое дъх, — положително не съм виждал по-нахално същество от вас.

Борментал се изкиска.

— Вие — продължи Филип Филипович — сте просто безсрамник. Как смеете да говорите такива неща? Направихте тая беля и на всичко отгоре си позволявате… Не! Това е дявол знае какво!

— Бубев, кажете ми, ако обичате — обади се Борментал, — докога ще гоните котките? Засрамете се! Това е безобразие! Диващина!

— Как да е диващина?! — мрачно отговори Бубев. — Никаква диващина не е. Не го изтрайвам в апартамента. Само гледа какво да задигне. Изплюска каймата на Дария. Исках да го вкарам в пътя.

— Вас трябва някой да ви вкара в пътя — рече Филип Филипович. — Я си вижте физиономията в огледалото.

— За малко да ми извади окото — мрачно се обади Бубев, пипайки окото си с мокра мръсна ръка.

Когато почернелият от влагата мокър паркет позасъхна, всички огледала се замъглиха и престана да се звъни на вратата, Филип Филипович се появи в антрето по сахтиянени червени пантофи.

— Ето ви, Фьодор.

— Най-покорно благодаря.

— Веднага да се преоблечете. Да, и ще ви препоръчам: пийнете си водка при Дария Петровна.

— Най-покорно благодаря. — Фьодор помълча притеснено, после каза: — Да прощавате, Филип Филипович, чак ме е срам. Само че трябва да се плати прозорецът на седми апартамент. Гражданинът Бубев го строшил с камък.

— Котарак ли е замерял? — попита Филип Филипович, навъсен като облак.

— Там е работата, че наемателя на апартамента. Той вече се закани, че щял да го даде под съд.

— Дявол да го вземе!

— Бубев прегърнал готвачката им, а той го погнал. И се скарали.

— За бога, веднага ми съобщавайте за такива неща! Колко трябват?

— Рубла и половина.

Филип Филипович извади три лъскави монети по петдесет копейки и ги връчи на Фьодор.

— Бива ли да се плащат на такъв простак рубла и половина? — зачу се през вратата глух глас. — Той си е виновен…

Филип Филипович се обърна, мълком избута Бубев, натика го в приемната и врътна ключа. Бубев веднага задумка отвътре е юмруци по вратата.

— Стига! — с явно поболял глас възкликна Филип Филипович.

— Е, туй вече наистина е и аз не знам какво — многозначително констатира Фьодор. — Такъв нахалник през живота си не съм виждал.

Борментал изникна като изпод земята.

— Филип Филипович, моля ви, недейте се ядосва.

Енергичният ескулап отключи вратата на приемната и оттам се чу гласът му:

— В кръчма ли се намирате?

— За бой плаче — добави решителният Фьодор.

— Не бива така, Фьодор — печално промърмори Филип Филипович.

— Ама моля ви се, за вас ми е жал, Филип Филипович.

VII

— Не, не и не! — настойчиво заговори Борментал. — Бъдете така любезен да си я сложите.

— Стига де! — размаргази се недоволният Бубев.

— Благодаря ви, докторе — благо каза Филип Филипович, — защото на мен вече ми омръзна да правя забележки.

— Все едно няма да ви позволя да ядете, докато не си я сложите. Зина, вземете майонезата от Бубев.

— Как тъй „вземете“?! — вкисна се Бубев. — Сега ще си я сложа.

С лявата си ръка той загради купичката с майонезата от Зина, а с дясната натъпка края на салфетката под яката си и заприлича на клиент от бръснарница.

— И с вилица, ако обичате — добави Борментал.

Бубев въздъхна продължително и започна да излавя парчета есетра от гъстия сос.

— Да си пийна още водчица, а? — заяви той въпросително.

— А няма ли да ви стане множко? — осведоми се Борментал. — Напоследък твърде налитате на водката.

— Свиди ли ви се? — попита Бубев и го погледна изпод вежди.

— Глупости приказвате — намеси се суровият Филип Филипович, но Борментал го прекъсна.

— Не се тревожете, Филип Филипович, оставете на мен. Вие, Бубев, дрънкате дивотии и най-възмутителното е, че ги дрънкате безапелационно и уверено. Водката, естествено, не ми се свиди, тя не е моя, а на Филип Филипович. Просто това е вредно. Туй първо, а второ — и без водка се държите неприлично.

Борментал посочи залепения бюфет.

— Зинуша, дайте ми, ако обичате, още малко от рибата — рече професорът.

В това време Бубев се пресегна към гарафичката, погледна накриво Борментал и си напълни чашката.

— И на другите трябва да предложите — каза Борментал. — И тъй, първо на Филип Филипович, след това на мен и най-накрая на себе си.

По устните на Бубев потрепна едва забележима саркастична усмивка и той наля водка в останалите две чашки.

— Всичкото ви е като на парад — заговори той, — салфетката насам, вратовръзката натам, па „извинявайте“, па „моля ви“, па „мерси“, а истински не ви стиска. Сами се тормозите като през царско време.

— А как е „истински“, ако може да запитам?

Бубев не отговори на Филип Филипович, а вдигна чашката си и произнесе:

— Всичко най ви желая…

— Да ви се връща — с известна ирония се обади Борментал.

Бубев лисна съдържанието на чашката в гърлото си, намръщи се, доближи парченце хляб до носа си, помирисa го, а след това го налапа, при което очите му се наляха със сълзи.

— Стажът му се обажда — неочаквано каза отсечено и’ сякаш в унес Филип Филипович.

Борментал го изгледа учудено.

— Виноват…

— Стажът — повтори Филип Филипович и горко поклати глава, — с нищо не можем да му помогнем. Климсие бил, Климсие останал.

Борментал с огромен интерес остро се взря в очите на Филип Филипович.

— Смятате ли, Филип Филипович?

— Какво ще смятам, сигурен съм.

— Нима… — започна Борментал и млъкна, поглеждайки Бубев.

Той се намръщи подозрително.

— Später![1] — тихо каза Филип Филипович.

— Gut[2] — съгласи се асистентът му.

Зина донесе пуйката. Борментал наля на Филип Филипович червено вино, предложи и на Бубев.

— Не ща, по-добре водчица да си пийна. — Лицето му беше се лъснало, по челото му беше избила пот, той беше се развеселил.

Филип Филипович също поомекна след виното. Очите му се проясниха, той благосклонно поглеждаше Бубев, чиято черна глава

седеше в салфетката като муха в сметана.

А Борментал, след като си похапна, прояви жажда за дейност.

— Е, какво да предприемам тази вечер с вас? — поиска да чуе той мнението на Бубев.

Той премигна няколко пъти и отговори:

— Най-добре ще е да идем на цирк.

— Всеки ден на цирк — благодушно му възрази Филип Филипович. — Според мен това е доста скучно. На ваше място поне веднъж бих отишъл на театър.

— На театър няма да ида — неприязнено му отвърна Бубев и си прекръсти устата.

— Хълцането на трапезата убива апетита на околните — машинално му съобщи Борментал. — Извинявайте за забележката… А защо’ собствено не ви харесва театърът?

Бубев погледна през празната чаша като през далекоглед, помисли малко и се нацупи.

— Ами щото се правят на улави… Дърдорят, дърдорят… Чиста контрареволюция!

Филип Филипович се отпусна на готическата облегалка и така се разсмя, че в устата му засвятка златна тараба. Борментал само завъртя глава.

— Да бяхте почели нещо — предложи той. — Защото все пак…

— И бездруго чета, чета… — отговори Бубев й неочаквано си наля хищно и бързо половин водна чаша водка.

— Зина — тревожно извика Филип Филипович, — вдигни водката, моето момиче. Стига ни толкова. Та какво четете?

— В главата му изведнъж се мярна картина: необитаем остров, палма, човек, облечен с животински кожи и с калпак на главата. „Не ще е зле Робинзон…“

— А бе тая, как се викаше… кореспонденция на Енгелс с оня, как му беше името… с Каутски.

Борментал спря вилицата с парче бяло месо насред пътя, а Филип Филипович си разплиска виното. Бубев издебна момента и глътна водката.

— А ще ми бъде ли позволено да знам какво можете да кажете по повод на прочетеното?

Бубев вдигна рамене.

— А бе не съм съгласен.

— С кого? С Енгелс или с Кауцки?

— И с двамата — отговори Бубев.

— Това е великолепно, заклевам се в господа. „На любимата чудесна…“ А какво бихте могли да предложите от своя страна?

— Какво има да предлагам?!… Пишат, пишат… конгрес, някакви си германци… чак ми се пръска главата. Майката му е всичко да се раздели поравно…

— Точно така си мислех — възкликна Филип Филипович и тупна с длан по масата, — именно това предполагах.

— И начинът ли ви е известен? — заинтригуван попита Борментал.

— Какъв ти начин! — поясни Бубев, който беше станал словоохотлив след водката. — Фасулска работа. Щото на какво прилича; един се шири в седем стаи, има четирийсет чифта гащи, а друг обикаля боклукчийските кофи да намери нещо за ядене.

— Това за седемте стаи сигурно е намек по мой адрес? — попита Филип Филипович, горделиво присвил очи.

Бубев се сви и нищо не каза.

— Добре, аз също не съм против подялбата. Докторе, колко души отпратихте вчера?

— Трийсет и девет — веднага отговори Борментал.

— Хм… Триста и деветдесет рубли. На тримата мъже… Дамите — Зина и Дария Петровна — няма да ги слагаме в сметката. Вие, Бубев, дължите сто и трийсет рубли.

— И таз добра! — уплашено му отговори Бубев. — За какво?

— За крана и за котарака — неочаквано ревна Филип Филипович, излизайки от състоянието на иронично спокойствие.

— Филип Филипович — тревожно се обади Борментал.

— Почакайте!… За безобразието, което извършихте и благодарение на което не можах да приема пациентите си. Това е направо нетърпимо. Скача човекът като първобитен из целия апартамент, кърти кранове. Кой уби котката на мадам Полосухер? Кой?…

— Вие, Бубев, онзи ден сте ухапали една дама на стълбището — връхлетя го и Борментал.

— Вие стоите… — ръмжеше Филип Филипович.

— Ама тя ме фрасна по мутрата — изквича Бубев, — мутрата ми да не би да е общинска?!

— Защото сте я ощипали за гърдата — развика се Борментал и събори чашата си, — вие стоите…

— Вие стоите на най-долното стъпало на развитието — надвика го Филип Филипович. — Вие тепърва има да се формирате, слабо в умствено отношение същество. Всичките ви постъпки са животински, а вие в присъствието на хора с висше образование си позволявате с абсолютна непоносима безцеремонност да предлагате съвети от космически мащаб и не по-малко космическа глупост за това как всичко да се раздели… и в същото време изядохте пастата за зъби.

— Онзи ден — потвърди Борментал.

— Всичко това ще ви излезе през носа… — крещеше Филип Филипович. — Между другото защо сте изтрили мехлема от него? Запомнете, че трябва да мълчите и да слушате какво ви се казва. Да се учите и да се стараете да станете що-годе приемлив член на социалното общество. Между другото кой негодник ви е снабдил с това книжле?

— За вас всички са негодници — уплашено му отговори Бубев, зашеметен от нападението и отляво, и отдясно.

— Досещам се — възкликна Филип Филипович, зачервявайки се злобно.

— Добре де, Швондер ми го даде. Той не е негодник… Да съм се развивал.

— Виждам как се развивате след Кауцки — пискливо извика Филип Филипович и прежълтя. След това яростно натисна бутона на стената. — Днешната случка най-добре илюстрира това. Зина!

— Зина! — ревна уплашеният Бубев.

Зина дотича бледа.

— Зина, там, в приемната… В приемната ли е?

— В приемната — покорно отговори Бубев, — зелено като гущер…

— Има едно зелено книжле…

— Ама защо ще го горите?! — отчаяно възкликна Бубев. — Държавно е, от библиотеката.

— Кореспонденция се казва… На… как му беше името… Енгелс с оня дявол… В печката!

Зина изхвръкна.

— Честна дума, иде ми да обеся тоя Швондер на първия клон — яростно възкликна Филип Филипович, впивайки зъби в крилцето на пуйката. — Загнездил се е в сградата един изумителен мръсник, същински цирей. И не стига, че пише разни глупави пасквили по вестниците…

Бубев взе да гледа професора злобно и иронично. Филип Филипович на свой ред го погледна накриво и млъкна.

„Ох, май на зле отиват работите в апартамента“ — изведнъж пророчески си помисли Борментал.

Зина внесе на кръгло блюдо рижав от едната страна и зачервен от другата кейк и кафеник.

— Няма да го ям — побърза да каже заканително и враждебно Бубев.

— Никой изобщо не ви кани, дръжте се прилично. Заповядайте, докторе.

Обедът привърши в мълчание.

Бубев извади от джоба си смачкана цигара и запафка.

След като си изпи кафето, Филип Филипович си погледна часовника, натисна бутона на музикалния механизъм и той нежно изсвири осем и четвърт. Филип Филипович се отпусна по стар навик на готическата облегалка и посегна да вземе вестника от масичката.

— Докторе, моля ви, идете с него на цирк. Само, за бога, погледнете в програмата дали няма котараци.

— Чудя се как пускат такива гадове в цирка — мрачно отбеляза Бубев, клатейки глава.

— Всякакви пускат — двусмислено му отговори Филип Филипович. — Какви представления има?

— У Соломонски — зачете Борментал — някакви си четирима… Юсемс и човекът на мъртвата точка.

— Какви ли ще са тия Юсемс? — подозрително се осведоми Филип Филипович.

— Един господ знае. За пръв път срещам тази дума.

— Тогава по-добре вижте у Никитини. Необходимо е да сме наясно.

— У Никитини… У Никитини… Хм… слонове и границата на човешката сръчност.

— Тъъй. Какво ще речете за слоновете, драги Бубев? — недоверчиво попита Филип Филипович.

Бубев се засегна:

— Да не би да не разбирам?! Котаракът е друга работа. Слоновете са полезни животни — отговори му Бубев.

— Отлично. Щом са полезни, идете и ги погледайте. Да слушате Иван Арнолдович. И недейте се впуска в никакви разговори там в бюфета. Иван Арнолдович, най-покорно ви моля да не предлагате бира на Бубев.

След десетина минути Иван Арнолдович и Бубев, издокаран с каскет с патешки нос и с балтон с вдигната яка, тръгнаха за цирка. В апартамента настана тишина: Филип Филипович отиде в кабинета си. Запали лампата с тежък зелен абажур, благодарение на което грамадният кабинет потъна в спокойствие, и закрачи насам-натам. Крайчецът на пурата му дълго святка с бледозелен огън.

Професорът беше бръкнал в джобовете на панталона си и тежък размисъл терзаеше ученото му оплешивяло чело. Той примляскваше, тананикаше си през зъби „Нилски брегове свещени“ и си мърмореше нещо. Най-сетне остави пурата в пепелника, отиде до стъкления шкаф и освети целия кабинет с трите силни крушки на тавана. От шкафа, от третата стъклена полица, Филип Филипович извади тесен буркан и взе да го разглежда намръщен, вдигайки буркана към светлината. В прозрачната и тежка течност плаваше, без да пада на дъното, малкото бледо топченце, извадено от недрата на Бубевия мозък. Като вдигаше рамене, кривеше устни и хъмкаше, Филип Филипович го поглъщаше с очи, сякаш искаше да открие в бялото непотъващо топченце причината за удивителните събития, които обърнаха нагоре с краката живота в пречистенския апартамент.

И високоученият мъж май наистина я откри. Натам като че ли отиваше работата, защото, след като се нагледа на буркана с мозъчния придатък, го прибра в шкафа, заключи го, сложи ключа в джобчето на жилетката си, а той самият се тръшна, свил глава между раменете си и дълбоко бръкнал в джобовете на сакото си, върху кожата на канапето. Дълго пали втората пура, сплескал със зъби края й, и най-сетне, в пълна самота, зелено оцветен като беловласия… Фауст, възкликна:

— Ей богу, май ще се реша.

Никой не му отговори. В апартамента бяха секнали всички звуци. По Обуховата уличка, както знаем, в единайсет часа движението стихва. Много рядко прозвучаваха стъпките на окъснял минувач, те изтрополяваха някъде зад завесите и угасваха. В кабинета нежно звънеше под пръстите на Филип Филипович музикалният механизъм в малкото му джобче. Професорът нетърпеливо чакаше завръщането на доктор Борментал и Бубев от цирка.

---

[1] По-късно (нем.) — Б.р. ↑
[2] Добре (нем.). — Б.р. ↑

VIII

Не се знае какво беше си наумил Филип Филипович. През следващата седмица той не предприе нищо особено и може би вследствие на бездействието му животът в апартамента се препълни със събития.

Пет-шест дека след историята с водата и котарака от домкомитета при Бубев дойде младежът, който беше се оказал жена, и му връчи документите. Бубев ги прибра във вътрешния си джоб и веднага след това повика доктор Борментал:

— Борментал!

— А, да ги нямаме такива! Моля да ме викате на малко и бащино име! — отвърна му Борментал с издължено лице.

Редно е да отбележим, че през тия пет-шест дена хирургът бе сколасал да се скара с възпитаника си осем пъти. И атмосферата в обуховските стаи беше отровена.

— Тогава и мен на малко и бащино! — съвсем основателно отговори Бубев.

— Не! — кресна откъм вратата Филип Филипович. — С тия малко и бащино име в моя апартамент не разрешавам да ви наричат. Ако ви е угодно да престанем да ви именуваме фамилиарно „Бубев“, и аз, и доктор Борментал ще ви наричаме „господин Бубев“.

— Не съм господин, всички господа избягаха в Париж! — излая Бубев.

— Швондер го е наковал! — развика се Филип Филипович. — Както и да е, ще си разчистя сметките с този негодник. Но докато се намирам в тоя апартамент, в него освен господа други няма да има. В противен случай някой от двама ни — или аз, или вие — ще се изнесе оттук, най-вероятно вие. Още днес ще дам във вестниците обява и бъдете сигурен, ще ви намеря стая.

— Да не съм балама, че да се изнасям оттук?! — много отчетливо изрече Бубев.

— Каквоо? — попита Филип Филипович и лицето му толкова се промени, че Борментал се втурна към него и тревожно го хвана за ръкава.

— Знаете ли, мосю Бубев, не бъдете толкова нахален — извиси глас Борментал.

Бубев отстъпи заднешком, извади от джоба си три хартийки — зелена, жълта и бяла — и заговори, забивайки пръста си в тях:

— Ето. Член съм на жилищната задруга и ми се полагат шестнайсет аршина площ в апартамент номер пет с главен наемател Преображенски.

Бубев се позамисли и добави един израз, който Борментал машинално отбеляза в мозъка си като нов: „Ако нямате нищо против.“

Филип Филипович прехапа устна и промълви непредпазливо през нея:

— Кълна се, че в края на краищата ще застрелям този Швондер.

Бубев възприе тези думи извънредно внимателно и остро, което пролича по очите му.

— Филип Филипович, vorsichtig[1]… — предупреждаващо започна Борментал.

— То бива, бива… ама чак такава подлост! — викна Филип Филипович на руски. — Имайте предвид, Бубев… господине, че ако си позволите още една безочлива постъпка, ще ви лиша от обед и изобщо от храна в моя дом. Шестнайсетте аршина иди-дойди, но тая жабешка хартийка не ме задължава да ви хрантутя.

Бубев изведнъж се уплаши и зяпна.

— Не е редно да бъда оставен без прехрана — замънка той. — Къде ще ям?

— Щом е тъй, дръжте се прилично! — в един глас заявиха двамата ескулаповци.

Бубев явно се поукроти и през тоя ден не причини вреда никому, с изключение на самия себе си: възползувай от краткотрайното отсъствие на Борментал, набара бръснача му и така си разцепи скулата, че Филип Филипович и доктор Борментал му шиха раната, поради което Бубев дълго ви, обливайки се със сълзи.

Следващата нощ в кабинета на професора в зеления полумрак седяха двама души: самият Филип Филипович и верният му, привързан към него Борментал. Останалите обитатели на къщата вече спяха.

Филип Филипович беше по тюркоазения си халат и по червените си пантофи, а Борментал по риза и сини тиранти. Между лекарите на кръглата масичка до дебелия албум имаше бутилка коняк, чинийка с лимон и сандъче с пури. В задимената стая учените разпалено обсъждаха последните събития: Тази вечер Бубев беше задигнал от кабинета на Филип Филипович двете десетачки, сложени на бюрото му под преспапието, и изчезнал от апартамента. Прибра се късно абсолютно пиян. Нещо повече: с него се домъкнаха две неизвестни лица, които вдигаха врява на главното стълбище и изявиха желание да преспят у Бубев. Гореспоменатите лица се оттеглиха чак когато Фьодор, който присъствуваше на тази сцена по есенно палто, наметнато върху долните му дрехи, се обади в Четирийсет и пето отделение на милицията. Лицата мигновено изфирясаха, щом Фьодор окачи слушалката. Неизвестно къде, след като си отидоха лицата, се бяха дянали малахитеният пепелник от масичката под огледалото в антрето, бобровият калпак на Филип Филипович и бастунът му, на който със старовремски златни букви пишеше: „На скъпия и уважаем Филип Филипович от благодарните ординатори по случай…“ След това стоеше римската цифра XXV.

— Кои бяха тия? — запъти се със стиснати юмруци Филип Филипович към Бубев.

Той се олюляваше, подпираше се на шубите и мънкаше, че лицата не му били известни, но че те не били някакви си кучи синове, а добри момчета.

— Най-изумителното е, че и двамата бяха пияни… Кога са сколасали?! — чудеше се Филип Филипович, гледайки онова място в стойката, където навремето се намираше юбилейният подарък.

— Специалисти — поясни Фьодор, оттегляйки се да спи с една рубла в джоба.

За двете десетачки Бубев категорично се запъна и при това измънка не много ясно, че не живеел само той в апартамента.

— Аха, може доктор Борментал да е гепил десетачките, така ли? — осведоми се Филип Филипович с тих, но страшен по нюанса си глас.

Бубев се олюля, отвори абсолютно помътнелите си очи и изказа предположението:

— Може пък Зинка да ги е взела…

— Каквоо? — развика се Зина, която се беше показала на вратата като привидение, закривайки на гърдите си разкопчаната блузка с длан. — Ти чуваш ли се бе?!…

Вратът на Филип Филипович почервеня.

— Спокойно, Зинуша — каза той, простря ръка към нея, — не се тревожи, ще оправим тая работа.

Зина незабавно се разциври, разсополиви се и дланта заподскача на ключицата й.

— Зина, как не ви е срам?! Никой не си е помислил такова нещо! Пу, отвратителна история — смутено заговори Борментал.

— Зина, голяма глупачка си, боже, прости ми — започна Филип Филипович.

Но изведнъж Зининият плач секна от само себе си и всички млъкнаха. На Бубев му бе прилошало. След като си блъсна главата в стената, той издаде звук, който не беше нито „и“, нито „е“, а нещо като „йеее!“. Лицето му пребледня и челюстта му се замърда трескаво.

— Дайте на тоя негодник кофата от манипулационната!

И всички се разтичаха, започнаха да се грижат за заболелия Бубев. Когато го поведоха да спи, той, олюлявайки се в ръцете на Борментал, запсува много нежно и мелодично, изговаряйки думите с голяма мъка.

Цялата тази история стана към един през нощта, а сега беше някъде около три след полунощ, но двамата в кабинета бодърствуваха, възбудени от коняка с лимон. Те толкова бяха окадили кабинета, че димът се движеше на гъсти бавни плоскости, без дори да се полюшва.

Доктор Борментал блед, с много решителни очи, вдигна лулата си с тънка като на водно конче талия.

— Филип Филипович — прочувствено възкликна той, — никога няма да забравя как аз, полугладният студент, дойдох при вас и вие ме приютихте в катедрата. Повярвайте ми, Филип Филипович, за мен вие сте значително повече от професор, от учител… Безграничното ми уважение към вас… Позволете да ви целуна, скъпи Филип Филипович.

— Да, драги — смутено изрече Филип Филипович и се изправи насреща му.

Борментал го прегърна и целуна по пухкавите мустаци.

— Ей богу, Филип Филипович…

— Толкова ме трогнахте, толкова ме трогнахте… Благодаря ви — каза Филип Филипович. — Миличък, аз понякога ви крещя по време на операция, имайте добрината да ми простите моята старческа избухливост. Всъщност аз съм толкова самотен… „От Севиля до Гренада…“

— Не ви ли е срам, Филип Филипович?… — искрено възкликна пламенният Борментал. — Ако не искате да ме засегнете, никога недейте ми говори по този начин.

— Благодаря ви, благодаря ви… „Нилски брегове свещени…“ И аз ви обикнах, защото сте способен лекар.

— Филип Филипович, казвам ви — страстно възкликна Борментал, скочи от мястото си, затвори още по-добре вратата към коридора и когато се върна, продължи шепнешката: — Това е единственият изход. Не смея, разбира се, да ви давам съвети, но я се погледнете, Филип Филипович, вие сте направо съсипан, в това си състояние повече не можете да работите!

— Абсолютно е невъзможно — потвърди Филип Филипович.

— Видяхте ли, това е немислимо — шепнеше Борментал. — Предния път казахте, че ви било страх за мен, и да знаете, драги професоре, как ме трогнахте. Не съм малко момченце и си давам сметка каква беля може да стане, но според дълбокото ми убеждение друг изход няма.

Филип Филипович стана, заразмахва ръце й възкликна:

— Не ме изкушавайте, изобщо недейте ми говори за това — професорът закрачи из стаята, разклащайки димните вълни, — не ща да ви слушам. Разбирате ли какво ще стане, ако ни пипнат? За нас двамата „вземайки под внимание произхода“ не важи. Няма да се отървем независимо от предишните ни присъди. Защото не ви е подходящ произходът, драги.

— Къде ти! Баща ми беше съдебен следовател във Вилно — тъжно каза Борментал, допивайки коняка си.

— Видяхте ли? На това му викат лоша наследственост. По-отвратителна не мога да си представя. Впрочем греша, моята е още по-лоша. Баща ми беше катедрален протойерей. Мерси. „От Севиля до Гренада, щом отиде си денят…“ Ама че работа, дявол да го вземе.

— Филип Филипович, вие сте величина от световно значение и заради някакъв си, извинявайте за израза, кучи син… Смеят ли да ви

бутнат с пръст?! Дума да не става!

— Тъкмо затова няма да го сторя — замислено му възрази Филип Филипович, спирайки се и поглеждайки към стъкления шкаф.

— Ама защо?

— Защото вие пък не сте величина от световно значение.

— Дребна риба съм аз…

— Видяхте ли?!… А да изоставя колегата си в случай на катастрофа и да се отърва покрай световното си значение, това, прощавайте… Аз съм възпитаник на Московския университет, а не Бубев.

Филип Филипович горделиво се изпъчи и заприлича на древен френски крал.

— Ох, Филип Филипович… — горестно възкликна Борментал. — И какво излиза? Ще чакате, докато сполучим да направим от този хулиган човек ли?

Филип Филипович го спря с жест, наля си коняк, отпи от него, осмука резенче лимон и заговори:

— Иван Арнолдович, как мислите, разбирам ли аз от анатомията и физиологията, е, да речем, на човешкия мозъчен апарат? Какво ви е мнението?

— Иска ли питане, Филип Филипович? — много развълнуван му отвърна Борментал и разпери ръце.

— Добре, добре. Без фалшива скромност. И аз смятам, че в тази насока не съм последният човек в Москва.

— А аз смятам, че сте първият не само в Москва, но и в Лондон, и в Оксфорд! — яростно го прекъсна Борментал.

— Добре, нека приемем, че е така. Та, драги ми бъдещ професор Борментал, това никой не ще сполучи да го постигне. Край. Излишно е да ви обяснявам. И ако ви питат защо, позовавайте се на мен, казвайте, че Преображенски е рекъл: „Finita.“ Клим! — изведнъж тържествено възкликна Филип Филипович и шкафът му отвърна със звън. — Клим — повтори той. — Вижте какво, Борментал, вие сте първият ученик от моята школа и освен това сте ми приятел, както се убедих днес. Та на вас като на приятел ви съобщавам под секрет — разбира се, знам, че не ще започнете да ми се присмивате, — така и така, дъртото магаре Преображенски се изложи с тази операция като третокурсник. Вярно, откритието излезе ясно ви е какво — Филип Филипович горестно

посочи и с двете си ръце завесата на прозореца, очевидно намеквайки за Москва, — но имайте предвид, Иван Арнолдович, че единственият резултат от това откритие ще бъде туй, че този Бубев ще се качи на всички ни ей тук. — Преображенски се потупа по охранения, склонен към паралич врат. — Бъдете спокоен. Ако имаше кой да ми смъкне гащите и да ме напердаши хубавичко — с наслада продължи Филип Филипович, — кълна се, щях да му платя четиридесет-петдесет рубли! „От Севиля до Гренада…“ Дявол да ме вземе… Пет години се блъсках, изчовъркваx придатъци от мозъците… Знаете колко труд съм хвърлил, да се смае човек! И сега се питам: „За какво?“ За да превърна един прекрасен ден такова мило кученце в такъв изрод, че косата ми настръхва!

— Направо не е за вярване.

— Напълно съм съгласен с вас. Ето какво излиза, докторе, когато изследователят, вместо да върви пипнешком и успоредно с природата, форсира въпроса и повдига завесата:

„На, вземи си твоя Бубев и му се радвай.“

— Филип Филипович, ами ако разполагахте с мозъка на Спиноза?

— Да! — изръмжа Филип Филипович. — Да! Стига горкото куче да не умре под ножа, а видяхте какво представляваше операцията. С една дума, аз, Филип Преображенски, през живота си не бях правил нищо по-трудно. Вярно, може да се присади хипофизата на Спиноза или на някой друг такъв хубавец и да се направи от едно куче нещо високостоящо. Но за какъв дявол, пита се? Обяснете ми, ако обичате, за какво ни е изкуствено да фабрикуваме Спинози, след като всяка селянка може да го роди, когато си поиска? Не е ли родила в Холмогори мадам Ломоносова прочутото си чедо? Докторе, човечеството само се грижи за това и по еволюционен път всяка година настойчиво, отделяйки ги от безброй всякакви нищожества, създава с десетки бележитите гении, които красят земното кълбо. Сега ясно ли ви е, докторе, защо опровергавам вашия извод от епикризата на Бубев? Моето откритие, да го вземат дяволите, от което вие сте във възторг, не струва пукната пара… Да, да, не спорете с мен, Иван Арнолдович, вече съм разбрал това. А аз никога не говоря празни приказки, както отлично знаете. Теоретично това е интересно. Съгласен съм. Физиолозите ще бъдат във възторг. Москва полудя… А

практически какво? Кого виждаме сега пред себе си? — Преображенски посочи към манипулационната, където спеше като заклан Бубев.

— Изключителен мерзавец.

— Но кой е той? Клим, Клим — викна професорът, — Клим Чугункин! (Борментал зяпна.) Ето какво представлява той: две присъди, алкохолизъм, „всичко да се раздели“; калпакът ми и двете десетачки изчезнаха. (Филип Филипович изведнъж се сети за юбилейния бастун и поморавя.) Простак и свиня… Аз тоя бастун ще го издиря. С една дума, хипофизата е затворена камера, определяща даденото човешко лице. Даденото! „От Севиля до Гренада…“ — свирепо въртейки очи, викаше Филип Филипович. — А не общочовешкото. Това е самият мозък в миниатюра. И той изобщо не ми трябва, кучета го яли. Аз се грижех за съвсем друго, за евгениката, за подобряването на човешката порода. И ето че се натъкнах на подмладяването. Но нима мислите, че заради парите правех тези операции? Аз все пак съм учен.

— Велик учен, ако искате да знаете! — каза Борментал и глътна коняка. Очите му се бяха налели с кръв.

— Исках да направя един малък опит, след като преди две години за пръв път получих от хипофизата извлек на полов хормон. И вместо това какво излезе? Боже мой! Тия хормони в хипофизата, о, господи!… Докторе, изпаднал съм в тъпа безнадеждност, аз, кълна ви се, съм объркан.

Борментал неочаквано запретна ръкави и произнесе, събрал очи към носа си:

— Тогава вижте какво, скъпи учителю, щом вие не искате, аз на моя отговорност ще го нахраня с мишеморка. Голяма работа, че татко ми беше съдебен следовател. В края на краищата това е ваше собствено експериментално същество.

Филип Филипович се почувствува изнемощял, стовари се на креслото и каза:

— Не, няма да ви позволя, мило момче. На шейсет години съм и мога да давам съвети. Никога недейте прибягва до престъпление, срещу когото и да е насочено то. Доживейте до старини с чисти ръце.

— Ама недейте така, Филип Филипович! Представяте ли си, ако го обработи Швондер, какво ще стане от него? Боже мой, едва сега

започвам да разбирам какво може да излезе от тоя Бубев.

— Аха! Сега ли разбрахте? А аз го разбрах десет дена след операцията. Но да знаете, че тъкмо Швондер е най-големият глупак. Той не разбира, че за него Бубев е по-страшна опасност, отколкото за мен. Е, сега той прави какво ли не, за да го насъска срещу мен, без да си дава сметка, че ако някой на свой ред насъска Бубев срещу самия Швондер, от него нищо няма да остане.

— Ами да, само като се сетя за котараците! Човек с кучешко сърце.

— О не, не — провлечено му отговори Филип Филипович, — голяма грешка правите, докторе, за бога, не клеветете кучето. Котараците са нещо временно… Това е въпрос на дисциплина и на две-три седмици. Само след около месец той ще престане да ги гони.

— А защо не отсега?

— Иван Арнолдович, това е елементарно… как можете да ме питате? Та нали хипофизата не виси във въздуха? Тя все пак е присадена на кучешки мозък, дайте и време да се прихване. Сега Бубев проявява само остатъците от кучешкото и разберете, че котараците са най-доброто от всичко, което той върши. Осъзнайте, че целият ужас е в това, че той има вече не кучешко, а именно човешко сърце. И то най-лошото от всички, които съществуват в природата.

Крайно възбуденият Борментал стисна яките си жилави ръце в юмруци, размърда рамене и каза твърдо:

— То се знае, че ще го убия!

— Забранявам ви! — категорично отговори Филип Филипович.

— Ама моля ви се…

Филип Филипович неочаквано се сепна, Допря пръст до устните си.

— Чакайте, като че ли чух стъпки.

И двамата се ослушаха, но в коридора беше тихо.

— Сторило ми се е — рече Филип Филипович и заговори разпалено на немски. На няколко пъти в словото му прозвуча думата „криминален“.

— Един момент — сепна се този път Борментал и тръгна към вратата. Стъпките се чуваха съвсем ясно и наближаваха кабинета. Освен това гъгнеше някакъв глас. Борментал отвори широко вратата й се стъписа. Смаяният Филип Филипович се вцепени на креслото.

В осветения четириъгълник на коридора той съзря Дария Петровна само по нощница, с войнствено пламнало лице. И лекарят, и професорът бяха заслепени от изобилието на мощното й — както им се стори от уплаха и на двамата, — съвсем голо тяло. В могъщите си ръце Дария Петровна мъкнеше нещо и това „нещо“ се дърпаше, сядаше на задника си и малките му крачета, обрасли с черен пух, се заплитаха по паркета. „Нещото“, разбира се, се оказа Бубев, съвсем загубил ума и дума, все още на градус, разчорлен, само по риза.

Дария Петровна, грандиозна и разголена, тръшна Бубев като чувал с картофи и изрече следните думи:

— Порадвайте се, господин професоре, на нашия посетител Телеграф Телеграфович. Аз пак иди-дойди, била съм омъжена, но Зина е невинно момиче. Добре, че се събудих.

След като привърши речта си, Дария Петровна се сепна от срам, закри гърдите си с ръце и побягна.

— Дария Петровна, извинявайте, за бога — викна й почервенелият Филип Филипович, когато се съвзе.

Борментал запретна още по-високо ръкавите на ризата си и се насочи към Бубев. Филип Филипович надникна в очите му и се ужаси.

— Не бива, докторе! Забранявам ви…

Борментал хвана с дясната си ръка Бубев за яката и така го раздруса, че ризата му се цепна отпред.

Филип Филипович се втурна, пресрещна го и започна да изскубва хилавия Бубев от клещестите хирургически ръце.

— Нямате право да се биете! — викаше полуудушеният Бубев, сядайки на пода и изтрезнявайки.

— Докторе! — викаше Филип Филипович.

Борментал донякъде дойде на себе си и пусна Бубев, веднага след което той се разхленчи.

— Добре — изсъска Борментал, — нека изчакаме до утре заран. Ще му уредя аз едно галапредставление, когато изтрезнее.

Той вдигна Бубев и пак го помъкна към приемната да спи.

При това Бубев направи опит да го ритне, но краката му не го слушаха.

Филип Филипович стоеше разкрачен, поради което тюркоазените пешове на халата му се бяха раздалечили, вдигнал ръце и очи към лампата в коридора, и повтаряше:

— Ама че работа… Ама че работа…

---

[1] По-внимателно (нем.) — Б.р. ↑

IX

Галапредставлението за Бубев, обещано му от доктор Борментал, все пак не можа да се състои на другата заран поради това, че Полиграф Полиграфович изчезна от къщи. Борментал изпадна в яростно отчаяние, наречe се магаре, загдето не беше скрил ключа от входната врата, крещеше, че това е непростимо, и завърши с пожеланието Бубев да бъде прегазен от автобус. Филип Филипович седеше в кабинета, заровил пръсти в косата си, и говореше:

Представям си какви ще ги върши на улицата… Представям си… „От Севиля до Гренада…“ Боже мой!

— Той като нищо може да е и в домкомитета — развилия се Борментал и хукна нанякъде.

В домкомитета той така се спречка с председателя Швондер, че онзи седна да пише заявление до Народния съд на Хамовнически район, крещейки при това, че не е пазач на питомеца на професор Преображенски, още повече, че този питомец предния ден се е оказал мерзавец, защото взел от домкомитета, уж за покупка на учебници от кооперацията, седем рубли.

Фьодор, който спечели от тази работа три рубли, претърси цялата къща от горе до долу. Никъде нямаше никакви следи от Бубев.

Изясни се само това, че Полиграф е напуснал сградата призори с каскет, шалче и балтон, снабден с бутилка водка от бюфета, с ръкавиците на доктор Борментал и с всичките си документи. Дария Петровна и Зина открито изразиха бурната си радост и надеждата, че Бубев вече няма да се върне. Предния ден Бубев взел от Дария Петровна на заем три рубли и петдесет копейки.

— Тъй ви се пада — ръмжеше Филип Филипович и тресеше юмруци.

Телефонът звъня през целия ден, звъня и на другия. Лекарите приеха необикновено количество пациенти, а на третия ден неотложно възникна въпросът, че трябва да се обадят в милицията, за да се заеме въпросната с издирването на Бубев в московския вертоп.

И щом бе изречена думата „милиция“, благоговейната тишина на Обуховата уличка се разцепи от лая на един камион и прозорците на къщата задрънчаха. След това прозвуча уверено позвъняване и Полиграф Полиграфович влезе с необикновено достойнство, в пълно мълчание си свали каскета, окачи балтона си на рогата и се оказа в нов вид. Беше облечен с нечия кожена куртка, с охлузени, също кожени, гащи и английски високи чепици е връзки до коленете. Из цялото антре мигновено се разнесе неимоверна миризма на котараци. Преображенски и Борментал като по команда скръстиха ръце на гърдите си, застанаха от двете страни на входната врата и зачакаха първите съобщения от страна на Полиграф Полиграфович. Той заглади четинестата си коса, окашля се и се огледа така, че пролича: Полиграф иска да прикрие смущението си с фамилиарно държане.

— Аз, Филип Филипович — заговори той най-сетне, — си намерих длъжност.

И двамата лекари издадоха неопределен сух звук с гърлата си и не се помръднаха. Преображенски се сързе пръв, протегна ръка и каза:

— Дайте си документа.

Беше напечатано: „Предявителят на настоящото, Полиграф Полиграфович Бубев, действително е завеждащ подотдела за прочистване на град Москва от бездомни животни (котараци и др.) към отдела на столичното комунално стопанство.“

— Тъй — тежко каза Филип Филипович, — а кой ви вреди? Ах, впрочем досещам се.

— Ами да, Швондер — отговори Бубев.

— Позволете да ви попитам: защо от вас се разнася такава отвратителна воня?

Бубев угрижено помириса куртката си.

— Е, какво да правим, то се знае, че ще мириша според специалността си. Вчера толкова котараци издушихме…

Филип Филипович трепна и погледна Борментал. Неговите очи приличаха на две черни дула, насочени към Бубев от упор. Без каквито и да било предговори той тръгна към Бубев и леко и уверено го хвана за гушата.

— Помощ! — извика Бубев пребледнял.

— Докторе!

— Нищо лошо няма да си позволя, Филип Филипович, не се тревожете — с железен глас се обади Борментал и се развика: — Зина, Дария Петровна!

Те се появиха в антрето.

— Повтаряйте сега — каза Борментал и стисна малко по-силно гърлото на Бубев, — извинете ме…

— Добре де, повтарям — с дрезгав глас му отвърна съвсем смаяният Бубев, неочаквано си пое въздух, дръпна се и се опита да викне „помощ“, но вик не излезе.

— Докторе, умолявам ви!

Бубев закима, давайки да се разбере, че се е покорил и ще повтаря.

— … Извинете ме, многоуважаема Дария Петровна и Зинаида…

— Прокофиевна — уплашено прошепна Зина.

— Уф, Прокофиевна — заговори, поемайки въздух на пресекулки, прегракналият Бубев, — че си позволих…

— Гнъсна постъпка в състояние на опиянение.

— … опиянение…

— Никога вече няма…

— Няма.

— Пуснете го, пуснете го, Иван Арнолдович — едновременно го удариха на молба и двете жени, — ще го удушите.

Борментал пусна Бубев на свобода и попита:

— Камионът чака ли ви?

— Не — почтително му отговори Бубев, — само ме докара.

— Зина, освободете колата. Сега имайте предвид следното: вие пак ли се връщате в жилището на Филип Филипович?

— Че къде другаде да ида? — плахо отговори Бубев, при което очите му блуждаеха.

— Отлично. Ще бъдете по-кротък и от агне. В противен случай за всяка безобразна постъпка ще си имате работа с мен. Ясно ли ви е?

Докато траеше насилието над Бубев, Филип Филипович мълчеше. Той беше се свил някак жалко до касата на вратата и си гризеше нокътя, забил поглед в паркета. После изведнъж вдигна очи към Бубев и го попита глухо и автоматично:

— А какво правите с тези… с убитите котараци?

— За кожени палта отиват — отговори Бубев, — ще ги правят на катерички за работническите кредитни кооперации.

След това в апартамента настана тишина, която трая две денонощия. Полиграф Полиграфович сутрин потегляше с камиона, появяваше се вечерта и кротко обядваше в компанията на Филип Филипович и Борментал.

Макар че Борментал и Бубев спяха в една стая — в приемната, — двамата не си говореха, така че Борментал пръв започна да се притеснява.

След два дена в апартамента се появи една слабичка госпожичка с изрисувани вежди и кремави чорапи и много се смути, когато видя великолепието на апартамента. Тя вървеше с протритото си палтенце подир Бубев и се сблъска в антрето с професора.

Той се изненада, спря се, присви очи и попита:

— Мога ли да знам?…

— Ще се разпиша с нея в гражданското, това е нашата машинописка, с мен ще живее. Трябва да изселим Борментал от приемната. Той си има жилище — крайно враждебно и начумерено поясни Бубев.

Филип Филипович премигна няколко пъти, позамисли се, гледайки изчервената госпожичка, и я покани много учтиво:

— Елате, ако обичате, за малко в моя кабинет.

— И аз ще дойда с нея — бързо и подозрително рече Бубев.

И точно тогава моментално сякаш изпод земята изскочи Борментал.

— Да прощавате — каза той, — професорът ще си поговори с дамата, а ние с вас нека постоим тук.

— Не искам — злобно му възрази Бубев и направи опит да се устреми подир пламналата от срам госпожичка и Филип Филипович.

— Моля за извинение. — Борментал хвана Бубев за китката на ръката и те тръгнаха към манипулационната.

Близо пет минути от кабинета нищо не се чуваше, а после изведнъж се разнесоха риданията на госпожичката.

Филип Филипович стоеше до бюрото, а госпожичката плачеше в мръсната си дантелена носна кърпичка.

— Тоя негодник ми каза, че бил ранен в боевете — ридаеше госпожичката.

— Лъже — непреклонно й отговори Филип Филипович, поклати глава и продължи: — Искрено ми е жал, но все пак не бива така, с първия срещнат, само заради служебното му положение… Ама това е безобразие, моето момиче. Вижте какво… — Той издърпа чекмеджето на бюрото си и извади три банкноти по десет рубли.

— Ще се отровя — плачеше госпожичката, — в стола всеки ден ни дават солено месо… и ме заплашва… казва, че бил червен командир… с мен, вика, ще живееш в разкошен апартамент… всеки ден ананаси… психиката ми е добра, вика, само дето мразя котараците… Взе ми пръстенчето за спомен…

— Мммм… добра му била психиката… „От Севиля до Гренада…“ — мърмореше си Филип Филипович. — Трябва да потърпите, още сте толкова млада…

— Нима в същия онзи тунел към вътрешния двор?

— Хайде, хайде, вземайте парите, когато ви ги дават на заем — изръмжа Филип Филипович.

След това тържествено се отвори вратата и Борментал по покана на Филип Филипович въведе Бубев. Неговите очи се щураха насам-натам и козината на главата му беше щръкнала.

— Мръсник! — каза госпожичката, святкайки с разреваните си размазани очи и с раирания си напудрен нос.

— От какво ви е белегът на главата? Направете си труда да обясните на дамата — любезно го подкани Филип Филипович.

Бубев заложи всичко на карта:

— На колчаковските фронтове съм ранен — излая той.

Госпожичката стана и си тръгна, плачейки с глас.

— Престанете! — викна подир нея Филип Филипович. — Я чакайте, пръстенчето, ако обичате — каза той на Бубев.

Бубев покорно свали от пръста си кухото пръстенче с изумруд.

— Добре, добре — неочаквано каза той злобно, — има да ме помниш. Утре ще ти уредя едно съкращаване на щата.

— Не бойте се от него — провикна се подир момичето Борментал, — няма да му позволя нищичко да ви направи. — Обърна се и така изгледа Бубев, че той отстъпи заднешком и се блъсна в стената.

— Как се казва госпожицата? — попита го Борментал. — Фамилното й име! — ревна той и изведнъж стана див и страшен.

— Васнецова — отговори Бубев, търсейки с очи откъде би могъл да офейка.

— Ежедневно — започна Борментал, стиснал реверите на Бубевата куртка — лично ще проверявам във вашия подотдел дали не е съкратена гражданката Васнецова. И само ако науча, че сте я съкратили, мислете му! Ще ви застрелям на място. Пазете се, Бубев, на чист руски език ви го казвам.

Бубев втренчено гледаше носа на Борментал.

— И аз мога да си набавя револвер — измънка Бубев, но много отпаднало, а после ненадейно издебна подходящ момент и драсна през вратата.

— Пазете се — настигна го Борменталовият вик.

През нощта и през първата половина на следващия ден тишината в апартамента тегнеше като буреносен облак. Всички мълчаха. Но на другия ден, след като Полиграф Полиграфович, когото заранта го бодна лошо предчувствие, замина с камиона за местоработата си, професор Преображенски съвсем по никое време прие един от предишните си пациенти, дебел и едър човек с военна униформа. Той много настойчиво помоли да бъде приет и постигна целта си. След като влезе в кабинета, той учтиво тракна с токове пред професора.

— Пак ли се обаждат болките? — попита отслабналият Филип Филипович. — Седнете, моля.

— Мерси. Не, професоре — отговори гостът, слагайки будьоновката си на крайчеца на бюрото. — Много съм ви признателен… Хм. — Идвам при вас по друга работа. Филип Филипович… тъй като храня към вас голямо уважение… да ви предупредя. Явна глупост. Той е просто мръсник… — Пациентът бръкна в чантата си и извади един лист. — Добре, че направо на мен ми докладваха…

Филип Филипович оседла носа си с пенсне пред очилата и зачете. Дълго мърмори наум, променяйки цвета на лицето си с всяка секунда: „…а освен туй се заканваше, че щял да убие председателя на домкомитета другаря Швондер. От което личи, че укрива огнестрелно оръжие. И държи контрареволюционни речи и дори заповяда на социалприслужничката си Зинаида Прокофиевна Бунина да изгори Енгелс в печката като явен меншевик с асистента си Иван Арнолдович Борментал, който тайно, без да е адресно регистриран, живее в

апартамента му. Подписа на завеждащия подотдела за прочистване П. П. Бубев удостоверявам. Председател са домкомитета Швондер, секретар Пеструхин“.

— Ще ми позволите ли да запазя това у себе си? — попита Филип Филипович, ставайки на петна. — Или, виноват, може би то ви е нужно, за да дадете законен ход на делото?

— Извинявайте, професоре — страшно се засегна пациентът и разшири ноздрите си, — вие наистина чак пък прекалено презрително гледате на нас. Аз… И започна да се дуе като пуяк.

— Извинявайте, извинявайте, миличък! — замънка Филип Филипович. — Извинявайте, наистина не исках да ви засегна. Миличък, не ми се сърдете, той направо ме е съсипал.

— Вярвам ви — съвсем омекна пациентът, — но какъв мръсник е все пак! Би ми било интересно да го зърна. Из Москва за вас се разпространяват същински легенди…

Филип Филипович само махна отчаяно с ръка. Едва сега пациентът забеляза, че професорът се е прегърбил и дори като че ли напоследък косата му е побеляла още повече.

* * *

Престъплението узря и падна като круша, както обикновено става. Със сбито, вледенено сърце се прибра с камиона Полиграф Полиграфович. Филип Филипович го покани в манипулационната. Учуденият Бубев дойде, надникна с неясен страх в дулото на лицето на Борментал, а след това погледна Филип Филипович. Около асистента се виеше облак и лявата му ръка с цигарата потрепваше на лъскавата ръчка на гинекологическия стол.

Филип Филипович каза спокойно, с много зловещ глас:

— Още сега си съберете багажа: панталона, балтона, всичко, което ви трябва, и вън от апартамента.

— Как тъй?! — искрено се смая Бубев.

— Вън от апартамента още сега — с монотонен глас повтори Филип Филипович, гледайки ноктите си с присвити очи.

Някакъв зъл демон се всели в Полиграф Полиграфович, очевидно гибелта вече го дебнеше и часовете му бяха преброени. Той

сам се втурна в прегръдките на неизбежното и изджафка злобно и отсечено:

— Ама на какво прилича туй?! Да не мислите, че не мога да изляза наглава с вас? Настанен съм тук на шестнайсет аршина и никой не може да ме помръдне от тях.

— Махайте се от апартамента — нежно прошепна Филип Филипович.

Бубев сам повика смъртта си. Той вдигнd лявата си ръка и показа на Филип Филипович кукиш с огризан нокът и непоносима котешка миризма. А след това с дясната си ръка по адрес на опасния Борментал извади от джоба си револвер. Цигарата на Борментал падна като метеорит, а след няколко секунди подскачащият по натрошените стъкла Филип Филипович се мяташе ужасен от шкафа към кушетката. На нея, проснат и хриптящ, лежеше завеждащият подотдела за прочистване, а на гърдите му се беше наместил хирургът Борментал и го душеше с малка бяла възглавничка.

След няколко минути доктор Борментал с неузнаваемо лице отиде до входната врата и залепи до звънеца следната бележка: „Днес поради болест професорът няма да преглежда. Моля, не звънете.“

С лъскавото си джобно ножче той преряза жиците на звънеца, погледна в огледалото издрасканото си до кръв лице и изподраните си, силно трепереща ръце. След това се показа на вратата на кухнята и рече на стреснатите Дария Петровна и Зина:

— Професорът ви моли да не излизате от апартамента.

— Добре — плахо отговориха Зина и Дария Петровна.

— Позволете ми да заключа вратата на задния вход и да взема ключа — заговори Борментал, като се криеше зад вратата и затуляше лицето си с длан. — Само временно, не от недоверие към вас. Но някой може да дойде, а вие няма да се сдържите и ще му отворите, а на нас не бива да ни се пречи. Имаме работа.

— Добре — отговориха жените и тутакси пребледняха.

Борментал заключи задния вход, заключи главния, заключи вратата от коридора към антрето и стъпките му се изгубиха към манипулационната.

Тишината похлупи апартамента, завря се във всички ъгли. Започна да пада неприятен, притеснен здрач, с една дума — мрак. Наистина по-късно съседите от отсрещната сграда разправяха, че

видели през прозорците на манипулационната, които гледат към двора, нея вечер у Преображенски как светели всички лампи и че дори им се била мяркала бялата гугла на самия професор… Това трудно може да се провери. Наистина и Зина, когато всичко вече беше приключено, дрънкаше, че в кабинета край камината, след като Борментал и професорът излезли от манипулационната, Иван Арнолдович я бил уплашил до смърт. Той бил клекнал и собственоръчно горял в камината една тетрадка със синя корица — от ония, в които се записваха епикризите на професоровите пациенти. Лицето на доктора уж било съвсем зелено и цялото, ама цялото изподрано. И Филип Филипович нея вечер не приличал на себе си. И че освен туй… впрочем може пък девственото момиче от пречистенския апартамент и да послъгва.

Едно може да се каже с гаранция: нея вечер в апартамента цареше ужасна тишина.

ЕПИЛОГ

Пак по същото нощно време, точно десет дена след сражението в манипулационната, в апартамента на професор Преображенски, дето е на Обуховата уличка, се раздаде рязък звън.

— Криминалната милиция и следователят. Благоволете да отворите.

Разтичаха се стъпки, задумка се, започнаха да влизат и в грейналата от светлини приемна с остъклени на нова сметка шкафове се насъбраха много хора. Двама с милиционерски униформи, един с черно палто и чанта, злорадият и блед председател Швондер, младежът жена, портиерът Фьодор, Зина, Дария Петровна и полуоблеченият Борментал, който срамежливо прикриваше останалото си без вратовръзка гърло.

Вратата на кабинета се отвори и пропусна Филип Филипович. Той беше по известния ни тюркоазен халат и още в момента всички можаха да се убедят, че през последната седмица Филип Филипович е понапълнял. Някогашният и енергичен Филип Филипович, пълен с достойнство, се възправи пред гостите и се извини, че е по халат.

— Не се стеснявайте, професоре! — много смутено се обади цивилният, след това млъкна от неудобство, но пак продължи: — Много ми е неприятно. Имаме заповед за обиск в апартамента ви и… — Човекът погледна мустаците на Филип Филипович и довърши: — И за арестуване в зависимост от резултата.

Филип Филипович присви очи и попита:

— А по какво обвинение, ако смея да запитам, и кого се каните да арестувате?

Човекът се почеса по бузата и взе да чете един документ, изваден от чантата му:

— По обвинение на Преображенски, Борментал, Зинаида Бунина и Дария Иванова в убийство на завеждащия подотдела за прочистване на столичното комунално стопанство Полиграф Полиграфович Бубев.

Риданията на Зина заглушиха края на думите му. Настъпи размърдване.

— Нищо не разбирам — каза Филип Филипович, разперил рамене като същински крал. — На кой Бубев? А, виноват, да не би на моето куче… което оперирах?

— Извинявайте, професоре, не на кучето, а когато вече е бил човек. Там е работата.

— Фактът, че то говореше — каза Филип Филипович, — още не го правеше човек. Впрочем това не е важно. Буби и сега съществува и абсолютно никой не го е убивал.

— Професоре — много учуден заговори черният човек и повдигна вежди, — тогава ще се наложи да ни го предявите. От десет дена е изчезнал, а данните, да прощавате, никак не са добри.

— Доктор Борментал, бъдете така любезен да предявите Буби на следователя — нареди Филип Филипович, след като завладя заповедта за обиск.

Доктор Борментал се позасмя и излезе.

Когато се върна и подсвирна, подир него от кабинета изскочи едно странно На вид куче. На петна то беше плешиво, на петна му никнеше козина. То влезе като обучен циркаджия на задни лапи, после се отпусна и на четирите и се огледа. Гробно мълчание замръзна в приемната като желе. Кучето с кошмарна външност с яркочервен белег на челото, пак се изправи на задните си крака, усмихна се и седна на едно кресло.

Вторият милиционер неочаквано се прекръсти с широк кръст, отдръпна се заднешком и настъпи и двата крака на Зина едновременно.

Човекът в черно, без да си затваря устата, изрече следното:

— Ама как тъй, моля ви се?! Нали е бил служител в прочистването…

— Не съм го аз назначавал там — отговори Филип Филипович. — Май че господин Швондер му е давал препоръка, ако не греша.

— Нищо не разбирам — объркано каза черният и попита първия милиционер:

— Това той ли е?

— Той е — беззвучно отговори милиционерът, — няма грешка.

— Същият е — раздаде се гласът на Фьодор, — само че пак е обрасъл с козина проклетникът.

— Но нали е говорел… кхе… кхе…

— И сега още говори, само че все по-малко и по-малко, така че използувайте случая, защото скоро съвсем ще млъкне.

— Но каква е причината? — тихо се осведоми черният човек.

Филип Филипович вдигна рамене.

— Науката още не знае начини за превръщане на животните в хора. Аз направих опит, само че несполучлив, както виждате. Поговори малко и започна да се връща в първоначалното си състояние. Атавизъм.

— Не употребявайте неприлични думи — неочаквано ревна кучето от креслото и стана.

Черният човек пребледня, изтърва си чантата и започна да пада на една страна, милиционерът го подхвана отстрани, а Фьодор изотзад. Настана суматоха. И в нея много ясно се чуха три фрази:

На Филип Филипович: „Дайте валериан, това е припадък.“

На доктор Борментал: „Швондер собственоръчно ще го сурна надолу по стълбището, ако още веднъж се появи в жилището на професор Преображенски.“

И на Швондер: „Моля тези думи да се впишат в протокола.“

* * *

Сивите хармоники на парното грееха. Завесите бяха затулили гъстата пречистенска нощ с нейната самотна звезда. Висшето същество, важният кучешки благотворител, седеше на креслото, а кучето Буби лежеше на килима, подпряно в коженото канапе. От мартенските мъгли сутрин кучето страдаше от главобол, който го стягаше по пръстеновидния шев. Но от топлото надвечер болките му минаваха. И сега му олекваше, олекваше му и в главата на кучето се нижеха сладки и топли мисли.

„Толкоз ми провървя, толкоз ми провървя — мислеше си то, задрямвайки, — направо неописуемо ми провървя. Пуснах корен в тоя апартамент. Окончателно съм убеден, че в произхода ми има нещо сбъркано. Тая работа не е минала без водолаз. Курва е била баба ми, бог да я прости. Вярно че, кой знае защо, ми нацепиха главата, но ще ми мине като на куче. Туй е нищо и половина.“

В далечината глухо подрънкваха стъкленици. Ръфнатият подреждаше шкафа в манипулационната.

А беловласият вълшебник седеше и си тананикаше:

— „Нилски брегове свещени…“

Кучето виждаше странни неща. Човекът потапяше ръцете си с хлъзгави ръкавици в стъклениците, изваждаше мозъци — тоя упорит, настойчив човек, — присвиваше очи и си пееше:

— „Нилски брегове свещени…“

Януари-март 1925 г.
Москва

ДЯВОЛИАДА
ПОВЕСТ, РАЗКАЗВАЩА КАК БЛИЗНАЦИТЕ ПОГУБИХА ЕДИН ДЕЛОВОДИТЕЛ

I
ПРОИЗШЕСТВИЕТО НА 20-И

Докато всички хора препускаха от служба на служба, другарят Коротков трайно служеше в Главцентрбазкимат (Главна централна база за кибритени материали) на щатната длъжност деловодител и изкара на нея цели 11 месеца.

Намерил топло местенце в Кимат, нежният, кротък блондин Коротков напълно изкорени от душата си мисълта, че на тоя свят съществуват така наречените превратности на съдбата, и вместо нея пося увереността, че той — Коротков — ще служи в базата до края на живота на земното кълбо. Но, уви, събитията се развиха съвсем другояче…

На 20 септември 1921 година касиерът на Кимат се похлупи с безобразната си ушанка, сложи в чантата си раираното бордеро и замина за някъде. Това стана в 11 часа след полунощ.

А си дойде касиерът в 4 1/2 следобед, съвсем прогизнал. Щом пристигна, изтръска водата от калпака си, сложи калпака на бюрото, а на калпака — чантата си и каза:

— Не се блъскайте, господа.

После порови, кой знае защо, из чекмеджето, излезе от стаята и се върна след четвърт час с голяма мъртва кокошка с извит врат. Сложи кокошката върху чантата, върху кокошката — дясната си ръка и рече:

— Пари няма да има.

— Утре ли? — в един глас викнаха жените.

— Не — касиерът завъртя глава, — и утре няма да има, и вдругиден. Не се блъскайте, господа, защото, другари, ще ми преобърнете бюрото.

— Как? — викнаха всички, включително и наивникът Коротков.

— Граждани — запя касиерът с плачлив глас и избъска с лакът Коротков, — ама моля ви се!

— Как тъй бе? — викнаха всички и най-високо от всички тази скица Коротков.

— Заповядайте — прегракнало измънка касиерът, измъкна бордерото от чантата си и го показа на Коротков.

На мястото, където сочеше мръсният нокът на касиера, диагонално бе написано с червено мастило:

„Да се брои. Вместо др. Суботников — Сенат“.

Отдолу с виолетово мастило беше написано:

„Пари няма. Вместо др. Иванов — Смирнов“.

— Как? — провикна се само Коротков, а останалите, пъшкайки, налегнаха касиера.

— Божичко — уплашено захленчи той. — Какво съм виновен аз? Божке, божке!

Натика припряно бордерото в чантата, похлупи се с калпака, мушна чантата под мишница, замахна с кокошката, викна: „Сторете ми път, ако обичате!“, проби отвор в живата стена и изчезна през вратата.

Подире му с писък се втурна бледата регистраторка с високи остри токчета, точно пред вратата лявото й токче изпращя, регистраторката се олюля, вдигна крак и си изу обувката.

И в стаята останаха тя — с един бос крак, и всички останали, включително и Коротков.

II
ГОТОВА ПРОДУКЦИЯ

Три дена след описаното събитие вратата на самостоятелната стая, където се занимаваше другарят Коротков, се открехна и една подута от плач женска глава каза злобно:

— Другарю Коротков, идете да си получите заплатата.

— Как? — радостно възкликна Коротков и подсвирквайки си увертюрата от „Кармен“, хукна към стаята с надпис „Каса“. Пред касиерското бюро се спря и широко зяпна. Две дебели колони, състоящи се от жълти пакети, се издигаха чак до тавана. За да не отговаря на никакви въпроси, потният и развълнуван касиер беше забол с кабарче на стената бордерото, на което сега имаше трета резолюция със зелено мастило:

„Да се изплати с готова продукция.

Вместо др. Богоявленски — Преображенски И аз разрешавам — Кшесински“

Коротков си излезе от касиера широко и глупаво усмихнат. В ръцете си имаше 4 големи жълти пачки й 5 малки зелени, а в джобовете 13 сини кутии кибрит. В стаята си, дочувайки глъчката от смаяни гласове в канцеларията, той опакова кибрита в два огромни листа от днешния вестник и без да се обажда на никого, си тръгна за вкъщи. Пред входа на Кимат насмалко не го прегази един автомобил, с който пристигна някой, но кой именно, Коротков не забеляза.

Когато се прибра вкъщи, той нареди пачките с кибрит на масата, дръпна се две крачки назад и започна да им се радва. Глупавата усмивка не напущаше лицето му. След това Коротков разроши русолявата си коса и си рече:

— Какво толкова ще се вайкам! Ще гледам да ги продам.

Похлопа на вратата на съседката си, Александра Фьодоровна, която служеше в Губвинсклад.

— Влезте — сподавено се обади някой откъм стаята.

Коротков влезе и се смая. Преждевременно прибралата се от службата си Александра Фьодоровна клечеше по палто и шапчица на пода. Пред нея се виждаха строени бутилки със запушалки от вестникарска хартия, пълни с гъсточервена течност. Лицето на Александра Фьодоровна беше обляно в сълзи.

— 46 — каза тя и погледна Коротков.

— Мастило ли е?… Добър ден, Александра Фьодоровна — едва можа да каже изуменият Коротков.

— Църковно вино — отговори му съседката и изхлипа.

— Как, и на вас ли? — ахна Коротков.

— И на вас ли църковно? — смая се Александра Фьодоровна.

— На нас — кибрит — отговори Коротков с угаснал глас и започна да върти копчето на сакото си.

— Ама той не ще да гори! — изпъшка Александра Фьодоровна, докато ставаше и си изтупваше полата.

— Как да не гори? — уплаши се Коротков и се втурна към стаята си. Там, без да губи нито миг, грабна една кутия, отвори я с трясък и драсна клечка кибрит. Тя изхвърли със съскане зеленикав пламък, пречупи се и угасна. Коротков, на когото му бе секнал дъхът от лютивата сярна миризма, се разкашля болезнено и запали втора. Тя гръмна и от нея изхвръкнаха два пламъка. Първият улучи стъклото на прозореца, а вторият — лявото око на другаря Коротков.

— Аах! — извика Коротков и изтърва кутийката.

Няколко мига пристъпва от крак на крак като буен кон, при което си затискаше окото с длан. След това с ужас надникна в бръснарското си огледалце, сигурен, че е останал без око. Но окото му си беше на мястото. Което си е вярно, беше червено и ронеше сълзи.

— Ах, Боже мой! — разстрои се Коротков, бързо извади от скрина американски превързочен пакет, разпечата го, омота лявата половина на главата си и заприлича на ранен в сражение.

Цяла нощ Коротков не угаси лампата. Той лежеше и драскаше клечки. Издраска по тоя начин три кутийки, при което можа да запали 63 клечки.

— Лъже тая глупачка — мърмореше Коротков, — много си ни е хубав кибритът.

Призори стаята се напълни със задушлива сярна миризма. На разсъмване Коротков заспа и му се присъни идиотски, страшен сън: уж

че на една зелена ливада пред него се изпречва огромна, жива билярдна топка с крачка. Това беше толкова противно, че Коротков извика и се събуди. В мътната мъгла още четири-пет секунди му се струваше, че топката е тук, до леглото му, и много силно мирише на сяра. Но после всичко това се изгуби; Коротков се повъртя под юргана, заспа и повече не се буди.

III
ПЛЕШИВИЯТ СЕ ПОЯВЯВА

На другата заран Коротков отмести превръзката и се убеди, че окото му почти е оздравяло. Въпреки това твърде предпазливият Коротков реши сега-засега да не маха превръзката.

Понеже бе дошъл в службата си с доста голямо закъснение, хитрият Коротков, за да не възбужда одумки сред низшите служители, отиде право в стаята си и намери на бюрото писмо, в което завеждащият подотдел комплектуване запитваше завеждащия базата ще бъде ли отпусната на машинописките обмундировка. След като прочете писмото с дясното си око, Коротков го взе и тръгна по коридора към кабинета на завеждащия базата др. Чекушин.

И точно пред вратата на кабинета Коротков се сблъска с един неизвестен, който го смая с външността си.

Този неизвестен беше толкова нисък, че стигаше едва до кръста на високия Коротков. Недостигът на ръст се компенсираше от изключителната ширина на раменете на неизвестния. Квадратното му туловище се крепеше на криви крака, при което левият беше куц. Но най-силно впечатление правеше главата му. Тя представляваше точен гигантски модел на яйце, надянато на врата хоризонтално и с острия край напред. Беше плешива пак като яйце и толкова лъскава, че по темето на неизвестния светеха, без да гаснат, електрическите крушки. Мъничкото лице на неизвестния беше избръснато до синьо и зелените му, ситни като главички на топлийки очи се мъдреха в дълбоки кухини. Тялото му беше облечено с разкопчана, ушита от сиво одеяло куртка, изпод която се подаваше украинска везана риза, краката с панталон от същата тъкан и с ниски деколтирани ботушки на хусар от времето на Александър I.

„Ч-чешит“ — помисли си Коротков и се устреми към вратата на Чекушин, като се стараеше да избиколи плешивия. Но той съвсем неочаквано препречи пътя на Коротков.

— Какво искате? — попита плешивият с такъв глас, че нервният деловодител трепна. Този глас абсолютно приличаше на гласа на бакърен леген и притежаваше такъв тембър, че всеки, който го чуеше, при всяка дума започваше да изпитва чувството, че по гръбнака му преминава грапав тел. Освен туй на Коротков му се стори, че думите на неизвестния миришат на кибрит. Независимо от всичко това недалновидният Коротков направи нещо, което в никой случай не би трябвало да прави — засегна се.

— Хъм… да се чуди човек. Аз съм тръгнал работа да върша… А мога ли да ви запитам кой сте ви…

— Не виждате ли какво пише на вратата?

Коротков погледна към вратата и видя отдавна познатия надпис: „Влизай само след докладване“.

— Аз тъкмо отивам да докладвам — сглупи Коротков, сочейки писмото си.

Плешивият квадратен тип неочаквано се ядоса. В очичките му засвяткаха жълтеникави искрици.

— Вие, другарю — каза той, зашеметявайки Коротков с тенджерните си звуци, — сте толкова неразвит, че не разбирате значението на най-елементарните служебни надписи. Много ми е чудно как сте служили досега. Изобщо тук при вас забелязвам сума интересни неща, например тия насинени очи на всяка крачка. Както и да е, всичко ще оправим. („Аах!“ — изахка мислено Коротков.) Дайте го насам!

И при последните думи неизвестният грабна писмото от ръцете на Коротков, прочете го мигновено, измъкна от джоба на панталона си изгризан химически молив, долепи писмото до стената и написа диагонално няколко думи.

— Махайте се! — изръмжа той и така замери Коротков с писмото, че насмалко да му избоде и последното око. Вратата на кабинета изквича и погълна неизвестния, а Коротков остана вцепенен — Чекушин го нямаше в кабинета.

Сконфузеният Коротков дойде на себе си след половин минута, когато връхлетя Лидочка дьо Руни, личната секретарка на др. Чекушин.

— Аах! — ахна др. Коротков. Окото на Лидочка беше омотано със същия санитарен материал с тая разлика само, че краищата на

бинта бяха вързани на кокетна фльонга.

— Какво ви е?

— Кибритът! — ядосано му отвърна Лидочка. — Да опустее дано.

— Кой е онзи там? — попита шепнешком смазаният Коротков.

— Не знаете ли? — зашепна Лидочка. — Новият.

— Как? — изписука Коротков. — А Чекушин?

— Вчера го натириха — злобно каза Лидочка и добави, сочейки с пръстче към кабинета: — Ама и тоя е една стока. Голямо говедо. Такъв мръсник през живота си не съм виждала. Крещи! Щял да ме уволни!… Плешиви долни гащи! — добави тя толкова неочаквано, че Коротков се облещи насреща й.

— Как се каз…

Коротков не сколаса да попита. Зад вратата на кабинета ревна страшен глас: „Разсилният!“ Деловодителят и секретарката мигновено се разлетяха в различни посоки. Когато долетя в стаята си, Коротков седна на бюрото и сам си произнесе следната реч:

— Мале мила… Загази, Коротков. Трябва да оправим работата… „Неразвит“… Хъм… Нахалник… Както и да е! Ще видиш ти колко е неразвит Коротков.

И с едно око деловодителят прочете писанието на плешивия. На писмото се виждаха кривите думи: „На всички машинописки и на жените изобщо своевременно ще се отпуснат войнишки наполеонки.“

— Идеално! — възхитено възкликна Коротков и потрепна сладострастно, като си представи Лидочка по войнишки наполеонки. Без да губи време, той измъкна чист лист хартия и за три минути сътвори:

„Телефонограма

До завеждащия подотдел комплектуване точка В отговор на ваше писмо № 0,15015 (6) от 19-и т.м. запетая Главкимат съобщава запетая че на всички машинописки и на жените изобщо своевременно ще бъдат отпуснати войнишки наполеонки точка Завеждащ тире подпис Деловодител тире Вартоломей Коротков точка“

Позвъни и каза на довтасалия разсилен Пантелеймон:

— На завеждащия за подпис.

Пантелеймон подъвка устни, взе листа и излезе.

Четири часа след туй Коротков се ослушва, без да излиза от стаята си, имайки наум, ако на новия завеждащ му хрумне да тръгне из помещението, непременно да го завари потънал в работа. Но откъм страшния кабинет не се чуваха никакви звуци. Само веднъж долетя неясен чугунен глас, който май се заканваше да уволни някого, но кого именно, Коротков не можа да разбере, макар че долепяше ухо до ключалката. В 3 1/2 часа подиробед зад стената на канцеларията се чу гласът на Пантелеймон:

— Замина си с колата.

Канцеларията веднага забръмча и се разбяга. Последен от всички, самотен, си тръгна за вкъщи др. Коротков.

IV
ТОЧКА ПЪРВА — КОРОТКОВ ИЗХВЪРЧА

На другата заран Коротков с радост се убеди, че окото му вече не се нуждае от лекуване с превръзка, затова с облекчение хвърли бинта и веднага се разхубави и промени. След като си изпи на бърза ръка чая, той изгаси примуса и хукна към службата си, като внимаваше да не закъснее, и закъсня 50 минути, защото трамваят вместо по шести маршрут тръгна да избикаля по седми, стигна до отдалечените улички с малки къщурки и там се повреди. Коротков извървя пеш три километра и се втурна запъхтян в канцеларията тъкмо когато кухненският часовник на „Алпийска роза“ би единайсет пъти. В канцеларията го очакваше зрелище, съвсем необичайно за единайсет часа заранта. Лидочка дьо Руни, Миточка Литовцева, Ана Евграфовна, главният счетоводител Дрозд, инструкторът Гитис[1], Номерацки, Иванов, Мушка, регистратор-ката, касиерът — с една дума, цялата канцелария не седеше по местата си около кухненските маси на бившия ресторант „Алпийска роза“, а се бе струпала до стената, на която беше забит с гвоздей половин лист за заявление. При влизането на Коротков настъпи внезапно мълчание и всички сведоха очи.

— Добър ден, господа, какво има? — попита смаяният Коротков.

Тълпата мълком му направи път и Коротков стигна до половинката лист за заявление. Първите редове го погледнаха уверено и ясно, последните през сълзлива, зашеметяваща мъгла.

„ЗАПОВЕД №1

Т.1. За недопустимо немарливо отношение към задълженията му, предизвикващо въпиюща бъркотия във важни служебни книжа, както и за появяване в службата в безобразен вид с насинено явно при сбиване лице др.

Коротков се уволнява от 26-и т.м. с изплащане на трамвайни пари до 25-и включително.“

Точка първа беше в същото време и последна, а под точката се кипреше с едри букви подписът:

Завеждащ Наполеонкер

Двайсет секунди в прашната кристална зала на „Алпийска роза“ царува идеално мълчание. При това най-добре от всички, най-дълбоко и най-мъртвешки мълча прежълтелият Коротков. На двайсет и първата секунда мълчанието се пукна.

— Ама как? Ама как? — иззвънтя на два пъти Коротков съвсем като строшена в тока алпийска винска чаша. — Той Наполеонкер ли се казва?…

Щом чуха страшната дума, писарушките се пръснаха кой накъдето види и само след миг накацаха около масите като гарги по телеграфна жица. Лицето на Коротков смени гнилата си жълта плесен с петнист пурпур.

— Бива ли такова нещо?! — забоботи отдалеч, като надничаше иззад приходо-разходната книга, Скворец. — Здравата сте се изложили, драги! Как можахте?

— Аз м-мислех, мислех… — изскрибуца с отломки от глас Коротков — прочетох вместо „Наполеонкер“ „наполеонки“. Той си пише фамилното име с малка буква!

— Аз наполеонки няма да обуя, това да му е ясно! — кристално звънна Лидочка.

— Шшт — изсъска като змия Скворец. — Какво ви прихваща? — Той се гмурна, скри се в приходо-разходната книга и се заметна с една страница.

— А по въпроса за лицето няма право! — тихичко извика Коротков, ставайки от пурпурен бял като хермелин. — Аз с нашия калпав кибрит си изгорих окото, както и другарката Дьо Руни!

— По-тихо! — изписука пребледнелият Гитис. — Какво приказвате? Той вчера го изпробва и каза, че бил превъзходен.

„Дрррррррр“ — неочаквано зазвъня електрическият звънец над вратата… и веднага тежкото тяло на Пантелеймон тупна от стола и се затърча по коридора.

— Не! Ще му искам обяснение. Ще му искам обяснение! — високо и тънко изпя Коротков, после се стрелна наляво, хукна надясно, изтърча десетина крачки на място, отразявайки се разкривено в прашните алпийски огледала, изплува в коридора и се втурна към светлината на слабата крушка, която висеше над надписа „Сепарета“. Запъхтян, той се спря пред страшната врата и се свести в прегръдките на Пантелеймон.

— Другарю Пантелеймон — подхвана неспокойно Коротков, — пусни ме, моля ти се. Още сега трябва да вляза при завеждащия…

— Не бива, не бива, заръчал ми е никого да не пущам — загъргори Пантелеймон и страшната миризма на лук угаси решителността на Коротков, — не бива. Вървете си, вървете си, господин Коротков, защото покрай вас мога да загазя…

— Пантелеймон, налага ми се — примоли се Коротков, посървайки, — разбираш ли, драги Пантелеймон, случи се заповед… Пусни ме, мили Пантелеймон.

— Господ да ми е на помощ… — замънка ужасен Пантелеймон, насочил поглед към вратата — казвам ви, че не бива. Не бива, другарю!

В кабинета зад вратата зазвъня телефонът и екна като камбана тежък глас:

— Тръгвам! Веднага!

Пантелеймон и Коротков се раздалечиха, вратата се отвори широко и по коридора се понесе Наполеонкер с фуражка и чанта под мишница. Пантелеймон хукна в тръс подире му, а подир Пантелеймон, като се поколеба известно време, се втурна Коротков. На завоя на коридора Коротков, блед и развълнуван, се промуши под ръцете на Пантелеймон, изпревари Наполеонкер и се затича пред него заднишката.

— Другарю Наполеонкер — замънка той с пресеклив глас, — позволете ми за момент да ви кажа… Става дума за заповедта…

— Другарю! — звънна лудешки устременият и угрижен Наполеонкер, помитайки Коротков в своя бяг. — Не виждате ли, че съм зает? Заминавам! Заминавам!…

— Ама аз за заповедта…

— Не виждате ли, че съм зает?… Другарю! Отнесете се до деловодителя.

— Аз съм деловодителят! — изпищя Коротков и от ужас плувна в пот. — Изслушайте ме, другарю Наполеонкер!

— Другарю! — ревна като сирена Наполеонкер, без да слуша каквото и да било, извърна се тичешком към Пантелеймон и кресна: — Вземете мерки да не ми губят времето!

— Другарю! — изхъхри уплашен Пантелеймон. — Защо губите времето на човека?

И понеже не знаеше каква мярка трябва да вземе, взе следната: хвана Коротков през кръста и го притисна лекичко към себе си като любима девойка. Мярката се оказа ефикасна — Наполеонкер се отскубна, изтърколи се по стълбището като с летни кънки и изхвръкна през главния вход.

„Пърр… Пърррр!“ — заръмжа зад стъклата моторетката, изтрещя три-четири пъти, забули прозорците с дим и изчезна. Чак тогава Пантелеймон пусна Коротков, избърса си потта от лицето и изпъшка:

— Беля работа!

— Пантелеймон… — с разтреперан глас попита Коротков — къде отиде той? Казвай веднага, че иначе друг, нали разбираш…

— Абе май в Центроснаб.

Коротков се спусна като вихър по стълбището, нахълта в гардеробната, грабна си балтона и каскета и изхвръкна на улицата.

---

[1] Съкращението ГИТИС (Государственный институт театрального искусства) тук е използвано като фамилно име. — Б.пр. ↑

V
ДЯВОЛСКИЯТ ФОКУС

Коротков извади късмет. Точно в този миг трамваят се изравни с „Алпийска роза“. Коротков направи сполучлив скок и се понесе напред, като се удряше ту в спирачното колело, ту в наранените торби. Надежда изгаряше сърцето му. Моторетката, кой знае защо, се бе забавила и сега пърпореше пред трамвая и Коротков ту я изпускаше от очи, ту пак докопваше квадратния гръб в облака синкав дим. Близо пет минути Коротков го блъскаха и мачкаха на площадката, най-сетне моторетката спря пред сивата сграда на Центроснаб. Квадратното тяло се шмугна между минувачите и изчезна. Коротков се изскубна в движение от трамвая, завъртя се около оста си, падна, удари си коляното, вдигна си каскета и под носа на един автомобил се затича към вестибюла.

Покривайки пода с мокри петна, десетки посетители се разминаваха с Коротков или го изпреварваха. Квадратният гръб се мярна на завоя на стълбището и той забърза запъхтян подире му. Наполеонкер се изкачваше със странна, неестествена скорост и на Коротков му се свиваше сърцето при мисълта, че ще го изтърве. Точно така и стана. На петия етаж, когато деловодителят беше направо капнал, гърбът се стопи в мешавицата от физиономии, калпаци и чанти. Коротков се стрелна нагоре като светкавица и се поколеба само около секунда пред вратата, на която имаше два надписа. Единият златен на зелен фон — „Спалня за стажант-учителки“ (думата „стажант“ завършваше с ер голям), другият черно на бяло и без ер голям — „Начканцуправделснаб“. Коротков се устреми наслуки през тая врата и видя стъклени огромни клетки и много на брой светлокоси жени, които тичаха между тях. Коротков отвори вратата на първата кабинка и видя вътре някакъв човек със син костюм. Той лежеше на бюрото и весело се смееше по телефона. Във втората кабинка на бюрото бяха сложени пълните събрани съчинения на Шелер-Михайлов, а до събраните съчинения непозната възрастна жена със

забрадка мереше с везни сушена и гадно миришеща риба. В третата се разнасяше непрекъснат грохот, смесен със звън — там на шест машини пишеха и се смееха шест светлокоси жени със зъби като маргарит. Зад последната стаичка започваше голямо пространство с тумбести колони. Въздухът беше наситен с непоносимо тракане на машини и се виждаха безброй глави — женски и мъжки, но Наполеонкеровата я нямаше между тях. Объркан и замаян, Коротков спря първата изпречила му се жена, която тичаше с огледалце в ръцете.

— Не сте ли виждали Наполеонкер?

Сърцето на Коротков подрипна от радост, когато жената му отговори, поглеждайки го с огромни многозначителни очи:

— Да, но той си заминава. Настигнете го.

Коротков се втурна през залата с колоните натам, накъдето му сочеше малката бяла ръка с лъскави червени нокти. Когато измина в галоп залата, той се озова на тясна и възтъмна площадка и видя зейналата уста на осветен асансьор. Сърцето на Коротков трепна — беше го настигнал… устата поемаше квадратния одеялен гръб и черната лъскава чанта.

— Другарю Наполеонкер! — викна Коротков и се вцепени. По площадката в голямо количество заподскачаха зелени кръгове. Мрежата прегради стъклената врата, асансьорът тръгна, а квадратният гръб се обърна и се превърна в юнашки гърди. Всичко, всичко позна Коротков: и сивата куртка, и каскета, и чантата, и стафидките на очите. Това беше Наполеонкер, но Наполеонкер с дълга асирийско гофрирана брада, закриваща гърдите му. В мозъка на Коротков незабавно се роди мисълта: „Брадата му е поникнала, докато е пътувал с моторетката и се е качвал по стълбището — какви са тия работи?“ И след това втора: „Брадата е фалшива — какви са тия работи?“

А Наполеонкер в това време започна да потъва в мрежестата бездна. Първи се скриха краката му, след това шкембето, брадата, последни очичките и устата, която извика нежните тенорови думи:

— Късно е, другарю, елате в петък.

„Гласът му също е залепен“ — изтупка в Коротковия череп. Към три секунди главата му мъчително пламтя, но след туй, когато се сети, че никакви магии не бива да го спират, че спирането е гибел, Коротков направи крачка към асансьора. В мрежата се показа изтегляният от въжето покрив. Една излъчваща нега красавица със святкащи камъчета

в косата излезе иззад завоя, докосна нежно ръката на Коротков и го попита:

— Порок на сърцето ли имате, другарю?

— Не, ох, не, другарко — изрече смаяният Коротков и направи още една крачка към мрежата, — не ме бавете.

— Тогава, другарю, идете при Иван Финогенович — печално каза красавицата, прегражда̀йки пътя на Коротков към асансьора.

— Не искам! — плачливо се провикна Коротков. — Другарко! Аз бързам. Какво ви прихваща?

Но жената си остана непреклонна и печална.

— Нищо не мога да направя, нали знаете — каза тя и задърпа Коротков за ръката. Асансьорът спря, изплю един човек с чанта, затули се с мрежата и пак тръгна надолу.

— Пуснете ме! — изпищя Коротков, изскубна ръката си и се втурна с проклятия надолу по стълбището. След като взе на един дъх шестте мраморни площадки и насмалко не преби една висока бабичка с боне, която взе да се кръсти от страх, той се озова долу пред огромна нова стъклена стена, над която пишеше със сребърни букви на син фон „Дежурни възпитателки“ и отдолу с пародръжка на хартия „Справки“. Мрачен ужас обзе Коротков. Зад стената ясно се мярна Наполеонкер. Наполеонкер, избръснат до синьо, предишният и страшният. Той мина съвсем близо до Коротков, разделяше ги само тъпичкият слой стъкло. Като се стараеше да не мисли за нищо, Коротков се хвърли към лъскавата пиринчена дръжка на бравата и я задруса, но тя не помръдна.

Той изскърца със зъби, дръпна още веднъж колкото му сила държи грейналия пиринч и чак тогава отчаян забеляза миниатюрния надпис: „Избиколете през 6-и вход“.

Наполеонкер се мярна и потъна в една черна ниша зад стъклото.

— Къде е шести? Къде е шести? — слабо викна Коротков на някого. Хората наоколо се отдръпнаха. Една малка странична врата се отвори и от нея излезе ластикотинено старче със сини очила и огромен списък в ръцете. То погледна Коротков над очилата, усмихна се и подъвка устни.

— Какво? Пак ли сте дошли? — зафъфли то. — Ей Богу, не си струва. Чуйте какво ви казва старият човек, откажете се. Все едно, вече съм ви задраскал. Хи-хи.

— Откъде сте ме задраскали? — вцепени се Коротков.

— Хи. То се знае откъде, от списъците. Драс с моливчето, и готово. Хи-кхи. — Старчето се разсмя сладострастно.

— Чак… кайте… — Ама откъде ме познавате?

— Хи. Голям шегаджия сте, Василий Павлович.

— Аз съм Вартоломей — каза Коротков и попипа с ръка студеното си и хлъзгаво чело — Петрович.

Усмивката напусна за миг лицето на страшното старче.

То се вторачи в листа и прокара сухото си пръстче с дълъг нокът по списъка.

— Я недейте ме обърква! Ето го — В. П. Колобков.

— Аз съм Коротков — нетърпеливо извика Коротков.

— И аз същото ви казвам: Колобков — засегна се старчето. — А ей го и Наполеонкер. Заедно ги прехвърлят, а на мястото на Наполеонкер отива Чекушин.

— Какво?… — викна Коротков, кажи-речи, полудял от радост. — Наполеонкер изгонен ли е?

— Именно. Само един ден можа да поуправлява и го изритаха.

— Боже! — възкликна Коротков, ликувайки. — Спасен съм! Спасен съм! — И замаян от радост, стисна кокалестата ноктеста ръка на старчето. То се усмихна. За миг радостта на Коротков помръкна. Нещо странно, зловещо се бе мярнало в сините очни дупки на стареца. Странна му се стори и усмивката, която оголваше сини венци. Но Коротков веднага пропъди от себе си неприятното чувство и се засуети.

— Излиза, че аз сега трябва да хукна към Кимат?

— Непременно — потвърди старчето, — тук си е казано — в Кимат. Само ми дайте за момент вашия пропуск, да му сложа с моливчето една заверчица.

Коротков веднага бръкна в джоба си, пребледня, бръкна в другия, пребледня още повече, заотупва джобовете на панталона си и се втурна със сподавен вопъл обратно по стълбището, като си гледаше под краката. Блъскайки се в хората, отчаяният Коротков излетя чак догоре, искаше да види красавицата с бляскавите камъчета, да я попита за нещо и видя, че красавицата се е превърнала в безобразие, сополиво хлапе:

— Миличък — втурна се към него Коротков, — портфейлът ми, един такъв жълт.

— Не е вярно — злобно му отговори хлапето, — не съм го вземал, лъжат.

— Ама не бе, драги, не… не си ти… за документите ми става дума.

Момчето го погледна изпод вежди и изведнъж се разрева с дебел басов глас.

— Ах, Боже мой! — отчаян извика Коротков и хукна надолу към старчето.

Но когато дотърча, старчето вече го нямаше. Беше изчезнало. Коротков се втурна към малката вратичка, дръпна с все сила дръжката. Тя се оказа заключена. В полумрака понамирисваше на сяра.

Мислите в главата на Коротков се завъртяха като вихрушка и изскочи една нова: „Трамваят!“ Изведнъж той ясно си спомни как го притискаха на площадката две момчета, едното от тях слабичко, с черни, сякаш залепени мустачки.

— То бива, бива да не му върви на човек — мърмореше Коротков, — ама чак толкоз не бива.

Той изтърча на улицата, дотърча до другия й край, сви в пресечката и се озова пред входа на ниска сграда с неприятна архитектура. Някакъв сив човек, кривоглед и мрачен, попита Коротков, като гледаше не към него, а някъде настрана:

— Къде се вреш?

— Аз, другарю, съм В. П. Коротков, на когото току-що му откраднаха документите… Всички до един… Могат да ме приберат…

— Като нищо — потвърди човекът на входа.

— Затуй ме пуснете…

— Коротков лично да дойде.

— Ама аз съм Коротков бе, другарю.

— Покажи си удостоверението.

— Току-що ми го откраднаха — изстена Коротков, — открадна ми го, другарю, едно младо момче с мустачки.

— С мустачки ли? Значи е Колобков. Няма начин да не е той. Все в нашия район пипа. Сега по чайните трябва да го търсиш.

— Не мога бе, другарю — заплака Коротков, — трябва да ида в Кимат при Наполеонкер. Пуснете ме да вляза.

— Дай удостоверение, че са ти го откраднали.

— От кого?

— От домоуправителя.

Коротков напусна стълбището пред входа и хукна по улицата.

„В Кимат или при домоуправителя? — помисли си той. — Домоуправителят приема сутрин, излиза, че в Кимат.“

В този миг часовникът отдалечено би четири пъти на рижавата кула и начаса от всички врати заизскачаха хора с чанти. Настъпи здрач и от небето заваля рядък мокър сняг.

„Късно е — помисли си Коротков, — вкъщи.“

VI
ПЪРВАТА НОЩ

От дупката на ключалката стърчеше бяла бележка. Коротков я прочете в здрача.

„Драги съседе!

Заминавам при мама в Звенигород. Подарявам ви виното. Пийте го със здраве — никой не иска да го купи. Те са в ъгъла.

Ваша А. Пашова“

Коротков се усмихна с половин уста, врътна ключа и на двайсет курса премъкна в стаята си всички бутилки, наредени в ъгъла на коридора, и както си беше с каскета и палтото, се тръшна на кревата. Близо половин час гледа като замаян портрета на Кромуел, който се разтапяше в гъстия здрач, после скочи и внезапно изпадна в някакъв припадък от буйно естество. Смъкна каскета си, запрати го в ъгъла, с един замах събори на пода пачките с кибрит и започна да ги тъпче с крака.

— На! На! На! — зави Коротков и затроши с пращене дяволските кутии, при което му се привиждаше, че троши главата на Наполеонкер.

При спомена за яйцевидната глава изведнъж се появи мисъл за бръснатото лице и за брадатото и тогава Коротков се спря.

— Ама моля ви се… може ли такова нещо… — прошепна той и прокара ръка през очите си — как стават тия работи? Бива ли да стоя и да се занимавам с глупости, когато всичко е толкова ужасно?! Не ми се вярва да е двоен тоя човек.

През черните прозорци в стаята започна да пропълзява страх и Коротков спусна завесите, като се стараеше да не гледа навън. Но не му олекна. Двойното лице, ту обраствайки с брада, ту внезапно

избръсвайки се, изплуваше от време на време от ъглите и зеленикавите му очи святкаха. Най-сетне Коротков не издържа и се разплака тихичко, защото усещаше, че мозъкът му иска да се пръсне от напрежението.

След като се наплака и получи облекчение, той си похапна от вчерашните хлъзгави картофи, а после пак си поплака, когато се върна към проклетата загадка.

— Ама моля ви се… — ненадейно измърмори той — какво съм седнал да плача, когато имам вино?

Изпи на един дъх половин чаена чаша. Сладката течност му подейства след пет минути — мъчително го заболя лявото слепоочие и парливо, до призляване му се допи вода. След като изпи три чаши, Коротков от болката в слепоочието съвсем забрави за Наполеонкер, измъкна се със стон от връхните си дрехи и избелвайки очи от премаляване, падна в леглото. „Да имаше сега един пирамидон…“ — дълго шепна той, докато мътният сън не се смили над него.

VII
ОРГАНЪТ И КОТАРАКЪТ

В 10 часа заранта на другия ден Коротков си направи на бърза ръка чай, изпи без апетит четвърт чаша и с усещането, че му предстои труден, главоболен ден, напусна стаята си и прекоси тичешком в мъглата мокрия асфалтиран двор. На вратата на пристройката пишеше: „Домоуправител“. Ръката на Коротков вече беше се пресегнала към бутона, когато очите му прочетоха: „Поради смъртен случай свидетелства не се издават.“

— Боже Господи — възкликна Коротков обезсърчен, — каквото и да подхвана, все на камък удрям. — И добави: — Щом е тъй, документите остават за после, а сега да отивам в Кимат. Трябва да разбера кое как е. Чекушин може вече да се е върнал.

Пеш, тъй като му бяха откраднати всичките пари, Коротков се дотътри до Кимат и след като прекоси вестибюла, се запъти към канцеларията. На прага на канцеларията застана като вкопан и зяпна от учудване. В кристалната зала нямаше нито едно познато лице. Нито Дрозд, нито Ана Евграфовна, накъсо казано, никой. По масите, наподобявайки вече не гарги по жица, а трите ловни сокола на цар Алексей Михайлович, седяха трима съвсем еднакви бръснати руси мъже със светлосиви карирани костюми и една млада жена с мечтателни очи и брилянтни обеци на ушите. Младите мъже не обърнаха на Коротков никакво внимание и продължиха да скрибуцат в счетоводните книги, а жената го погледна закачливо. Но когато той в отговор на това се усмихна стеснително, тя се усмихна надменно и извърна глава. „Странно“ — помисли си Коротков и излезе от канцеларията, препъвайки се в прага. Пред вратата на своята стая се поколеба, въздъхна, гледайки стария мил надпис: „Деловодител“, отвори вратата и влезе. На Коротков му причерня пред очите и подът се залюля леко под краката му. На Коротковото бюро, разперил лакти и драскайки като щур с перото, седеше самият Наполеонкер. Гофрирани лъскави косми закриваха гърдите му. На Коротков му секна дъхът,

докато гледаше гланцовото голо теме над зеленото сукно. Наполеонкер пръв наруши мълчанието.

— Какво обичате, другарю? — учтиво изгугука той с фалцет.

Коротков трескаво облиза устни, пое в тесните си гърди голям куб въздух и каза почти шепнешком:

— Кхъм… аз, другарю, съм тукашният деловодител… Тоест… е да де, ако си спомняте заповедта…

Почуда рязко промени горната част на лицето на Наполеонкер. Светлите му вежди се повдигнаха и челото му се превърна в хармоника.

— Да прощавате — учтиво отговори той, — но тукашният деловодител съм аз.

Коротков временно онемя. А когато немотата му премина, той каза следните думи:

— Ама как? Вчера, тоест. Ах, вярно бе. Извинявайте, моля ви се. Впрочем имам грешка. Ако обичате.

Излезе заднешком от стаята и в коридора си каза с дрезгав глас:

— Коротков, я си спомни коя дата сме днес.

И сам си отговори:

— Вторник, тоест петък. Хиляда и деветстотин.

Обърна се и в същия миг пред него на човешката топка от слонова кост светнаха две коридорни крушки и бръснатото лице на Наполеонкер затули целия свят.

— Добре! — изкънтя легенът и гърч премина през Коротков. — Аз ви чакам. Отлично. Драго ми е да се запознаем.

С тези думи се доближи до Коротков и така му стисна ръката, че той застана на един крак като щъркел на покрив.

— Оправих щата — бързо, отсечено и тежко заговори Наполеонкер. — Тримата са там — той посочи вратата на канцеларията — и, разбира се, Манечка. Вие сте моят помощник, Наполеонкер — деловодител. Предишните ги изгоних до един. Включително и идиота Пантелеймон. Има сведения, че е бил лакей в „Алпийска роза“. Аз сега ще прескоча до отдела, а вие през туй време напишете с Наполеонкер донесението за всички и най-вече за онзи, как му беше името… Коротков. Между другото, вие малко ми приличате на тоя мерзавец. Само че оня беше с насинено око.

— Аз. Не — каза Коротков, олюлявайки се и с увиснало чене, — аз не съм мерзавец. Откраднаха ми всичките документи. До един.

— Всичките? — провикна се Наполеонкер. — Дребна работа. Толкова по-добре.

Той се впи в ръката на тежко задъхания Коротков, втурна се по коридора, издърпа го в свещения кабинет и го запрати на един тумбест кожен стол, а самият се настани на бюрото.

Коротков, продължавайки да усеща страшното поклащане на пода под краката си, се сви и затворил очи, замърмори: „Двайсети беше понеделник, значи вторник е двайсет и първи. Не. Какви ги приказвам? Двайсет и първа година. Изходящ номер 0,15, място за подпис тире Вартоломей Коротков. С други думи, аз. Вторник, сряда, четвъртък, петък, събота, неделя, понеделник. И понеделник започва с п, и петък започва с п, а събота… събота — със с, също като сряда…“

Наполеонкер с трясък извъртя един подпис на бланката, удари й печата и я натика в ръцете на Коротков. В този миг иззвъня телефонът. Наполеонкер грабна слушалката и закрещя:

— Аха! Тъй. Тъй. Веднага пристигам.

Втурна се към закачалката, грабна фуражката, закри с нея голото си теме и изчезна през вратата с прощалните думи:

— Чакайте ме при Наполеонкер.

На Коротков направо му се зави свят, когато прочете написаното на бланката с печат:

„Предявителят на настоящото действително е моят помощник др. Василий Павлович Колобков, което действително е вярно. Наполеонкер“

— Оо — простена Коротков, изтърсвайки на пода бланката и каскета си. — Какви работи стават?!

В същия миг вратата пропя пискливо и Наполеонкер се върна, издокаран с брадата си.

— Наполеонкер духна ли вече? — попита той Коротков с тънък и нежен гласец.

Падна мрак.

— Аааа… — изви, неиздържал изтезанието, Коротков, скочи обезумял към Наполеонкер и му се озъби. По лицето на Наполеонкер дотам се изписа ужас, че то веднага прежълтя. Той натисна вратата със

задник, отвори я с грохот и хлътна в коридора, не можа да се удържи на крака и клекна, но веднага след това се изправи и побягна с вик:

— Разсилен! Разсилен! Помощ!

— Стойте. Стойте. Моля ви се, другарю… — извика дошлият на себе си Коротков и се втурна да го гони.

Нещо изтрещя в канцеларията и соколите скочиха като по команда. Мечтателните очи на жената подхвръкнаха над пишещата машина.

— Ще стрелям! Ще стрелям! — разнесе се истеричният й вик.

Наполеонкер изскочи във вестибюла на площадката с органа пръв, поколеба се към една секунда накъде да тича, даде газ, взе остро завоя и изчезна зад органа. Коротков се втурна след него, подхлъзна се и сигурно щеше да си строши главата в парапета, ако не беше огромната крива и черна ръчка, стърчаща от жълтата странична стена на инструмента. Тя подхвана пеша на Коротковото палто, гнилият шевиот се цепна с тих писък и Коротков меко кацна на студения под. Вратата на страничното коридорче зад органа се затръшна с трясък зад Наполеонкер.

— Боже… — започна Коротков и не довърши.

В грандиозния сандък с прашни медни тръби се чу странен звук, сякаш се бе счупила водна чаша, след това прашно куркане на червя, странен хроматичен писък и биене на камбани. После звучен мажорен акорд, ободряваща пълнокръвна струя и целият жълт триетажен сандък засвири, прехвърляйки вътре купищата залежал звук:

Бучи московският пожар…

В черния квадрат на вратата ненадейно се появи бледото лице на Пантелеймон. Миг, и то претърпя метаморфоза. Очичките му засвяткаха победоносно, той се изпъна, плесна се с дясната си ръка по лявата, сякаш бе преметнал невидима салфетка, завтече се и малко на една страна, косо като страничен кон, впрегнат в тройка, се юрна надолу по стълбището, закръглил ръцете си така, като че ли в тях имаше поднос с чашки.

Димът се стеле по рекатаа.

— Каква попара надробих! — ужаси се Коротков:

След като превъртя първите степани вълни, машината заработи гладко, запълвайки с хилядогласен лъвски рев безлюдните зали на Кимат.

По кулата на Кремъл стар.

През воя, грохота и камбаните се промуши звукът на автомобилен клаксон и веднага след това Наполеонкер се върна през главния вход — Наполеонкер бръснат, отмъстителен и страховит. Заобиколен от зловещо синкаво сияние, той плавно се заизкачва по стълбището. На Коротков му настръхна косата, той подскочи, изхвръкна през страничната врата и по кривата стълба зад органа изтича на осеяния с чакъл двор, а след това на улицата. Като подир ранен дивеч хукна той по улицата, слушайки как след него глухо боботи сградата на „Алпийска роза“:

Наполеон от страх се мята…

На ъгъла един файтонджия размахваше камшика като луд и се мъчеше да подкара крантата си.

— Господи! Господи! — бурно зарида Коротков. — Пак той. Ама на какво прилича това?

Наполеонкер, брадат, изникна от паважа до файтона, скочи в него и започна да думка файтонджията по гърба, повтаряйки с тънък глас:

— Карай! Карай, негоднико!

Крантата се напъна, зарита с крака, а след това под парещите удари на камшика препусна и запълни улицата с файтонен грохот. През бурните сълзи Коротков видя как отлетя лъскавият цилиндър на файтонджията, а изпод него в различни посоки се разхвърчаха премятащи се книжни пари. Хлапетиите със свиркане се втурнаха да

ги гонят. Файтонджията се обърна, опъна отчаян поводите, но Наполеонкер започна да го блъска лудешки по гърба с вопъла:

— Не спирай! Не спирай! Аз ще ти платя.

Файтонджията извика отчаяно:

— Ще ме съсипеш, твоя милост! — подкара крантата в галоп и всичко изчезна зад завоя.

Както ридаеше, Коротков погледна сивото небе, което профучаваше над главата му, олюля се и извика с болка в гласа:

— Стига. Няма да си оставя магарето в калта! Аз ще го разясня него. — Подскочи и се вкопчи в лирата на трамвая. Лирата го полюля близо пет минути и го хвърли пред една девететажна зелена сграда. Коротков се втурна към вестибюла, промуши глава през четириъгълния отвор в дъсчената стена и попита грамадния син чайник:

— Къде е бюро „Жадби“, другарю?

— 8-и етаж, 9-и коридор, апартамент 41-ви, стая 302 — отговори му чайникът с женски глас.

— 8-и, 9-и, 41-ви, триста… триста… колко беше… 302 — мърмореше Коротков, докато изкачваше тичешком широкото стълбище. — 8-и, 9-и, 40… не, 42… не, 302 — мучеше той, — ах, божичко, забравих го… да, 40-а, четирийсета…

На 8-ия етаж подмина три врати, видя на четвъртата черната цифра „40“ и влезе в необятна зала с колони и прозорци от двете страни. В ъглите й бяха отрупани ролки с хартия и целият под беше осеян с изписани листчета. В далечината се мержелееше масичка с пишеща машина, а на нея седеше златиста жена и тихо си тананикаше някаква песничка, подпряла бузата си с юмрук. Коротков се озърна смутено и видя как от естрадата зад колоните слезе с тежки стъпки масивната фигура на мъж с бял контош. На мраморното му лице изпъкваха посивели провиснали мустаци. Мъжът, усмихвайки се с необикновено учтива, безжизнена гипсова усмивка, се приближи до Коротков, стисна му нежно ръката и каза, траквайки с токове:

— Ян Собиески.

— Не може да бъде… — отговори му смаян Коротков.

Мъжът се усмихна приятно.

— Представете си, мнозина се учудват — заговори той с неправилни ударения, — но недейте си мисли, другарю, че имам нещо

общо с тоя бандит. О, не. Горчиво съвпадение и нищо повече. Вече съм подал молба за утвърждаване на новото ми фамилно име — Соцвоски. То е значително по-красиво и не толкова опасно. Впрочем, ако ви е неприятно — мъжът се нацупи обидчиво, — не се натрапвам. Ние винаги ще намерим хора. Натискат се да дойдат при нас.

— Ама моля ви се, как може — с болка в гласа извика Коротков, усещайки, че и тук започва нещо странно, както и навсякъде. Озърна се като подгонено животно, опасявайки се, че отнякъде ще изскочи бръснатият лик и голото като яйчена черупка теме, а после добави баналното: — Много ми е драго, да, много…

Пъстра руменина изби по мраморния човек; той пое нежно ръката на Коротков и го затегли към масичката, като не преставаше да му говори:

— И на мен ми е много драго. Но вижте докъде съм изпаднал: представете си, не мога дори един стол да ви предложа. Подритват ни въпреки огромното ни значение (мъжът посочи ролките с хартия). Интриги… Ноо ние ще разперим криле, не се тревожете… Хъм… Та с какво ново ще ни зарадвате? — нежно попита той бледия Коротков. — Ах, да, виноват, хиляди пъти виноват, позволете да ви запозная. — Той махна изящно с бялата си ръка към пишещата машина. — Хенриета Потаповна Персимфанс[1].

Жената начаса стисна със студена ръка ръката на Коротков и го погледна разнежено.

— И тъй — сладко продължи домакинът, — с какво ще ни зарадвате? Фейлетон? Очерци? — проточи той, вдигайки към небето белите си очи. — Не можете да си представите каква нужда имаме от тях.

„Пресвета Богородице… какво става тук?“ — мъгляво си помисли Коротков и след това заговори, като си поемаше трескаво дъх:

— С мен… ъъ… стана нещо ужасно. Той… Аз направо не разбирам. Само, за Бога, да не си помислите, че това са халюцинации… Кхъм… ха-кха… (Коротков направи опит да се засмее изкуствено, но нищо не излезе.) Той е жив. Уверявам ви… но аз нищо не мога да разбера, ту е с брада, а след минута без брада. Направо не разбирам… И гласа си променя… освен туй ми откраднаха всичките документи до един, а домоуправителят за беля умря. Тоя Наполеонкер…

— Знаех си аз — извика домакинът, — това са те!

— Ах, Боже мой, ама разбира се — обади се жената, — ах, тия ужасни Наполеонкери.

— Трябва да знаете — развълнувано я прекъсна домакинът, — че заради него седя на пода. Ето, сам се убедете. Но какво разбира той от журналистика?… — Домакинът хвана Коротков за копчето. — Имайте добрината да ми кажете какво разбира. Два дена стоя тук и направо ме съсипа. Но, представете си, провървя ми. Отидох при Фьодор Василиевич и той най-сетне го махна; Поставих въпроса остро: или аз, или той. Прехвърлиха го в някакъв Кимат или дявол го знае къде. Нека смърди там на кибрит! Но мебелировката, мебелировката той успя да предаде на това проклето бюро. Цялата. Какво ще кажете? На какво, ако мога да знам, ще пиша аз? На какво ще пишете вие? Защото не се съмнявам, че ще станете наш, драги (домакинът прегърна Коротков). Този нехранимайко по най-безотговорен начин пробута прекрасни атлазени мебели Луи Каторз на едно нищо и никакво бюро, което утре, все едно, ще го закрият.

— На кое бюро? — попита Коротков с глух глас.

— Ах, на тия „Жалби“ или не знам как им казваха — с досада рече домакинът.

— Какво? — викна Коротков. — Какво? Къде е то?

— Там — изумено отговори домакинът и посочи пода.

Коротков за последен път огледа с безумни очи белия контош и след миг се намери в коридора. Помисли малко и се стрелна наляво да търси стълбище за слизане. Близо пет минути търча, следвайки капризните чупки на коридора, и след пет минути се озова на мястото, откъдето беше изтърчал. Врата № 40.

— Ах, дявол да го вземе! — изахка Коротков, потутка се и хукна надясно и след 5 минути се намери пак там. № 40. Отвори с рязко движение вратата, втурна се в залата и се убеди, че тя е обезлюдяла. Само пишещата машина безмълвно се усмихваше с белите си зъби на масата. Коротков се завтече към колонадата и изведнъж зърна домакина. Той стоеше на пиедестал вече без усмивка, с обидено лице.

— Извинявайте, че не се сбогувах… — започна Коротков и млъкна. Домакинът стоеше без ухо и нос, лявата му ръка беше откъртена. Заднешком и изтръпнал, Коротков пак изхвръкна в

коридора. Една незабележима тайна врата отсреща внезапно се отвори и през нея мина сбръчкана кафява селянка с празни кофи на кобилица.

— Бульо! Бульо! — тревожно завика Коротков. — Къде е бюрото?

— Не знам, чедо, не знам, лелиното — отговори му селянката. — Ами ти недей търча, рожбо, все едно, няма да го намериш. Шега ли е това — десет етажа.

— Патка с патка… — изръмжа Коротков със стиснати зъби и се хвърли към вратата. Тя се затръшна зад него и Коротков се озова в задънено полутъмно пространство без изход. Като се блъскаше в стените и драскаше с нокти, сякаш беше затрупан в минна галерия, той най-сетне натисна едно бяло петно и то го пусна на някакво стълбище. Трополейки ситно-ситно, се завтече надолу. Дочу стъпки, идващи отдолу към него. Смътна тревога стегна сърцето на Коротков и той започна да слиза по-бавно. Още миг — и се показа лъскавата фуражка, мярнаха се сивото одеяло и дългата брада. Коротков се олюля и вкопчи ръце в парапета. Погледите им се кръстосаха едновременно и двамата завиха от страх и болка с тънки гласове. Коротков взе да отстъпва заднешком нагоре, Наполеонкер заотсгъпва надолу, обзет от ужас.

— Почакайте — изхъхри Коротков, — един момент… само ми обяснете…

— Помоощ! — ревна Наполеонкер, сменяйки тънкия гласец с предишния си меден бас. Той се препъна и падна с грохот по гръб: ударът му се отрази. Превърнал се в черен котарак с фосфорни очи, той изхвръкна обратно, прекоси пъргаво и кадифено площадката, сви се на топка, скочи на перваза на прозореца и изчезна през строшеното стъкло и паяжините. Бяла завеса забули за миг Коротковия мозък, но тутакси падна и настъпи необикновено просветление.

— Сега всичко ми е ясно — прошепна Коротков и се разсмя тихичко, — аха, разбрах. Ето каква била работата. Котараци! Всичко ми е ясно. Котараци.

Той започна да се смее все по-силно и по-силно, докато цялото стълбище не заехтя от гръмотевичен тътен.

---

[1] Съкращението Персимфанс (Первый симфонический ансамбль) е използвано тук като фамилно име. — Б.пр. ↑

VIII
ВТОРАТА НОЩ

В здрача, седнал на бархетния креват, другарят Коротков изпи три бутилки вино, за да забрави всичко и да се успокои. Сега главата го болеше цялата: дясното и лявото слепоочие, тилът и дори клепачите. Леко гадене се надигаше от дъното на стомаха му, разхождаше се вътре на вълни и на два пъти др. Коротков повръща в легена.

— Измислих какво ще направя — слабо шепнеше Коротков, провесил глава, — утре ще внимавам да не го срещам. Но тъй като той се върти навсякъде, ще се спотая. Ще се спотая: в някоя крива или задънена уличка. А той ще си ме подмине. А ако ме погне, ще избягам. И той ще ме остави на мира. Върви си по пътя, драги. И аз вече не искам да се връщам в Кимат. Майната ти. Служи си и като завеждащ, и като деловодител, и трамвайните пари не ти искам. Ще мина и без тях. Само че, моля ти се, остави ме на мира. Котарак ли си, не си ли котарак, с брада ли си, или без брада — ти гледай себе си и аз ще гледам себе си. Ще си намеря друго местенце и ще служа тихо и мирно. Нито аз закачам някого, нито мен някой. И жалби няма да подавам срещу теб. Утре само да си извадя документи — и край…

В далечината глухо заби часовник. „Бам… бам…“ „Това ще да е у Пеструхини — помисли си Коротков и започна да брои: — Десет… единайсет… полунощ, 13, 14… 40…“

— Четирийсет пъти би горкият часовник — съкрушено се усмихна Коротков, а после пак заплака. После пак заповръща със спазми и болки църковното вино.

— Силно е, много е силно туй вино — каза Коротков и се отпусна със стон на възглавницата. Минаха близо два часа и незагасената лампа осветяваше бледото лице на възглавницата и разчорлената коса.

IX
МАШИННАТА СТРАХОТИЯ

Есенният ден посрещна др. Коротков уклончиво и странно. Озъртайки се боязливо по стълбището, той се изкачи на 8-ия етаж, сви наслуки вдясно и трепна радостно. Една нарисувана ръка му сочеше надписа „Стаи 302-349“. Следвайки пръста на спасителната ръка, той се добра до вратата с надпис „302 — бюро «Жалби»“. Коротков предпазливо надникна в нея, за да не се сблъска с когото не трябва, влезе и се озова пред седем жени с пишещи машини. Поколеба се малко и се приближи до първата — мургава и матова, поклони се и понечи да каже нещо, но чернооката ненадейно го прекъсна. Погледите на всички жени се устремиха към Коротков.

— Да излезем в коридора — рязко каза матовата и нервно си оправи фризурата.

„Боже мой, пак нещо не е наред…“ — жално си рече Коротков. Той въздъхна тежко и се подчини. Шестте останали развълнувано си зашушукаха подире му.

Чернооката изведе Коротков и в полумрака на празния коридор му каза:

— Ужасен сте… Заради вас не съм спала цяла нощ и най-после се реших. Нека бъде както искате. Ще ви се отдам.

Коротков погледна мургавото лице с огромни очи, от което лъхаше на момина сълза, издаде някакъв гърлен звук и нищо не каза. Чернооката отметна глава, озъби се страдалчески, хвана ръцете на Коротков, дръпна го към себе си и зашепна:

— Защо мълчиш, изкусителю? Ти ме покори с храбростта си, змейо мой. Целувай ме де, по-скоро ме целувай, докато не е дошъл някой от контролната комисия.

От устата на Коротков пак излетя странен звук. Той се олюля, усети върху устните си нещо сладко и меко и огромните зеници се оказаха съвсем близо до очите на Коротков.

— Ще ти се отдам… — се чу шепот до самата уста на Коротков.

— Нямам нужда — прегракнало отговори той, — на мен ми откраднаха документите.

— Тъй-тъй — изведнъж се дочу зад гърба му.

Коротков се обърна и видя ластикотиненото старче.

— Аах! — извика чернооката, затули лицето си с ръце и се шмугна през вратата.

— Хи — каза старчето, — бравос. Където и да отиде човек, все вас ще завари, господин Колобков. Ама голям тарикат сте. Само че и да целувате, и да не целувате, командировката няма да я изцелувате. На мен, стария човек, я дадоха, аз ще замина. Да го знаете.

При тия думи той направи на Коротков неприличен жест със съсухрени пръсти.

— А заявленийце срещу вас ще подам — продължи ластикотинът, — да-да. Разложихте три в главния отдел, сега излиза, че на подотделите се прехвърляте. А туй, че горките момичета плачат, та се късат, вас не ви интересува. Криво им е на клетите, ама е късно. Не се връща моминска чест. Не се връща.

Старчето измъкна голяма носна кърпа на оранжеви букетчета, заплака и се засекна.

— Ще ви се да измъкнете от ръцете на стария човек едни нищо и никакви дневни пари, нали тъй, господин Колобков? Добре де… — старчето се затресе и зарида, изтърва си чантата — вземете ги, яжте. Нека безпартийното, съчувстващо старче пукне от глад… Нека. На гробищата му е мястото. Но едно помнете, господин Колобков — гласът на старчето стана пророчески страховит и в него заехтяха камбани, — няма да ви донесат щастие тия сатанински пари. В гърлото ще ви заседнат. — И старчето избухна в бурни ридания.

Коротков изпадна в истерика; внезапно и неочаквано за самия себе си той затропа ситно с крака.

— Върви на майната си! — тънко се развика той и жалният му глас се разнесе под сводовете. — Аз не съм Колобков. Остави ме на мира! Не съм Колобков! Не заминавам! Не заминавам!

Той започна да къса яката на ризата си.

Старчето мигновено изсъхна, затрепери от ужас.

— Следващият! — изграчи вратата. Коротков млъкна и се втурна през нея, сви наляво, подмина пишещите машини и се озова пред един

едър, изящен русокос мъж със син костюм. Русокосият кимна на Коротков и каза:

— По-кратко, другарю. С две думи. На бърза ръка. Полтава или Иркутск?

— Откраднаха ми документите — отговори раздърпаният Коротков, като се озърташе лудешки — и се появи котаракът. Той няма право. Никога през живата си не съм се бил, от кибрита е. Няма право да ме преследва. Пет пари не давам, че е Наполеонкер. Откраднаха ми до…

— А, това са празни приказки — отговори синият. — Обмундировка ще ви дадем, и ризи, и чаршафи. Ако изберете Иркутск, дори едно употребявано кожухче. По-кратко.

Той иззвъня музикално с ключа в бравата, издърпа чекмеджето, надникна в него и каза приветливо:

— Запвейте, Сергей Николаевич.

И тутакси от ясеновото чекмедже се подадоха сресана, светла като лен глава и сини шарещи очи. След тях се изви като змийски вратът, изпука колосаната яка, показаха се сакото, ръцете, панталонът и след секунда завършеният секретар изпищя „Добро утро“ и застана на червеното сукно. Той се изтръска като мокро куче, скочи от бюрото, намести по-навътре маншетите си, измъкна от малкото си джобче автоматична писалка и в същия миг започна да пише с всичка сила.

Коротков се стъписа, протегна ръка и каза жално на синия:

— Вижте, вижте, той излезе от бюрото. Как стават тия работи?…

— То се знае, че ще излезе — отговори му синият, — няма цял ден да лежи вътре. Време му е. Всяка секунда е скъпа. Хронометраж.

— Но как? Как? — зазвънтя Коротков.

— Ох, божичко — започна да се ядосва синият, — не ми губете времето, другарю.

Главата на чернооката се подаде през вратата и се провикна възбудено и радостно:

— Вече препратих документите му в Полтава. Й аз заминавам с него. Имам леля в Полтава на 43 градуса ширина и 5 дължина.

— Прекрасно — отговори русокосият, — защото това протакане беше ми омръзнало.

— Не искам! — викна Коротков и погледът му се защура. — Тя ще ми се отдава, а аз тия работи не ги понасям! Върнете си ми

документите. Свещеното ми фамилно име. Възстановете го!

— Другарю, това се извършва в отдел бракуващи се — изписука секретарят, — ние нищо не можем да направим.

— О, глупчото ми! — възкликна чернооката, която пак се бе подала. — Съгласи се! Съгласи се! — завика тя със суфльорски шепот. Главата й ту се скриваше, ту се появяваше.

— Другарю! — зарида Коротков, като размазваше сълзите по лицето си. — Другарю! Умолявам те, дай ми документите. Бъди човек. Бъди, моля те с всички фибри на душата си, и аз ще ида в манастир.

— Другарю! Без истерика. Конкретно и абстрактно изложете писмено и устно, спешно и поверително — Полтава или Иркутск? Не губете времето на служителите! Не ходете по коридорите! Не плюйте по пода! Пушенето забранено! Тук не се развалят пари! — забоботи кипналият русокос мъж.

— Ръкостисканията се отменят! — изкукурига секретарят.

— Да живеят прегръдките! — страстно прошепна чернооката, премина през стаята като полъх и обвя с миризма на момина сълза врата на Коротков.

— Казано е в тринайсетата заповед: не влизай без доклад при ближния си — изфъфли ластикотиненият и прелетя по въздуха, като размахваше пешовете на наметалцето си… — Аз да не мислите, че влизам, не влизам, ама все едно, ще ви подхвърля малко книжа, ей тъй, хоп!… Което писъмце и да подпишеш — отиваш на подсъдимата скамейка. — Той извади от широкия си черен ръкав тесте бели листове и те се разхвърчаха и накацаха по бюрото като чайки по крайбрежни скали.

Из стаята плъзна мътилка и прозорците се разлюляха.

— Другарю русокос — плачеше измъченият Коротков, — на място ме застреляй, ама ми издай едно какво да е документче. Ръка ще ти целувам.

В мътилката русокосият започна да набъбва и да расте, без да престава нито за миг да подписва като луд листовете на старчето и да ги хвърля на секретаря, който ги хващаше с радостно мъркане.

— По дяволите! — викна русокосият. — По дяволите! Ей, машинописки!

Той махна с огромната си ръка, стената пред очите на Коротков се разпадна и трийсетте пишещи машини по бюрата дрънкаха със

звънчетата си и засвириха фокстрот. Поклащайки бедра, помръдвайки сладострастно раменца, размятвайки с кремави крака бялата пяна на комбинезонените дантели, трийсетте жени тръгнаха като кафешантански кордебалет между бюрата. Белите хартиени змии започнаха да се завират в зейналите уста на пишещите машини, да се огъват, да се разкрояват и да се сшиват с телбод. Появи се бял панталон с виолетови лампази. „Предявителят на настоящото действително е предявител, а не някакъв търчи-лъжи.“

— Обувай го! — викна русокосият в мъглата.

— Иииии — тъничко изскимтя Коротков и заблъска глава в ръба на бюрото на русокосия. Главата му получи за малко облекчение и нечие просълзено лице се мярна пред Коротков.

— Валериан! — провикна се някой на тавана.

Наметалцето затули светлината като черна птица, старчето зашепна тревожно:

— Сега само едно може да те спаси — отивай при Дупкин в пети отдел. Бързай! Бързай!

Размириса се на етер, после едни ръце нежно изнесоха Коротков в полутъмния коридор. Наметалцето прегърна Коротков и го задърпа, като шепнеше и се кискаше:

— Ама голям номер им свих: такива книжа им насипах по бюрата, че сега на всеки от тях не му мърдат пет годинки с лишаване от права. Бързай! Бързай!

Наметалцето литна настрана от мрежата, която слизаше в пропастта, лъхна вятър и влага.

X
СТРАШНИЯТ ДУПКИН

Огледалната кабина започна да пада надолу и двамата Короткови паднаха надолу. Първият и главният Коротков забрави втория в огледалото на кабината й излезе сам в прохладния вестибюл. Един извънредно дебел и розов с цилиндър го посрещна с думите:

— Много хубавичко. Сега ще ви арестувам.

— Аз не мога да бъда арестуван — отговори Коротков и се разсмя със сатанински смях, — защото съм неизвестно кой. Естествено. Не мога да бъда нито арестуван, нито оженен. А за Полтава няма да замина.

Дебелият човек се разтрепери от ужас, погледна Коротков в зениците и започна да пада възнак.

— Арестувай ме де — изписука Коротков и изплези на дебеланкото трепереща си блед език, който миришеше на валериан, — как ще ме арестуваш, ако вместо документи имам краставици? Може и Хохенцолерн да съм.

— Божичко Исусе Христе — каза дебеланкото, прекръсти се с разтреперана ръка и се превърна от розов в жълт.

— Наполеонкер да ти се е мяркал? — отсечено попита Коротков и се озърна. — Отговаряй, дебеланко!

— Съвсем не — отговори дебеланкото, променяйки розовото си оцветяване на сивичко.

— Какво ще правим сега? А?

— При Дупкин и никъде другаде — промълви дебеланкото, — най-добре ще е при него. Ама е страшен. Много е страшен! Да не му се изпречва човек на пътя. Двама вече изхвръкнаха от кабинета му горе. Одеве строши телефона.

— Добре — отговори Коротков и се изплю пренебрежително, — вече ми е все едно. Качвай ме!

— Гледайте да не си ударите краченцето, другарю пълномощник — нежно каза дебеланкото, докато настаняваше Коротков в асансьора.

На най-горната площадка ги пресрещна един хлапак на около шестнайсет години и ревна страховито:

— Къде си тръгнал? Стой!

— Недей ме би, чичко — каза дебеланкото, сви се и закри главата си с ръце, — лично при Дупкин.

— Минавай — извика хлапакът.

Дебеланкото зашепна:

— Вие влезте, ваше сиятелство, а аз ще ви почакам тук, на пейката. Много ме е страх…

Коротков се озова в едно тъмно антре, а от него в безлюден салон, постлан със син охлузен килим.

Пред вратата с надпис „Дупкин“ Коротков се поколеба малко, но после влезе и се намери в уютно мебелиран кабинет с огромна малинова маса и часовник на стената. Дребничкият пълничък Дупкин скочи като на пружина иззад бюрото си, засука мустаци и кресна:

— М-млък!… — Въпреки че Коротков още нищичко не беше казал.

В същия миг в кабинета се появи един блед младеж с чанта. Лицето на Дупкин веднага се покри с усмихвателни бръчки.

— Аа — сладко се провикна той, — Артур Артурич. Моите почитания.

— Слушай, Дупкин — подхвана младежът с метален глас, — ти ли си писал на Мехурчев, че съм бил установил във взаимоспомагателната каса лична диктатура и че съм задигнал вноските за месец май? Ти ли? Отговаряй, скапаняко!

— Аз?… — замънка Дупкин и по някакъв магически начин започна да се превръща от страховития Дупкин в добряка Дупкин. — Аз, Артур Диктатурович… Аз, разбира се… Ама вие не бива…

— Мръснико, мръснико — натъртено каза младежът, поклати глава, замахна с чантата си и цапардоса с нея Дупкин по бузата, сякаш изсипваше палачинка от тигана в чиния.

Коротков машинално изохка и се вцепени.

— Същото ще се случи и на теб, и на всеки негодник, който посмее да си пъха носа в моите работи — внушително каза младежът, закани се за сбогом на Коротков с червен юмрук и си излезе.

Към една-две минути в кабинета цари мълчание и само висулките на полилея подрънкваха от преминалия някъде камион.

— Това е, младежо — каза с горчива усмивка добрият и унижен Дупкин, — това е наградата за усърдието ми. По цели нощи не си доспиваш, не си дояждаш, не си допиваш, а резултатът е все един и същ — по мутрата. Да не би и вие да сте дошли за същото? Щом е тъй… Бийте Дупкин, бийте го. Мутрата му е май общинска. Или мислите, че с ръка ще ви заболи? Тогаз вземете свещника.

И Дупкин съблазнително изложи пълничките си бузи иззад бюрото. Без нищо да разбира, Коротков се усмихна стеснително с половин уста, хвана свещника за крачето и фрасна с пращане Дупкин по главата със свещите. От носа на Дупкин по сукното закапа кръв, той викна „помощ“ и избяга през вътрешната врата.

— Ку-ку! — радостно се провикна горската кукувица и изскочи от нюрнбергската шарена къщурка на стената.

— Ку-клукс-клан! — развика се тя и се превърна в плешива глава. — Ще отразим в писмен вид, че биете ръководните кадри!

Коротков се вбеси. Той замахна със свещника и удари часовника. Часовникът му отвърна с трясък и с пръски от златни стрелки. Наполеонкер изскочи от часовника, превърна се в бяло петле с надпис „изходящ“ и се шмугна през вратата. В същия миг иззад вътрешната врата се чу вопълът на Дупкин: „Дръжте го тоя разбойник!“ — и отвсякъде започна да се приближава тежкото топуркане на тичащи хора. Коротков се обърна и побягна.

XI
ЛУДАТА ОБЕЗДКА И БЕЗДНАТА

От площадката дебеланкото рипна в кабинета, заметна се с мрежите и се стрелна надолу, а по огромното, нащърбено стълбище хукнаха в следния ред: пръв — черният цилиндър на дебеланкото, след него — белият изходящ петел, подир петела — свещникът, който прелетя на косъм от острата бяла главичка, след това Коротков, шестнайсетгодишният с револвер в ръката и още някакви хора, тропотящи с подковените си ботуши. Стълбището застена с бронзов звън и тревожно задумкаха вратите по площадките.

Някой се провеси от най-горния етаж и викна с рупор:

— Коя секция се мести? Забравили сте огнеупорната каса!

Отдолу му отвърна женски глас:

— Бандити!

Коротков изпревари цилиндъра и свещника, пръв изхвръкна през огромната входна врата, налапа огромна порция нажежен въздух и излезе на стъпалата пред сградата. Бялото петле потъна в земята, оставяйки сярна миризма, черното наметалце се изтъка от въздуха и закрета покрай Коротков с тънък и проточен вик:

— Другари, бият кооператорите!

По пътя на Коротков минувачите побягваха и се шмугваха във входовете, пламваха и угасваха кратки милиционерски свирки. Някой лудешки насъскваше, дюдюкаше и лумваха тревожни, прегракнали викове: „Дръжте го.“ Със ситен грохот се смъкваха железни ролетки и някакъв куц, седнал на трамвайната линия, пищеше:

— Започна се!

Сега изстрелите летяха подир Коротков чести и весели като панаирджийски бомбички и куршумите изсвирваха ту покрай него, ту над него. Ръмжащ като ковашко духало, Коротков се бе устремил към гиганта — единайсететажната сграда, обърната с едната си страна към улицата и с фасадата си към тясната пряка. На самия ъгъл стъклената табела с надпис „Restoran i pivo“ се цепна звездообразно и един стар

файтонджия не усети кога скочи от капрата и седна на паважа с отмалял израз на лицето и с думите:

— Браво бе! По когото ви падне ли гърмите, братлета?…

Един изскочил от пряката човек направи опит да хване Коротков за пеша на сакото и пешът му остана в ръцете. Коротков зави зад ъгъла, прелетя десетина метра и се втурна в огледалното пространство на вестибюла. Момчето с ширити и позлатени копченца отскочи от асансьора и се разплака.

— Качи се, чичко. Качи се! — каза то разревало. — Само не ме бий, сираче съм!

Коротков се заби в кутията на асансьора, седна на зеленото канапе срещу другия Коротков и задиша като риба на сухо. Момчето с хлипане се качи след него, затвори вратата, хвана се за въжето и асансьорът тръгна нагоре. И начаса долу, във вестибюла, загърмяха изстрели и се завъртяха стъклените врати.

Асансьорът вървеше нагоре толкова мазно, че чак да му се доповръща на човек, момчето се успокои и взе да си бърше носа с едната ръка, а с другата си играеше с въжето.

— Пари ли си задигнал, чичко? — с любопитство попита то, заглеждайки се в раздърпания Коротков.

— Наполеонкер… атакуваме… — отговори му запъхтян Коротков — само че той премина в настъпление…

— Ти, чичко, най-добре ще направиш, ако се качиш чак горе, дето са билярдните — посъветва го момчето, — там на покрива ще се удържиш, ако имаш маузер.

— Карай нагоре — съгласи се Коротков.

След малко асансьорът спря плавно, момчето отвори широко вратичките, подсмръкна и каза:

— Измъквай се, чичко, и бегом на покрива.

Коротков изскочи, огледа се и се ослуша. Отдолу се дочу нарастващ, надигащ се тътен, отстрани — тракането на кокалените топки през стъклената стена, зад която се мяркаха разтревожени лица. Момчето се шмугна в асансьора, заключи се и хлътна надолу.

Коротков огледа с орлов поглед позицията, подвоуми се един миг и с бойния вик „напред!“ се втурна в билярдната. Замяркаха се зелени площи с лъскави бели топки и бледи лица. Отдолу съвсем близо издумка в оглушително ехо изстрел и някъде със звън се посипаха

стъкла. Като по сигнал играчите захвърлиха щеките и в индийска нишка, трополейки, побягнаха през страничните врати. Коротков се стрелна, залости зад тях вратата с резето, с трясък заключи входната стъклена врата, водеща от стълбището към билярдната, и само за миг се въоръжи с топки. Минаха се няколко секунди и до асансьора зад стъклото се подаде първата глава. Топката излетя от ръката на Коротков, премина със свирене през стъклото и главата мигновено изчезна. На мястото й блесна блед пламък и изникна втора глава, след нея — трета. Топките захвърчаха една след друга и остъклената стена се изпотроши. Непрекъснато тропене покри стълбището и в отговор като оглушителна шевна машина „Сингер“ зави и затресе цялата сграда картечница. Стъклата и черчеветата в горната част бяха отрязани като с нож и мазилката се разнесе по цялата билярдна като облак от пудра.

Коротков разбра, че позицията не може да бъде удържана. Засили се, закри главата си с ръце и ритна третата стъклена стена, зад която започваше асфалтираният покрив на грамадата. Стената се сцепи и се изсипа. Под бушуващия огън Коротков успя да изхвърли на покрива пет пирамиди и те се търкулнаха по асфалта като отсечени глави. След тях изскочи Коротков и тъкмо навреме, защото картечницата бе взела по-нисък мерник и изряза цялата долна част на черчеветата.

— Предай се! — дочу Коротков през шумотевицата.

Пред него веднага се откриха анемичното слънце точно над главата му, бледичкото небе, ветрецът и премръзналият асфалт. Отдолу и отвън градът му се обади със смекчен тътен. Коротков се разшета по асфалта, огледа се, вдигна три топки, завтече се към парапета, покатери се на него и погледна надолу. Сърцето му се сви. Пред него се ширнаха покривите на къщите, които изглеждаха сплескани и малки, площадът, по който пъплеха трамваите и хората буболечки, и Коротков веднага зърна сивите фигурки, претичали към главния вход по процепа на малката уличка, а след тях една тежка играчка; обкичена със златни лъскави главички.

— Обкръжен съм! — изахка Коротков. — Пожарникарите.

Той се провеси през парапета, прицели се и запрати една след друга трите топки. Те литнаха нагоре, след това описаха дъга и профучаха надолу. Коротков грабна още една тройка, пак се покатери, замахна и ги запокити. Топките лъснаха като сребърни, после, падайки,

станаха черни, после пак засвяткаха и се изгубиха. На Коротков му се стори, че буболечките се разтърчават разтревожено по обляния от слънцето площад. Коротков се наведе, за да вземе още една порция снаряди, но не успя. С нестихващо пращене и трясък на стъкла в процепа на билярдната се показаха хора. Те заизскачаха на покрива като зърна от скъсана броеница. Изхвърчаха сиви фуражки, сиви шинели, а през горното стъкло, без да се допира до земята, излетя ластикотиненото старче. След това стената съвсем се разпадна и заканително се изтърколи с летни кънки страховитият бръснат Наполеонкер със старинен мускет в ръцете.

— Предай се! — екна вой отпред, отзад и отгоре и всичко потъна в непоносимия проглушаващ тенджерен бас.

— Край — слабо извика Коротков, — край. Битката е загубена. Та-та-та! — затръби той с уста сигнала за отбой.

Предсмъртна храброст окрили душата му. Вкопчвайки се и балансирайки, Коротков се покатери по стълба на парапета, олюля се на него, изпъна се в цял ръст и се провикна:

— По-добре смърт, отколкото позор!

Преследвачите бяха на две крачки. Коротков вече виждаше протегнатите ръце, от устата на Наполеонкер вече бе изскочил пламък. Слънчевата бездна така примамваше Коротков, че на него му се зави свят. С пронизителен ликуващ вик той подскочи и литна нагоре. Дъхът му секна. Смътно, съвсем смътно видя как сивото с черни дупки като от експлозия литва покрай него нагоре. След това много ясно видя, че сивото пада надолу, а той се издига нагоре към тесния процеп на уличката, която се бе озовала над него. После кървавото слънце се пръсна със звън в главата му и той не видя нищо повече.

ФАТАЛНИТЕ ЯЙЦА

I ГЛАВА
ЖИТИЕТО НА ПРОФЕСОР ПЕРСИКОВ

На 16 април 1928 година, вечерта, професорът по зоология от IV държавен университет и директор на зооинститута в Москва Персиков влезе в кабинета си, намиращ се в зооинститута, на улица Херцен. Професорът светна горния матов глобус и се огледа.

С пълно право трябва да кажем, че началото на ужасната катастрофа бе положено именно през тая злополучна вечер, както и да смятаме за първопричина на тази катастрофа именно професор Владимир Ипатиевич Персиков.

Той беше точно на 58 години. Главата му имаше интересна форма, приличаше на боздуган, беше плешива, с щръкнали кичури коса отстрани. Лицето му беше гладко избръснато, долната му устна — издадена напред. Поради това Персиковото лице вечно носеше върху си донякъде капризен отпечатък. На червения му нос имаше старомодни очилца със сребърни рамки, очичките му бяха блестящи, малки, бе висок на бой и изгърбен. Говореше със скрибуцащ, тънък, квакащ глас и една от многото му чудатости беше следната: когато говореше нещо авторитетно и уверено, показалецът на дясната му ръка се превръщаше в кука, а той си свиваше очите. И тъй като винаги говореше уверено, понеже ерудицията му в неговата област беше абсолютно феноменална, куката много често се появяваше пред очите на събеседниците на професор Персиков. А извън своята област, тоест зоологията, ембриологията, анатомията, ботаниката и географията, професор Персиков не говореше, кажи-речи, нищо.

Вестници професор Персиков не четеше, на театър не ходеше, а жена му бе избягала от него с един тенор от операта на Зимин през 1913 година, оставяйки му бележка със следното съдържание:

„Твоите жаби събуждат в мен непоносими тръпки на отвращение. Цял живот ще съм нещастна заради тях.“

Втори път професорът не се ожени и деца нямаше. Беше много избухлив, но бързо му минаваше, обичаше чай от липов цвят, живееше

на улица Пречистенка в жилище от 5 стаи, в едната от които се бе настанила съсухрена бабичка, икономката Маря Степановна, която се грижеше за професора като бавачка.

През 1919 година на професора му взеха 3 от 5-те стаи. Тогава той заяви на Маря Степановна:

— Ако те не прекратят тия безобразия, Маря Степановна, ще замина за странство.

Няма съмнение, че ако професорът беше осъществил тоя план, той много лесно щеше да се настани в катедрата по зоология на който и да било университет в света, защото беше съвсем първокласен учен, а в областта, която, така или иначе, засяга земноводните или голите гадове, изобщо нямаше равен на себе си, ако се изключат професорите Уилям Векъл в Кеймбридж и Джакомо Бартоломео Бекари в Рим. Професорът четеше на четири езика освен руски, а френския и немския ги владееше като руския. Персиков не изпълни намерението си относно заминаването за странство и 20-а година излезе още по-лоша и от 19-а. Станаха събития, и то едно след друго. Болшая Никитская бе преименувана на улица Херцен. След това часовникът, врязан в стената на сградата на ъгъла на Херцен и Моховая, спря на 11 и 1/4 и най-сетне в терариумите на зоологическия институт, неспособни да понесат всички пертурбации на бележитата година, изпукаха първоначално 8 великолепни екземпляра дървесни жаби, след това 15 обикновени жаби и най-сетне един изключителен екземпляр суринамска жаба.

Непосредствено подир жабите, онзи първи клас голи гадове, който с право е наречен клас гадове безопашати, се пресели в по-добрия свят отколешният пазач на института дядо Влас, който не влизаше в клас голи гадове. Причината за смъртта му впрочем бе същата, както и при горките гадове, и Персиков я определи веднага:

— Гладория!

Ученият беше напълно прав: Влас трябваше да бъде хранен с брашно, а жабите с брашнени червеи, но вследствие на изчезването на първото съответно бяха изчезнали и вторите. Персиков се опита да прехвърли останалите 20 екземпляра дървесни жаби на изхранване с хлебарки, но и хлебарките се изгубиха някъде, показвайки злостното си отношение към военния комунизъм. По такъв начин се наложи и

последните екземпляри да бъдат изхвърлени в септичните ями в двора на института.

Въздействието на смъртите и особено тази на суринамската жаба върху Персиков не се поддава на описание. Отговорността за тях той по неизвестни причини приписваше изключително на тогавашния нарком на просветата.

Застанал с калпак и галоши в коридора на изстиващия институт, Персиков говореше на асистента си Иванов, крайно изящен джентълмен с остра светла брадичка:

— За това нещо, Пьотър Степанович, той заслужава не да го убиеш, ами не знам какво да го направиш! Какви ги вършат тия хора? Ще погубят института! А? Безподобен мъжкар, изключителен екземпляр на пипа американа, дълъг 13 сантиметра…

После положението се влоши още повече. След смъртта на Влас прозорците на института дотам помръзнаха, че вътрешната страна на стъклата се покри с лед на цветя. Изпукаха питомните зайци, лисиците, вълците, рибите и всички смокове до един. Персиков започна да мълчи по цели дни, после се разболя от пневмония, но не умря. Когато оздравя, идваше 2 пъти седмично в института и в кръглата зала, където, кой знае защо, винаги беше неизменно 5 градуса под нулата, независимо от това колко е навън, с галоши, с кожена шапка с наушници и с шалче, изпускайки от устата си бяла пара, четеше на 8 слушатели цикъл от лекции на тема „Влечугите от горещия пояс“. През цялото останало време Персиков лежеше в жилището си на Пречистенка на канапето, в стаята си, наблъскана до тавана с книги, завит в карираното одеяло, кашляше и гледаше зейналата уста на огненото кюмбе, което Маря Степановна палеше с позлатени столове, и си спомняше суринамската жаба.

Но всичко на тоя свят свършва. Свършиха се 20-а и 21-ва година, а през 22-ра започна някакво обратно движение. Първо, на мястото на покойния Влас се появи Панкрат, още млад, но многообещаващ зоологически пазач, взеха да отоплявят института от време на време. А през лятото Персиков с помощта на Панкрат хвана в Клязма 14 броя вулгарни жаби. В терариумите пак закипя живот… През 23-а Персиков четеше вече 8 пъти седмично — 3 в института и 5 в университета, през 24-а 3 пъти седмично и освен това в рабфака, а през 25-а, през

пролетта, се прочу с това, че на изпитите скъса 76 души, и всичките на голите гадове.

— Как, не знаете по какво се различават голите гадове от влечугите? — питаше Персиков. — Това е просто смешно, младежо. Тазови бъбреци нямат голите гадове. Те липсват. Такива ми ти работи. Засрамете се. Вие вероятно сте марксист?

— Марксист съм — гаснейки, отговаряше скъсаният.

— Та ще ви помоля наесен пак да се явите — учтиво казваше Персиков и бодро извикваше на Панкрат: — Давай следващия!

Както земноводните се съживяват след дълга суша при първия обилен дъжд, така се съживи и професор Персиков през 1926 година, когато смесената американско-руска компания изпонастрои, като се почне от ъгъла на улица Вестникарска и Тверская, в центъра на Москва 15 петнайсететажни сгради, а в покрайнините 300 работнически вили с по осем апартамента във всяка и по този начин ликвидира веднъж завинаги страшната и смешна жилищна криза, която толкова тормозеше московчани през годините 1919–1925.

Изобщо това беше едно великолепно лято в живота на Персиков и от време на време той с тихо и доволно кискане потриваше ръце, когато се сетеше как се бяха сбутали с Маря Степановна в двете стаи. Сега професорът си бе получил обратно и 5-те, беше се разширил, разположил 2500-те си книги, чучулигите, диаграмите и препаратите, на бюрото си в кабинета бе запалил зелена лампа.

Институтът също бе станал неузнаваем: боядисаха го в кремав цвят, прокараха по специален водопровод вода в стаята на гадовете, смениха всички стъкла с кристални, внесоха 5 нови микроскопа, стъклени препарационни маси, глобуси от по 2000 свещи с отразена светлина, рефлектори, шкафове за музея.

Персиков се съживи и целият свят неочаквано научи това, щом през декември 1926 година излезе от печат брошурата:

„Още към въпроса за размножаването на плосконосните, или хитоните“, 126 стр. „Известия на IV университет“.

А през 1927-а, есента, сериозният труд от 350 страници, преведен на 6 езика, включително и на японски:

„Ембриология на пипите, чесновиците и жабите“. Цена 3 руб. Госиздат.

А през лятото на 1928-а се случи онова невероятно и ужасно…

II ГЛАВА
ПЪСТРАТА ЗАВЪРТУЛКА

И тъй, професорът светна глобуса и се огледа. Светна рефлектора на дългата експериментална маса, облече си бялата престилка, подрънка някакви инструменти по масата…

Много от 30-те хиляди автомобила, които кръстосваха през 1928 година Москва, профучаваха по улица Херцен, изшумоляваха по гладките павета и всяка минута с гръмолене и писък от Херцен към Моховая се спущаше трамвай № 16, 22, 48 или 53. Отблясъците от разноцветните светлини обсипваха кристалните стъкла на кабинета и далеч и високо до тъмната и тежка капа на храма на Христос се виждаше мъглявият, блед месечинен сърп.

Но нито той, нито глъчката на пролетна Москва ни най-малко не занимаваха професор Персиков. Той седеше на въртящо се трикрако столче и с пожълтелите си от тютюна пръсти движеше кремалиерата на великолепния цайсов микроскоп, в който беше вложен обикновен непигментиран препарат от пресни амеби. В момента, когато Персиков променяше увеличението от 5 на 10 хиляди, вратата се открехна, подаде се заострена брадичка, кожен нагръдник и асистентът му го повика:

— Владимир Ипатич, нагласих перитония, няма ли да го погледнете?

Персиков пъргаво се смъкна от столчето, оставяйки кремалиерата в междинно положение, и въртейки бавно цигарата между пръстите си, отиде в кабинета на асистента. Там, на стъклената маса, полузадушена и примряла от страх и болка жаба беше разпната на корковия статив, а прозрачните й слюдени вътрешности бяха издърпани от окървавения корем в микроскопа.

— Много добре — каза Персиков и долепи око до окуляра на микроскопа.

Явно много интересни неща можеха да се забележат в перитония на жабата, където като на длан се виждаше как по реките на

кръвоносните съдове чевръсто се гонят живи кръвни топчета. Персиков забрави за амебите си и в продължение на близо час и половина ту той, ту Иванов се надвесваха над стъклото на микроскопа. При това двамата учени си разменяха оживени, но неразбираеми за простосмъртните думи.

Най-сетне Персиков се отлепи от микроскопа и заяви:

— Кръвта започва да се съсирва, няма накъде.

Жабата тежко помръдна глава и в угасващите й очи ясно можеха да се прочетат думите: „Големи мръсници сте, ей…“

Раздвижвайки изтръпналите си крака, Персиков се изправи, върна се в кабинета си, прозина се, разтри с пръсти вечно възпалените си клепачи, след това седна на столчето, погледна в микроскопа, сложи пръсти на кремалиерата и понечи да завърти винта, но не го завъртя. С дясното си око Персиков бе видял възмътен бял диск и в него размазани бледи амеби, а насред диска имаше една пъстра завъртулка, приличаща на женска къдрица. Тая завъртулка и самият Персиков, и стотиците му ученици бяха виждали безброй пъти и никой не се интересуваше от нея, а и нямаше защо. Цветното снопче светлина само пречеше на наблюдението и показваше, че препаратът не е на фокус. Затова безмилостно го изтриваха с едно завъртване на винта, осветявайки предметната масичка с гладка бяла светлина. Дългите пръсти на зоолога вече стискаха набразденатa глава на винта, но изведнъж трепнаха и се отпуснаха. Причина за това беше дясното око на Персиков, то изведнъж се напрегна, изуми се и дори се наля с тревога. За голямо нещастие на републиката на микроскопа седеше не някой посредствен некадърник… Не, седеше професор Персиков! Целият му живот, всичките му помисли се бяха съсредоточиш в неговото дясно око. Близо пет минути в каменно мълчание висшето същество наблюдава низшето, измъчвайки и напрягайки окото си над нефокусирания препарат. Всичко наоколо мълчеше, Панкрат вече беше заспал в стаята си до вестибюла и само веднъж в далечината музикално и нежно иззвънтяха стъклата на шкафовете — Иванов, преди да си тръгне, бе заключил кабинета си. Входната врата изстена след него. Чак след туй се чу гласът на професора. Кого питаше той, не се знае.

— Какво е това? Нищо не разбирам.

Закъснял камион мина по улица Херцен и раздруса старите стени на института. Стъклената паничка с пинцетите издрънча на масата. Професорът пребледня и протегна ръце над микроскопа като майка над застрашена от опасност рожба. Сега и дума не можеше да става за завъртане на винта, о, не. Персиков вече се плашеше да не би някоя външна сила да изтика от полезрението му онова, което бе видял.

Беше пълно бяло утро със златна ивица, прерязала кремавия главен вход на института, когато професорът напусна микроскопа и отиде с изтръпнали крака до прозореца. Натисна с разтреперани ръце бутона, черните непропускащи светлина щори затулиха утрото и в кабинета се съживи мъдрата научна нощ. Прежълтял и вдъхновен, Персиков застана разкрачен и заговори, вперил сълзящите си очи в паркета:

— Ама как така? Но това е чудовищно!… Чудовищно е, господа — повтори той, адресирайки се до жабите в терариума, но жабите спяха и нищо не му отговориха.

Той помълча малко, после отиде при ключа, вдигна щорите, загаси всички лампи и надникна в микроскопа. Лицето му стана напрегнато, сключи рошавите се жълти вежди.

— Ами да, ами да — измърмори той — изчезна. Разбирам. Разбираам — проточи, загледан лудешки вдъхновено в угасналия глобус над главата си, — това е съвсем просто.

И пак спусна съскащите щори, и пак светна глобуса. Надникна в микроскопа и се озъби радостно, дори чак донякъде хищно.

— Ще го хвана — тържествено и важно каза той, вдигайки пръст нагоре, — ще го хвана. Може би и от слънцето.

Щорите пак изхвърчаха нагоре. Сега слънцето беше налице. Ето че заля стените на института и падна полегато върху паважа на Херцен. Професорът гледаше през прозореца и си правеше сметка къде ще е слънцето през деня. Ту се дръпваше, ту се приближаваше, правейки танцови стъпки, и най-сетне се отпусна по корем на перваза.

Пристъпи към важна и тайнствена работа. Сложи микроскопа под стъклен похлупак. На синкавия пламък на спиртника разтопи парче червен восък и залепи ръбовете на похлупака за масата, а на петната червен восък отпечата палеца си. Угаси спиртника, излезе и заключи секретната брава на кабинета.

Коридорите на института още тънеха в полумрак. Професорът се дотътри до стаята на Панкрат и дълго и безуспешно хлопа на вратата й. Най-сетне отвътре се зачу нещо като ръмжене на вързано със синджир куче, храчене и мучене и Панкрат по раирани долни гащи, с вързалки на глезените, се изправи в светлото петно. Очите му се вторачиха диво в учения, той още проскимтяваше сънен.

— Панкрат — каза професорът, като гледаше над очилата си, — извинявай, че те събудих. Виж какво, приятелю, утре заран недей влиза в кабинета ми. Оставил съм там една започната работа, която не бива да се пипа. Разбра ли?

— Ъъъ, р-р-разбрах — отговори Панкрат, макар че нищо не беше разбрал. Той се олюляваше и ръмжеше.

— Я се събуди — каза зоологът и смушка лекичко Панкрат в ребрата, вследствие на което върху лицето на пазача се изписа уплаха и се появи известна сянка на осмисленост в очите. — Заключил съм кабинета — продължи Персиков — и докато не се върна, няма да го чистиш. Разбра ли?

— Слушам — изхъхри Панкрат.

— Прекрасно, лягай да спиш!

Панкрат се обърна, изчезна зад вратата и веднага се тръшна на леглото, а професорът започна да се облича във вестибюла. Сложи си сивото лятно палто и меката шапка, след това впери очи в галошите си и ги гледа няколко секунди, сякаш ги виждаше за пръв път, защото пак беше се сетил за картината в микроскопа. След това обу левия и понечи да обуе върху левия десния, но галошът не беше съгласен.

— Каква чудовищна случайност е, че той ме викна — каза ученият, — инак изобщо нямаше да го забележа. Но какво обещава това?… Обещава дявол знае какво!…

Професорът се усмихна, погледна галошите си с присвити очи, събу левия и обу десния. — Боже мой! Просто не съм в състояние да си представя всички последици… — Професорът с презрение подритна левия галош, който го ядосваше, защото не искаше да се нахлузи върху десния, и тръгна към изхода с един галош. Из пътя загуби носната си кърпичка и излезе, затръшвайки тежката врата. На стъпалата дълго търси из джобовете си кибрит, като се тупаше по хълбоците, намери го и тръгна по улицата с незапалена цигара в устата.

Ученият не срещна жива душа чак до храма. Там професорът навири глава и се загледа в златния шлем. Слънцето сладко го ближеше откъм единия край.

— Как не съм го видял досега, каква случайност… Голям глупак съм — професорът се наведе и се замисли, гледайки различно обутите си крака, — хъм… ами сега? Да се връщам при Панкрат? Не, него не можеш го събуди. Пък ми е жал да го захвърля, проклетия. Ще трябва да го нося в ръце. — Събу галоша и го понесе гнусливо.

С един вехт автомобил откъм Пречистенка се зададоха трима. Двама пийнали и на колената им ярко нацапотена жена с копринени шалвари по модата от 28-а година.

— Ей, чичко! — провикна се тя с нисък дрезгав глас. — Защо си пропил другия галош!

— Май че в „Алказар“ се е насвяткало старчето — заквича левият пийнал, а десният се подаде от автомобила и се провикна:

— Чичка, денонощният на Волхонка отворен ли е? Натам сме тръгнали!

Професорът ги погледна строго над очилата, изтърва цигарата от устата си и веднага забрави за съществуването им. На Пречистенския булевард се раждаше слънчев процеп, а шлемът на Христос започна да пламти. Слънцето се бе показало.

III ГЛАВА
ПЕРСИКОВ ХВАЩА

Работата беше следната. Когато доближи гениалното си око до окуляра, професорът за пръв път през своя живот обърна внимание, че в пъстрата завъртулка особено ярко и дебело изпъкваше един лъч. Този лъч беше яркочервен на цвят и стърчеше от завъртулката като малко острие, колкото игла, да речем.

За беля този лъч прикова за няколко секунди набитото око на виртуоза.

В него — в лъча — професорът съзря нещо, което беше хиляда пъти по-значително и по-важно от самия лъч, това ефимерно чедо, случайно родено при движението на огледалото и обектива на микроскопа. Благодарение на това, че асистентът повика професора в своя кабинет, амебите бяха престояли час и половина под действието на този лъч и ето какво бе станало: докато в диска извън лъча зърнестите амеби бяха се натръшкали отпуснато и безпомощно, там, където преминаваше червеният заострен меч, ставаха странни явления. В червената ивичка кипеше живот. Дивите амеби, протягайки псевдокраченца, се стремяха с всички сили към червената ивица и в нея (по някакъв вълшебен начин) се съживяваха. Някаква сила бе вдъхнала в тях духа на живота. Те напираха на глутници и се боричкаха помежду си за място в лъча. В него се извършваше лудешко, друга дума не може да се подбере, размножаване. Трошейки и събаряйки всички закони, известни на Персиков като петте му пръста, те се пъпкуваха пред неговите очи с мълниеносна бързина. Разпадаха се на части в лъча и всяка от частите само за 2 секунди ставаше нов и бодър организъм. За няколко мига тия организми порастваха и съзряваха единствено за да дадат тутакси на свой ред ново поколение. В червената ивица, а после и в целия диск стана тясно и се започна неизбежна борба. Новоизлюпените яростно се нахвърляха едни върху други, разкъсваха се и се поглъщаха. Между родените лежаха труповете на загиналите в борбата за съществуване. Побеждаваха най-

добрите и най-силните. И тия най-добри бяха ужасни. Първо, по обем те близо два пъти надминаваха обикновените амеби, а второ, се отличаваха с някаква особена злоба и пъргавина. Движенията им бяха устремни, псевдокраченцата им — значително по-дълги от нормалните и те действаха с тях, без преувеличение, като октоподи с пипалата си.

Втората вечер професорът, отслабнал и пребледнял, забравил да яде, пришпорващ нервите си само с дебели саморъчно свити цигари, изучава новото поколение амеби, а третия ден премина към първоизточника, тоест към червения лъч.

Газът в горелката съскаше тихо, по улицата пак тътреше крака движението и професорът, отровен от стотната цигара, полузатворил очи, се отпусна на облегалката на въртящия се стол.

— Да, сега всичко ми е ясно. Съживил ги е лъчът. Това е нов, неизследван от никого, от никого неоткрит лъч. Първото, което ще трябва да се изясни, е само от електричеството ли се получава той или и от слънцето — мърмореше си Персиков.

За още една нощ и това се изясни. С три микроскопа Персиков хвана три лъча, от слънцето нищо не хвана и се изрази така:

— Редно е да сметнем, че в спектъра на слънцето го няма… хъм… е, с една дума, редно е да сметнем, че той може да се получи само от електрическата светлина. — Погледна с любов матовия глобус горе, позамисли се вдъхновено и покани в кабинета си Иванов. Разказа му всичко и му показа амебите.

Приват-доцент Иванов се смая, той бе направо смазан: как може едно такова просто нещо като тая тънка стрела да не бъде забелязано досега, дявол да го вземе! От когото и да е, па макар и от самия него, Иванов, и наистина е чудовищно! Достатъчно е само да погледне човек…

— Погледнете, Владимир Ипатич! — казваше Иванов, долепил ужасен окото си до окуляра. — Ама може ли такова нещо?!… Те растат пред очите ми… Вижте, вижте.

— Наблюдавам ги вече трети ден — вдъхновено отговори Персиков.

После между двамата учени се проведе разговор, чийто смисъл се свеждаше до следното: приват-доцент Иванов се наема да конструира с помощта на лещи и огледала камера, в която този лъч ще може да бъде получен в увеличен вид и извън микроскопа. Иванов се

надява, дори е съвсем сигурен, че това е извънредно лесно. Той ще получи лъча, Владимир Ипатич да не се съмнява. Тук стана малка засечка.

— Аз, Пьотър Степанович, когато обнародвам труда си, ще напиша, че камерите са конструирани от вас — вметна Персиков, защото усети, че засечката трябва да се ликвидира.

— О, това не е важно… Впрочем, разбира се…

И засечката тутакси изчезна. Оттам нататък и Иванов бе погълнат от лъча. Докато Персиков слабееше и се изтощаваше, прекарвайки целите дни и половината от нощите над микроскопа, Иванов си играеше в грейналия от лампи физически кабинет, комбинирайки лещи и огледала. Помагаше му механикът.

От Германия, по одобрена от Комисариата на просветата заявка, Персиков получи три пратки, съдържащи огледала, двойноизпъкнали, двойновдлъбнати и дори някакви изпъкнало-вдлъбнати шлифовани стъкла. Работата свърши с това, че Иванов конструира камерата и в нея наистина хвана червения лъч. Редно е да му признаем, че го хвана майсторски: лъчът стана дебел близо 4 сантиметра в диаметър, остър и силен.

На 1 юни камерата бе монтирана в кабинета на Персиков и той стръвно започна опити с жабешки хайвер, осветен с лъча. За 2 денонощия от зрънцата се излюпиха хиляди попови лъжички. Само за едно денонощие поповите лъжички по необясним начин се превърнаха в жаби, и то толкова злобни и лакоми, че половината от тях тутакси бе изплюскана от другата половина. За сметка на това оцелелите взеха извън всякакви срокове да снасят хайвер и вътре в 2 дена вече без какъвто и да било лъч дадоха ново поколение, и то съвсем неизброимо. В кабинета на учения започна да става дявол знае какво: поповите лъжички плъзнаха от кабинета по целия институт, из терариумите и просто по пода във всички ъгли ехтяха гръмогласни хорове като в блато. Панкрат, който и бездруго се плашеше от Персиков като от огън, сега изпитваше към него само едно чувство: вцепеняващ ужас. След една седмица и самият учен усети, че се побърква. Институтът се усмърдя на етер и цианкалий, с който Панкрат насмалко не се отрови, защото избърза да си свали маската. В края на краищата можаха да изтребят с отрови разрасналото се блатно поколение и да проветрят кабинетите. На Иванов Персиков каза следното:

— Знаете ли, Пьотър Степанович, въздействието на лъча върху деутероплазмата и изобщо върху яйцеклетката е изумително.

Иванов, студеният и сдържан джентълмен, прекъсна професора с необичаен тон:

— Владимир Ипатич, какво сте седнали да ми говорите за дребни подробности, за деутероплазмата. Да го кажем направо: вие сте открили нещо нечувано. — Явно с голямо напъване, но все пак Иванов изцеди от себе си думите: — Професор Персиков, вие сте открили лъча на живота!

Слаба руменина изби по бледите, небръснати скули на Персиков.

— Хайде де… — измънка той.

— Вие — продължи Иванов — ще се сдобиете с такова име… Свят ми се завива. Разбирате ли — страстно продължи той, — Владимир Ипатич, че героите на Уелс в сравнение с вас са просто нищожества… А аз си мислех, че това са измишльотини… Спомняте ли си неговата „Храна на боговете“?

— А, туй беше роман — отговори Персиков.

— Ама колко известен, божичко!…

— Забравил съм го — отговори Персиков, — помня, че го четох, но съм го забравил.

— Как може да не помните, я погледнете — Иванов вдигна от стъклената маса за крачето една невероятно грамадна мъртва жаба с подут корем, на муцуната й дори след смъртта личеше злобен израз, — това е направо чудовищно!

IV ГЛАВА
ПОПАДИЯТА ДРОЗДОВА

Един Господ знае защо, Иванов ли беше виновен, сензационните новини ли сами се предават по въздуха, но в гигантската кипяща Москва изведнъж се заговори за лъча и за професор Персиков. Наистина някак между другото и много мъгляво. Новината за чудодейното откритие се премята из грейналата столица като ранена птица, ту изчезвайки, ту отново подхвръквайки, до средата на юли, когато на 20-а страница на вестник „Известия“ се появи кратка дописка, разглеждаща лъча. Казано бе под сурдинка, че един известен професор от IV университет е изобретил лъч, невероятно повишаващ жизнедейността на низшите организми, и че този лъч се нуждае от проверка. Името му, естествено, бе сгрешено и отпечатано: „Певсиков“.

Иванов донесе вестника и показа на Персиков дописката.

— „Певсиков“ — измърмори Персиков, който се въртеше около камерата в кабинета, — откъде знаят всичко тия свирчовци?

Уви, сгрешеното име не спаси професора от събитията и те започнаха още на другия ден, обърквайки отведнъж целия му живот.

Панкрат, след като почука предварително, се яви в кабинета и връчи на Персиков великолепна атлазена визитна картичка.

— Той е тамока — плахо добави Панкрат.

На картичката бе отпечатано с изящен шрифт:

АЛФРЕД АРКАДИЕВИЧ БРОНСКИ

Сътрудник на московските списания „Червено пламъче“, „Червен пипер“, „Червено списание“, „Червен прожектор“ и на вестник „Червена вечерна Москва“

— Кажи му да върви на бабината си — монотонно рече Персиков и захвърли картичката под масата.

Панкрат се обърна, излезе и след пет минути се върна със страдалческо лице и с втори екземпляр от същата картичка.

— Ти какво, подиграваш ли ми се? — изскърца Персиков и стана страшен.

— Разправя, че бил от гепеуто — отговори му Панкрат, пребледнявайки.

Персиков сграбчи с едната си ръка картичката, при което насмалко не я скъса на две, а с другата захвърли пинцетата на масата. На картичката бе дописано с къдрав почерк: „Много моля и се извинявам да ме приемете, многоуважаеми професоре, за три минути по обществен въпрос на печата и сътрудник на сатиричното списание «Червен гарван», издание на ГПУ“

— Я го викни тук — каза Персиков и задиша тежко.

Иззад гърба на Панкрат веднага изскочи младо момче с гладко избръснато мазно лице. Поразителни бяха вечно вдигнатите му като на китаец вежди и под тях нито секунда негледащите в очите на събеседника ахатови очички. Младото момче беше облечено съвсем безупречно и модно. С тясно и дълго до колената сако, с невероятно широк панталон като камбана и неестествено широки лачени обувки с бомбета като копита. В ръцете си младото момче държеше бастун, островърха мека шапка и бележник.

— Какво искате? — попита Персиков с такъв глас, че Панкрат мигновено изчезна през вратата. — Не ви ли казаха, че съм зает?

Вместо да отговори, младото момче се поклони на професора два пъти наляво и два пъти надясно, а след това очичките му се търкулнаха по целия кабинет и младото момче веднага сложи в бележника си някакъв знак.

— Зает съм — с отвращение каза професорът, като гледаше госта си право в очичките, но не постигна никакъв резултат, защото очичките бяха неуловими.

— Хиляди пъти моля за извинение, дълбокоуважаеми професоре — заговори младото момче с тънък гласец, — че нахълтвам при вас и ви отнемам скъпоценно време, но новината за вашето световно откритие, която проехтя по целия свят, кара нашето списание да поиска от вас каквито и да е обяснения.

— Какви са тия обяснения по цял свят? — изпъшка Персиков пискливо и прежълтял. — Не съм длъжен да ви давам обяснения и други подобни… Зает съм… страшно съм зает.

— Все пак върху какво работите? — сладко попита младото момче и сложи втори знак в бележника си.

— Ама аз… вие да не би… Май искате да напечатате нещо?

— Да — отговори младото момче и изведнъж започна да драска бързо в бележника си.

— Първо, нямам намерение да публикувам нищо, докато не привърша изследванията си… особено пък в тия ваши вестници… Второ, откъде знаете всичка това?… — И Персиков изведнъж почувства, че се притеснява.

— Вярна ли е новината, че сте изобретили лъча на новия живот?

— На какъв нов живот? — кипна професорът. — Защо дрънкате врели-некипели?! Лъчът, върху който работя, далеч още не е изследван и изобщо още нищо не се знае! Възможно е той да повишава жизнедейността на протоплазмата.

— Колко пъти? — бързо попита младото момче.

Персиков съвсем се смути… „Ама че тип. Това е дявол знае какво!“

— Що за еснафски въпроси?… Ами ако ви кажа, да речем, хиляда пъти?…

В очите на младото момче се мярна хищна радост.

— Възникват ли гигантски организми?

— Нищо подобно! Е, вярно, че получените от мен организми са по-едри от обикновените… Е, имат някои нови качества… Но все пак в случая най-важна е не големината, а невероятната скорост на размножаване — каза за беля Персиков и тутакси се ужаси.

Младото момче изписа цяла страница, преметна я и продължи да дращи.

— Ама недейте писа! — вече предавайки се и усещайки, че е в ръцете на младото момче, отчаяно се примоли Персиков. — Какви ги пишете?

— Вярно ли е, че за две денонощия от жабуняка могат да се получат 2 милиона попови лъжички?

— От какво количество жабуняк? — пак кипна и се разкрещя Персиков. — Вие виждали ли сте някой път зрънце хайвер… е, да

речем, от дървесна жаба?

— От двеста грама? — попита младото момче, без да се смущава.

Персиков поморавя.

— Ама кой мери така? Пфу! Какви ги приказвате?! Е, вярно, ако се вземат двеста грама жабешки хайвер… тогава комай… дявол да го вземе, е, някъде около това количество, а може и значително повече!

В очите на младото момче засвяткаха брилянти и то на бърза ръка издраска още една страница.

— Вярно ли е, че това ще предизвика световен преврат в животновъдството?

— Що за вестникарски въпрос? — изви Персиков. — И изобщо не ви давам разрешение да пишете глупости. По лицето ви виждам, че пишете някаква гадост!

— Най-убедително ви моля, професоре, за една снимчица — изрече младото момче и затвори бележника си.

— Какво? Моя снимка? За вашите списанийца? Заедно с дивотиите, които пишете в тях? Не, не и не… И съм зает… много ще ви моля!…

— Макар и стара. Моментално ще ви я върнем.

— Панкрат! — изрева професорът вбесен.

— Много ми беше приятно — каза младото момче и изчезна.

Вместо Панкрат иззад вратата се дочу странно равномерно скрибуцане на машина, ковано потропване по пода и в кабинета се появи необикновено дебел човек, облечен с блуза и панталон, ушити от одеялна тъкан. Левият му механичен крак щракаше и топуркаше, а в ръцете си държеше чанта. Бръснатото му кръгло лице, напълнено с жълтеникаво желе, демонстрираше приветлива усмивка. Той се поклони по офицерски на професора и се изправи, вследствие на което кракът му щракна пружинено. Персиков онемя.

— Господин професоре — започна непознатият с приятен дрезгав глас, — извинете простосмъртния, който нарушава уединението ви.

— Репортер ли сте? — попита Персиков. — Панкрат!

— Съвсем не, господин професоре — отговори дебелакът, — разрешете да ви се представя — капитан далечно плаване и сътрудник на „Промишлен вестител“ към Съвета на народните комисари.

— Панкрат! — истерично се развика Персиков и в същия миг в ъгъла изхвърли червен сигнал и меко зазвъня телефонът.

— Панкрат! — повтори професорът. — Слушам.

— Ферцайен зи бите, хер професор — изхъхри телефонът на немски, — дас их щьоре. Их бин митарбайтер дес „Берлинер Тагеблатс“…

— Панкрат! — викна в слушалката професорът. — Бин моментал зер бешефтигт унд кан зи десхалб етцт нихт емпфанген!… Панкрат!!!

А на входната врата на института вече започваха да звънят.

* * *

— Кошмарното убийство на улица Бронная!!! — виеха неестествени, силни гласове и се въртяха посред светлините между колелата и отблясъците на фаровете по нагрятия конски паваж. — Кошмарен мор по кокошките на овдовялата попадия Дроздова с портрета й… Кошмарното откритие на лъча на живота на професор Персиков!

Персиков така се стрелна, че насмалко не го прегази един автомобил, и яростно грабна вестника.

— 3 копейки, гражданино! — извика момчето, шмугна се в тълпата на тротоара и отново завреща: — „Червен вечерен вестник“, откритието на хикс-лъча!

Зашеметеният Персиков разгърна вестника и се притисна до един стълб. На втора страница от левия ъгъл в размазана рамка го погледна плешив човек с безумни очи и увиснала долна челюст, плод на художественото творчество на Алфред Бронски. „В. И. Персиков, откривателят на загадъчния червен лъч“, гласеше текстът под рисунката. Отдолу, под заглавието „Световната загадка“, статията започваше с думите:

„“Седнете" — приветливо ни каза маститият учен Персиков…"

Под статията се кипреше подписът „Алфред Бронски (Алойзо)“.

Зеленикава светлина излетя над покрива на университета, на небето изскочиха огнените думи „Говорящ вестник“ и веднага тълпата задръсти Моховая.

„Седнете!!! — ревна изведнъж през рупора на покрива един крайно неприятен тънък глас, много приличащ на гласа на увеличения хиляди пъти Алфред Бронски — приветливо ни каза маститият учен Персиков. — Аз отдавна исках да запозная московския пролетариат с резултатите от моето откритие…“

Зад гърба на Персиков се зачу тихо механично скрибуцане и някой го дръпна за ръкава. Когато се обърна, той видя жълтото кръгло лице на собственика на механичния крак. Очите му бяха навлажнени от сълзи и устните му потрепераха.

— Мен, господин професоре, не пожелахте да ме запознаете с резултатите от вашето изумително откритие — печално каза той и въздъхна дълбоко. — Отиде ми хонорарчето.

Той гледаше тъжно покрива на университета, където в черната бурия вилнееше невидимият Алфред. На Персиков, кой знае защо, му дожаля за дебеланкото.

— Аз — измърмори той, като ловеше с омраза думите от небето — никакво „седнете“ не съм му казал! Той просто е невиждан нахалник! Извинете ме, моля ви се, но наистина, когато работиш, а при теб нахълтват… Не става дума за вас, разбира се…

— Може би, господин професоре, ще ми дадете поне описание на вашата камера? — подмазвачески и скръбно заговори механичният човек. — Вече би трябвало да ви е все едно.

„От двеста грама хайвер за три дена се излюпва такова количество попови лъжички, че е невъзможно да бъдат, преброени“ — ревеше невидимият през рупора.

— Ту-ту — глухо ръмжаха автомобилите по Моховая.

— Хо-хо-хо… Я гледай ти, хо-хо-хо — шумолеше тълпата, вирейки глави.

— Голям мръсник, а? — разтреперан от възмущение засъска Персиков на механичния човек. — Какво ще кажете? Ама аз ще се оплача от него!

— Възмутително! — съгласи се дебеланкото.

Ослепителен виолетов лъч блъсна професора в очите и всичко наоколо пламна — стълбът, парче от паважа, жълтата стена, любопитните лица.

— Вас филмират, господин професоре — възхитено прошепна дебеланкото и увисна като топуз на ръката на професора. Във въздуха

нещо зачатка.

— Да вървят по дяволите всичките! — измъчено викна Персиков, докато се изскубваше с топуза от тълпата. — Ей, такси. На Пречистенка!

Олющената овехтяла кола, модел 24-та година, забълбука до тротоара и професорът се мушна в купето, правейки опити да се откачи от дебеланкото.

— Пречите ми — изсъска той и се закри с юмруци от виолетовата светлина.

— Четохте ли?! Какво крещят?… На Малая Бронная са заклали професор Персиков заедно с дечицата му!… — викаха наоколо из тълпата.

— Никакви дечица нямам, простаци с простаци — кресна Персиков и изведнъж влезе във фокуса на черния апарат, който го застреля в профил с отворена уста и яростни очи.

— Крх… ту… крх… ту — изрева таксито и се вряза в навалицата.

Дебеланкото вече седеше в купето и топлеше хълбока на професора.

V ГЛАВА
КОКОШАТА ИСТОРИЯ

В забутаното провинциално градче, някога Троицк, а сега Стекловск, Костромска губерния, Стекловска околия, на стъпалата пред една къщурка на някогашната Катедрална, а сега Персонална улица излезе забрадена жена със сива рокля на басмени букети и зарида. Тази жена, вдовицата на бившия катедрален протойерей на бившата катедрала Дроздова, ридаеше толкова гръмогласно, че скоро от отсрещната къщурка през прозорчето се подаде женска глава с вълнена забрадка и възкликна:

— Какво става, Степановна, пак ли?

— Седемнайсетата! — отговори бившата Дроздова, разливайки се в ридания.

— Мале-малее — заскимтя и заклати глава жената със забрадката, — какво става? Разгневил се е Господ, право ти казвам! Ама наистина ли умря?

— Ела, ела виж, Матрьона — мърмореше попадията като хълцаше шумно и тежко, — виж какво й е!

Тракна сивата клюмнала вратичка, босите женски крака преджапаха прашните гърбици на улицата и мократа от сълзи попадия поведе Матрьона към птичарника си.

Трябва да кажем, че вдовицата на отец протойерей Саватий Дроздов, починал през 26-а година от антирелигиозни огорчения, не падна духом, а се зае много успешно с птицевъдство. Щом работите на вдовицата потръгнаха, обложиха я с такъв данък, че птицепроизводството аха-аха да се прекрати, ако не бяха се намерили добри хора. Те посъветваха вдовицата да подаде до местните власти заявление, че тя, вдовицата, основава трудова птицевъдна кооперация. В състава на кооперацията влязоха самата Дроздова, вярната й слугиня Матрьошка и глухата племенница на вдовицата. Вдовицата бе освободена от данъка и птицепроизводството й дотам процъфтя, че през 28-а година из прашното дворче, заградено от кокоши къщурки,

се разхождаха близо 250 кокошки, между които имаше дори кохинхинки. Яйцата на вдовицата всяка неделя се появяваха на стекловския пазар, яйцата на вдовицата се продаваха в Тамбов, а от време на време се показваха и на стъклените витрини на някогашния магазин „Сирене и масло“ на Чичкин в Москва.

И ето че седемнайсетата поред от заранта брамапутра, любимата й качулатка, сновеше из двора и повръщаше. „Ър… рр… урл… урл… хо-хо-хо“ — правеше качулатката и извръщаше тъжни очи към слънцето, сякаш го виждаше за последен път. Пред носа на кокошката танцуваше клекнала членката на кооперацията Матрьошка с чашка вода.

— Качулатчице, миличка… пили-пили-пили… пийни си водица — умоляваше я Матрьошка и гонеше клюна на качулатката с чашката, но качулатката не искаше да пие. Тя отваряше широко клюн и вереше глава. След това започна да повръща кръв.

— Господиисусе! — извика гостенката и се плесна по бедрата. — Какви работи стават! Шурти й кръвта като на заклана. Никога не съм виждала, да пукна, ако лъжа, кокошка да я боли стомах, сякаш е човек.

И това бяха последните напътствени думи към клетата качулатка. Тя ненадейно се тръшна на една страна, безпомощно побоцка с клюн из прахоляка и избели очи. После се обърна по гръб, навири и двата си крака и остана неподвижна. Басово се разплака Матрьошка, разплисквайки чашката, разплака се и самата попадия — председателката на кооперацията, а гостенката се наведе над ухото й и зашепна:

— Степановна, да не ми е името Матрьона, ако кокошките ти не са урочасани. Къде се е чуло и видяло таквоз нещо? То таквиз кокоши болести няма! Някой ти е направил магия на кокошките.

— Тия пусти мои врагове! — възкликна попадията към небето. — Какво още искат, да ме уморят ли?

На думите й отвърна мощно петльовско кукуригане и след това от курника се измъкна някак на една страна, съвсем като буен пияница от питейно заведение, проскубан кльощав петел. Той се опули зверски към тях, попристъпя на едно място, разпери крила като орел, но никъде не излетя, а започна да тича из двора, в кръг, като кон на корда. На третия кръг се спря и се изповръща, после взе да храчи и да хъхри, изплю наоколо сума ти кървави петна, капична се и краката му

щръкнаха към слънцето като мачти. Женски вой огласи двора. И от кокошите къщурки му отвърна тревожно кудкудякане, пляскане и шаване.

— Кажи ми, не е ли туй урочасване?! — победоносно попита гостенката. — Викни отец Сергий, да им чете.

В шест часа вечерта, когато слънцето беше смъкнало огнената си мутра между мутрите на младите слънчогледи, в двора на птицевъдното стопанство отец Сергий, настоятелят на катедралния храм, беше завършил молебена и се измъкваше от патрахила. Любопитни човешки глави стърчаха над вехтата тараба и в пролуките й. Скръбната попадия целуна кръста, хубавичко намокри жълтата като канарче оръфана рубла със сълзи и я връчи на отец Сергий, в отговор на което той с въздишка подхвърли нещо по въпроса, че Господ ни се е разгневил. При това видът на отец Сергий беше такъв, сякаш той прекрасно знае защо именно се е разгневил Господ, ала няма да го каже.

Подир туй тълпата от улицата се разотиде, а тъй като кокошките си лягат рано, никой не разбра, че на съседа на попадията Дроздова са му пукнали в курника наведнъж три кокошки и петелът. Те повръщаха също като кокошките на Дроздова, но смъртта им настъпи в заключения курник тихо. Петелът тупна от летвата надолу с главата и в тази позиция предаде богу дух. Що се отнася до кокошките на вдовицата, те измряха веднага след молебена и до вечерта в курниците стана мъртво и тихо, вкочанените птици лежаха на камари.

Заранта градът стана като ударен от гръм, защото историята бе придобила страшни и чудовищни размери. На улица Персонална до пладне останаха живи само три кокошки, в крайната къщурка, където живееше под наем околийският финансов инспектор, но и те измряха към един часа подиробед. А вечерта градчето Стекловск бръмчеше и кипеше като кошер и из него се разнасяше страшната дума „мор“. Името на Дроздова попадна в местния вестник „Червен боец“ в статията, озаглавена: „Нима кокоша чума?“, а оттам се прехвърли в Москва.

* * *

Животът на професор Персиков придоби странна, тревожна и вълнуваща окраска. С една дума, в тази обстановка направо не можеше да се работи. Щом се отърва от Алфред Бронски, изключи в кабинета си в института телефона, като му свали слушалката, а вечерта, минавайки с трамвая по Охотний ряд, професорът се видя на покрива на огромната сграда с червен надпис „Работнически вестник“. Той, професорът, наситнен, зелен и мигащ, се вмъкваше в купето на таксито, а след него, вкопчено в ръкава му, се вмъкваше механично кълбо, облечено с одеяло. Професорът на покрива, на белия екран, затулваше с юмруци лицето си от виолетовия лъч. След това изскочи огнен надпис: „Професор Персиков, пътувайки с автомобил, дава обяснение на нашия прочут репортер капитан Степанов“. И наистина: покрай храма на Христос, по Волхонка, профуча трепкащ автомобил и в него се мяташе професорът, а физиономията му беше като на приклещен вълк.

— Това са някакви дяволи, а не хора — изръмжа през зъби професорът и си продължи по пътя.

Същата вечер, когато се прибра вкъщи на Пречистенка, зоологът получи от икономката си Маря Степановна 17 бележки с телефонните номера, които са се обаждали по време на неговото отсъствие, и словесната декларация на Маря Степановна, че тя е съсипана. Професорът се накани да накъса бележките, но се спря, защото срещу един от номерата видя добавката: „Народен комисар по здравеопазването“.

— Какво е това? — искрено недоумяваше ученият чудак. — Какво ги е прихванало?

В 10 1/4 същата вечер на вратата се позвъни и професорът се видя принуден да разговаря с някакъв ослепително издокаран гражданин. Професорът го прие благодарение на визитната му картичка, на която бе изобразено (без малко и фамилно име): „Пълномощен шеф на търговските отдели на чуждестранните представителства към Републиката на съветите“.

— Дявол да го вземе — изръмжа Персиков, захвърли на зеленото сукно лупата и някакви диаграми и каза на Маря Степановна: — Поканете тоя пълномощник тук, в кабинета.

— С какво мога да ви бъда полезен? — попита Персиков с такъв тон, че на шефа му се издължи лицето. Персиков премести очилата от

носа на челото си, след това обратно и огледа посетителя. Той целият лъщеше от лак и скъпоценни камъни и беше сложил на дясното си око монокъл. „Каква гнусна муцуна“ — кой знае защо, си помисли Персиков.

Гостът започна отдалеч и, по-точно казано, поиска разрешение да запали пура, вследствие на което Персиков го покани да седне с голяма неохота. След това гостът изрече дълги извинения по повод на това, че е дошъл късно, „но… денем господин професорът не може да бъде хванат… хихи… пардон… намерен“. (Когато се смееше, гостът хлипаше като хиена.)

— Да, аз съм зает човек! — толкова кратко му отговори Персиков, че лицето на госта повторно се издължи.

Въпреки това той си е позволил да обезпокои прочутия учен — времето, както се казва, е пари… нали пурата не пречи на професора?

— Мър-мър-мър — отговори Персиков. Той разреши…

Нали професорът е открил лъча на живота?

— Ама моля ви се, на какъв живот! Това са вестникарски измишльотини! — оживи се Персиков.

— Ах, не, хи-хи-хе… — Той прекрасно разбира скромността, която краси всички истински учени… излишно е да приказваме… Днес са се получили телеграми… В световните столици като например Варшава и Рига вече е известно всичко за лъча. Името на проф. Персиков се повтаря по цял свят… Цял свят със затаен дъх следи работата на проф. Персиков… Но на всички прекрасно им е известно колко тежко е положението на учените в Съветска Русия, антър ну соа ди… Нали тук няма външни лица?… Уви, тук не умеят да ценят труда на учения и поради това той би искал да си поговори с професора… Една чужда държава предлага на професор Персиков съвсем безкористна помощ в неговите лабораторни експерименти. Защо му е тук да хвърля бисер, както се казва в Светото писание? На държавата й е известно какво е изтърпял професорът през 19-а и 20-а година по време на тая, хи-хи… революция. Естествено, всичко ще се държи в строга тайна… професорът ще запознае държавата с резултатите от работата си, а срещу това тя ще финансира професора. Нали е построил камера, интересно би било да се видят чертежите на тази камера…

И гостът извади от вътрешния джоб на сакото си белоснежна пачка банкноти…

Същинска дреболия, 5000 рубли например като капаро професорът може да получи в момента… и от разписка няма нужда… професорът дори ще засегне пълномощния търговски шеф, ако отвори дума за разписка.

— Вън!!! — толкова страшно изрева Персиков, че пианото в гостната издаде звук от тънките клавиши.

Гостът изчезна така, че разтреперaният от ярост Персиков след малко вече се съмняваше идвал ли е той, или това е халюцинация.

— Тия галоши негови ли са?! — кресна подир миг Персиков в антрето.

— Забрави ги — отговори разтреперана Маря Степановна.

— Да се изхвърлят!

— Къде да ги изхвърля?! Нали ще дойде да си ги поиска?!

— Предайте ги на домовия комитет. Срещу разписка. Да не съм видял повече тия галоши! На комитета! Да приемат шпионските галоши!…

Маря Степановна се прекръсти, вдигна великолепните вносни галоши и ги изнесе през задния вход. Там постоя зад вратата, а после скри галошите в килера.

— Предадохте ли ги? — бушуваше Персиков.

— Предадох ги.

— Искам разписката.

— Ама недейте така, Владимир Ипатич. Председателят е неграмотен!…

— Още. На секундата. Искам. Да ми се даде. Разписка. Вместо него да се разпише някой грамотен тиквеник!

Маря Степановна само повъртя глава, излезе и след 1/4 час се върна със следната бележка:

„Получени за фонда от проф. Персиков 1 (един) чи гал. Колесов“

— А това какво е?

— Жетонът на галошите.

Персиков стъпка жетона с крака, а разписката сложи под пресата на бюрото си. След това някаква мисъл помрачи високото му чело. Той се втурна към телефона, вдигна по тревога Панкрат в института и го попита: „Всичко ли е наред?“ Панкрат зарева в слушалката нещо

такова, от което можеше да се разбере, че според него всичко е наред. Но Персиков се успокои само за малко. Начумерен, той сграбчи телефона и изрече в слушалката следното:

— Дайте ми тая, как й викаха, „Лубянка“. Мерси… На кого там от вас трябва да кажа… при мен тук идват някакви подозрителни субекти с галоши, да… Професорът от IV университет Персиков…

Слушалката изведнъж рязко прекъсна разговора, Персиков се сащиса и започна да мърмори през зъби някакви псувни.

— Ще пиете ли чай, Владимир Ипатич? — плахо се осведоми Маря Степановна, надничайки в кабинета.

— Никакъв чай няма да пия… мър-мър-мър, и дявол да ги вземе всичките… до един са пощурели.

Точно след десет минути професорът посрещаше в кабинета си нови гости. Единият от тях, приятен, закръглен и много учтив, беше облечен със скромна, походна военна куртка и брич. На носа му като кристална пеперуда бе кацнало пенсне. Изобщо приличаше на ангел с лачени ботуши. Вторият, дребничък, страшно мрачен, беше цивилно облечен, но цивилното му седеше така, сякаш го притесняваше. Третият гостенин се държеше особено, не влезе в кабинета на професора, а остана в полутъмното антре. При това осветеният и пронизан от струи тютюнев дим кабинет беше целият пред очите му. На лицето на този трети, който също беше цивилно облечен, се кипреше пенсне с тъмни стъкла.

Двамата в кабинета направо измъчиха Персиков, докато разглеждаха визитната картичка, докато го разпитваха за петте хиляди и го караха да опише външността на госта си.

— Абе дявол го знае — боботеше Персиков, — накъсо казано, отвратителна мутра. Дегенерат.

— А не му ли е стъклено окото? — дрезгаво попита дребният.

— Дявол го знае. Не, впрочем не е стъклено, очите му шарят.

— Не е ли Рубинщейн? — въпросително и тихо каза ангелът на дребния цивилен. Но той поклати глава мрачно и отрицателно.

— Рубинщейн няма да даде без разписка, в никой случай — забоботи той — Не е работа на Рубинщейн това. Тук е била някоя по-голяма клечка.

Историята с галошите предизвика експлозивен, извънредно жив интерес от страна на гостите. Ангелът каза по телефона на домовата

канцелария само няколко думи: „ГПУ вика незабавно секретаря на домкома Колесов в жилището на професор Персиков с галошите“, и Колесов начаса, пребледнял, се появи в кабинета, понесъл галошите в ръце.

— Васенка! — тихо викна ангелът оногова, който седеше в антрето. Той се надигна бавно и се помъкна към кабинета като разглобен. Тъмните стъкла напълно бяха погълнали очите му.

— Е? — попита той лаконично и сънено.

— Галошите.

Затъмнените очи се плъзнаха по галошите и на Персиков му се стори, че изпод стъклата настрана само за миг блеснаха съвсем не сънени, а, напротив, изумително бодливи очи. Но те моментално угаснаха.

— Е, Васенка?

Оня, на когото му викаха Васенка, отговори с отпуснат глас:

— Какво толкова се чудите? Галошите са на Пеленжковски.

Фондът незабавно се лиши от подаръка на професор Персиков. Галошите изчезнаха в един вестник. Крайно зарадваният ангел с куртката стана и започна да стиска ръката на професора и дори държа кратка реч, чието съдържание се свеждаше до следното: това прави чест на професора… Професорът може да бъде спокоен… повече никой няма да го безпокои, нито в института, нито вкъщи… ще бъдат взети мерки, камерите му са в пълна безопасност…

— А не е ли възможно да разстреляте репортерите? — попита Персиков, като гледаше над очилата си.

Този въпрос много развесели гостите. Не само начумереният дребосък, но дори затъмненият се усмихна в антрето. Ангелът, грейнал, обясни, че това е невъзможно.

— А що за мръсник беше тоя, който идва при мен?

Изведнъж всички престанаха да се усмихват и ангелът отговори уклончиво, че това трябва да е бил някой дребен аферист, няма смисъл да му се обръща внимание… и въпреки това той много моли гражданина професор да държи в пълна тайна тазвечерното произшествие, и гостите си отидоха.

Персиков се върна в кабинета си, при диаграмите, но въпреки това не можа да се залови за работа. Телефонът изхвърли огнено кръгче и един женски глас предложи на професора, ако желае, да се

ожени за интересна и пламенна вдовица със седемстайно жилище. Персиков заквича в слушалката:

— Съветвам ви да идете на психиатър… — и получи второ обаждане.

Този път Персиков поомекна, защото лицето, а то беше доста известно, му се обаждаше от Кремъл. То дълго и съчувствено разпитва Персиков за работата му и изяви желание да посети лабораторията. След разговора Персиков си избърса челото и остави слушалката до телефона. Тогава в горната квартира отекнаха странни тръби и се разнесоха воплите на валкириите — радиоприемникът на директора на текстилното обединение бе хванал Вагнеровия концерт в Болшой театър. През воя и грохота, които се сипеха откъм тавана, Персиков закрещя на Маря Степановна, че ще даде директора под съд, че ще строши това радио, че ще избяга от Москва където му очите видят, защото очевидно са си поставили за цел да го изгонят. Строши лупата, легна си да спи в кабинета на коженото канапе и заспа, унесен от нежното ромолене на клавишите на прочутия пианист, долитащо от Болшой театър.

Изненадите продължиха и на другия ден. Когато стигна с трамвая до института, Персиков завари на стъпалата пред главния вход непознат нему гражданин с модно зелено бомбе. Той внимателно огледа Персиков, но не му зададе никакви въпроси и затова Персиков го изтърпя. Но във вестибюла на института освен сащисания Панкрат при влизането на Персиков се изправи второ бомбе и го поздрави любезно:

— Добро утро, гражданино професор.

— Какво искате? — страшно попита Персиков, докато свличаше с помощта на Панкрат палтото от гърба си. Но бомбето бързо укроти Персиков, като му прошепна с най-нежен глас, че професорът няма защо да се тревожи. То, бомбето, се намира тук тъкмо за да отърве професора от всякакви натрапчиви посетители… че професорът може да бъде спокоен не само за вратата на кабинета си, но и за прозорците. След това непознатият обърна за миг ревера на сакото си и показа на професора някаква значка.

— Хъм… при вас работата май е добре организирана — измуча Персиков и добави наивно: — А какво ще ядете тук?

Бомбето се усмихна и обясни, че ще го сменят.

Трите дена след това преминаха великолепно. Професора на два пъти го посетиха от Кремъл и веднъж дойдоха студентите да ги изпита. Студентите бяха изпопукани до един и по лицата им се четеше, че Персиков вече буди в тях направо суеверен ужас.

— Станете кондуктор! Вие не можете да се занимавате със зоология — ехтеше откъм кабинета.

— Строг ли е? — попита бомбето Панкрат.

— Уу, да не ти дава Господ — отговори Панкрат, — някой и да издържи, излиза, клетникът, от кабинета и се олюлява. Пот шурти от него. И право в бирарията.

Покрай всички тия дребни грижи професорът не усети как се изнизаха трите денонощия, но на четвъртото пак го върнаха към действителния живот и причина за това стана един тънък и писклив глас откъм улицата.

— Владимир Ипатич! — викна гласът през отворения прозорец на кабинета откъм улица Херцен. На гласа му провървя: през последните дни Персиков беше се преуморил. В този момент той тъкмо си почиваше, гледаше безразлично и отпуснато със зачервените си като на зайче очи и пушеше в креслото. Той повече не можеше. И затова дори с известно любопитство надникна през прозореца и видя на тротоара Алфред Бронски. Професорът веднага позна титулувания притежател на визитната картичка по островърхата мека шапка и по бележника. Бронски нежно и почтително се поклони на прозореца.

— Ах, вие ли сте? — попита професорът. Не му стигнаха сили да се ядоса и дори му се стори интересно какво ли ще стане по-нататък. Прикрит от прозореца, той се чувстваше в безопасност от Алфред. Несменяемото бомбе на улицата незабавно обърна ухо към Бронски. На лицето на репортера цъфна безкрайно умилна усмивка.

— Няма да ви задържам, драги професоре — започна Бронски, напрягайки гласа си от тротоара, — имам само едно въпросче, и то чисто зоологическо. Позволявате ли да ви го задам?

— Задайте го — лаконично и иронично отговори Персиков и си помисли: „Все пак в тоя мръсник има нещо американско.“

— Какво ще кажете относително кокошките, драги професоре? — викна Бронски, събрал дланите си като фуния.

Персиков се смая. Седна на перваза на прозореца, после се смъкна от него, натисна копчето и викна, сочейки прозореца с пръст:

— Панкрат, пусни онзи от тротоара да влезе.

Когато Бронски се появи в кабинета, Персиков дотам разшири благоволението си, че му изръмжа: „Седнете!“

И Бронски, възхитено усмихнат, седна на въртящото се столче.

— Обяснете ми, ако обичате — започна Персиков, — вие ли пишете там, в тия ваши вестници?

— Да, аз.

— Добре, тогава не ми е ясно как можете да пишете, след като не сте се научили да говорите правилно. Какви са тия „няма да ви задържам“ и „относително кокошките“? Сигурно сте искали да попитате „относно кокошките“?

Бронски се разсмя с половин уста, но почтително:

— Валентин Петрович ни редактира.

— Кой е тоя Валентин Петрович?

— Завеждащият литературната част.

— Както и да е. Впрочем аз не съм филолог. Да оставим настрана вашия Валентин Петрович. Какво именно желаете да научите относно кокошките?

— Изобщо всичко, което кажете, професоре.

В този момент Бронски се въоръжи с молив. В очите на Персиков засвяткаха победоносни искри.

— Грешката ви е, че сте дошли при мен, аз не съм специалист по пернатите. Най-добре би било да потърсите Емелян Иванович Португалов, в I университет. Лично аз знам твърде малко…

Бронски възхитено се усмихна, за да покаже, че е разбрал шегата на драгия професор. „Шега — мило!“ — драсна той в бележника си.

— Впрочем, ако ви е интересно, моля. Кокошките, или гребенестите… са род птици от клас кокошеви. От семейство фазанови… — започна Персиков на висок глас и гледайки не Бронски, а нейде към далечината, където пред него се подразбираха хиляди души — от семейство фазанови… фазанидо. Представляват птици с месесто-кожен гребен и две перки под долната челюст… хъм… макар че може да е и само една в средата на брадичката… Какво друго? Крилата им са къси и заоблени… Опашка средно дълга, донякъде стъпаловидна и дори, бих казал, покривообразна, средните пера са сърповидно извити… Панкрат, донеси от моделния кабинет модел № 705, надлъжен разрез на петел… впрочем трябва ли ви това?…

Панкрат, недей да носиш модела… Повтарям ви, че не съм специалист, по-добре идете при Португалов. Тъй, лично на мен са ми известни 6 вида диви кокошки… хъм… Португалов знае повече… в Индия и в Малайския архипелаг. Например банкивският петел, или казинту, той обитава предпланините на Хималаите, цяла Индия, Асам и Бирма… Вилоопашатият петел, или галус вариус, се среща на Ломбок, Сумбав и Флорес. А на остров Ява се среща интересният петел галус енсус, в Югоизточна Индия мога да ви препоръчам много красивия зонератов петел… После ще ви го покажа на рисунка. Що се отнася до Цейлон, там срещаме петела на Стенли, който не се размножава никъде другаде.

Бронски седеше опулен и пишеше като луд.

— Какво още да ви съобщя?

— Бих искал да науча нещо за кокошите болести — съвсем тихо прошепна Алфред.

— Хъм… аз не съм специалист… Португалов попитайте… Впрочем… Е, лентовидни глисти, смукачи, кърлежи, кокошинки, бълхи, кокоша холера, дифтеритно възпаление на лигавицата… Пневмономикоза, туберкулоза, кокоши кел… сума болести има (искри играеха в очите на Персиков)… отравяне, да речем, с бленика, тумори, английска болест, жълтеница, ревматизъм, гъбичките ахорнон шенлайни… много интересна болест. При заболяване от нея на гребена се образуват малки петънца, наподобяващи плесен…

Бронски избърса потта от челото си с цветна носна кърпа.

— А коя според вас, професоре, е причината за сегашната катастрофа?

— Каква катастрофа?

— Как, ама не сте ли чели, професоре? — учуди се Бронски и измъкна от чантата си измачкан брой „Известия“.

— Не чета вестници — отговори Персиков и се намръщи.

— Но защо, професоре? — нежно попита Алфред.

— Защото печатат всякакви дивотии — каза Персиков, без да се замисля.

— Но как може, професоре? — меко прошепна Бронски и разгърна вестника.

— Какво е това? — попита Персиков и чак се надигна от мястото си. Сега искри заподскачаха в очите на Бронски. Той подчерта с острия

си, лакиран пръст невероятно едрото заглавие, заемащо цялата горна част на страницата: „Кокоши мор в републиката“.

— Какво? — попита Персиков и премести очилата на челото си.

VI ГЛАВА
МОСКВА ПРЕЗ ЮНИ 1928 ГОДИНА

Тя беше озарена, светлините танцуваха, гаснеха и пламваха. На Театралния площад се въртяха белите фарове на автобусите, зелените светлини на трамваите; над бившия магазин „Мюр и Мерилиз“, над десетте надстроени над него етажа подскачаше електрическа разноцветна жена и изхвърляше буква по буква разноцветните думи *„работнически кредит“*. В градинката срещу Болшой театър, където нощем плющеше разноцветен шадраван, се блъскаше и гълчеше тълпа. А над Болшой театър един гигантски рупор виеше:

— Антикокошите ваксини в Лефортовия ветеринарен институт са дали блестящи резултати. Броят на измрелите кокошки… към днешна дата е намалял двойно.

След това рупорът промени тембъра си, в него нещо ръмжеше, над театъра пламваше и угасваше зелена струя и рупорът се оплакваше басово:

— Образувана е извънредна комисия за борба с кокошата чума, включваща народния комисар по здравеопазването, народния комисар по земеделието, завеждащия животновъдството другаря Пилев-Шопаров, професорите Персиков и Португалов… и другаря Рабинович!… Нови опити за интервенция!… — кискаше се и плачеше като чакал рупорът. — Във връзка с кокошата чума!

Улиците Театрална, Неглинна и Лубянка пламтяха от бели и виолетови ивици, пръскаха лъчи, виеха с клаксони, вдигаше се прах на кълбета. Тълпи се струпваха край стените пред големите листове на обявите, осветени от резки червени рефлектори.

„Под страх от най-строга отговорност на населението се забранява да консумира кокоше месо и яйца. При опит да ги продават на пазарите на частните търговци ще се търси наказателна отговорност с конфискация на цялото им имущество. Всички граждани, които притежават яйца, трябва спешно да ги предадат в районния участък на милицията.“

На покрива на „Работнически вестник“ на екрана се виждаше, стигаща чак до небето, камара от кокошки и зеленикави пожарникари, трепкайки и искрейки, хванали маркучи, ги поливаха с газ. След това по екрана се люшнаха червени вълни, мъртвият пушек набъбваше и се развяваше на парцали, пълзеше като струя и изскачаше огненият надпис: „Изгарянето на кокоши трупове в Ходинка“.

Като очи на слепци гледаха сред лудешки грейналите витрини на магазините, отворени до 3 часа през нощта, с две почивки за обед и вечеря, закованите с дъски прозорци под табелите: „Яйцепродавница. Качеството гарантирано“. Много често с тревожен вой, изпреварвайки тежките автобуси, край милиционерите профучаваха съскащи автомобили с надпис: „Мосздравотдел. Бърза помощ“.

— Още някой се е наплюскал с развалени яйца — шумоляха в тълпата.

В Петровския безистен грееха зелените и оранжевите фенери на прочутия в цял свят ресторант „Ампир“ и в него по масите, до преносимите телефони, бяха сложени картонени обяви, окапани с ликьор: „По нареждане — омлет няма. Получихме пресни стриди.“

В Ермитажа, където като синци жално мъждукаха китайските фенерчета в повехналата, удушена зеленина, на убиващата очите с пронизващата си светлина естрада куплетистите Шрамс и Карманчиков пееха куплети, измислени от поетите Ардо и Аргуев:

Ах, мамо, закъде съм
без яйца?… —

и трополяха с крака степ.

Театърът, носещ името на покойния Всеволод Мейерхолд, загинал, както знаем, през 1927 година, докато поставял Пушкиновия „Борис Годунов“, когато рухнали трапеците с голите боляри, пусна движеща се разноцветна електрическа обява, възвестяваща пиесата на писателя Ерендорг „Кокоши дъх“, постановка на ученика на Мейерхолд, заслужилия режисьор на републиката Кухтерман. Наблизо, в „Аквариум“, примигвайки с рекламните си светлини и блестейки с полуразголените женски тела, в зеленината на естрадата, час по час заглушавано от ръкоплясканията, се играеше ревюто на писателя

Ленивцев „Кокоши чеда“. А по Тверская, с фенерчета от двете страни на муцуните, се нижеха на върволица циркови магаренца, носещи на гърбовете си грейнали плакати: „В театъра на Корш се възобновява Ростановият «Шантеклер»“.

Хлапетата вестникарчета ръмжаха и виеха между колелата на автомобилите:

— Кошмарната находка в подземието! Полша се готви за кошмарна война! Кошмарните опити на професор Персиков!

В цирка на бившия Никитин, на приятно миришещата на фъшкии кафява мазна арена, мъртвешки бледият клоун Бом казваше на издутия от карирана дебелина Бим:

— Знам защо си толкова печален!

— Що бе? — пискливо питаше Бим.

— Заровил си яйца, а милицията от 15-и участък ги е намерила.

— Ха-ха-ха — смееше се циркът така, че кръвта в жилите се вледеняваше радостно и жалостиво и трапеците и паяжините под извехтялото шапито започваха да се люлеят.

— Аап! — провикваха се пронизително клоуните и един охранен бял кон изкарваше на гърба си приказно красива жена със стройни крака и малиново трико.

Без да поглежда никого и без никого да забелязва, без да отвръща на подбутванията и тихите нежни повици на проститутките, в навалицата по Моховая вървеше, вдъхновен и самотен, увенчаният с нечакана слава Персиков. Той отиваше към светлинния часовник до Манежа. Тук, понеже не поглеждаше настрани, погълнат от мислите си, той се сблъска с един чудат старомоден човек и много зле си удари пръстите в дървения кобур на пистолета, окачен на колана на този човек.

— Ах, дявол да го вземе! — изписука Персиков. — Извинявайте.

— Извинявам се — каза минувачът с неприятен глас и те криволяво се разклещиха в хорската мешавица. И професорът, който беше се запътил за Пречистенка, тутакси забрави за сблъскването.

VII ГЛАВА
ОРИС

Не се знае лефортовските ветеринарни ваксини ли излязоха добри, самарските заградителни отреди ли бяха действали както трябва, крутите мерки, взети спрямо изкупвачите на яйца в Калуга и Воронеж, ли бяха ефикасни, или успешно бе работила извънредната московска комисия, но добре е известно, че две седмици след последната среща на Персиков с Алфред Съюзът на републиките напълно се изчисти откъм кокошки. Тук-там в дворчетата из околийските градчета се търкаляха сиротни кокоши пера и предизвикваха просълзяване, а в болниците оздравяваха последните лакомници, привършвайки кървавия дрисък, съпътстван от повръщане. Човешките жертви, за щастие, общо за републиката бяха не повече от хиляда. Епидемията не предизвика безредици. Вярно, във Волоколамск по едно време се появи пророк, който възвести, че морът по кокошките е предизвикан единствено от комисарите, но не можа да си спечели голям успех. На волоколамския пазар набиха няколко милиционери, които изземваха кокошки от селянките, и изпотрошиха прозорците на местната поща. За щастие експедитивните волоколамски власти взеха мерки, в резултат от които, първо, пророкът прекрати дейността си и, второ, бяха сложени нови стъкла на прозорците на пощата.

Когато стигна на север до Архангелск и Сюмкина махала, морът се прекрати от само себе си по тая причина, че нямаше къде да върви — в Бяло море, както знаем, кокошки не се въдят. Спря се и във Владивосток, защото оттам започва океанът. В далечния Юг изчезна и стихна някъде в жежките пространства на Ордубат, Джулфа и Карабулак, а на запад по един много странен начин засече на полската и румънската граница. Климатът ли там беше друг, или изиграха роля преградно-граничните мерки, взети от съседните правителства, но фактът е, че морът не продължи по-нататък. Пресата в чужбина шумно, жадно обсъждаше нечувания в историята мор, а правителството на съветските републики, без да вдига никакъв шум,

работеше неуморно. Извънредната комисия за борба с кокошата чума бе преименувана в извънредна комисия за развитие и възраждане на птицепроизводството в републиката и се попълни с нова чрезвичайна тройка, състояща се от шестнайсет души. Бе основан „Добрококош“, между почетните заместник-председатели на който влязоха Персиков и Португалов. Във вестниците под техните портрети се появиха заглавията: „Масово закупуване на яйца в чужбина“ и „Господин Юз иска да провали яйчарската кампания“. Цяла Москва прочете хапливия фейлетон на журналиста Колечкин, който завършваше с думите: „Не си правете устата, господин Юз, за нашите яйца, имате си ваши!“

През последните три седмици професор Персиков съвсем капна от работа. Кокошите събития го извадиха от релсите и стовариха върху му двойна тежест. По цели вечери му се налагаше да участва в заседанията на кокошите комисии и от време на време да изтърпява дълги разговори ту с Алфред Бронски, ту с механичния дебеланко. Наложи му се заедно с професор Португалов и с приват-доцент Иванов и Борнгарт да анатомира и микроскопира кокошки в търсене на бацила на чумата и дори за три вечери да напише на бърза ръка брошурката: „За промените в черния дроб на кокошките при чума“.

В кокошата област Персиков работеше без особен плам, но това си беше съвсем естествено — цялата му глава бе пълна с друго — основно и важно, — с онова, от което беше го откъснала кокошата катастрофа, тоест от червения лъч. Навреждайки на и бездруго подкопаното си здраве, той крадеше от времето за сън и хранене, понякога не се прибираше на Пречистенка, а заспиваше на мушаменото канапе в кабинета си в института, за да може по цели нощи да се занимава с камерата и микроскопа.

Към края на юли напрежението поспадна. Работата на преименуваната комисия потече нормално и Персиков се върна към своите прекъснати експерименти. Микроскопите бяха заредени с нови препарати, в камерата под лъча зрееше с приказна бързина рибешки и жабешки хайвер. От Кьонигсберг с аероплан докараха специално поръчаните стъкла и към края на юли под наблюдението на Иванов механиците монтираха две нови големи камери, в които лъчът достигаше в основата си ширината на цигарена кутия, а на изхода цял метър. Персиков радостно потри ръце и започна да се готви за някакви тайнствени и сложни опити. Най-напред се разбра по телефона с

народния комисар на просветата и слушалката му изквака най-любезно и всяческо съдействие, а след това пак по телефона Персиков викна другаря Пилев-Шопаров, завеждащия отдел „Животновъдство“ към върховната комисия. Пилев прояви към Персиков най-топло внимание. Ставаше дума за голямата поръчка в чужбина, направена по заявка на професор Персиков. Пилев каза по телефона, че веднага ще телеграфира в Берлин и Ню Йорк. След това от Кремъл се осведомиха как вървят работите на Персиков и важният и благ глас попита не му ли трябва на Персиков автомобил.

— Не, благодаря ви. Предпочитам да пътувам с трамвая — отговори Персиков.

— Но защо? — попита тайнственият глас и се позасмя снизходително.

С Персиков изобщо всички разговаряха или с почитание и ужас, или пък с гальовна усмивка, сякаш беше малко, макар и едро момченце.

— Той върви по-бързо — отговори Персиков, след което звучният бас-баритон от слушалката каза:

— Е, както искате.

Мина се още една седмица, при което Персиков, отдалечавайки се все повече от стихващите кокоши въпроси, всецяло се потопи в изучаването на лъча. От безсънните нощи и преумората главата му се проясни, сякаш беше прозрачна, и олекна. Червените кръгове сега не слизаха от очите му и почти всяка нощ Персиков спеше в института. Само веднъж напусна зоологическото си убежище, за да изнесе в грамадната зала на Цекубу[1] на Пречистенка доклад за своя лъч и за въздействието му върху яйцеклетката. Това беше гигантски триумф на зоолога чудак. В колонната зала от ръкопляскания нещо се ронеше и падаше от таваните, съскащите дъгови прожектори заливаха със светлина черните смокинги на цекубистите и белите рокли на жените. На естрадата, до катедрата, в една чиния, сложена на стъклена маса, тежко дишаше и посивяваше влажна жаба, голяма колкото котка. На естрадата хвърляха бележки. Между тях имаше седем любовни и Персиков ги накъса. Председателят на Цекубу насила го издърпваше на естрадата, за да се кланя. Персиков се кланяше ядосано, ръцете му бяха потни, мокри и черната вратовръзка се намираше не под брадата му, а зад лявото му ухо. Пред него като в мъгла се мержелееха стотици

жълти лица и мъжки бели гърди, изведнъж един жълт пистолетен кобур се мярна и изчезна някъде зад бялата колона. Персиков го забеляза смътно и го забрави. Но когато си тръгна след доклада и заслиза по малиновия килим на стълбището, изведнъж се почувства зле. За миг нещо черно закри яркия полилей във вестибюла и Персиков премаля и усети, че му се гади… Замириса му на изгоряло, стори му се, че по врата му лепкаво и горещо се стича кръв… И професорът се хвана с разтреперана ръка за перилото.

— Прилоша ли ви, Владимир Ипатич? — връхлетяха го отвсякъде разтревожени гласове.

— Не, не — отговори Персиков, съвземайки се, — просто съм се преуморил… да… Ще ви помоля за чаша вода…

* * *

Беше много слънчев августовски ден. Той пречеше на професора, затова щорите бяха спуснати. Подвижен рефлектор на едно краче хвърляше снопче остра светлина върху отрупаната с инструменти и стъкла маса. Смъкнал назад облегалката на въртящото се кресло, Персиков пушеше изнемощял и през лентите на дима гледаше с мъртви от умора, но доволни очи открехнатата врата на камерата, където, загрявайки леко и бездруго задушния и мръсен въздух в кабинета, тихо лежеше червеният сноп на лъча. На вратата се почука.

— Е? — попита Персиков.

Вратата скръцна меко и влезе Панкрат. Той застана мирно и пребледнявайки от страх пред божеството, каза така:

— Орис иска да влезе при вас, господин професоре.

На бузите на учения се появи подобие на усмивка. Той присви очички и рече:

— Това е интересно. Само че аз съм зает.

— Тяхна милост разправя, че има официално писмо от Кремъл.

— Орис с официално писмо? Рядко съчетание — изрече Персиков и добави: — Добре де, дай го насам!

— Слушам — отговори Панкрат и изчезна като смок зад вратата.

След малко тя пак скръцна и на прага се появи човек. Персиков скръцна на винта и през рамо, над очилата, се вторачи във влезлия.

Персиков беше твърде далеч от живота — не се интересуваше от него, но сега дори на него му се наби в очи основната и главната черта на влезлия човек. Той беше странно старомоден. През 1919 година този човек би бил напълно уместен по улиците на столицата, би бил търпим през 1924 година, в началото й, но през 1928 година бе странен. Сега, когато дори най-назадничавата част от пролетариата — хлебарите — облякоха сака, когато в Москва рядко се срещаше куртката — старомодното облекло, изоставено напълно в края на 1924 година, влезлият беше облечен с кожена двуредна куртка, зелен панталон, гети и половинки на краката, а на кръста му висеше огромен едновремешен пистолет маузер с жълт очукан кобур. Лицето на влезлия направи на Персиков същото впечатление, което правеше на всички — крайно неприятно впечатление. Малките му очички гледаха света изумено и в същото време уверено, в късите му крака с плоски табани имаше нещо просташко. Лицето му беше синкаво избръснато. Персиков веднага се намръщи: Изхърка безмилостно с винта и гледайки дошлия вече не над очилата, а през тях, рече:

— Писмо ли носите? Къде е то?

Влезлият явно бе зашеметен от онова, което видя. Изобщо той не беше от тези, които се смущават, но този път се смути. По очичките му личеше, че го е смаял преди всичко шкафът с 12 лавици, който стигаше до тавана и беше наблъскан с книги. След това, разбира се, камерите, в които като в ада мъждукаше малиновият, набъбнал в лещите лъч. И самият Персиков в полумрака до острата игла на лъча, изпадащ от рефлектора, беше достатъчно странен и величествен на въртящото се кресло. Пришълецът впери в него поглед, в който през самоувереността забележимо прескачаха искрици на уважение, не подаде никакво писмо, а каза:

— Аз съм Александър Семьонович Орис!

— Е? Какво има?

— Назначен съм за завеждащ показния совхоз „Червен лъч“ — поясни дошлият.

— Е та?

— Затуй съм дошъл при вас, другарю, с поверителен документ.

— Та за какво става дума? По-накратко, ако може.

Пришълецът разкопча куртката си и извади заповед, напечатана на великолепна дебела хартия. Подаде я на Персиков. А след това без

покана седна на въртящото се столче.

— Внимавайте да не бутнете масата — с омраза изрече Персиков.

Пришълецът уплашено погледна масата, на другия край на която във влажния тъмен отвор мъждукаха безжизнено като изумруди нечии очи. От тях лъхаше хлад.

Щом прочете документа, Персиков скочи от креслото си и се втурна към телефона. След няколко секунди той вече говореше припряно и крайно ядосано:

— Моля ви се… Не мога да разбера… Как така? Аз… Без да ми поискате съгласието, без да се посъветвате с мен… Но той кой знае колко бели ще направи!!!

Когато чу това, непознатият се извъртя крайно засегнат заедно със столчето.

— Извинявам се — започна той, — аз съм завеж…

Но Персиков му се закани с куката и продължи:

— Извинявайте, не мога да разбера… Аз най-сетне категорично протестирам. Не съм съгласен да се правят опити с яйца… Преди аз самият да съм ги провел…

В слушалката нещо квакаше и потракваще и дори отдалеч се разбираше, че гласът от слушалката е снизходителен и говори с малко момченце. Работата свърши с това, че поморавелият Персиков затръшна слушалката и каза не в нея, а към стената:

— Измивам си ръцете.

Върна се до масата, взе от нея документа, прочете го веднъж от горе на долу над очилата, после от долу на горе през очилата и неочаквано изрева:

— Панкрат!

Панират се появи на вратата като от отвор в пода на оперна сцена. Персиков го погледна и изръмжа:

— Махай се, Панкрат!

И Панкрат, без да изрази на лицето си ни най-малко учудване, изчезна.

След това Персиков се извърна към пришълеца и заговори:

— Моля… Подчинявам се. Не е моя работа. Пък и не ми е интересно.

Пришълецът повече се смая, отколкото се обиди от държането на професора.

— Извинявам се — започна той, — нали сте другар?…

— Само това знаете — другар, та другар… — мрачно избоботи Персиков и млъкна.

„Я го гледай“ — изписа се на лицето на Орис.

— Изви…

— Та да си дойдем на думата — прекъсна го Персиков. — Това е дъговата лампа. От нея получавате посредством преместване на окуляра — Персиков тракна с капака на камерата, която приличаше на фотоапарат — сноп светлина, който можете да фокусирате посредством преместване на обективите, ето го № 1… и на огледалото № 2 — Персиков загаси лъча, пак го запали на пода на азбестовата камера, — а на пода в лъча можете да сложите каквото поискате и да правите опити. Извънредно просто, нали?

Персиков искаше да изрази ирония и презрение, но пришълецът не ги забеляза, защото се вглеждаше внимателно с лъскавите си очички в камерата.

— Само ви предупреждавам — продължи Персиков, — че не бива да си пъхате ръцете в лъча, защото според моите наблюдения той предизвиква разрастване на епитела… а злокачествено ли е то, или не, за съжаление още не съм могъл да установя.

Пришълецът тутакси скри чевръсто ръце зад гърба си, изтървавайки кожения си каскет, и погледна ръцете на професора. Те бяха целите в йод, а дясната беше бинтована в китката.

— А вие, професоре?

— Можете да си купите гумени ръкавици от Швабе на Кузнецки — ядосано му отговори професорът. — Това не е моя грижа.

Изведнъж Персиков погледна пришълеца като през лупа:

— Откъде се взехте? Изобщо… защо вие?…

Орис най-сетне много се засегна.

— Изви…

— Все пак трябва да знам каква е работата!… Защо сте се вкопчили в тоя лъч?…

— Защото въпросът е извънредно важен…

— Аха. Извънредно, а? Тогава… Панкрат!

И когато Панкрат се появи:

— Чакай да си помисля.

И Панкрат покорно изчезна.

— Аз — каза Персиков — не мога да разбера следното: защо са това бързане и тая поверителност?

— Вие, професоре, направо ме смайвате — отговори Орис, — не знаете ли, че всички кокошки изпукаха до една?

— Че какво от това? — разкрещя се Персиков. — Вие какво искате, да ги възкресите моментално ли? И защо с помощта на един още неизучен лъч?

— Другарю професор — отговори Орис, — чудя ви се, честна дума. Казвам ви, че трябва да възобновим птицевъдството у нас, защото в чужбина пишат по наш адрес какви ли не гадости. Да.

— Нека си пишат…

— Хайде, хайде — загадъчно отговори Орис и поклати глава.

— Бих искал да знам на кого му е хрумнало да отглежда кокошки направо от яйца…

— На мен — отговори Орис.

— Аха… Тъй… А защо, ако мога да знам? Откъде сте научили за свойствата на лъча?

— Бях на доклада ви, професоре.

— Аз с яйца още нищо не съм правил!… Само се каня!

— Ей Богу, работата ще потръгне — убедително и неочаквано сърдечно каза Орис, — вашият лъч е толкова изключителен, че не пилета, ами и слонове могат да се отгледат с него.

— Знаете ли какво — рече Персиков, — вие не сте ли зоолог? Не? Жалко… от вас би излязъл много смел експериментатор. Да… но рискувате… да ви сполети неуспех… и само ще ми изгубите времето…

— Ще ви върнем камерите. Какво толкоз?

— Кога?

— Ами щом изкарам първата партида.

— Колко уверено го казвате! Добре! Панкрат!

— Довел съм хора — каза Орис. — И охрана…

Надвечер кабинетът на Персиков осиротя… Масите се оголиха. Хората на Орис откараха трите големи камери и оставиха на професора само първата му, малката, с която бе започнал опитите.

Започна да пада здрач, тъмата завзе института, потече по коридорите. В кабинета се чуваха монотонни стъпки — Персиков в

тъмното кръстосваше голямата стая от прозорците до вратата… Чудно нещо: тая вечер необяснимо тъжно настроение налегна хората, населяващи института, и животните. Жабите, кой знае защо, подеха особено тягостен концерт и църцореха зловещо и предупреждаващо. На Панкрат му се наложи да лови в коридора един смок, който беше излязъл от клетката си, а когато го хвана, видът на смока беше такъв, като че ли се е наканил да тръгне накъдето му видят очите, само и само да се махне.

По късен здрач прозвуча звънец от кабинета на Персиков. Панкрат се появи на прага. И видя странна картина. Ученият стоеше самотно насред кабинета и гледаше масите. Панкрат се окашля и застана неподвижно.

— Ето, Панкрат — каза Персиков и посочи оголялата маса.

Панкрат се ужаси. В здрача му се стори, че професорът се е просълзил. Това беше толкова необикновено, толкова страшно.

— Тъй вярно — плачливо отговори Панкрат и си помисли: „По-добре да беше ме нахокал!“

— Ето — повтори Персиков и устните му трепнаха съвсем като на детенце, на което изневиделица са отнели любимата играчка.

— Знаеш ли, драги ми Панкрат — продължи Персиков, извръщайки се към прозореца, — жена ми, която избяга от мен преди петнайсет години, беше постъпила в една оперета, а сега излиза, че е починала… Гледай каква история, мили ми Панкрат… Получих писмо.

Жабите квакаха жално и здрачът забулваше професора. Ето я… нощта. Москва… някъде някакви големи глобуси зад прозорците светнаха… Панкрат от смущение се изпритесни, от страх стоеше с долепени до бедрата ръце…

— Отивай си, Панкрат — тежко изрече професорът и махна с ръка, — лягай си да спиш, миличък, добричък Панкрат.

И нощта настъпи. Панкрат изхвръкна от кабинета, кой знае защо, на пръсти; дотича в стаичката си, разрови дрипите в ъгъла, измъкна изпод тях начената бутилка руска люта водка и гаврътна на един дъх близо цяла водна чаша. Замези си с хляб и сол и очите му се поразвеселиха.

Късно вечерта, вече някъде към полунощ, Панкрат, седнал бос на пейката в оскъдно осветения вестибюл, говореше на безсънното дежурно бомбе, като си почесваше гърдите под басмената риза:

— Що ли не я е убил, ей бо…

— Ама наистина ли плачеше? — с любопитство питаше бомбето.

— Ей… бо… — уверяваше го Панкрат.

— Велик учен — съгласи се бомбето, — то се знае, че жена си с жаба не можеш да замениш.

— Никогаж — съгласи се Панкрат.

После помисли малко и добави:

— Намислил съм да викна моята булка тук… то наистина какво да прави на село. Само че тя тия гадове хич не ги понася.

— Права си е жената, много са гнусни — съгласи се бомбето.

От кабинета на учения не се чуваше нито звук. А и светлина нямаше в него. Нямаше я ивичката под вратата.

---

[1] Цекубу — Централна комисия за подобряване на бита на учените. — Б.пр. ↑

VIII ГЛАВА
ИСТОРИЯТА НА СОВХОЗА

Положително няма по-прекрасно време от зрелия август, па било то и в Смоленска губерния. Лятото на 1928 година, както знаем, беше отлично, с паднали навреме дъждове през пролетта, с ярко горещо слънце, с отлична реколта. Ябълките в бившето имение на Шереметиеви зрееха… горите се зеленееха, жълто се шареха квадратите на нивите… В лоното на природата човек става по-добър. И Александър Семьонович вече не изглеждаше чак толкова неприятен, както в града. И отвратителната куртка я нямаше на гърба му. Лицето му беше придобило бакърен тен, басмената му риза показваше обрасли с извънредно гъсти черни косми гърди, той беше обут с дочен панталон. И очите му бяха се успокоили и станали по-благи.

Александър Семьонович оживено се спусна тичешком по стъпалата на главния вход с колоните, на които бе закована табела под звезда:

СОВХОЗ „ЧЕРВЕН ЛЪЧ“

и се втурна право към камионетката, която под охрана бе докарала трите черни камери.

През целия ден Александър Семьонович и помощниците му монтираха камерите в бившата зимна градина — оранжерията на Шереметиеви… Надвечер всичко беше готово. Под стъкления таван светна бяло, матово кълбо, сложиха камерите върху тухли и пристигналият заедно с камерите механик, след като пощрака и повъртя лъскавите винтове, запали на азбестовия под в черните сандъчета червения тайнствен лъч.

Александър Семьонович се въртеше наоколо, лично се качи на стълбата, за да провери жиците.

На другия ден от гарата се върна същата камионетка и изплю три сандъка от великолепен гладък шперплат, целите облепени с етикети и

с бели на черен фон надписи:

VORSICHT: EIER!

ВНИМАТЕЛНО: ЯЙЦА!

— Абе защо толкоз малко са изпратили? — зачуди се Александър Семьонович, но веднага се разтърча и започна да разопакова яйцата. Разопаковането се извършваше пак в оранжерията и в него вземаха участие: самият Александър Семьонович с необикновено дебелата си жена Маня, едноокият бивш градинар на бившите Шереметиеви, а сега служещ в совхоза на универсалната длъжност пазач, обреченият да живее в совхоза стражник и чистачката Дуня. Това не ти е Москва и всичко тук имаше по-прост, семеен и приятелски характер. Александър Семьонович се разпореждаше, хвърляйки влюбени погледи на сандъците, които му се струваха такъв сериозен компактен подарък под нежната залезна светлина на горните стъкла на оранжерията. Стражникът, чиято пушка кротко дремеше до вратата, късаше с клещи скобите и металните бандажи. Разнасяше се трясък. Сипеше се прах. Александър Семьонович, шляпайки със сандалите си, се суетеше около сандъците.

— По-полека, моля ви се — казваше той на стражника. — По-внимателно. Не виждате ли, че са яйца?…

— Нищо — пъшкаше околийският воин и се напъваше, — ей сега…

„Тррр…“ И се посипваше прах.

Яйцата се оказаха чудесно опаковани: под дъсчения капак имаше слой парафинова хартия, след това попивателна, после започваше плътен слой талаш, после стърготини и сред тях се показваха белите главички на яйцата.

— Чужбинска опаковчица — умилен каза Александър Семьонович, докато ровеше из стърготините, — това не ви е като у нас. Маня, по-внимателно, ще ги изпотрошиш.

— Ти си се побъркал, Александър Семьонович — рече жена му, — чудо голямо. Чунким не съм виждала яйца. Ау, че са едри!

— Чужбина — каза Александър Семьонович, докато редеше яйцата на дървената маса, — туй не са ти нашите селяшки яйца… Сигурно всичките са брамапутри, дявол ги взел! Немски…

— Има си хас — потвърждаваше стражникът и се радваше на яйцата.

— Само не разбирам защо са мръсни — замислено рече Александър Семьонович… — Маня, ти наглеждай. Нека продължат да ги стоварват, а аз отивам на телефона.

И Александър Семьонович се запъти към телефона в кантората на совхоза в отсрещния край на двора.

Вечерта в кабинета на зоологическия институт телефонът зазвъня като луд. Професор Персиков разчорли косата си и отиде при апарата.

— Е? — попита той.

— Ще говорите с провинция — тихо, със съскане му се обади слушалката с женски глас.

— Добре де. Слушам — с погнуса рече Персиков в черната фуния на телефона… В него нещо изщрака, а след това далечен мъжки глас каза разтревожено в ухото му:

— Да мием ли яйцата, професоре?

— За какво става дума? Какво? Какво питате? — ядоса се Персиков. — Откъде се обаждате?

— От Николское, Смоленска губерния — отговори слушалката.

— Нищо не разбирам. Никакъв Николски не познавам. Кой е?

— Орис — сурово каза слушалката.

— Кой Орис? Ах, да… сетих се… та какво ме питате?

— Да ги мием ли?… Изпратили са ми от чужбина партида кокоши яйца…

— Е, и?…

— … а те са целите в някаква гнусотия…

— Имате някаква грешка… Как могат да са в „гнусотия“, както се изразявате? Е, разбира се, може да са полепнали малко курешки… или още нещо…

— Та да не ги ли мием?

— Разбира се, че няма нужда… Вие да не би вече да зареждате камерите с яйца?

— Зареждам ги. Да — отговори слушалката.

— Хъм — изхъмка Персиков.

— Всичко най — изцъка слушалката и стихна.

— „Всичко най“ — с омраза повтори Персиков на приват-доцент Иванов, — как ви харесва тоя тип, Пьотър Степанович?

Иванов се засмя.

— Той ли беше? Представям си какъв деликатес ще опече там от тия яйца.

— Ааама… — заговори Персиков злобно — представете си, Пьотър Степанович… е, прекрасно… твърде възможно е, че върху деутероплазмата на кокошето яйце лъчът ще окаже същото въздействие, както и върху плазмата на голите. Твърде възможно е, че ще му се излюпят кокошки. Ама нали нито вие, нито аз можем да кажем какви ще са тия кокошки… може би за нищо няма да стават. Може би ще изпукат след два дена. Може би не са годни за ядене! А мога ли да гарантирам, че те ще стоят на краката си?! Може би костите им ще са трошливи. — Персиков беше се запалил, размахваше длан и сгъваше един по един пръстите си.

— Напълно сте прав — съгласи се Иванов.

— Вие можете ли да гарантирате, Пьотър Степанович, че те ще дадат поколение? Може би тоя тип ще изкара стерилни кокошки. Ще ги направи големи колкото куче, а после има да чака потомство от тях до второто пришествие.

— Не мога да гарантирам — съгласи се Иванов.

— Ама какво нахалство — сам се навиваше Персиков, — каква самоувереност! И на всичко отгоре, отбележете, ми се нарежда да инструктирам тоя тарикат — Персиков посочи донесеното от Орис писмо (то беше захвърлено на експерименталната маса)… — а как да инструктирам тоя простак, когато и аз самият нищо не мога да кажа по въпроса?

— Нямаше ли възможност да откажете? — попита Иванов.

Персиков поморавя, взе писмото и го показа на Иванов. Той го прочете и се усмихна иронично.

— Мдаа… — многозначително каза той.

— И още нещо… Два месеца чакам моята поръчка и никой нищо не знае за нея. А на тоя моментално и яйца са му изпратили, и изобщо пълно съдействие…

— Той нищо няма да направи, Владимир Ипатич. И работата ще свърши с това, че ще ви върнат камерите.

— Дано да е по-скоро, че и моите опити се забавят.

— Да, това е най-лошото. При мен всичко е готово.

— Получихте ли скафандрите?

— Да, днес.

Персиков се поуспокои, оживи се.

— Аха… мисля да направим така. Вратите на операционната могат да се уплътнят, а ще отворим прозореца…

— Разбира се — съгласи се Иванов.

— Шлемовете три ли са?

— Три. Да.

— Та така… Вие значи, аз и някого от студентите може да викнем. Ще му дадем третия шлем.

— Гринмут може да вземем.

— Онзи, който сега работи със саламандрите ли? Хъм… Бива си го… макар че, да прощавате, през пролетта не можа да каже как е устроен плавателният мехур на голозъбите — злопаметно добави Персиков.

— Не, бива си го… Добър студент е — застъпи се Иванов.

— Още една нощ няма да спя — продължи Персиков, — само че вижте какво, Пьотър Степанович, проверете газа, защото дявол ги знае тия техни доброхими. Ще вземат да ни изпратят някой боклук.

— Не, не — и Иванов взе да размахва ръце, — вчера вече го изпробвах. Трябва да им се признае, Владимир Ипатич, газът е чудесен.

— Върху кого го изпробвахте?

— Върху обикновени жаби. Пуснеш струйка — и мигновено умират. Да, Владимир Ипатич, и още нещо ще направим. Напишете до ГПУ да ви изпратят електрически револвер.

— Не знам как се борави с него…

— Аз се нагърбвам с това — отговори Иванов. — Край Клязма стреляхме с такъв, на шега… там един от ГПУ-то ми беше съсед. Великолепно нещо. И извънредно проста конструкция… Стреля безшумно и до сто метра убива на място… Трепахме гаргите… Според мен и газът ще е излишен.

— Хъм… това е остроумна идея… Много. — Персиков отиде в ъгъла, взе слушалката и извика:

— Я ми дайте оная, как я викаха… „Лубянка“…

* * *

Дните бяха невероятно горещи. Над нивите ясно се виждаше как се гъне прозрачният, мазен зной. А нощите — чудни, омайни и зелени. Луната светеше и така разхубавяваше бившето имение на Шереметиеви, че с думи не може да се опише. Дворецът совхоз светеше като направен от захар, в парка сенките трепкаха, а изкуствените езера бяха станали двуцветни — до половината озарени от лунния стълб, а другата половина потънала в бездънна тъма. На Огрените от луната петна човек спокойно можеше да чете „Известия“ с изключение на шахматната рубрика, която се набира със ситен нонпарей. Но в такива нощи, естествено, почти никой не четеше „Известия“… Чистачката Дуня се озова в горичката зад совхоза и пак там се озова поради съвпадение мустакатият рижав шофьор на раздрънканата совхозна камионетка. Какво правеха те там, не се знае. Бяха се подслонили под рехавата сянка на един бряст, право върху постланото кожено палто на шофьора. В кухнята светеше крушка, там вечеряха двамата градинари, а мадам Орис седеше по бял пеньоар на колонната веранда и мечтаеше, загледана в хубавата месечина.

В 10 часа вечерта, когато стихнаха звуците в разположеното зад совхоза село Концовка, идиличният пейзаж се огласи от прелестните нежни звуци на флейта. Немислимо е да се изрази колко уместни бяха те над горичките и бившите колони на Шереметиевия дворец. Крехката Лиза от „Дама пика“ смеси в дуета гласа си с гласа на страстната Полина и литна към лунните висини като видение от стария и все пак безкрайно свиден, до сълзи омайващ режим.

Угасват… Угасват… —

свирукаше с извивки и въздишки флейтата.

Горичките задрямаха и Дуня, гибелна като горска русалка, слушаше, долепила буза до бодливата, рижава и мъжествена буза на шофьора.

— Майстор е на свирнята, проклетникът — каза шофьорът, прегръщайки Дуня през кръста с мъжествена ръка.

Свиреше на флейта лично завеждащият совхоза Александър Семьонович Орис и свиреше, трябва да му признаем, прекрасно. Работата е там, че навремето флейтата беше специалността на Александър Семьонович, Чак до 1917 година, той служеше в известния концертен ансамбъл на маестро Петухов, който всяка вечер огласяше със стройни звуци фоайето на уютното кино „Вълшебни сънища“ в град Екатеринослав. Но великата 1917 година поведе по нови пътища и Александър Семьонович. Той напусна „Вълшебни сънища“ и прашния звезден сатен във фоайето и се впусна в откритото море на войната и революцията, сменил флейтата с гибелен маузер. Вълните дълго го подмятаха, изхвърляйки го многократно ту в Крим, ту в Москва, ту в Туркестан, ту дори във Владивосток. Нужна беше именно революция, за да се изяви докрай същината на Александър Семьонович. Стана ясно, че този човек безспорно е велик и, естествено, не му е мястото във фоайето на „Сънища“. Без да се впущаме в дълги подробности, ще кажем, че последната 1927-а и началото на 28-а година завариха Александър Семьонович в Туркестан, където той, първо, беше главен редактор на огромен вестник, а освен туй, като местен член на висшата стопанска комисия, се прочу с изумителната си дейност по напояването на Туркестанския край. През 1928 година Орис пристигна в Москва и получи напълно заслужена почивка. Висшата комисия на организацията, чийто билет с чест носеше в джоба си провинциално старомодният човек, го оцени и му определи спокойна и почетна длъжност. Уви! Уви! За голямо нещастие на републиката кипящият мозък на Александър Семьонович не угасна, в Москва Орис се натъкна на изобретението на Персиков и в стаята на хотела „Червен Париж“ на Тверская на Александър Семьонович му хрумна идеята как с помощта на Персиковия лъч да се възродят за един месец кокошките в републиката. Орис бе изслушан в комисията по животновъдството, там се съгласиха с него и той отиде с написаното на дебела хартия писмо при чудака зоолог.

Концертът над стъклените води, горичките и парка вече беше към края си, когато ненадейно стана нещо, което го прекъсна предсрочно. А именно: в Концовка кучетата, които по това време би трябвало да спят, изведнъж нададоха непоносим лай, постепенно преминал във всеобщ мъчителен вой. Воят, разраствайки се, литна над нивята и на воя изведнъж му отвърна картечният милионогласен

концерт на жабите от изкуствените езера. Всичко това беше толкова страховито, че за миг тайнствената омайна нощ сякаш помръкна.

Александър Семьонович остави флейтата и излезе на верандата.

— Маня. Чу ли? Проклети кучета… Как мислиш, защо пощръкляха?

— Откъде да знам? — отговори Маня, загледана в месечината.

— Слушай, Манечка, я ела да погледнем яйчицата — предложи Александър Семьонович.

— Ей Богу, Александър Семьонович, съвсем си се побъркал с тия твои яйца и кокошки. Почини си малко!

— Не, Манечка, да идем.

В оранжерията грееше яркото кълбо. Дойде и Дуня с пламнало лице и светнали очи. Александър Семьонович нежно отвори контролните стъкла и всички започнаха да надничат в камерите. На белия азбестов под кротуваха в правилни редици изпъстрените с петна яркочервени яйца, в камерите беше беззвучно… а горе кълбото от 15 000 свещи съскаше тихо…

— Ех, ще излюпя аз пиленца! — с ентусиазъм рече Александър Семьонович, надничайки ту отстрани през контролните процепи, ту отгоре през широките вентилационни отвори. — Ще видите… Какво? Няма ли да ги излюпя?

— А вие знаете ли, Александър Семьонович — каза Дуня усмихната, — селяните в Концовка разправят, че сте били антихрист. Викат, че яйцата ви били дяволски. Грехота било да се излюпват с машина. Заканваха се да ви убият.

Александър Семьонович трепна и се извърна към жена си. Лицето му прежълтя.

— Ха, кажете де! Ама че хора! Постига ли се нещо с такива хора? А? Манечка, ще трябва да направим събрание… Утре ще викна сътрудници от околията. Лично ще им държа реч. Тук изобщо ще трябва да се поработи… В тоя пущинак какво искаш?…

— Простотия — обади се стражникът, който беше се излегнал на шинела си до вратата на оранжерията.

Другият ден бе ознаменуван от много странни и необясними събития. Заранта, още при първия блясък на слънцето, горичките, които обикновено приветстваха светилото с неспирно и мощно птиче чуруликане, го посрещнаха с пълно безмълвие. Това бе забелязано от

абсолютно всички. Съвсем като пред буря. Но от никаква буря и помен нямаше. Разговорите в совхоза придобиха странен и двусмислен за Александър Семьонович нюанс и най-вече поради това, че от думите на един чичко, по прякор Козята брада, известен размирник и мъдрец от Концовка, стана известно, че уж всички птички се били събрали на ята и на разсъмване се измели от Шереметиево, отлитайки на север, което беше просто глупаво. Александър Семьонович съвсем се вкисна и денят му отиде в опити да се свърже по телефона с град Грачовка. Оттам на Александър Семьонович му обещаха да изпратят тия дни двама оратори на две теми — международното положение и въпроса за „Добрококош“.

Вечерта също не мина без сюрпризи. Ако заранта замлъкнаха горичките, показвайки съвсем ясно колко подозрително неприятна е тишината сред дърветата, ако по пладне изчезнаха някъде врабците от совхозния двор, то вечерта млъкна изкуственото езеро в Шереметиевка. Това беше наистина изумително, защото на всички тукашни хора на четирийсет версти околовръст прекрасно им беше известно прочутото квакане на шереметиевските жаби. А сега те сякаш бяха измрели. От изкуственото езеро не се дочуваше нито един глас и острицата се издигаше беззвучно. Редно е да признаем, че Александър Семьонович съвсем се разстрои. За тези произшествия се заговори, и то се заговори по най-неприятния начин, тоест зад гърба на Александър Семьонович.

— Това наистина е странно — каза по време на обеда Александър Семьонович на жена си, — не мога да разбера защо им е трябвало на тия птички да отлитат.

— Откъде да знам? — отговори Маня. — Може би заради твоя лъч?

— Ти, Маня, си най-обикновена патка — отговори Александър Семьонович и захвърли лъжицата, — приличаш ми на селяните. Какво общо има с това лъчът?

— Отде да знам. Остави ме на мира.

Вечерта дойде третата изненада — пак завиха кучетата в Концовка, и хем как! Над лунните нивя ечеше непрекъснат стон, злобен и жален.

Александър Семьонович се почувства донякъде възнаграден от още един сюрприз, но този път приятен, а именно в оранжерията. В

камерите започна да се чува непрестанно чукане в червените яйца. „Так… так… так… так…“ — чукаше ту в едно, ту в друго, ту в трето яйце.

За Александър Семьонович чукането в яйцата бе триумфално чукане. Начаса бяха забравени странните произшествия в горичката и в изкуственото езеро. Всички се събраха в оранжерията: и Маня, и Дуня, и пазачът, и стражникът, който беше оставил пушката си до вратата.

— Ха сега де! Какво ще кажете? — победоносно питаше Александър Семьонович. Всички с любопитство доближаваха уши до вратичката на първата камера. — С клюновете си чукат пиленцата — продължаваше грейнал Александър Семьонович. — Нямало съм да излюпя пиленца, а? Не, драги мои — и в изблик на чувства потупа стражника по рамото. — Такива ще излюпя, че ще ахнете. Сега да си отваряте очите — строго добави той. — Щом започнат да се излюпват, веднага ми обадете.

— Добре — отговориха му в хор пазачът, Дуня и стражникът.

„Так… так… так…“ — закипяваше ту в едно, ту в друго яйце от първата камера. Наистина картината на раждащия се пред очите ти нов живот в тънката лъскава черупка бе толкова интересна, че цялата компания още дълго седя на преобърнатите с дъната нагоре празни сандъци, гледайки как в загадъчната мъждукаща светлина узряват малиновите яйца. Разотидоха се да спят доста късно, когато над совхоза и околностите беше се разляла зеленикавата нощ. Тя беше загадъчна и, може да се каже, страшна вероятно защото пълното й мълчание час по час се нарушаваше от започващия безпричинен, безкрайно жален и страдалчески вой на кучетата в Концовка. Какво ги беше прихванало проклетите песове — не се знаеше.

Заранта Александър Семьонович го чакаше неприятност. Стражникът беше крайно сконфузен, слагаше ръце на сърцето си и се кълнеше, че не бил спал, но нищо не е забелязал.

— Необяснима работа — уверяваше стражникът, — аз съм непричинен, другарю Орис.

— Благодаря ви, много съм ви признателен — скастри го Александър Семьонович, — какво си мислите бе, другарю? За какво сте сложен? Да гледате. Щом е тъй, кажете ми къде са се дянали. Нали

са се излюпили? Избягали са значи. Значи вие сте оставили вратата отворена и сте се замъкнали някъде. Да ми намерите пилетата!

— Няма къде да се замъквам. Не си ли зная аз работата — засегна се най-сетне воинът, — че да ме хокате, без да има за какво, другарю Орис?!

— Тогаз къде са се дянали?

— Знам ли?! — побесня най-сетне воинът. — Аз сам мога ли да ги увардя? За какво съм сложен! Да гледам някой да не задигне камерите. И си изпълнявам длъжността. Ей ви ги камерите. А по закон не съм длъжен да ви ловя пилетата. Кой знае какви пилета ще ви се излюпят, може да са толкоз чевръсти, че и с велосипед да ги гониш, пак да не ги стигнеш!

Александър Семьонович се поумири, измърмори още нещо и изпадна в състояние на почуда. Работата наистина беше странна. В първата камера, която заредиха най-напред, две яйца, намиращи се в самата основа на лъча, се оказаха разчупени. И едното от тях дори беше се търкулнало настрана. Черупката се виждаше на азбестовия под, в лъча.

— Дявол ги знае — мърмореше Александър Семьонович, — прозорците са затворени, през покрива ли са излетели?

Навири глава и погледна натам, където в стъкления покрив имаше няколко широки дупки.

— Какви ги приказвате, Александър Семьонович?! — крайно се зачуди Дуня. — Как тъй пиле ще хвърчи? Тук някъде са… пили… пили… пили… — завика тя и занаднича из ъглите на оранжерията, където бяха струпани прашни саксии, някакви дъски и боклуци. Но нито едно пиле не се обади.

Целият щатен състав два часа търча из двора на совхоза да търси чевръстите пилета и никъде нищо не намери. Денят премина крайно възбудено. Караулът на камерите бе увеличен с пазача, на когото се даде най-строга заповед през петнайсет минути да поглежда през прозорчетата на камерите и стане ли нещо, да вика Александър Семьонович. Стражникът седеше начумерен до вратата, сложил пушката между колената си. Александър Семьонович толкова се улиса в работа, че седна да обядва чак след един часа. Следобеда си поспа час, час и нещо на хладина на бившата отоманка на Шереметиев, пийна си совхозен сухарен квас, прескочи до оранжерията и се убеди,

че сега там всичко е в пълен ред. Старият пазач лежеше по корем на една рогозка и гледаше, примигвайки, през контролното стъкло на първата камера. Стражникът бодърстваше, без да напуща вратата.

Но имаше и новини: яйцата в третата камера, които бяха заредени най-късно, започнаха някак да примляскват и да цъкат, сякаш вътре в тях хлипаше някой.

— Брей, как зреят — каза Александър Семьонович, — туй се вика зреене, сега виждам. Видя ли бе? — адресира се той до пазача.

— Да, в тая работа има хляб — отговори му старецът, клатейки глава и със съвсем двусмислен тон.

Александър Семьонович поклеча малко край камерите, но в негово присъствие нищо не се излюпи, стана, поразтъпка се и заяви, че няма да напуска чифлика, а само ще иде до изкуственото езеро да се изкъпе, и в случай на нужда незабавно да го повикат. Изтича до двореца, влезе в спалнята, където имаше два тесни пружинени кревата с разбутани завивки и на пода бяха изсипани купчина зелени ябълки и камари просо, приготвено за бъдещите пилета, въоръжи се с хавлиена кърпа, а след кратък размисъл взе и флейтата, за да си посвири на спокойствие над водната шир. Той бодро изтърча от двореца, прекоси двора на совхоза и се запъти по върбовата алейка към изкуственото езеро. Бодро крачеше Орис, размахвайки хавлиената кърпа и стиснал флейтата под мишница. Небето и през върбите го обливаше със зной и тялото му го смъдеше и искаше час по-скоро да се цамбурне във водата. Вдясно от Орис започваха гъсти буренаци, в които той се изплю пътем. И веднага в дълбините на перестата мешавица се зачу шумолене, сякаш някой влачеше греда. Александър Семьонович почувства мимолетно неприятно изтръпване, обърна глава към гъсталака и го загледа учудено. Изкуственото езеро от два дена насам не беше се обаждало е никакви звуци. Шумоленето стихна, над буренаците се мярнаха привлекателно гладката повърхност на изкуственото езеро и сивият покрив на съблекалнята. Няколко водни кончета се стрелнаха пред Александър Семьонович. Той вече се канеше да свие към дъсченото кейче, когато неочаквано шумоленето в зеленината се повтори и към него се присъедини късо изсъскване, сякаш бяха избили масло и пара от локомотив. Александър Семьонович се стресна и взе да се вглежда във високата стена на буренака.

— Александър Семьонович — прозвуча в тоя момент гласът на жената на Орис и бялата й блузка се мярна, скри се, но пак се мярна сред малините. — Чакай, и аз ще дойда да се окъпя.

Жена му бързаше към изкуственото езеро, но Александър Семьонович нищо не й отговори, целият прикован към бурените. Една сивкавомаслинена греда започна да се надига от гъсталака и да расте пред очите му. Гредата бе изпъстрена с някакви мокри жълтеникави петна, както му се стори на Александър Семьонович. Тя взе да се източва, като се гънеше и мърдаше, и се източи толкова нависоко, че нисичката чепата върба остана под нея… След това горната част на гредата се пречупи, наведе се леко и над Александър Семьонович се оказа нещо, наподобяващо по височина московски електрически стълб. Само че това нещо беше близо три пъти по-дебело от стълба и значително по-красиво от него благодарение на люспестата си татуировка. Без още да разбира каквото и да е, но вече примирайки, Александър Семьонович погледна към горния край на ужасния стълб и сърцето му за няколко секунди престана да тупка. Стори му се, че в августовския ден е свил внезапен студ, а пред очите му притъмня, сякаш гледаше слънцето през летните си гащи.

Излезе, че в горния край на гредата имало глава. Тя беше сплескана, заострена и украсена с жълто кръгло петно на маслинен фон. Лишените от клепачи, отворени ледени и тесни очи се намираха дълбоко под покрива на главата и в тези очи святкаше съвсем невиждана злоба. Главата направи такова движение, сякаш беше клъвнала въздуха, целият стълб се прибра в бурените, останаха само очите и се загледаха, без да мигат, в Александър Семьонович. Той, плувнал в лепкава пот, произнесе четири думи, съвсем невероятни и предизвикани от влудяващия страх. Толкоз хубави бяха тия очи между листата.

— Какви са тия шеги…

След това му дойде наум, че факирите… да… да… в Индия… плетената кошничка и картинката… Укротяват.

Главата пак щръкна и започна да излиза и тялото. Александър Семьонович доближи флейтата до устните си, изписука дрезгаво и засвири, запъхтявайки се ежесекундно, валса от „Евгений Онегин“. Очите в буренака тутакси пламнаха от непримирима омраза към тази опера.

— Ти пощуря ли, че свириш на тая жега? — чу се веселият глас на Маня и Александър Семьонович зърна с крайчеца на окото си някъде вдясно едно бяло петно.

След това кански писък прониза целия совхоз, разрасна се и литна нагоре, а валсът заподскача като с пречупен крак. Главата от бурените се стрелна напред, очите й изоставиха Александър Семьонович, зарязаха го. От бурените изскочи като пружина една змия, дълга десетина метра и дебела колкото човек. От пътя се вдигна облак прах и валсът секна. Змията се шмугна покрай завеждащия совхоза право натам, където беше бялата блузка. Орис видя съвсем ясно: Маня стана жълто-бяла и дългата й коса щръкна като направена от тел на половин аршин над главата. Змията пред очите на Орис отвори за миг устата си, от която изскочи нещо, приличащо на вилица, и така захапа за рамото премалялата Маня, започнала да се свлича в прахоляка, че я подхвърли на половин аршин над земята. Тогава Маня повтори срязващия предсмъртен вик. Змията се нави като огромна бургия, опашката й размете цял смерч и започна да стяга Маня, Тя не издаде повече нито звук и само Орис чу как пращяха костите й. Високо над земята се издигна главата на Маня, нежно притисната до змийската буза. От устата на Маня рукна кръв, изскочи строшената й ръка и изпод ноктите й цръкнаха фонтанчета от кръв. След това змията изкълчи челюстите си, зина, отведнъж надяна главата си върху главата на Маня и започна да се нахлузва върху нея като ръкавица на пръст. От змията във всички посоки лъхаше такова горещо дишане, че то докосна лицето на Орис, а опашката й насмалко не го насмете от пътя в лютивия прахоляк. Тогава именно косата на Орис побеля. Отначало лявата и после дясната половина на черната му като ботуш глава се покри със сребро. Обзет от смъртен страх, той най-сетне се отскубна от пътя и без да вижда никого и нищо, огласяйки околностите с дивашки рев, търти да бяга…

IX ГЛАВА
ЖИВАТА КАША

Агентът на държавното политическо управление на гара Дугино, Шчукин, беше много храбър човек. Той замислено каза на другаря си, рижавия Полайтис:

— Ами да отидем. А? Докарай мотоциклета.

Помълча малко и добави, говорейки на човека, който седеше на пейката:

— Оставете си флейтата.

Но белокосият разтреперан човек на пейката, в помещението на дутинското ГПУ, не остави флейтата, а заплака и замуча. Тогава Шчукин и Полайтис разбраха, че ще трябва да измъкнат флейтата. Пръстите бяха се залепили за нея. Шчукин, който се отличаваше с огромна, почти тежкоатлетическа сила, започна да му изправя пръстите един по един и ги изправи всичките. После сложиха флейтата на масата.

Това стана рано на другия ден след смъртта на Маня, в слънчевата утрин.

— Ще дойдете с нас — каза Шчукин на Александър Семьонович — да ни покажете кое къде е.

Но Орис ужасен се задърпа и се закри с ръце като от страшно видение.

— Трябва да ни покажете — добави сурово Полайтис.

— Недей, остави го. Виждаш, че човекът не е на себе си.

— Изпратете ме в Москва — примоли се плачешком Александър Семьонович.

— Ама вие изобщо ли няма да се върнете в совхоза?

Но Орис, вместо да отговори, пак се закри с ръце и от очите му потече ужас.

— Както и да е — реши Шчукин, — вие наистина не сте в състояние… Виждам. Сега ще потегли бързият, хванете го.

След това Шчукин и Полайтис, докато гаровият пазач поеше Александър Семьонович с вода и той тракаше със зъби по синьото очукано канче, си направиха съвещание. Полайтис смяташе, че изобщо нищо не е станало, а чисто и просто Орис е душевноболен и е имал страшна халюцинация. А Шчукин беше склонен да допусне, че от град Грачовка, където в момента гастролираше цирк, е избягала боа констриктор. Когато чу техния съмняващ се шепот, Орис се понадигна. Той беше се посъвзел и каза, протегнал ръце като библейски пророк:

— Чуйте ме. Чуйте. Защо не вярвате? Има я. Къде е тогава жена ми?

Шчукин стана мълчалив и сериозен и веднага изпрати в Грачовка някаква телеграма. Третият агент по нареждане на Шчукин не се делеше от Александър Семьонович и щеше да го съпроводи до Москва. А Шчукин и Полайтис започнаха да се подготвят за експедицията. Имаха само един електрически револвер, но и това вече беше сериозна защита. Петдесетзарядният модел 27-а година, гордостта на френската техника, имаше дългобойност едва сто крачки, но даваше поле 2 метра в диаметър и в това поле убиваше всичко живо на място. Да не се улучи целта, беше почти невъзможно. Шчукин препаса лъскавата електрическа играчка, а Полайтис взе обикновена 25-зарядна лека картечница, взе и пълнители и с един мотоциклет по утринната роса и хладината те потеглиха по шосето за совхоза. Мотоциклетът изпърпори 20-те версти от гарата до совхоза за четвърт час (Орис бе вървял цяла нощ, защото час по час се криеше, налегнат от смъртен страх, в крайпътната трева) и когато слънцето започна доста да прежуря, на баира, под който се виеше рекичката Мочур, се показа пожъналият в зеленина захарен дворец с колони. Наоколо цареше мъртвешка тишина. Малко преди да стигнат до совхоза, агентите изпревариха един селянин с каруца. Тя пъплеше едвам-едвам, натоварена с някакви чували, и скоро остана зад тях. Моторетката профуча по моста и Полайтис натисна тромбата, за да излезе някой да ги посрещне. Но никой и отникъде не се обади, като изключим далечните пощръклели кучета в Концовка. Мотоциклетът намали скорост и се насочи към портата с позеленели лъвове. Напрашените агенти с жълти гети скочиха на земята, заключиха с верига и катинар машината за решетката на желязната ограда и влязоха в двора. Тишината ги смая.

— Ей, има ли някой тук? — провикна се Шчукин.

Но никой не отвърна на баса му. Агентите обиколиха целия двор, учудвайки се все повече и повече. Полайтис се намръщи. Шчукин взе да гледа сериозно и да смръщва все повече светлите си вежди. Надникнаха през затворения прозорец в кухнята и видяха, че там няма жив човек, но целият под е осеян с натрошени съдини.

— Знаеш ли, че наистина им се е случило нещо. Сега виждам. Катастрофа — каза Полайтис.

— Ей, има ли някой там! Ей! — викна Шчукин, но му отговори само ехото под сводовете на кухнята.

— Дявол ги знае! — замърмори Шчукин. — Не може да ги е изяла всичките наведнъж. Май са се разбягали. Да влезем в къщата.

Вратата на двореца откъм колонната веранда беше широко отворена и вътре нямаше жива душа. Агентите се качиха дори на горния етаж, чукаха на всички врати и ги отваряха, но не постигнаха абсолютно нищо и отново излязоха през безлюдния вход на двора.

— Я да обиколим наоколо. Към оранжериите — разпореди се Шчукин, — първо нека огледаме всичко, а после ще се обаждаме по телефона.

По тухлената пътечка агентите минаха покрай цветните лехи, стигнаха до задния двор, прекосиха го и видяха лъскавите стъкла на оранжерията.

— Я почакай — каза шепнешком Шчукин и откачи револвера от колана си. Полайтис настръхна и свали картечницата от рамото си. Странен и много мощен звук ечеше в оранжерията и някъде зад нея. Човек можеше да си помисли, че някъде съска локомотив. „Зау-зау… зау-зау… сссс…“ — съскаше оранжерията.

— По-предпазливо, ей — прошепна Шчукин и като гледаха да не тракат с токовете си, агентите съвсем се доближиха до стъклата и надникнаха в оранжерията.

Полайтис веднага отскочи назад и лицето му пребледня. Шчукин зяпна и се вцепени с револвера в ръцете.

Цялата оранжерия шаваше като червясала каша. По пода на оранжерията пълзяха огромни змии. Те се навиваха на кълбета и се развиваха, съскаха и се премятаха, тътреха и люлееха глави. По пода бяха разпилени строшени черупки и пращяха под телата им. Отгоре бледо гореше много мощна електрическа крушка и затова цялата

вътрешност на оранжерията бе озарена от странна кинематографична светлина. На пода стърчаха три тъмни, сякаш фотографски, огромни сандъка, два от тях, отместени и килнати на една страна, бяха угаснали, а в третия грееше малко гъстомалиново светлинно петно. Змии от всякаква големина пълзяха по жиците, изкачваха се по черчеветата, измъкваха се през отворите на покрива. На самия електрически глобус висеше съвсем черна, петниста змия, дълга няколко аршина, и главата й се люлееше край глобуса като махало. Някакви хлопки тракаха сред съскането, от оранжерията лъхаше странна миризма на гнило, на блато. Освен това агентите смътно зърнаха купчините бели яйца, пръснати из прашните ъгли, една странна дебелокрака птица, легнала неподвижно до камерите, и човешки труп в сиво край вратата. До него беше пушката му.

— Назад — извика Шчукин и тръгна заднешком, като избутваше Полайтис настрана с лявата си ръка и вдигаше с дясната револвера. Той успя да стреля осем-девет пъти, изсъсквайки и изхвърляйки към оранжерията зеленикава мълния. Звукът страшно се засили и в отговор на стрелбата на Шчукин цялата оранжерия се разшава лудешки и плоските глави взеха да се мяркат през всички дупки. Гърмежите тутакси започнаха да препускат из целия совхоз и да хвърлят отблясъци по стените. „Чах-чах-чах-тах“ — стреляше Полайтис, отстъпвайки заднешком. Странно, четирилапо шумолене се чу зад гърба му и Полайтис изведнъж викна страшно и падна възнак. Едно същество с патрави крака, кафяво-зелено на цвят, с грамадна остра муцуна, с назъбена опашка, приличащо на страхотно голям гущер, беше се втурнало иззад ъгъла на сайванта, бе прехапало яростно крака на Полайтис и го бе съборило на земята.

— Помогни ми — извика Полайтис и в същия миг лявата му ръка попадна в животинската уста и изпращя, с дясната той, напразно опитвайки се да я вдигне, само повлече револвера си по земята. Шчукин се обърна и се защура. Веднъж можа да стреля, но взе много встрани, защото го беше страх, че ще убие другаря си. Втория път стреля към оранжерията, понеже оттам между малките змийски муцуни се подаде една огромна, маслинена и туловището й се метна право към него. С този изстрел той уби гигантската змия и пак заподскача, взе да се върти около вече полумъртвия в устата на крокодила Полайтис, все избираше къде да се прицели, за да убие

страшната гадина, без да засегне агента. Най-сетне можа да го стори. Електрореволверът изпука два пъти, освети всичко наоколо със зеленикава светлина и крокодилът подскочи, изпъна се, вкочани се и пусна Полайтис. На него му течеше кръв от ръкава, течеше му от устата и той, подпирайки се с дясната си здрава ръка, тътреше пречупения ляв крак. Очите му гаснеха.

— Бягай, Шчукин — измуча той, хлипайки.

Шчукин стреля още няколко пъти към оранжерията и в нея се посипаха строшени стъкла. Но една огромна пружина, маслинена и гъвкава, изотзад, изскочила от прозореца на мазето, се плъзна през двора, заемайки го целия с десетметровото си тяло, и само за миг обгърна краката на Шчукин. Той политна към земята и лъскавият револвер отскочи настрана. Шчукин се провикна мощно, после се задуши, после пръстените го скриха целия освен главата му. Един пръстен мина точно през главата, смъквайки скалпа й, и тази глава се пукна. Оттам нататък в совхоза не се чу нито един изстрел. Всичко потъна в съскащия, захлупващ звук. И в отговор на него много отдалеч вятърът донесе от Концовка вой, но вече не можеше да се познае чий е този вой, кучешки или човешки.

X ГЛАВА
КАТАСТРОФАТА

В нощната редакция на „Известия“ ярко светеха глобусите и дебелият дежурен редактор връзваше на оловната маса втора страница с телеграмите „По Съюза на републиките“. Една шпалта му се мярна, той се загледа в нея през пенснето си и се закиска, събра около себе си коректорите от коректорското и метранпажа и прочете на всички тази шпалта. На тясната ивица влажна хартия беше отпечатано:

„Грачовка, Смоленска губерния. В околията се е появила птица, голяма колкото кон и рита като кон. Вместо опашка има буржоазни дамски пера.“

Словослагателите страшно се смяха.

— По мое време — заговори дежурният, като се кикотеше мазно, — когато работех при Ваня Ситин в „Русское елово“, някои така се напиваха, че започваха да им се привиждат слонове. Наистина. А сега излиза, че са стигнали до щраусите.

Словослагателите се смяха.

— То това май наистина щраус ще излезе — обади се метранпажът, — какво, ще я вкарваме ли, Иван Вонифатиевич?

— Ти луд ли си?! — отговори му дежурният. — Чудя се секретарят как я е пуснал. Това си е най-обикновена пиянска телеграма.

— Черпили са се хората, само това е — съгласиха се словослагателите и метранпажът махна от масата съобщението за щрауса.

Затова излезлият на другия ден брой на „Известия“ както обикновено съдържаше сума интересни материали, но в него липсваха каквито и да било намеци за грачовския щраус. Приват-доцент Иванов, редовен читател на „Известия“, сгъна вестника, прозина се, каза: „Нищо интересно“, и започна да си облича бялата престилка. След известно време в кабинета му пламнаха горелките и заквакаха жабите.

А в кабинета на професор Персиков беше лудница. Уплашеният Панкрат стоеше мирно по войнишки.

— Разбрах… слушам — казваше той.

Персиков му връчи запечатан с червен восък плик и рече:

— Отиваш право в отдел „Животновъдство“ при тоя завеждащ Пилев и му казваш направо, че е свиня. Кажи му, че аз, професор Персиков, съм го казал. И му дай плика.

„Втасахме я…“ — помисли си пребледнелият Панкрат и излезе с плика.

Персиков бушуваше.

— Това е дявол знае какво — скимтеше той, крачейки из кабинета и потривайки ръце през гумените ръкавици, — това е нечувана подигравка с мен и със зоологията. Докарват ми тия проклети кокоши яйца с камари, а от два месеца не мога да си издействам това, което ми е необходимо. Вечна бъркотия, вечно безобразие. — Той започна да брои на пръсти: — Ловенето нека заеме… десет дена най-много, да речем — петнайсет… хайде, от мен да мине — двайсет. И два дена полет, от Лондон до Берлин един ден… От Берлин до нас е шест часа… някакво неописуемо безобразие…

Той се нахвърли яростно върху телефона и се залови да звъни на някого.

В кабинета му всичко беше готово за някакви тайнствени и крайно опасни опити, хартията за облепяне на вратите беше нарязана на ленти, донесени бяха водолазните шлемове с отвеждащи тръби и няколко лъскави като живак метални бутилки с етикета „Доброхим“, „не пипай“ и с рисунка на череп и кръстосани кости.

Трябваше да се минат поне три часа, преди професорът да се успокои и да пристъпи към някои дребни работи. И той тъкмо това направи. Работи в института до единайсет часа вечерта и затова не знаеше какво става извън кремавите му стени. Нито разнеслият се из Москва глупав слух за някакви змии, нито странната, пратена във вчерашния вестник телеграма не му станаха известни, защото доцент Иванов беше в Художествения театър на „Фьодор Иванович“ и следователно нямаше кой да съобщи новината на професора.

Към полунощ професорът се прибра на Пречистенка, легна си и преди да заспи, прочете една английска статия в полученото от Лондон списание „Зоологически вестител“. Той спеше, а спеше и цялата

немирясваща до късна нощ Москва, не спеше само грамадната сива сграда на ул. Тверская в двора, където страшно бучаха, раздрусвайки цялото здание, ротационните машини на „Известия“. В кабинета на дежурния редактор бе настъпила паника и бъркотия. Той, направо бесен, със зачервени очи се щураше, защото не знаеше какво да прави, и пращаше всички по дяволите. Метранпажът ходеше подир него и лъхайки му на спирт, казваше:

— Чудо голямо, Иван Вонифатиевич, какво толкоз, нека утре заран пуснат извънредно приложение. Сега не можем да издърпаме броя от машините.

Словослагателите не се разотидоха по домовете си, а ходеха на тумби, скупчваха се и четяха телеграмите, които през цялата нощ пристигаха една след друга, през петнайсет минути, и ставаха все по-чудовищни и по-странни. Островърхата шапка на Алфред Бронски се мяркаше в ослепителната розова светлина, заливаща печатницата, и механичният дебеланко скърцаше и куцукаше, появявайки се ту тук, ту там. Вратата на главния вход думкаше и през цялата нощ прииждаха репортери. 12-те телефона на печатницата звъняха непрекъснато и централата почти механично отговаряше на загадъчните обаждания „заето“, „заето“, а пред безсънните телефонистки пееха ли, пееха сигналните зумери.

Словослагателите наобиколиха механичния дебеланко и капитанът за далечно плаване им обясняваше:

— Ще трябва да се изпратят аероплани с газ.

— Само така — отговаряха словослагателите, — че то на какво прилича?!

След това из въздуха се разнасяха страшни псувни и нечий писклив глас се провикваше:

— Тоя Персиков трябва да го разстрелят.

— Какво е крив Персиков? — отговаряха му от навалицата. — Онзи кучи син в совхоза, той трябва да бъде разстрелян.

— Охрана е трябвало да сложат — провикваше се някой.

— Абе може изобщо да не е от яйцата.

Цялата сграда се тресеше и бучеше от ротационните колела и се създаваше впечатлението, че сивата неугледна постройка е обзета от електрически пожар.

Зазоряването не го спря. Напротив, само го засили, макар че електричеството беше угаснало. Моторетките една след друга влизаха в асфалтирания двор, размесени с автомобили. Цяла Москва стана и белите листове на вестниците я покриха като птици. Листовете се сипеха и шумоляха в ръцете на всички и към единайсет часа предобед вестникарчетата вече нямаше какво да продават, макар че през тоя месец „Известия“ излизаше в тираж един милион и петстотин хиляди броя. Професор Персиков взе автобуса на Пречистенка и пристигна в института. Там го чакаше новина. Във вестибюла видя грижливо обковани с метални ленти дървени сандъци, общо три броя, изпъстрени с чуждестранни етикети на немски език и над тях царуваше един руски тебеширен надпис „Внимателно — яйца“.

Бурна радост обзе професора.

— Най-сетне — провикна се той. — Панкрат, отваряй сандъците незабавно и внимателно, за да не ги изпотрошиш. При мен в кабинета.

Панкрат незабавно изпълни нареждането, и след четвърт час в осеяния със стърготини и парчета хартия кабинет на професора забушува неговият глас.

— Ама тия хора подиграват ли се с мен? — виеше професорът, размахваше юмруци и въртеше яйцата из ръцете си. — Тоя Пилев трябва да се казва не Пилев, а Говедов. Не позволявам да ме правят за смях. Какво е това, Панкрат?

— Яйца — отговори Панкрат скръбно.

— Кокоши, разбираш ли, кокоши, дяволите да ги вземат! За какво са ми? Да ги изпратят на онзи негодник в неговия совхоз!

Персиков се втурна към телефона в ъгъла, но не сколаса да се обади.

— Владимир Ипатич! Владимир Ипатич! — заехтя в коридора на института гласът на Иванов.

Персиков остави слушалката и Панкрат се стрелна настрана, за да стори път на приват-доцента. Той нахълта в кабинета, без да свали, в разрез с джентълменските си маниери, килнатата на тила му мека шапка и с вестник в ръцете.

— Знаете ли какво е станало, Владимир Ипатич? — викаше той и размахваше пред лицето на Персиков листа с надпис „Извънредно приложение“, насред който се кипреше ярка цветна рисунка.

— Не, чуйте да ви кажа какво са направили ония — развика се в отговор Персиков, без да го слуша. — Решили са да ме смаят с кокоши яйца. Тоя Пилев е пълен идиот, погледнете!

Иванов съвсем се побърка. Той се вторачи ужасен в отворените сандъци, после в листа, след това очите му, кажи-речи, изскочиха от лицето.

— Ето какво било — замънка той, задъхвайки се, — сега разбирам… Не, Владимир Ипатич, само погледнете. — Той мигновено разгърна листа и посочи с разтреперани пръсти на Персиков цветното изображение. На него като страховит пожарникарски маркуч се гънеше маслинена змия на жълти петна сред някаква размазана зеленина. Тя бе фотографирана отгоре, от лека летателна машина, плъзнала се предпазливо над змията. — Какво е това според вас, Владимир Ипатич?

Персиков вдигна очилата на челото си, после ги премести на очите, вгледа се в рисунката и каза крайно зачуден:

— Ама че работа. Това… ама това е анаконда, водна боа.

Иванов захвърли шапката си, отпусна се на един стол и като изчукваше всяка дума с юмрук по масата, рече:

— Владимир Ипатич, тая анаконда е от Смоленска губерния. Нещо чудовищно. Разбирате ли, тоя негодник е излюпил змии вместо кокошки и само си помислете, те с тяхната невероятна носливост като при жабите…

— Какво значи това? — отговори Персиков и лицето му стана мораво. — Шегувате се, Пьотър Степанович… Откъде ще се вземат?

Иванов бе онемял за миг, после получи дар слово и сочейки с пръст отворения сандък, където сред жълтите стърготини лъщяха белите главички, каза:

— Ето откъде.

— Каквоо?! — изви Персиков, започвайки да разбира.

Иванов, съвсем сигурен, махна с двата си стиснати юмрука и се провикна:

— Бъдете спокоен. По погрешка са пратили вашата поръчка за змийски и щраусови яйца в совхоза, а кокошите — на вас.

— Боже мой… Боже мой — повтори Персиков, презеленя и се отпусна на въртящото се столче.

Панкрат съвсем се сащиса до вратата, пребледня и онемя. Иванов скочи, грабна листа и подчертавайки с острия си нокът един ред, викна право в ухото на професора:

— Но сега им предстои голяма веселба!… Изобщо не си представям какво ще стане сега. Владимир Ипатич, само погледнете. — И той закрещя, четейки на глас първото попаднало му място от смачкания лист: — Змиите се движат на стада към Можайск… снасяйки невероятни количества яйца. Яйца са били забелязани в Духовска околия… Появили са се крокодили и щрауси. Частите с особено предназначение… и отредите на държавното управление са прекратили паниката във Вязма, след като са запалили крайградската гора, спирайки по този начин движението на гадините…

Персиков, разноцветен, синкавоблед, с лудешки очи, се надигна от столчето и се развика, задъхвайки се:

— Анаконда… анаконда… водна боа! Боже мой! — В такова състояние никога досега не бяха го виждали нито Иванов, нито Панкрат.

Професорът с един замах смъкна вратовръзката си, изпокъса копчетата на ризата си, поморавя със страшен паралитичен цвят и олюлявайки се, с абсолютно тъпи стъклени очи, хукна нанякъде. Под каменните сводове на института се разнесе вопъл.

— Анаконда… анаконда… — закънтя ехото.

— Дръж професора! — изквича Иванов на Панкрат, който от ужас беше започнал да играе казачок на едно място. — Дай му вода… Той получи удар.

XI ГЛАВА
БИТКАТА И СМЪРТТА

В Москва пламтеше лудешка електрическа нощ. Светеха всички прозорци и в жилищата нямаше място, където да не сияят лампи със свалени абажури. Нито в едно жилище в Москва, която наброяваше 4 милиона население, не спеше нито един човек освен пеленачетата. В жилищата ядяха и пиеха както им падне, в жилищата извикваха нещо и час по час разкривени лица надничаха през прозорците от всички етажи, устремявайки погледи към небето, което бе разсечено във всички посоки от прожектори. В небето от време на време пламваха бели светлини, хвърляха разтапящи се бледи конуси към Москва и изчезваха, угасваха. Небето непрекъснато бучеше от много ниския аеропланен тътен. Особено страшно беше на Тверская-Ямска. На Александровската гара през всеки 10 минути пристигаха влакове, композирани как да е от товарни и разнокласни вагони и дори от цистерни, обкичени с обезумели хора, които хукваха по Тверская-Ямска като гъста каша, возеха се в автобусите, возеха се на покривите на трамваите, блъскаха се и падаха под колелата. На гарата час по час пламваше пукотлива тревожна стрелба над главите на тълпата — военните части спираха паниката на подлуделите, хукнали по стрелките на железопътните линии от Смоленска губерния към Москва, час по час с обезумяло леко изхлипване изхвърчаха стъклата на прозорците и виеха всички локомотиви. Всички улици бяха осеяни със захвърлени и стъпкани афиши и същите тия афиши гледаха от стените под парливите малинови рефлектори. Те вече бяха известни на всички и никой не ги четеше. В тях се обявяваше, че в Москва е въведено военно положение. В тях се отправяха предупреждения към паникьорите и се съобщаваше, че за Смоленска губерния част подир част вече заминават отреди от Червената армия, въоръжени с газове. Но афишите не можеха да спрат виещата нощ. В жилищата изтърваваха и трошаха сервизи и вази, тичаха, блъскайки се в ъглите, размотаваха и замотаваха някакви вързопи и куфари с напразната

надежда да стигнат до Каланчовския площад, до Ярославската или Николаевската гара. Уви, всички гари, водещи на север и на изток, бяха опасани от много гъст слой пехота и грамадни камиони, люшкайки и дрънчейки с веригите си, натоварени догоре със сандъци, върху които седяха червеноармейци с островърхи шлемове, заприличали на таралежи от обърнатите към всички посоки щикове, извозваха запасите от златни монети от подземията на Народния комисариат на финансите и грамадни сандъци с надпис: „Внимателно. Третяковска галерия“. Коли ръмжаха и профучаваха по цяла Москва.

Много далеч на небето трепкаше отблясък от пожар и се чуваха, разлюлявайки гъстата чернилка на август, непрекъснати топовни гърмежи.

Призори през съвсем безсънната Москва, незагасила нито една лампа, нагоре по Тверская, помитайки всичко изпречило й се, което се притискаше към входовете и витрините, трошейки техните стъкла, премина многохилядната, чаткаща с копита по паветата змия на конната армия. Връхчетата на малиновите качулки се люшкаха на гърбовете и връхчетата на копията боцкаха небето. Мятащата се и виеща тълпа като че ли се посъвзе, щом видя напиращите напред, разсичащи разплисканата пача на безумието редици. В тълпата по тротоарите започнаха да вият призивно, с надежда.

— Да живее конната армия! — викаха истерични женски гласове.

— Да живее! — обаждаха се мъжете.

— Ще ни сгазят! Газят ни!… — виеха някъде.

— Помощ! — крещяха от тротоара.

Кутии цигари, сребърни монети и часовници захвърчаха към редиците от тротоарите, някакви жени изскачаха на паважа и с риск за кокалите си се мъкнеха от двете страни на конния строй, вкопчвайки се в стремената и целувайки ги. Сред непрекъснатото чаткане на копитата от време на време се извисяваха гласовете на взводните:

— Скъси повода.

Някъде пееха весело и закачливо и в трепкащата рекламна светлина от конете гледаха лица с накривени малинови калпаци. Прекъсвайки от време на време редиците на конниците с открити лица, минаваха пак на коне странни фигури със странни фереджета, с преметнати на гърба тръби и със стоманени бутилки, закачени за гърбовете им с ремъци. След тях пълзяха грамадни автоцистерни с

много дълги ръкави и маркучи, съвсем като на пожарникарските коли, и тежки, разтрошаващи паветата, затворени отвсякъде и светещи с тесните си бойници танкове с гъсенични лапи. Прекъсваха се редиците на конниците и се зареждаха автомобили, обковани целите със сиви брони, със същите щръкнали навън тръби и с бели нарисувани черепи от двете страни с надписа „Газ“ и „Доброхим“.

— Спасете ни, братя! — започнаха да вият от тротоарите. — Бийте гадовете… Защитете Москва!

— Майката… майката… — разнасяше се от редица на редица. Цигарите прехвърчаха на пачки в осветения нощен въздух и сащисаните хора от конете навсякъде виждаха озъбени в усмивка лица. По редиците се разля глуха и караща сърцето да трепне песен:

Ни асо, ни дама, ни вале
на гадовете няма да помогнат.
Ще ги прецакаме на бойното поле…

Гръмогласно тътнещо „ура“ се разнесе над цялата тази каша, защото се пусна слух, че пред редиците със същата малинова качулка като всички конници язди станалият легендарен преди 10 години, поостарял и посивял командир на конната грамада. Тълпата започна да вие и към небето отлитна, успокоявайки донякъде свитите сърца, тътенът „ура… ура“…

* * *

Институтът беше слабо осветен. До него събитията долитаха само на отделни, мъгляви и глухи отзвуци. Веднъж под огнения часовник близо до Манежа изтрещя като ветрило залп, бяха разстреляли на място мародерите, които се опитали да ограбят едно жилище на Волхонка. Автомобилното движение по улицата беше слабо, то се бе струпало около гарите. В кабинета на професора, където едва-едва светеше една лампа, хвърляйки сноп върху бюрото, Персиков седеше, сложил глава върху ръцете си, и мълчеше. Около

него се развяваше слоест дим. Лъчът в сандъчето беше угаснал. В терариумите жабите мълчаха, защото вече спяха. Професорът не работеше, нито пък четеше. Отместен настрана, под левия му лакът лежеше вчерашният бюлетин с телеграмите, отпечатан на тясна хартиена лента. В него се съобщаваше, че Смоленск гори целият и че артилерията обстрелва можайската гора по квадрати, за да унищожи залежите от крокодилски яйца, снесени във всички влажни дерета. Съобщаваше се, че самолетната ескадрила край Вязма е действала много успешно и е заляла с газ почти цялата околия, но че човешките жертви в тези пространства са неизчислими, защото населението, вместо да напуща околностите в рамките на една правилна евакуация, поради паниката се е мятало на разпокъсани групички на свой риск, втурвайки се кой накъдето види. Съобщаваше се, че на можайското направление самостоятелната кавказка кавалерийска дивизия блестящо е спечелила боя с щраусовите ята, изклала ги е до крак и е унищожила грамадно количество щраусови яйца. При това дивизията понесла незначителни загуби. От страна на правителството се съобщаваше, че ако гадовете не бъдат спрени в 200-километровата зона около столицата, тя ще бъде евакуирана в пълен ред. Служителите и работниците трябва да запазят пълно спокойствие. Правителството ще приложи най-сурови мерки, за да не допусне смоленската история, в резултат на която, поради паниката, предизвикана от неочакваното нападение на гърмящи змии на брой няколко хиляди, градът пламнал навсякъде, където били оставени запалени печки, защото населението се впуснало в безнадеждно масово бягство. Съобщаваше се, че Москва е снабдена с продоволствие най-малко за половин година и че съветът към главнокомандващия взема срочни мерки за бронирane на жилищата, за да могат да се водят боеве с гадовете по самите улици на столицата, в случай че червените армии и ескадроните не сполучат да спрат нашествието на влечугите.

Всичко това професорът не беше го чел, гледаше с изцъклени очи пред себе си и пушеше. Освен него в института имаше само двама души — Панкрат и час по час започващата да плаче икономка Маря Степановна. Тя прекарваше вече трета безсънна нощ в кабинета на професора, който за нищо на света не искаше да се откъсне от своето единствено останало угаснало сандъче. Сега Маря Степановна беше се настанила на мушаменото канапе, в сянката в ъгъла, и мълчеше,

скръбно умислена, гледайки как чайникът с предназначения за професора чай започва да кипи на триногата на газовата горелка. Институтът мълчеше и всичко стана внезапно.

От тротоара ненадейно се зачуха пълни с омраза звънливи викове, които накараха Маря Степановна да скочи и да изпищи. На улицата се замяркаха светлините на фенери и се чу гласът на Панкрат във вестибюла. Професорът зле възприе този шум. Надигна глава, измърмори: „Я как са се разбеснели… какво да правя сега.“ И отново изпадна в унес. Но той бе нарушен. Страшно се задумка по обкованата врата на института откъм Херцен и всички стени се разтресоха. След това се пръсна голямото стъкло в съседния кабинет. Издрънча и се изсипа стъклото в кабинета на професора и едно сиво паве прехвърча през прозореца и направи на сол стъклената маса. Жабите в терариумите заподскачаха и надигнаха вопъл. Защура се и запищя Маря Степановна, втурна се към професора, хвана го за ръцете и завика: „Бягайте, Владимир Ипатич, бягайте.“ Той стана от въртящия се стол, изпъна се, сви показалеца си на кука и й отговори, при което очите му за миг придобиха предишния си остър блясък, подсещащ за някогашния вдъхновен Персиков.

— Никъде няма да ида — изрече той, — това е просто глупост, те се мятат като луди… А щом цяла Москва е полудяла, къде да ида? И, моля ви се, престанете да викате. Какво съм виновен аз? Панкрат! — повика той и натисна бутона.

Вероятно искаше Панкрат да сложи край на цялата суетня, която никога не бе обичал. Но Панкрат вече нищо не можеше да направи. Грохотът завърши с това, че двойната врата на института се разтвори и отдалеч се дочуха изстрели, като от тапешник, а после целият каменен институт екна от топуркане, викове и трошене на стъкла. Маря Степановна се вкопчи в ръкава на Персиков и започна да го тегли нанякъде, той се изскубна от нея, изправи се в цял ръст и както си беше по бяла престилка, излезе в коридора.

— Е? — попита той. Вратата се разтвори и първото, което се появи в нейната рамка, беше гърбът на един военен с малинов кант и звезда на левия ръкав. Той отстъпваше гърбом откъм вратата, през която напираше да мине яростната тълпа, и стреляше с револвер. После побягна към Персиков и му извика:

— Спасявайте се, професоре, нищо повече не мога да направя.

Отвърна му писъкът на Маря Степановна. Военният профуча покрай Персиков, който стоеше като бяла статуя, и изчезна в мрака на криволичещите коридори в срещуположния край. Хората нахълтваха през вратата и крещяха:

— Удрете го! Убийте го.

— Световния злодей!

— Ти изпусна гадовете!

Разкривени лица, разпрани дрехи заподскачаха в коридорите и някой стреля. Замяркаха се тояги. Персиков отстъпи малко назад, притвори вратата на кабинета, където в ужас бе коленичила на пода Маря Степановна, разпери ръце като разпнат… той не искаше да пусне тълпата вътре и се развика ядосано:

— Това е феноменална лудост… вие сте същински диви зверове. Какво искате? — Зави: — Вън оттук! — и завърши фразата си с рязкото, познато на всички провикване: — Панкрат, изпъди ги!

Но Панкрат вече никого не можеше да изпъди. Панкрат с премазана глава, стъпкан и разкъсан на парчета, лежеше неподвижно във вестибюла и нови и нови тълпи нахлуваха покрай него, без да обръщат внимание на стрелбата на милицията от улицата.

Един нисък човек с маймунски криви крака, с разпрано сако, с разкъсан нагръдник, кривнат на една страна, изпревари другите, втурна се към Персиков и със страшен удар на тоягата си му разцепи черепа. Персиков се олюля, започна да пада настрана и последната му дума беше:

— Панкрат… Панкрат.

Съвсем невинната Маря Степановна я убиха и разтерзаха в кабинета, камерата, където бе угаснал лъчът, бе натрошена на парченца, на парченца бяха направени терариумите, обезумелите жаби бяха изтребени и изпотъпкани. Тълпата изпотроши стъклените маси, изпочупи рефлекторите, а след един час институтът пламтеше, около него се търкаляха трупове, заградени от верига въоръжени с електрически револвери, и пожарникарските автомобили, изпомпвайки вода от крановете, лееха струи през всички прозорци, от които с бучене изхвърчаха дълги огнени езици.

XII ГЛАВА
МРАЗОВИТИЯТ DEUS EX MACHINA

През нощта на 19-и срещу 20-и август 1928 година сви нечуван, незапомнен дори от столетниците студ. Той дойде и се задържа две денонощия, достигайки 18 градуса под нулата. Подивялата Москва залости всички прозорци, всички врати. Чак към края на третото денонощие населението проумя, че студът е спасил столицата и безграничните пространства, които владееше тя и които бяха сполетени от страшната беда от 28-а година. Конната армия край Можайск, загубила три четвърти от състава си, бе започнала да изнемогва и газовите ескадрили не можеха да спрат движението на отвратителните влечуги, настъпващи в полукръг към Москва от запад, югозапад и юг.

Задуши ги студът. Отвратителните глутници не издържаха две денонощия по 18 градуса под нулата и към 25 август, когато студът изчезна и остави само кал и киша, остави влага във въздуха, остави попарен от неочаквания студ листак по дърветата, вече нямаше с кого да се воюва. Бедата бе свършила. Горите, полята, безкрайните блата още бяха затрупани с разноцветни яйца, покрити понякога със странни, чуждоземски невиждани рисунки, които безследно изчезналият Орис бе взел за гнусоч, но тези яйца бяха съвсем безвредни. Те бяха мъртви, зародишите в тях унищожени.

Безкрайни пространства земя още дълго гниха от неизброимите трупове на крокодили и змии, извикани за живот от тайнствения, роден на улица Херцен в гениалните очи лъч, но те вече не бяха опасни, кекавите създания на тинясалите горещи тропически блата измряха за два дена, оставяйки върху пространството на три губернии страшно зловоние, разложение и гной.

Разнесоха се зарази, започнаха епидемии от труповете на гадовете и хората и армията още дълго ходи, но вече снабдена не с газове, а със сапьорни принадлежности, с цистерни с бензин и

маркучи, и очиства земята. Очисти я и всичко се свърши до пролетта на 1929 година.

А през пролетта на 1929 година пак затанцува, грейна и заподскача със светлините си Москва и пак, както навремето, съскаше движението на автомобилите, и над шлема на храма на Христос висеше като конец лунният сърп, и на мястото на изгорелия през август 28-а година двуетажен институт построиха нов зоологически дворец и негов завеждащ стана приват-доцент Иванов, но Персиков вече го нямаше. Никога не изникваше пред очите на хората убедително свитият на кука пръст и никой повече не чуваше скрибуцащия квакащ глас. За лъча и за катастрофата от 28-а година още дълго говори и писа цял свят, но после името на професор Владимир Ипатиевич Персиков се забули в мъгла и угасна, както бе угаснал и самият открит от него една априлска нощ червен лъч. А лъчът втори път не можа да бъде получен, макар от време на време изящният джентълмен и сега редовен професор Пьотър Степанович Иванов и да се опитваше. Първата камера бе унищожена от разярената тълпа през нощта, когато беше убит Персиков. Трите камери изгоряха в николския совхоз „Червен лъч“ при първия бой на ескадрилата с гадовете, а после не можаха да бъдат възстановени. Колкото и просто да беше съчетанието от стъкла и огледални снопчета светлина, то не бе комбинирано втори път въпреки старанията на Иванов. Очевидно за това се искаше освен знанията и нещо особено, което на този свят е притежавал само един човек — покойният професор Владимир Ипатиевич Персиков.

Москва, 1924 г., октомври

ЗАПИСКИ НА МЛАДИЯ ЛЕКАР

ПЕШКИР С ПЕТЕЛ

Ако не сте пътували с каруца по ужасните междуселски пътища, едва ли има смисъл да ви разказвам всичко това — няма да разберете. А на хора, които са пътували, не искам да го напомням.

Така че — накратко: четирийсетте версти от околийския център Грачовка до Муриевската болница ги изминахме с моя колар точно за едно денонощие. Бих казал — със странна точност: на 16 септември 1917 година в два часа следобед отминахме последния склад в покрайнините на забележителния град Грачовка, а в два часа и пет минути следобед на 17 септември през същата незабравима 17-а година аз стъпих върху полегналата, умираща и омекнала от септемврийския дъждец трева в двора на Муриевската болница. Състоянието ми беше следното: краката ми така се бяха схванали, че още там, на двора, прелиствах наум страниците на учебника и тъпо се мъчех да си спомня дали наистина има болест, при която мускулите се вдървяват, или тя само ми се е присънила миналата нощ в село Грабиловка. И как се казва на латински проклетницата? Всеки мускул ме болеше нетърпимо с болка, напомняща зъбобол. За пръстите на краката да не говорим — те вече не шаваха в ботушите, а си лежаха неподвижно като дървени чуканчета. Признавам, че в пристъп на малодушие проклинах шепнешком медицината и заявлението си, подадено преди пет години до ректора на университета. А от небето ръсеше сякаш през сито. Палтото ми набъбна като сюнгер. С пръстите на дясната ръка напразно се мъчех да хвана дръжката на куфара и най-сетне плюх върху мократа трева. Пръстите ми не можеха нищо да хващат и аз, човек, натъпкан с какви ли не знания от интересни медицински книги, си спомних за една болест — паралич.

„Парализис“ — помислих си с отчаяние, дявол знае защо.

— С… в-вашите пътища — заговорих аз с изтръпнали, посинели устни — трябва да с-свикне човек.

И кой знае защо, злобно впих очи в коларя, въпреки че той всъщност нямаше никаква вина за лошия път.

— Ех… другарю доктор — отговори ми коларят — и той едва мърдаше устни под русите мустачки, — петнайсет години пътувам и пак не мога да свикна.

Потреперах, огледах тъжно бялата олющена двуетажна сграда, неваросаните дървени стени на къщичката на фелдшера и своята бъдеща резиденция — двуетажна, много чиста къща с мрачни като гробове загадъчни прозорци — и дълбоко въздъхнах. В същия миг вместо латински думи в главата ми смътно се мярна мелодична фраза — в моя зашеметен от тръскането и студа мозък я изпя нисък тенор с прилепнал към бедрата небесносин панталон:

… Привет, привет… при-ют све-щен…

Сбогом, задълго сбогом, златно-ален Болшой театър, Москва, витрини… ах, сбогом.

„Друг път ще навличам кожух… — мислех си със злобно отчаяние и дърпах с вкочанени ръце ремъците на куфара — да, аз… макар че то другия път ще е вече октомври… Та ако щеш и два кожуха навличай. Но преди да мине месец, за нищо на света няма да тръгна за Грачовка… Представяте ли си?… Трябваше да пренощуваме. Минахме двайсет версти и се озовахме в гробовен мрак… нощ… наложи се да спрем в Грабиловка… подслони ни учителят… А тази заран потеглихме в седем… и се влачихме, влачихме… Боже Господи… по-бавно от пешеходец. Едното колело хлътне в яма, другото щръкне във въздуха, куфарът се стовари върху краката ти — бам… после си натъртиш единия хълбок, другия, после политаш напред, сетне си удряш тила. А отгоре ти ръси, та ръси и кокалите ти премръзват. Можех ли да повярвам, че в средата на сивичкия навъсен септември може да мръзнеш сред полето като в люта зима? Оказа се, че може. И докато умираш от бавна смърт, виждаш все едно и също. Вдясно гърбаво изглозгано поле, вляво хилава горичка, а край нея сиви вехти селски къщи, пет или шест на брой. И ти се струва, че в тях няма жива душа. Наоколо цари мълчание, пълно мълчание…“

Куфарът най-сетне помръдна. Коларят го натисна с корем и го избута право към мен. Понечих да го хвана за ремъка, но ръката отказа

да ми се подчини и моят набъбнал и дотегнал ми спътник, с книгите и парцалките ми, се пльосна на тревата, след като ме удари по краката.

— Ох, Божич… — започна уплашено коларят, но аз изобщо не протестирах — и без това краката ми бяха за изхвърляне.

— Ей, има ли тук някой? Ей! — развика се каруцарят и запляска с ръце като петел с криле. — Ей, докарах ви доктора!

В тъмните прозорци на фелдшерската къщичка се появиха лица и се залепиха за стъклата, хлопна се врата и видях как по тревата към мен закуцука човек в дрипаво палтенце и вехти ботуши. Като се приближи на две крачки, той почтително и припряно свали каскета, кой знае защо, срамежливо се усмихна и поздрави с дрезгаво гласче:

— Здравейте, другарю доктор.

— Вие кой сте? — попитах.

— Егорич — представи се човекът, — тукашният пазач. Изпренадахме ви се…

Той веднага грабна куфара, вдигна го на рамо и го понесе. Закуцуках подире му, като се опитвах безуспешно да пъхна ръка в джоба на панталона, за да извадя портмонето.

На човек всъщност не му трябва много. Той има нужда преди всичко от огън. Спомням си, че като тръгнах за муриевския пущинак, още в Москва си дадох дума да се държа изтежко. Защото отначало очебийната ми младост доста ми тровеше съществуването. Налагаше се всекиму да се представям:

— Доктор еди-кой си.

И всички без изключение вдигаха вежди и питаха:

— Нима? Пък аз реших, че сте още студент.

— Не, завършил съм — отговарях навъсено и си казвах: „Непременно трябва да сложа очила.“ Но нямаше смисъл да слагам очила, очите ми бяха здрави и още непомрачени от житейски опит. А понеже нямах възможност да се защитя с очила от неизменните снизходителни и мили усмивки, стараех се да си изработя особено, респектиращо държане. Опитвах се да говоря бавно, изтежко, да сдържам, доколкото мога, поривистите си движения, да не тичам като всеки двайсет и три годишен човек, завършил университета, а да вървя. Но както ми е ясно сега, след толкова години, изобщо не съм успявал.

В момента бях нарушил този свой неписан кодекс. Седях превит и само по чорапи, и то не в кабинета си, а в кухнята, и вдъхновено и страстно като огнепоклонник простирах ръце към пламтящите в печката брезови цепеници. Вляво от мен върху преобърнато каче бяха сложени обувките ми, а до тях оскубан голокож петел с окървавена шия, до него — купчина пъстри пера. Защото, още целият вцепенен, бях успял да извърша ред действия, които изискваше самият живот. Преди всичко бях назначил остроносата Аксиния, жената на Егорич, на длъжността моя готвачка. Вследствие на което в ръцете й загина този петел, който аз трябваше да изям. Вече се бях запознал с всички. Фелдшерът се казваше Демян Лукич, акушерките — Пелагея Ивановна и Ана Николаевна. Бях успял да обиколя болницата и с пределна яснота се бях убедил, че тя разполага с изключително богат инструментарий. Със същата яснота трябваше да призная (пред себе си, естествено), че предназначението на немалка част от тези девствено блестящи инструменти ми е непознато. Не само че не бях ги вземал в ръце, но, откровено казано, не бях ги и виждал.

— Хъм — измърморих многозначително, — та вие имате чудесен инструментарий. Хъм…

— Ами да — обади се сладко-сладко Демян Лукич, — дължим го на усилията на вашия предшественик, на Леополд Леополдович. Той нали от сутрин до вечер опериpаше.

Сега ме изби студена пот и погледнах с тъга сияещите шкафчета с дебели стъкла.

После обиколихме празните отделения и се убедих, че в тях спокойно могат да се настанят четирийсет души.

— При Леополд Леополдович лежаха и по петдесет — успокои ме Демян Лукич, а пък Ана Николаевна, жена с корона от побелели коси, кой знае защо, ми каза:

— Толкова сте младолик, докторе, толкова младолик… Просто да се чуди човек! Приличате на студент.

„По дяволите! — казах си аз. — Сякаш са си плюли в устата!“

И сдържано измърморих през зъби:

— Хъм… не, аз… тоест… да, младолик съм…

После слязохме в аптеката и веднага разбрах, че в нея само от пиле мляко няма. В двете възтъмни стаи силно миришеше на билки, а

по лавиците имаше какво ли не щеш. Дори патентовани вносни лекарства и трябва ли да добавям, аз изобщо не бях чувал за тях.

— Леополд Леополдович ги изписа — с гордост ме осведоми Пелагея Ивановна.

„Да, гениален ще да е бил този Леополд“ — казах си аз и се преизпълних с уважение към тайнствения, напуснал тихото Муриево Леополд.

Освен да се стопли, на човек му е необходимо и да свикне. Отдавна бях изял петела, Егорич ми беше натъпкал един дюшек със сено и беше го покрил с чаршаф, в кабинета на моята резиденция лампата светеше. Седях и гледах като омагьосан третото постижение на легендарния Леополд: библиотеката беше претъпкана с книги. Само ръководства по хирургия на руски и немски преброих набързо трийсетина тома. Ами по терапия! А чудесните атласи на кожните заболявания?

Свечеряваше се, а аз свиквах.

„Не, нямам никаква вина — мислех си упорито и мъчително, — притежавам диплома с петнайсет петици. Нали предупредих още в онзи голям град, че не искам да бъда главен лекар. Ама не. Те се усмихваха и повтаряха: «Ще свикнете.» На ти сега едно свикване! Ами ако ми докарат херния? Обяснете ми, с нея как ще свикна? И най-важното — как ще се чувства под ръцете ми болният с хернията? Ще свикне и той, ама на оня свят (и усетих тръпки по гръбнака)…

Ами гноен апандисит? Ох! Ами дифтеритен круп по селските деца? Кога се прави трахеотомия? То и без трахеотомия няма да се чувствувам много добре… А… ами… раждане? За раждането бях забравил! Неправилните положения. Тях какво ще ги правя, а? Колко съм лекомислен! Трябваше да се откажа от този участък. Трябваше. Щяха да си намерят някой Леополд.“

Разстроен се заразхождах в здрача из кабинета. Като се изравних с лампата, видях в прозореца как сред безбрежния равнинен мрак редом с пламъчето на лампата се мярна и бледият ми лик.

„Приличам на Лъжедмитрий“ — си казах изведнъж глупаво и пак седнах до бюрото.

Близо два часа се тормозих в самота и толкова се изтормозих, че нервите ми вече не издържаха на страховете, които сам си бях създал. Тогава започнах да се успокоявам и дори да градя някакви планове.

Таака… Те казват, че сега идвали съвсем малко болни. В селата мънат лен, пътищата са непроходими от калта… „И точно сега ще ти докарат някоя херния — избоботи в мозъка ми суров глас, — през тия калища никой няма да тръгне заради хрема (леко заболяване), но виж, херния непременно ще ти довлекат, бъди рахат, драги колега докторе.“

Гласът не беше глупав, нали? Потреперах.

„Мълчи — казах аз на гласа, — защо пък точно херния? Каква е тази неврастения? Като си се хванал на хорото, ще го играеш.“

„Като си казал «а», ще кажеш и «б»“ — ехидно се обади гласът.

Таака… справочникът ще е винаги до мен… За да мога, преди да напиша рецептата, докато си мия ръцете, да я пообмисля. Справочникът ще лежи отворен върху тетрадката, в която записват болните. Рецептите ми ще бъдат ефикасни, но лесни. Да речем, натрий салицилици 0,5 по едно прахче три пъти на ден…

„И сода можеш да изпишеш!“ — с нескрита подигравка се обади вътрешният ми събеседник.

Какво общо има тук содата? Ипека също мога да изпиша, инфузия… на 180. Или на двеста градуса. Моля.

И въпреки че бях сам до лампата и никой не ми искаше ипека, веднага прелистих малодушно рецептурника и проверих за ипеката, а пътем прочетох по инерция, че съществувал и някакъв „инсипин“. Който представлявал чисто и просто „сулфат на етера на хининдигликоловата киселина“… Само че нямал вкус на хинин! Но при какво помага? И как се изписва? На прах ли е? Дявол го знае!

„Инсипинът си е инсипин, и все пак какво ще правиш с хернията?“ — упорито ме преследваше страхът, въплътен в глас.

„Ще сложа болния във вана — ожесточено се бранех аз, — да, във вана. И ще се опитам да я наместя.“

„Ама е заклещена, ангеле мой! Та какви вани са те патили, а? Заклещена — сатанински пееше гласът. — Трябва да се оперира…“

И аз се предадох и едва не заплаках. Обърнах се с молба към мрака навън: всичко друго, само не заклещена херния.

А умората ми напяваше:

„Бе я си лягай да спиш, клети ескулапе. Наспи се, пък утре ще му мислиш. Успокой се, млади неврастенико. Виж — навън мракът е спокоен, изстиващите поля спят и няма никаква херния. Утре ще се

ориентираш. Ще свикнеш… Спи… Захвърли атласа… Все едно, сега бъкел няма да разбереш. Херниев пръстен…“

Изобщо не разбрах как нахълта. Помня, че резето на вратата издрънча, Аксиния нещо изписука. А в двора изскърца каруца.

Той е гологлав, с разкопчана полушубка, с разчорлена брада, с безумен поглед.

Прекръсти се, падна на колене и удари чело в пода. Пред мен!

„Загубен съм“ — казах си тъжно.

— Какво правите, какво, какво правите? — замърморих и го дръпнах за сивия ръкав.

— Лицето му се разкриви и като се давеше, той заизрича подскачащи думи:

Господин докторе… господине… едничка ми е, едничка… едничка! — извика изведнъж юношески звънко и абажурът на лампата потрепери. — Ах, Господи!… Ах… — Той закърши отчаяно ръце и пак заудря чело в дъските, сякаш искаше да го разбие. — Защо? Защо ни наказваш, Господи?… С какво те разгневихме?

— Какво? Какво се е случило? — извиках, усещайки как лицето ми изстива.

Той скочи на крака, втурна се към мен и ми зашепна:

— Господин докторе… каквото поискате… ще ви дам пари… Колкото искате ми вземете. Колкото искате. Продукти ще ви носим… Само да не умре. Само да не умре. Ако ще и саката да остане — нищо. Нищо! — викаше той към тавана. — Мога, мога да я изхраня.

Бледото лице на Аксиния висеше в черния квадрат на вратата. Мъка обви сърцето ми.

— Какво?… Какво се е случило? Говорете! — извиках болезнено.

Той притихна и ми пошепна, сякаш беше тайна, а очите му станаха бездънни:

— Мъначката я завъртя…

— Мъначката… мъначката ли?… — попитах. — Какво е това?

— Лен, лен са мънили… господин докторе… — обясни ми шепнешком Аксиния — мъначката… дето мънат лен…

„Ето го началото. Ето го. О, защо дойдох тук?“ — помислих си ужасен.

— Кого?

— Дъщеря ми — отговори той шепнешком, а после извика: — Помогнете! — И пак се свлече на колене, а подстриганите му в кръг коси паднаха върху очите.

Петромаксовата лампа с изкривен тенекиен абажур ярко светеше с раздвоен пламък. Щом я видях на операционната маса, върху новата, миришеща бяла мушама, хернията веднага се изличи от паметта ми.

Русите, леко червеникави коси висяха на сплъстено повесмо от ръба на масата. Плитката беше огромна и краят й докосваше пода.

Басмената пола беше скъсана, а кръвта по нея — разноцветна: кафеникаво петно, мазно алено петно. Светлината на лампата ми се стори жълта и жива, а нейното лице бяло като хартия, носът заострен.

Върху бялото лице, сякаш гипсова и застинала, гаснеше наистина рядка хубост. Такова лице наистина не се среща често.

За десетина секунди в операционната се възцари пълно мълчание, но иззад затворената врата се чуваше как някой сподавено вика и удря, удря в пода чело.

„Полудял е — мислех си аз, — а санитарките му дават нещо успокояващо… Откъде тази хубост? Всъщност той има правилни черти… Сигурно майката е била хубавица… Той е вдовец…“

— Вдовец ли е? — прошепнах машинално.

— Вдовец е — тихо ми отговори Пелагея Ивановна. В същия миг Демян Лукич с рязко, сякаш злобно движение разкъса полата догоре и я разголи. Погледнах и онова, което видях, надмина очакванията ми. Левия крак всъщност го нямаше. Под раздробеното коляно беше останало само нещо кърваво, разкъсано, смачкани червени мускули, от които във всички посоки стърчаха премазани бели кости. Десният крак беше счупен в пищяла, краищата на двете кости бяха пробили кожата и стърчаха навън. Затова стъпалото й лежеше безжизнено, като нещо отделно, и извито встрани.

— Да — каза тихо фелдшерът и нищо не добави.

Преодолях вцепенението си и потърсих пулса. Но не можах да го намеря в студената ръка. Едва след няколко секунди напипах

труднодоловима слаба вълна. Тя премина… после настъпи пауза, през която успях да погледна към посиняващите ноздри и белелите устни… Вече исках да кажа: свърши… но за щастие се сдържах… мина нова, тънка като конче.

„Ето как гасне разкъсан човек — помислих си аз, — наистина не може нищо да се направи…“

Но изведнъж произнесох толкова сурово, че не познах собствения си глас:

— Камфор!

Ана Николаевна се наведе над ухото ми и прошепна:

— Има ли смисъл, докторе? Не я мъчете. Напразно ще я бодем, тя ей сега ще издъхне… Няма да я спасите.

Изгледах я злобно и казах мрачно:

— Камфор, моля…

С пламнало от обида лице Ана Николаевна веднага се втурна към масичката и счупи ампула.

Явно беше, че и фелдшерът е против камфора. Но въпреки това сръчно и бързо хвана спринцовката и жълтото масло изчезна под кожата на рамото.

„Умирай. Умирай по-бързо — помислих си аз, — умирай! Че инак какво ще правя с теб?“

— Сега ще умре — прошепна фелдшерът, сякаш отгатнал мисълта ми. Той хвърли поглед към чаршафа, но сигурно се отказа: досвидя му да го окървави. Все пак след няколко секунди се наложи да я завием. Тя лежеше като труп, но не беше умряла. В главата ми изведнъж стана светло като под стъкления покрив на нашата далечна анатомична зала.

— Още камфор — казах дрезгаво.

И фелдшерът отново покорно го инжектира.

„Нима ще оживее?… — помислих си отчаян. — Нима ще трябва да…“

Мислите ми все повече се проясняваха и изведнъж, без всякакви учебници, без съвети и помощ, аз съобразих, с непоклатима увереност съобразих, че сега ще ми се наложи за пръв път в живота да направя ампутация, и то на човек, който си отива. И този човек ще умре под ножа. Ах, ще умре под ножа. Та тя е обезкървена! През дългия десет версти път кръвта е изтекла до капка през раздробените крака и кой

знае дали тя изобщо усеща нещо сега, дали чува. Тя мълчи. Ах, защо не умира? Какво ще ми каже обезумелият й баща?

— Пригответе за ампутация! — казах на фелдшера с не своя си глас.

Акушерката ме изгледа диво, но в очите на фелдшера се мярна искрица съчувствие и той се засуети над инструментите. Примусът изрева под ръцете му…

Мина четвърт час. Вдигах студения клепач и се взирах със суеверен ужас в угасналото око. Нищо не разбирам. Как може да живее полутруп? Капки пот се стичаха неудържимо по челото ми изпод бялата шапчица и Пелагея Ивановна бършеше с марля солената пот. Сега в кръвта, останала в жилите на девойката, плуваше и кофеин. Дали трябваше да го инжектираме? Ана Николаевна галеше с леки докосвания набъбналите от физиологичния разтвор подутини по бедрата на девойката. А тя беше жива.

Стиснах скалпела, като се мъчех да подражавам (в университета бях присъствал един-единствен път на ампутация) някому… Сега умолявах съдбата тя да не умре в близкия половин час… „Нека умре в отделението, след ампутацията…“

В моя полза работеше само здравият ми смисъл, пришпорен от необичайната обстановка. Като опитен месар с умело кръгово движение разрязах с много остър скалпел бедрото и кожата се раздалечи, без да се появи нито капчица кръв. „А когато съдовете почнат да кървят, какво ще правя?“ — мислех си аз и поглеждах накриво, като вълк, към купчината екартьори. Прерязах огромно парче женско месо и един кръвоносен съд, който приличаше на белезникава тръбичка, но от него не изтече нито капчица кръв. Пришипнах го с екартьор и продължих нататък. Наслагах екартьори навсякъде, където предполагах, че има кръвоносни съдове… „Arteria… arteria… по дяволите, как се казваше?…“ В операционната заприлича на клиника. Екартьорите висяха на гроздове. Издърпахме ги с марля нагоре заедно с месото и почнах да пиля с ослепителна ситнозъба пила кръглата кост.

„Защо не умира?… Поразително!… Ох, как се вкопчва човек в живота!“

Костта падна. В ръцете си Демян Лукич държеше онова, което е било моминско крак. Дрипели месо, кости! Хвърлихме всичко това встрани и на масата остана девойка, сякаш скъсена с една трета, с

дръпнато встрани чоканче. „Още, още малко… Не умирай — вдъхновено повтарях аз, — изтърпи до стаята, позволи ми да се измъкна благополучно от този ужасен случай в моя живот.“

После поставихме лигатури, а после, щракайки с иглодържателя, аз се залових да зашивам кожата със ситен шев… но спрях осенен, съобразих… оставих дренаж… сложих марлев тампон… Потта застилаше очите ми, струваше ми се, че съм в баня…

Поех си дъх. Хвърлих тежък поглед към чоканчето и восъчното лице. Попитах:

— Жива ли е?

— Жива е… — обадиха се като беззвучно ехо в един глас фелдшерът и Ана Николаевна.

— Ще поживее още малко — прошепна беззвучно, само с устни на ухото ми фелдшерът. После се позапъна, но деликатно ме посъветва: — Може и да не пипате другия крак, докторе. Ще го бинтоваме с марля… иначе няма да издържи до стаята… Нали? Все по-добре ще е да не умре в операционната.

— Дайте гипс — казах дрезгаво, тласкан от непозната сила.

Подът беше целият на бели петна, всички бяхме плувнали в пот. Полутрупът лежеше неподвижно. Десният крак беше гипсиран, а на пищяла зееше прозорецът, който вдъхновено бях оставил на мястото на счупването.

— Жива е… — изхриптя учудено фелдшерът.

После почнахме да я вдигаме и под чаршафа се виждаше огромна празнина — една трета от тялото й бяхме оставили в операционната.

След това в коридора се движеха сенки, сновяха санитарки и видях как покрай стената със сух вопъл се прокрадна раздърпана мъжка фигура. Но го отведоха. И стана тихо.

Аз миех в операционната окървавените си до лактите ръце.

— Докторе, имате, изглежда, голям опит в ампутациите? — попита ме изведнъж Ана Николаевна. — Много, много добре я направихте… Не по-зле от Леополд…

В нейните уста думата „Леополд“ звучеше всеки път като „Доайена“.

Погледнах изпод вежди лицата им. В очите им — и на Демян Лукич, и на Пелагея Ивановна — прочетох уважение и учудване.

— Хъм… аз… Как да ви кажа, правил съм само две…

Защо излъгах? Сега не ми е ясно.

В болницата стана тихо. Съвсем.

— Като умре, непременно ме извикайте — заръчах тихо на фелдшера, а той, кой знае защо, вместо „добре“ ми отговори почтително:

— Слушам…

След няколко минути бях до зелената лампа в кабинета на докторското жилище. Къщата мълчеше.

В катраненочерното стъкло се отразяваше бледо лице.

„Не, не приличам на Дмитрий Самозванец и освен това, как да ви кажа, аз някак остарях… Бръчка на челото… Сега ще почукат… Ще кажат: «Умря»…“

И аз ще отида да я видя за последен път… ей сега ще почукат…

На вратата се почука. Минали бяха два и половина месеца. В прозореца сияеше един от първите зимни дни.

Влезе той и чак сега го разгледах по-добре. Да, наистина чертите на лицето му са правилни. Той е някъде към четирийсет и петте. Очите му искрят.

После нещо изшумоля… С две патерици в стаята скочи поразително хубава еднокрака девойка с много широка, поръбена с червено пола.

Тя ме погледна и бузите й порозовяха.

— В Москва… в Москва… — И аз почнах да пиша адреса. — Там ще й направят протеза, изкуствен крак.

— Целуни му ръка — каза неочаквано бащата.

Толкова се смутих, че вместо по устата я целунах по носа.

И тогава, увисвайки върху патериците, тя разгърна някакъв пакет и от него падна дълъг снежнобял пешкир с непретенциозно извезан червен петел. Та ето какво беше крила под възглавницата при визитациите. Затова — спомних си аз — на нощното й шкафче лежаха конци.

— Няма да го взема — отсякох сурово и даже заклатих глава. Но на лицето, но в очите й се появи такъв израз, че го взех…

И той дълги години вися в спалнята ми в Муриево, а после дълго странства заедно с мен. Най-сетне овехтя, протри се, скъса се и изчезна, както се заличават и изчезват спомените.

СТОМАНЕНОТО ГЪРЛО

И така, аз останах сам. Наоколо — ноемврийска тъма със снежна вихрушка, къщата е затрупана, в комина вие. Моите двайсет и четири години бяха преминали в огромен град и аз си мислех, че виелицата вие само в романите. Оказа се, че наистина вие. Вечерите тук са безкрайно дълги, лампата със син абажур се отразяваше в черния прозорец, а аз гледах замечтано петното, което светлееше вляво от мен. Мечтаех за околийския град на четирийсет версти оттук. Много ми се искаше да избягам от моя здравен пункт там. В града има електричество, четирима лекари, с които бих могъл да се посъветвам, и изобщо не е толкова страшно. Но да избягам, беше невъзможно и на моменти сам разбирах, че проявявам малодушие. В края на краищата, нали затова съм завършил медицина…

„… Ами ако докарат жена с патологично раждане? Или, да речем, болен със заклещена херния? Какво ще правя? Посъветвайте ме, ако обичате. Преди четирийсет и осем дена завърших факултета с отличие, но отличието е едно, а хернията — друго. Само веднъж бях присъствал на операция на заклещена херния. Професорът опериращe, а аз седях в амфитеатралната зала. И толкоз…“

При мисълта за хернията по гръбнака ми неведнъж се бе стичала студена пот. Всяка вечер, след чая, аз седях в една и съща поза: до лявата ми ръка лежаха всички ръководства по оперативно акушерство, а най-отгоре — краткият Дьодерлайн[1]. Отдясно — десет различни тома по оперативна хирургия, с илюстрации. Аз пъшках, пушех, пиех силен студен чай…

И ето че заспах: много добре си спомням тази нощ срещу 29 ноември; събудих се от блъскане по врата. Не бяха минали и пет минути и докато си обувах панталона, бях забил молитвен поглед в божествените книги по оперативна хирургия. Чувах как на двора скърцат плазове: слухът ми беше станал извънредно остър. Оказа се май по-страшно и от херния, и от напречно положение на плода: в единайсет часа през нощта в болницата на село Николское ми бяха докарали малко момиченце. Санитарката каза глухо:

— Не го бива момиченцето, отива си… Докторе, елате в болницата…

Помня, че прекосих двора, ориентирах се по газения фенер пред входа на болницата и го гледах, сякаш омагьосан, как мига. В чакалнята вече светеше и моите помощници в пълен състав вече ме чакаха, сложили престилките. Това бяха: фелдшерът Демян Лукич, още млад, но много способен човек, и две опитни акушерки — Ана Николаевна и Пелагея Ивановна. А аз бях само един двайсет и четири годишен доктор, завършил преди два месеца и назначен за управител на болницата в село Николское.

Фелдшерът разтвори тържествено вратата и се появи майката. Тя сякаш влетя на плъзгащите се валенки и снегът по шала й още не беше се стопил. В ръцете си държеше вързоп, който ритмично съскаше и свистеше. Лицето на майката беше разкривено, тя беззвучно плачеше. Когато хвърли кожуха и шала и разви вързопа, видях към тригодишно момиченце. Погледнах го и за миг забравих оперативната хирургия, самотата, непотребния си университетски багаж, всичко забравих, смаян от красотата на момиченцето. С какво ли да я сравня? Само по бонбониерите рисуват такива деца — косите естествено къдрави, на едри букли с цвят на зряла ръж. Очите сини, огромни, бузите кукленски. Ангелите са ги рисували такива. Но в дъното на очите се таеше странна мътилка и аз разбрах, че това е страх — детето не можеше да диша. „То ще умре след един час“ — помислих си с пълна увереност и сърцето ми болезнено се сви…

При всяко вдишване на гърлото на момиченцето от двете страни на шията хлътваха ямки, жилите се издуваха, а лицето от розово ставаше нежнолилаво. Веднага улових и изтълкувах този оттенък. Тутакси съобразих какъв е случаят и сложих първата си диагноза съвсем правилно и което е най-важното, едновременно с акушерките, а те бяха опитни: „Момиченцето е с дифтеритен круп, гърлото е вече задръстено от налепи и скоро ще се запуши съвсем…“

— Откога е болно детето? — попитах аз сред напрегнатото мълчание на моя персонал.

— Пети ден, пети — каза майката и впи в мен сухи очи.

— Дифтерия — процедих през зъби на фелдшера, а на майката казах:

— Ами ти къде беше? Къде ти беше умът?

И в същия миг чух зад гърба си хленчещ глас:

— Пети, бащице, пети!

Обърнах се и видях безшумна, кръглолика бабичка, увита в шал. „Добре щеше да е на света изобщо да ги няма тези бабички“ — помислих си аз с мъчително предчувствие за опасност и казах:

— Ти, бабо, млъкни, пречиш ми. — А на майката повторих: — Къде ти беше умът? Пет дена! А?

Майката изведнъж предаде с машинално движение детето на бабата и коленичи пред мен.

— Дай й капки — каза тя и удари чело в пода, — ще се обеся, ако умре.

— Я стани веднага — сопнах й се аз, — че инак няма и да разговарям с теб.

Майката бързо стана, изшумоля с широката си пола, пое момиченцето от бабата и почна да го люлее. Бабата се закръсти срещу вратата, а момиченцето продължаваше да диша със змийско съскане. Фелдшерът каза:

— Всички правят така. Народец. — И мустаците му се изкривиха на една страна.

— Значи ще умре, така ли? — попита майката и ми се стори, че ме гледа със свирепа ярост.

— Ще умре — тихо и твърдо казах аз.

Бабата веднага вдигна края на полата и забърса с него очи. А майката ми кресна истерично:

— Дай й нещо, помогни! Капки й дай!

Добре разбирах какво ме очаква и бях непоколебим.

— Че какви капки да й дам? Кажи ми. Детето се задушава, гърлото му вече е запушено. Цели пет дена си го морила на петнайсет версти оттук. Сега какво искаш от мен?

— Ти по-добре знаеш, бащице — захленчи до лявото ми рамо с престорен глас бабата и аз тутакси я намразих.

— Млъкни! — казах й. Обърнах се към фелдшера и му заповядах да поеме момиченцето. Майката подаде на акушерката детето, което взе да се мята, явно искаше да вика, но вече нямаше глас. Майката понечи да го брани, но ние я отстранихме и на светлината на петромаксовата лампа аз успях да надникна в гърлото на момиченцето. Дотогава не бях виждал дифтерия, освен леки и бързо забравени

случаи. В гърлото имаше нещо клокочещо, бяло, накъсано. Детето изведнъж издиша и плю в лицето ми, но зает с мислите си, аз, кой знае защо, не се уплаших за очите си.

— Виж какво — казах аз, учуден от собственото си спокойствие, — положението е следното. Късно е. Детето умира. И може да му помогне само едно — операция.

Сам се ужасих, че го изрекох, но не можех да премълча. „Ами ако се съгласят?“ — мина ми през ума.

— Какво ще й правите? — попита майката.

— Трябва да се разреже гърлото ниско долу и да се сложи сребърна тръбичка, за да може детето да диша, дано така го спасим — обясних аз.

Майката ме погледна, сякаш бях луд, и закри с ръце момиченцето от мен, а бабата пак замърмори:

— Ти акъл имаш ли? Не давай да я режат! Как тъй — гърлото, а!

— Бабо, махни се! — казах й с омраза. — Инжектирайте камфор! — заповядах на фелдшера.

Като видя спринцовката, майката отказа да даде детето, но ние й обяснихме, че не е опасно.

— Това няма ли да помогне? — попита майката.

— Ни най-малко.

Тогава тя зарида.

— Престани — казах аз. Извадих часовника си и добавих: — Давам ви пет минути да помислите. Ако до пет минути не се съгласите, после и аз вече не се наемам.

— Не съм съгласна — рязко каза майката.

— Не си го даваме съгласието! — намеси се и бабата.

— Е, ваша работа — добавих глухо аз и си помислих: „Значи край! И за мене е по-добре. Казах им, предложих, ето — и акушерките ме гледат смаяно. Но те отказаха и аз съм спасен.“ Тъкмо си го помислих, и някой друг произнесе с чужд глас вместо мен:

— Вие луди ли сте? Как тъй не сте съгласни? Погубвате детето. Съгласете се. Не ви ли е жал?

— Не! — пак извика майката.

Мислено разсъждавах така: „Какво правя? Нали ще заколя детето.“ Но казвах друго:

— Хайде, съгласявайте се, по-бързо, по-бързо! Съгласявайте се! Вижте, ноктите й вече посиняват.

— Не! Не!

— Е, добре, заведете ги в отделението, там да седят.

Отведоха ги през полутъмния коридор. Чувах плача на жените и свистенето на момиченцето. Фелдшерът веднага се върна и каза:

— Съгласни са!

Аз цял се вцепених, но отчетливо произнесох:

— Стерилизирайте веднага скалпел, ножици, екартьори, сонда!

Само след миг притичах през двора, където, сякаш бяс, летеше и шумеше виелицата, втурнах се в кабинета си и за броени минути грабнах книгата, прелистих я, намерих рисунката, на която беше показана трахеотомия. На нея всичко беше ясно и просто: шията е разрязана, скалпелът е забит в трахеята. Зачетох текста, но нищо не разбирах, думите сякаш подскачаха пред очите ми. Никога не бях виждал как се прави трахеотомия. „Е, сега вече е късно“ — си казах аз, погледнах с тъга синия цвят на ярката рисунка, усетих, че върху плещите ми се е стоварило тежко, страшно бреме, и се върнах в болницата, без да забележа виелицата.

В чакалнята една сянка с кръгли поли се лепна за мен и гласът захленчи:

— Че хич бива ли, бащице, да режеш гърлото на детето? Умът ми не го побира! Тя е глупава жена, съгласи се. Ама аз не, аз не съм съгласна! С капки може да я лекуваш, ама гърлото да й режеш, няма да дам!

— Махнете тая баба! — креснах аз и в яда си добавих: — Ти си глупавата жена! Ти! Умната е тя! Пък и тебе изобщо никой не те пита! Махнете я!

Акушерката прегърна яко бабата и я избута от стаята.

— Готово! — изведнъж каза фелдшерът.

Влязохме в малката операционна и аз видях като през завеса блестящите инструменти, ярката лампа, мушамата… Излязох за последен път при майката, от чиито ръце с мъка бяха изтръгнали момиченцето. Чух само пресипналия й глас: „Мъжа ми го няма. В града е. Като си дойде и разбере какво съм направила, ще ме убие!“

— Ще я убие — повтори бабата, като ме гледаше с ужас.

— Не ги пускайте в операционната! — заповядах аз.

Останахме сами в операционната. Персоналът, аз и Лидка — момиченцето. Тя седеше голичка на масата и беззвучно плачеше. Повалиха я върху масата, притиснаха я, измиха й гърлото, намазаха го с йод, а аз хванах скалпела и си помислих: „Какво правя?“ В операционната беше много тихо. Прокарах със скалпела вертикална черта по пухкавото бяло гърло. Не се показа нито капчица кръв. Втори път прокарах скалпела по бялата ивичка, която се появи между отдръпналата се кожа. И пак нито капчица. Бавно, като се мъчех да си спомня някакви рисунки в атласите, почнах да раздалечавам с тъпа сонда крехките тъкани. И тогава някъде от долния край на раната бликна тъмна кръв, в миг заля цялата рана и потече по шията. Фелдшерът взе да тампонира, но тя не спираше. Като си спомнях всичко видяно в университета, започнах да прищипвам с пинцети краищата на раната, но безрезултатно. Стана ми студено, по челото ми изби пот. Мъчително съжалих, че съм завършил медицина и съм се озовал в този пущинак. Пъхнах със злобно отчаяние наслуки пинцетата някъде близо до раната, защипнах и кръвта веднага спря. Подсушихме раната с тампони от марля и аз я видях — чиста и абсолютно непонятна. Никъде не се виждаше никаква трахея. Моята рана не приличаше на никаква рисунка. Минаха още две-три минути, през време на които аз съвсем механично и безсмислено бърках в раната ту със скалпела, ту със сондата, търсейки трахеята. Към края на втората минута бях загубил надежда да я намеря. „Край — помислих си, — защо го направих? Нали можех да не предлагам операция и Лидка спокойно щеше да си умре в болницата, а сега ще умре с разкъсано гърло и аз никога, с нищо няма да докажа, че и без туй щеше да си умре и аз не съм могъл да й навредя…“ Акушерката мълчаливо ми избърса челото. „Да оставя скалпела, да кажа: не зная какво друго да направя“ — това си помислих и си представих очите на майката. Пак взех скалпела и без да се замислям, с отсечено движение направих дълбок разрез. Тъканите се раздалечиха и неочаквано видях трахеята.

— Екартьори! — казах дрезгаво.

Фелдшерът ми подаде. Забих по един екартьор от двете страни и предадох единия на фелдшера. Сега виждах само едно: сивкавите пръстени на гръкляна. Забих в него острия скалпел и примрях. Гръклянът се надигна от раната, през ума ми се мярна, че фелдшерът е полудял: той беше започнал изведнъж да го издърпва навън. Зад гърба

ми ахнаха двете акушерки. Вдигнах очи и разбрах какво става: от спарения въздух фелдшерът беше почнал да припада и тъй като продължаваше да стиска екартьора, разкъсваше трахеята. „Всичко е срещу мене, такава ми е съдбата — казах си аз, — сега вече няма как да не сме заклали Лидка — и мислено строго добавих: — Щом се довлека вкъщи, ще се застрелям…“ И в същия миг старшата акушерка, явно много опитна, се втурна някак хищно към фелдшера, дръпна от ръката му екартьора и със стиснати зъби каза:

— Продължавайте, докторе…

Фелдшерът шумно се строполи, удари се, но ние не го и поглеждахме. Забих скалпела в гръкляна, после вкарах в него сребърната тръбичка. Тя се намести много добре, но Лидка не помръдна. Въздухът не беше проникнал в гърлото й, както трябваше да стане. Въздъхнах дълбоко и спрях: нямаше повече какво да правя. Искаше ми се някого да моля за прошка, да се покая за лекомислието си, за това, че бях записал медицина. Цареше мълчание. Виждах как детето посинява. Вече исках всичко да зарежа и да заплача, но изведнъж Лидка силно потръпна, изхвърли през тръбичката цял шадраван гадни налепи и въздухът нахлу със свистене в гърлото й; после момиченцето почна да диша и да реве. В този миг фелдшерът се надигна, бледен и потен, тъпо и ужасено погледна гръкляна и почна да ми помага да го зашивам.

Като насън и през пелената пот, застилаща очите ми, аз виждах щастливите лица на акушерките и една от тях ми каза:

— Честна дума, блестяща операция направихте, докторе.

Реших, че ми се подиграва, и я погледнах мрачно изпод вежди. После вратата широко се отвори, нахлу свеж въздух. Изнесоха Лидка, увита в чаршафа, и на вратата веднага застана майката. Очите й бяха като на див звяр. Попита ме:

— Какво стана?

Когато чух звука на гласа й, по гърба ми потече пот и чак тогава съобразих какво щеше да се случи, ако Лидка беше умряла на масата. Но с много спокоен глас й отговорих:

— Поуспокой се. Жива е. Надявам се, че ще оживее. Но докато не извадим тръбичката, думичка няма да продума — та не се бойте.

Изведнъж сякаш изпод земята изникна бабата, прекръсти се срещу дръжката на вратата, срещу мене, срещу тавана. Но аз вече не й

се разсърдих. Обърнах се, наредих да инжектират на Лидка камфор и да дежурят при нея на смени. После си отидох през двора. Помня, че кабинетът ми тънеше в синя светлина, помня томчето Дьодерлайн, разхвърляните книги. Отидох до канапето, легнах облечен и след миг вече нищо не виждах; заспах и дори не сънувах.

Мина месец, втори. Вече какво ли не бях видял, имаше и случаи, по-страшни от Лидкиното гърло. Изобщо го бях забравил. Падна сняг, пациентите с всеки изминал ден ставаха все повече. И ето че веднъж, вече през новата година, в чакалнята влезе жена и въведе за ръчичка увито като пашкул момиченце. Очите на жената сияеха. Вгледах се и я познах.

— А, Лидка! Е, как е?

— Много е добре.

Развързахме гърлото на Лидка. Тя се дърпаше, страхуваше се, но успях все пак да й повдигна брадичката и да погледна. На розовото вратле имаше вертикален кафяв белег и още два тънички, напречни — от шевовете.

— Всичко е наред — казах, — няма нужда да идвате вече.

— Благодаря ви, докторе, благодаря ви — каза майката и заповяда на Лидка: — Кажи на чичкото благодаря!

Но Лидка не искаше нищо да ми каже.

Повече не я видях. И почнах да я забравям. А болните ставаха вече повече. И ето дойде ден, в който прегледах сто и десет души. Почнахме в девет часа сутринта, свършихме в осем вечерта. Когато си свалях престилката, едва се държах на крака. Старшата акушерка ми каза:

— Тази огромна клиентела я дължите на трахеотомията. Знаете ли какво се говори из селата? Че на Лидка сте й сменили болното гърло със стоманено и сте й го зашили. Нарочно ходят в нейното село да я видят. Прославихте се, докторе, поздравявам ви.

— И тя си живее със стоманеното гърло, така ли? — попитах аз.

— Ами живее си. Но вас наистина много ви бива, докторе. А как само хладнокръвно работите — чудесно!

— М-да… Да, вярно, че никога не се вълнувам — казах аз, сам не зная защо, но усетих, че от умора не мога и да се засрамя, само отместих поглед. Сбогувах се и си тръгнах. Валеше едър сняг и

застилаше всичко, фенерът светеше и моят дом беше самотен, спокоен и солиден. Вървях към него с единственото желание — да спя.

---

[1] Дьодерлайн, Алберт (1860–1941) — известен немски акушер-гинеколог. Автор на изследвания и учебници. — Б.пр. ↑

КРЪЩЕНИЕ С ОБРЪЩАНЕ ЗА КРАЧЕ

Занизаха се дните в N-ската болница и лека-полека почнах да свиквам с новия си живот.

В селата още мънеха лен, пътищата още бяха непроходимо кални и аз имах не повече от петима пациенти на ден. Вечерите ми бяха съвсем свободни и ги посвещавах на подреждане на библиотеката, четене на учебници по хирургия и продължително самотно пиене на чай до тихо пеещия самовар.

Денонощно валеше дъжд и капките неспирно трополяха по покрива, а под прозореца ми плющеше вода, стичаше се по улука в една каца. А навън — кал, мъгла, черна мъгла, в която на мътни, размити петна светеха прозорците в къщичката на фелдшера и газеният фенер до портата.

В такава вечер седях в кабинета си над атласа по топографска анатомия. Наоколо цареше пълна тишина, нарушавана само от време на време от гризането на мишките в столовата зад бюфета.

Четох, докато натежалите ми клепачи не почнаха да залепват. Най-сетне се прозях, отместих атласа и реших да си лягам. Като се протягах и предвкусвах спокойния сън под шумния тропот на дъжда, аз влязох в спалнята, съблякох се и си легнах.

Щом докоснах възглавницата, в сънната мъгла пред мен изплува лицето на Ана Прохорова, седемнайсетгодишна, от село Торопово. На Ана Прохорова трябваше да й се извади зъб. Безшумно проплува фелдшерът Демян Лукич с лъскави клещи в ръцете. Спомних си, че от любов към възвишения стил той казва „тогова“ вместо „този“, усмихнах се и заспах.

Но след не повече от половин час изведнъж се събудих, сякаш някой ме дръпна, седнах и се заослушвах, втренчен уплашено в мрака.

Някой настойчиво и силно барабанеше по външната врата и тези удари веднага ми се сториха зловещи.

На мен чукаха.

Чукането спря, резето изтрака, чу се гласът на готвачката, а в отговор — неясен глас, после някой изкачи със скърцане стълбата,

прекоси тихичко кабинета и потропа на вратата на спалнята.

— Кой е?

— Аз съм — отговори ми почтителен шепот, — Аксиния, санитарката.

— Какво има?

— Ана Николаевна ме праща, рече да идете веднага в болницата.

— Какво се е случило? — попитах аз и ясно усетих как сърцето ми се сви.

— Ми една жена са докарали, от Дулцево. Тежко раждане.

„Ето на. Почна се! — мярна ми се в ума и все не можех да си нахлузя обувките. — По дяволите! Кибритът не ще да пали. Ех, рано или късно трябваше да се случи. Нали не можеше цял живот — само ларингити и стомашни катари.“

— Добре. Върви и кажи, че веднага идвам! — викнах аз и станах от леглото. Зад вратата зашляпаха стъпките на Аксиния и пак изтрака резето. Веднага се разсъних. Припряно, с треперещи пръсти запалих лампата и се заобличах. Единайсет и половина… Какво ли й е на тази жена с тежкото раждане? Хъм… неправилно положение на плода… тесен таз. Или може би нещо още по-лошо. Току-виж, станало нужда и към форцепс да прибягна. Дали да не я пратя веднага в града? О, немислимо е! Бива си го този доктор, няма що — тъй ще кажат всички. Пък и нямам право да постъпя така. Не, трябва с всичко сам да се справя. Но с какво именно? Дявол знае. И не дай Боже пък да се объркам; ще се посрамя пред акушерките. Впрочем нека първо да видя, няма смисъл предварително да се тревожа…

Облякох се, наметнах палтото и като се надявах в себе си, че всичко ще мине благополучно, хукнах в дъжда по наредените през двора хлопащи дъски към болницата. В сумрака пред входа беше спряла каруца, конят тропна с копито по гнилите дъски.

— Вие ли докарахте родилката? — попитах, кой знае защо, фигурата, която се движеше край коня.

— Ми ние… ний, ний, бащице — жално ми отвърна женски глас.

Въпреки късния час в болницата цареше оживление и суетня. В приемната примигваше петромаксовата лампа. В коридорчето към родилното отделение край мен се шмугна Аксиния, понесла леген. През вратата изведнъж долетя слаб стон и замря. Отворих и влязох в родилното. Малката варосана стая беше ярко осветена от лампата на

тавана. На леглото до операционната маса, завита с одеяло до брадичката, лежеше млада жена. Лицето й беше разкривено от болезнена гримаса, мокрите кичури лепнеха по челото. Ана Николаевна, с термометър в ръка, приготвяше в есмархово канче разтвор, а другата акушерка, Пелагея Ивановна, вадеше от шкафчето чисти чаршафи. Облегнат на стената, фелдшерът беше застанал в позата на Наполеон. Като ме видяха, всички трепнаха. Родилката отвори очи, закърши ръце и пак застена жалостно и тежко.

— Е, какво има? — попитах аз и сам се учудих на тона си, толкова беше уверен и спокоен.

— Напречно положение — бързо отговори Ана Николаевна и продължи да долива вода в разтвора.

— Таака — проточих аз и се намръщих, — е, да видим…

— Аксиния! Подай на доктора да си измие ръцете! — веднага викна Ана Николаевна. Лицето й беше тържествено и сериозно.

Докато стичащата се вода измиваше пяната от зачервените ми от четката ръце, аз задавах на Ана Николаевна незначителни въпроси: кога са докарали родилката, откъде е… Ръката на Пелагея Ивановна отметна одеялото, аз седнах на крайчеца на леглото и заопипвах с леки докосвания издутия корем. Жената стенеше, изпъваше се, впиваше пръсти, мачкаше чаршафа.

— Чакай де, чакай… потърпи — повтарях аз и допирах внимателно с длани изопнатата, гореща и суха кожа.

Всъщност след като опитната Ана Николаевна ми беше подсказала какъв е случаят, това опипване беше съвсем излишно. Колкото и да опипвах, повече от Ана Николаевна, все едно, нямаше да разбера. Диагнозата й беше, разбира се, вярна: напречно положение. Диагнозата е налице. Е, ами после?…

Продължавах да опипвам навъсено корема от всички страни и поглеждах крадешком лицата на акушерките. И двете бяха съсредоточено сериозни, а в очите им прочетох одобрение на действията ми. Наистина движенията ми бяха уверени и правилни, а тревогата се бях помъчил да скрия колкото може по-дълбоко и с нищо да не я издавам.

— Така — казах с въздишка и станах от леглото, защото отвън вече нямаше какво да се гледа, — да поизследваме и отвътре.

В очите на Ана Николаевна отново проблесна одобрение.

— Аксиния!

Отново потече вода.

„Ех, да можех да попрелистя сега Дьодерлайн!“ — мислех си аз тъжно, докато си сапунисвах ръцете. Уви, да го направя сега, беше невъзможно. Пък и с какво ли би ми помогнал в този миг Дьодерлайн? Изплакнах гъстата пяна, намазах си пръстите с йод. Под ръцете на Пелагея Ивановна зашумоля чистият чаршаф и наведен над родилката, аз предпазливо и плахо започнах мануалното изследване. В паметта ми неволно изплува операционната в акушерската клиника. Ярки електрически лампи в матови кълба, блестящ, постлан с плочки под, навсякъде лъскави кранове и инструменти. Асистентът в снежнобяла престилка води раждането, а наоколо му трима младши ординатори, специализанти, тълпа от студенти стажанти. Хубаво, светло и сигурно.

А тука съм сам-самичък, под ръцете ми се мъчи жена; аз отговарям за нея. Но как трябва да й се помага, не зная, защото съм виждал отблизо само две раждания, в клиниката, и то съвсем нормални. Сега правя преглед, от който не олеква нито на мене, нито на родилката; аз абсолютно нищо не разбирам и нищо не мога да напипам там вътре в нея.

А вече е време на нещо да се реша.

— Напречно положение… щом е напречно положение, значи трябва… трябва да се направи…

— Обръщане за краче — не се стърпя и като на себе си каза Ана Николаевна.

Стар, опитен лекар би я изгледал накриво, задето се навира със заключенията си… Но аз не съм докачлив…

— Да — потвърдих многозначително, — обръщане за краче.

И пред очите ми се замяркаха страниците от Дьодерлайн. Обръщане пряко… обръщане комбинирано… обръщане непряко…

Страници, страници… а по тях рисунки. Таз, изкривени, сплеснати бебета с огромни глави… увиснала ръчичка, а на нея примка от бинт.

И хем скоро ги четох. И даже си подчертавах, внимателно вниквах във всяка дума, представях си съотношението между частите и всички похвати. Докато четях, ми се струваше, че целият текст се отпечатва завинаги в мозъка ми.

А сега от всичко прочетено изплува само едно изречение:

Напречното положение е абсолютно неблагоприятно положение.

Което е право, право си е. Абсолютно неблагоприятно както за жената, така и за лекар, завършил университета преди шест месеца.

— Ами добре, ще го направим — казах аз и станах.

Лицето на Ана Николаевна се оживи.

— Демян Лукич — обърна се тя към фелдшера, — хлороформа.

Добре, че го каза, понеже аз още не бях съвсем сигурен дали операцията се прави с упойка. С упойка, разбира се, че как иначе?

И все пак трябва да надникна в Дьодерлайн…

След като си измих ръцете, казах:

— Е, хубаво… вие я пригответе за упойка, сложете я на масата, аз веднага идвам, само да си взема от къщи цигарите.

— Добре, докторе, има време — отговори Ана Николаевна.

Избърсах си ръцете, санитарката наметна на раменете ми палтото и без да пъхам ръце в ръкавите, хукнах към къщи.

Вкъщи, в кабинета, запалих лампата и се втурнах към шкафа с книгите, забравил даже да си сваля калпака.

Ето го Дьодерлайн. „Оперативно акушерство“. Бързо запрелиствах гланцираните странички.

… обръщането е винаги опасно за майката…

Тръпки ми полазиха покрай гръбнака.

… Най-голямата опасност идва от вероятността за спонтанно разкъсване на матката.

Спон-тан-но…

… Ако акушерът, след като е вкарал ръка в матката, заради затруднен по-нататъшен достъп или контракция на матката не може да стигне до крачето, той трябва да се откаже от по-нататъшни опити да направи обръщането…

Добре. Дори да успея по някакво чудо да установя, че съм „затруднен“, и да се откажа от „по-нататъшни опити“, пита се, какво ще правя тогава с упоената с хлороформ жена от село Дулцево?

По-нататък:

… Абсолютно са забранени каквито и да било опити до крачето да се стигне покрай гръбчето на плода…

Ще имаме предвид.

… Издърпването на горното краче трябва да се смята за грешка, тъй като при него лесно може да стане превъртяване на плода по оста, а то да причини тежко заклещване на плода, а оттам и най-печални последици…

„Печални последици.“ Малко неопределени, но колко внушителни думи! Ами ако съпругът на жената от Дулцево овдовее? Избърсах потта от челото си, събрах сили и като минах през всички тези страшни пасажи, се помъчих да запомня само най-съществено: какво всъщност трябва да правя, как и къде да си вкарам ръката. Но пробягвайки черните редове, непрекъснато се натъквах на нови страхотии. Набиваха се в очи.

… предвид огромната опасност от разкъсване… както вътрешното, така и комбинираното обръщане са между най-опасните за майката акушерски намеси…

И като заключителен акорд:

… С всеки час закъснение опасността расте…

Стига! Четенето даде плодовете си: в главата ми всичко окончателно се объркa, веднага се убедих, че нищо не разбирам и най-важното, че не зная какво именно обръщане ще правя: комбинирано, некомбинирано, пряко, непряко!…

Захвърлих Дьодерлайн и се отпуснах в креслото, като се мъчех да приведа в ред разпиляващите се мисли… После погледнах часовника. По дяволите! Оказа се, че от дванайсет минути съм вкъщи. А там ме чакат.

… С всеки час закъснение…

Часовете се състоят от минути, а в подобни случаи минутите летят като бесни. Захвърлих Дьодерлайн и хукнах обратно към болницата.

Там вече всичко беше готово. Фелдшерът стоеше до масичката, приготовляваше маската и шишето с хлороформа. Родилката вече лежеше на операционната маса. Из болницата се носеше непрекъснат стон.

— Потърпи, потърпи — мърмореше благо Пелагея Ивановна, наведена над жената, — докторът ей сега ще ти помогне…

— Оох! Силици… не ми останаха… Ох, не мога!… Няма да изтрая!

— Ами… ами… — мърмореше акушерката, — ще изтраеш! Сега ще ти дадем да помиришеш… Нищичко няма да усетиш.

От крановете шумно потече вода и двамата с Ана Николаевна почнахме да търкаме и да мием голите си до лактите ръце. Сред пъшкането и воплите Ана Николаевна ми разказваше как е правел обръщания моят предшественик, опитен хирург. Аз целият бях слух, мъчех се да не изпусна нито дума. И тези десет минути ми дадоха повече от всичко, прочетено по акушерство за държавните изпити, на

които тъкмо по акушерство бях получил „задоволителен“. От тези откъслечни думи, недовършени изречения, мимоходом подхвърлени намеци разбрах онова най-необходимо, което не се намира в никоя книга. И когато започнах да бърша със стерилна марля идеално белите си и чисти ръце, аз вече бях изпълнен с решителност и вече имах в главата си съвсем ясен и окончателен план. Комбинирано или не — няма смисъл да го мисля отсега.

Всички учени думи са излишни в този момент. Важно е само, че трябва да вкарам едната си ръка, а с другата да помагам на обръщането отвън, като се осланям не на книгите, а на чувството си за мярка, без което лекарят пет пари не струва, внимателно, но с настойчивост да придърпам едното краче и да измъкна детето за него.

Трябва да съм спокоен, предпазлив, но и безкрайно решителен, а не страхлив.

— Хайде — заповядах на фелдшера и почнах да си мажа пръстите с йод.

Пелагея Ивановна веднага скръсти ръцете на родилката, а фелдшерът закри с маската измъченото й лице. От тъмножълтото шише бавно закапа хлороформ. Стаята почна да се изпълва с гадна сладникава миризма. Лицата на фелдшера и на акушерките станаха строги и сякаш вдъхновени…

— Ааа! А! — изведнъж извика жената. Няколко секунди тя конвулсивно се дърпаше, мъчеше се да свали маската.

— Дръжте я!

Пелагея Ивановна й хвана ръцете, накара я да легне и ги притисна към гърдите й. Жената извика още няколко пъти, извръщайки лице от маската. Но все по-рядко… по-рядко… Сподавено замърмори:

— Ааа… пусни!… А!…

Все по-слабо и по-слабо. В бялата стая настъпи тишина. Прозрачната течност капеше, ли капеше върху бялата марля.

— Пелагея Ивановна, пулсът?

— Добър е.

Пелагея Ивановна повдигна ръката на жената и я пусна; тя безжизнено се плъосна върху чаршафа като камшик. Фелдшерът отмести маската, надникна в зеницата.

— Спи.

Локва кръв. Ръцете ми са до лактите в кръв. Кървави петна по чаршафите. Червени съсиреци и парчета марля. А Пелагея Ивановна вече разтърсва детето и го потупва. Аксиния дрънчи с кофите, пълни легените с вода. Потапят бебето ту в студена, ту в гореща вода. То мълчи и главата му безжизнено се олюлява, като на конец. Но изведнъж се чува нещо средно между скърцане и въздишка, а после слабият, дрезгав пръв вик.

— Живо е… живо е… — мърмори Пелагея Ивановна и слага детето на възглавницата.

И майката е жива. За щастие нищо страшно не се случи. Ето, и аз напипвам пулса. Да, той е равномерен, отчетлив и фелдшерът друса лекичко жената за рамото:

— Ей, леко, леко, събуди се.

Хвърлят настрана окървавените чаршафи, завиват бързо майката с чист и фелдшерът и Аксиния я занасят в стаята. Повитото бебе заминава върху възглавницата. Смръщеното кафяво личице наднича от бялата рамчица и тънкият плачлив писък не спира.

Водата шурти от крановете на умивалниците. Ана Николаевна жадно всмуква от цигарата, присвива очи от дима и кашля.

— А вие, докторе, добре направихте обръщането, много уверено.

Аз търкам усърдно ръце с четката, поглеждам я крадешком: дали не ми се присмива? Но на лицето й е изписано най-искрено и гордо задоволство. Сърцето ми прелива от радост. Гледам кървавото и бяло безредие наоколо си, червената вода в легена и се чувствувам победител. Но някъде дълбоко в мен шава червеят на съмнението.

— Ех, да видим какво ще стане — казвам аз.

Ана Николаевна вдига учудено очи към мен.

— Че какво може да стане? Всичко е наред.

Измърморвам неясен отговор. А всъщност ми се иска да кажа: дали майката е здрава и читава, не съм ли й повредил нещо при обръщането?… Това ме гложди смътно. Но познанията ми по акушерство са толкова несигурни, толкова книжни и откъслечни! Разкъсване? Но в какво трябва да се изрази? И кога ще се прояви — веднага или може би по-късно?… Не, по-добре да не подхващам тази тема.

— Ех, знае ли човек — казвам, — не е изключена инфекция — повтарям първото дошло ми наум изречение от някакъв учебник.

— Аа, това ли било? — спокойно проточва Ана Николаевна. — Ех, ако е рекъл Господ, нищо лошо няма да стане. Пък и защо? Всичко е стерилно, чисто.

Минаваше един и половина когато се прибрах. Върху бюрото в кабинета в петното светлина от лампата мирно лежеше Дьоренлайн, отворен на страницата „Опасности при обръщане“. Още близо час седях над него и прелиствах страниците, отпивайки от изстиналия чай.

И се случи нещо интересно: всички пасажи, които преди ми бяха мътни, станаха съвсем ясни, сякаш се наляха със светлина, и тази нощ, на светлината на лампата, в този пущинак, аз разбрах какво значи истинско знание.

„Голям опит може да се придобие на село — мислех си аз, заспивайки, — но трябва да се чете, да се чете, повече… да се чете…“

ВИЕЛИЦА

Ту кат звяр същински вие,
ту заплаче кат дете.

Цялата тази история почна с това, че както разказа всезнаещата Аксиния, счетоводителят Палчиков от чифлика в Шалометиево се влюбил в дъщерята на агронома. Пламенната любов изпепелявала сърцето на клетника. Той отишъл в околийския град Грачовка и си поръчал костюм. Ушили му приказен костюм и не е изключено сивите райета на панталона на счетоводителя да са решили съдбата на клетника. Дъщерята на агронома се съгласила да му стане жена.

Що се отнася до мене, доктор в N-ската участъкова болница в еди-коя си губерния, след като ампутирах на едно момиче крака, натрошен от мъначката за лен, толкова се прославих, че едва не загинах под бремето на славата си. По утъпканите снежни пътища при мен почнаха да пристигат за преглед по сто души селяни на ден. Аз вече не обядвах. Аритметиката е жесток наука. Да допуснем, че за всеки от своите сто пациенти съм отделял само по пет минути… пет! Петстотин минути — това са осем часа и двайсет минути. И то, забележете, без прекъсване. Освен това имах и стационар с трийсет души. А нали правех и операции.

С една дума, като се прибирах от болницата в девет часа вечерта, нито ми се ядеше, нито ми се пиеше, нито ми се спеше. Имах само едно желание — да не ме викнат при родилка. А пък то за две седмици ме откараха поне пет пъти с шейна през нощта.

В очите ми се появи тъмна влага, над носа ми се очерта вертикална бръчка — като червей. Нощем сънувах, като през трепкаща мъгла, несполучливи операции, оголени ребра, а ръцете си в човешка кръв и се събуждах в лепкава студена пот въпреки нажежената кахлена печка.

На визитация крачех енергично, а след мен стремително се носеха фелдшерът, фелдшерицата и двете санитарки. Когато спирах пред легло, на което се топеше от температурата и жално дишаше болен, аз изцеждах от мозъка си всичко, събрано в него. Пръстите ми шареха по сухата, пламтяща кожа, заничах в зениците, почуквах ребрата, слушах как тайнствено бие някъде дълбоко сърцето и ме изпълваше една-единствена мисъл — как да го спася? И този да спася! И този! Всички!

Водеше се битка. Тя започваше всяка сутрин на бледата снежна светлина, а завършваше на жълтото примигване на ярката петромаксова лампа.

„Любопитно ми е как ще свърши всичко това? — питах се аз нощем. — Защото те ще пристигат с шейните и през януари, и през февруари, и през март.“

Писах в Грачовка и учтиво напомних, че на N-ския участък му се полага още един лекар.

През равния снежен океан писмото замина с шейна на четирийсет версти път. След три дена дойде отговорът: пишеха ми, че да, разбира се, разбира се… Непременно… само че не веднага… засега нямало кой да дойде…

Писмото завършваше с ласкави отзиви за работата ми и с пожелания за нови успехи.

Окрилен от тях, аз продължих да тампонирам, да инжектирам противодифтеритна ваксина, да отварям огромни цирeи, да слагам гипс…

Във вторник дойдоха не сто, а сто и единайсет души. Свърших прегледите в девет часа вечерта. Докато заспивах, се мъчех да отгатна колко ли ще са утре, в сряда. Сънувах, че са дошли деветстотин души.

Утрото, което надникна през прозореца в спалнята, беше някак особено бяло. Отворих очи, без да разбирам какво ме е събудило. После съобразих — някой чукаше.

— Докторе — познах гласа на акушерката Пелагея Ивановна, — буден ли сте?

— Аха — отговорих дрезгаво в просъница.

— Дойдох да ви кажа да не бързате за болницата. Само двама души са пристигнали.

— Ами! Шегувате ли се?

— Честна дума. Виелицата, докторе, виелицата — повтори тя радостно през ключалката. — Пък тези двамата са с кариеси. Демян Лукич ще им извади зъбите.

— Виж ти!… — И аз, кой знае защо, дори скочих от леглото.

Чудесен ден беше. След визитацията цял ден обикалях апартаментите си (на лекаря беше предоставено шестстайно жилище и, кой знае защо, двуетажно — три стаи горе, а кухнята и още три стаи долу); свируках си мелодии из опери, пушех, барабанях по стъклата… А навън ставаше нещо, което не бях виждал. Нямаше небе, нямаше земя. Нещо бяло се въртеше, извиваше се във всички посоки, нагоре и напряко, сякаш дяволът се забавляваше с прах за зъби.

По обяд наредих на Аксиния, изпълняваща длъжността готвачка и чистачка в жилището на доктора, да кипне в трите кофи и в котела вода. От месец не се бях къпал.

Измъкнахме с Аксиния от килера корито с фантастични размери. Сложихме го на пода в кухнята (в N-ск за вани не можеше, разбира се, и дума да става; вани имаше в болницата, но не работеха).

Към два часа през деня мрежестата вихрушка забележимо проредя, а аз седях в коритото гол и със сапунисана глава.

— Виж, това е кеф… — мърморех с наслада и си плисках гърба с гореща вода — виж, това е кеф! А после, ако щете да знаете, ние ще обядваме, а после ще заспим. Ако си отспя, утре могат и сто и петдесет души да заповядат. Какво ново, Аксиния?

Аксиния седеше зад вратата и чакаше операцията къпане да приключи.

— Счетоводителят на Шалометиевския чифлик ще се жени — отговори Аксиния.

— Ами? Съгласила се е?

— Ми да! Пък той влюбеен… — отговори ми напевно Аксиния, като тракаше със съдовете.

— Годеницата красива ли е?

— Първа хубавица! Руса, тъничка…

— Я виж ти!

И в същия миг вратата изгромоли. Полях се навъсено с вода и се заослушвах.

— Ама докторът се къпе… — извиваше Аксиния.

— Бръм… бръм… — боботеше бас.

— Бележка за вас, докторе — изписука Аксиния през ключалката.

— Пъхни я под вратата.

Измъкнах се от коритото и като потрепервах и негодувах срещу съдбата, поех от ръцете на Аксиния влажното пликче.

— Ще има да вземат! Направо от коритото — не тръгвам! Аз не съм ли човек? — казах си не много уверено и разпечатах в коритото бележката.

> Уважаеми колега (тлъста удивителна). Умол (задраскано) настойчиво ви моля незабавно да дойдете. Вследствие на удар в главата жената е с кръвоизлив от кухините (задраскано) от гърлото. Тя е в безсъзнание. Не мога да се справя. Настойчиво ви моля. Конете са чудесни. Пулсът е слаб. Камфор имам. Доктор (подписът нечетлив).

„Не ми върви в този живот“ — тъжно си казах аз, загледан в пламтящите в печката дърва.

— Мъж ли донесе бележката?

— Мъж.

— Кажи му да влезе.

Той влезе и ми заприлича на древен римлянин заради блестящата каска, надяната над ушанката. Беше с вълча шуба и ме лъхна тънка ледена струя.

— Защо сте с каска? — попитах, прикривайки с чаршафа недоизмитото си тяло.

— Пожарникар съм, от Шалометиево. Пожарна команда си имаме… — отговори римлянинът.

— Кой е докторът, дето ми пише?

— Гостенин е на нашия агроном. Млад доктор. А нас нещастие, много голямо нещастие ни сполетя…

— Коя е жената?

— Годеницата на счетоводителя.

Аксиния изохка зад вратата.

— Какво е станало? (Чу се как тялото на Аксиния се залепи за вратата.)

— Вчера беше годежът, а след него счетоводителят рече да я поразходи с шейничка. Впрегна едно бързо конче, настани я и хайде — през портата. Пък кончето като препусна отведнъж, като подхвърли момичето и то с челото — право в гредата. И изхвърча от шейната. Такова нещастие — думи нямам… А счетоводителя го пазят да не се обеси. Полудял е.

— Ама аз се къпя — измънках жално, — защо не я докарахте тук? — И с тези думи си полях главата и сапунът се стече в коритото.

— Немислимо е, уважаеми гражданино доктор — прочувствено изрече пожарникарят и скръсти молитвено ръце, — невъзможно е. Ще умре момичето.

— Но как ще стигнем? В тая виелица?

— Ама моля ви се, тя стихна. Съвсем е стихнала. Конете са бързи и съм ги впрегнал един зад друг. За час ще долетим.

Изпъшках кротко и се измъкнах от коритото. Облях се настървено с две кофи вода. После, приклекнал пред зейналата врата на печката, си пъхах в нея главата, поне малко да я изсуша.

„Възпалението на белите дробове ми е сигурно. И то крупозно — след такова пътуване. Но най-важното е, че не зная какво ще правя с жената. Ако се съди по бележката на онзи лекар, той е по-неопитен и от мен. И аз какво ли зная, но за половин година практика се пообиграх, а той сигурно е съвсем бос. Изглежда, току-що е завършил. И мисли, че съм опитен…“

Докато размишлявах така, дори не забелязах как съм се облякъл. А то беше сложна работа: панталон и риза, валенки, върху ризата кожено яке, отгоре палтото, а върху него овчи кожух и най-сетне калпак; чантата, а в нея кофеин, камфор, морфин, адреналин, екартьори, стерилен материал, спринцовка, сонда, браунингът, цигарите, кибритът, часовникът, слушалката.

Не ми се видя никак страшно, въпреки че, когато излязохме от селото, се стъмваше и денят вече се топеше. И сякаш по-слабо навяваше. Някак косо, откъм едната страна, в дясната ми буза. Пожарникарят напълно закриваше от мене задницата на първия кон. Впрегнатите един зад друг коне наистина потеглиха бодро и шейната заподскача по трапищата. Свих се на дъното, веднага се стоплих, помислих си за двойната пневмония, за това, че девойката има може би вътрешна фрактура на черепа, някое парче се е забило в мозъка…

— Конете на пожарната ли са? — попитах през яката от овча кожа.

— Аха… а… — измърмори коларят, без да се обръща.

— Докторът нещо направи ли й?

— Ами той… аха… а… той рече, че по венерическите болести се бил изучил… даа…

— Ахаа… — заплюшя виелицата в горичката, а после свирна отстрани и препусна… И почна да ме люшка, люшка, люшка… докато се озовах в Москва, в Сандуновските бани. Както си бях с кожуха, в съблекалнята, и целият плувнах в пот. След това пламна факел, лъхна студ, аз отворих очи, видях сиянието на кървав шлем, помислих, че има пожар… после се опомних и разбрах, че сме пристигнали. Аз съм пред прага на бяло здание с колони, навярно от времето на Николай I. Наоколо е дълбок мрак, а са ме посрещнали пожарникарите и пламъкът танцува над главите им. Веднага измъкнах от цепката на кожуха часовника и видях, че е пет. Значи пътували сме не един, а два часа и половина.

— Пригответе ми веднага коне за връщане — казах аз.

— Слушам — отговори коларят.

Сънен и мокър, сякаш с компрес под коженото яке, аз влязох в антрето. Отстрани плисна светлината на лампа, ивицата легна върху боядисания под. И веднага дотича русокос млад човек с уплашени очи, и с панталон с току-що изгладени ръбове. Бялата му вратовръзка на черни точки се беше изкривила, жабото стърчеше като изкорубено, но сакото беше безукорно, съвсем ново и гънките му бяха като метални.

Човекът размаха ръце, вкопчи се в кожуха ми, разтърси ме, притисна се към мен и почна тихо да възклицава:

— Миличък мой… докторе… по-бързо… тя умира. Аз съм убиецът. — Той погледна някъде встрани, сурово и мрачно разтвори очи, каза някому: — Така е, убиец съм.

После зарида, вкопчи се в редките си коси, дръпна ги и аз видях, че наистина скубе кичури и ги намотава на пръсти.

— Престанете — казах аз и му стиснах ръката.

Някой го повлече. Дотичаха някакви жени.

Съблякоха ми кожуха, поведоха ме по празнични килимчета и ме доведоха до бяло легло. От стола стана да ме посрещне младият лекар. Очите му бяха измъчени и смутени. За миг в тях проблесна учудване,

че и аз съм млад като него. Всъщност приличахме на два портрета на едно и също лице, и то от същата година. Но после той така ми се зарадва, че чак се задъха.

— Колко се радвам… колега… ето… виждате ли, пулсът отслабва. Аз съм всъщност венеролог. Ужасно се радвам, че дойдохте…

На масата върху парче марля бяха сложени спринцовка и няколко ампули камфор. През вратата долетя плачът на счетоводителя, затвориха вратата и зад гърба ми изникна фигурата на жена в бяло. В спалнята цареше полумрак, лампата беше покрита от едната страна с парче зелен плат. В зеленикавата сянка върху възглавницата лежеше лице, бяло като платно. Разпилените руси коси висяха на кичури. Носът се беше заострил, а ноздрите бяха запушени с порозовял от кръвта памук.

— Пулсът… — прошепна ми лекарят.

Поех безжизнената ръка, с вече привичен жест допрях пръсти и потръпнах. Под пръстите ми пулсът ситно и учестено затрепера, после взе да прекъсва, да се изопва като конец. Усетих познатото присвиване под лъжичката, както винаги, когато гледах смъртта очи в очи. Аз я ненавиждам. Успях да счупя връхчето на ампулата и да всмуча със спринцовката си тлъстата течност. Но я инжектирах вече машинално, напъхах я без нужда под кожата на моминската ръка.

Долната челюст заподскача, сякаш девойката се давеше, после увисна, тялото се напрегна под одеялото, замря някак и се отпусна. Под пръстите ми изчезна и последната нишка.

— Умря — казах на ухото на лекаря.

Бялата фигура с прошарени коси рухна върху изопнатото одеяло, притисна се към него и се разтресе от ридания.

— По-тихо, по-тихо — казах аз на ухото на тази жена в бяло, а лекарят погледна страдалчески към вратата.

— Той ме измъчи — много тихо каза лекарят.

Ние двамата направихме така: оставихме плачещата майка в спалнята, никому нищо не казахме и отведохме счетоводителя в отдалечена стая.

Там аз му казах:

— Ако не позволите да ви сложим инжекция, нищо не можем да правим. Вие ни измъчвате, пречите ни да работим.

Тогава той се съгласи; с тих плач свали сакото, ние навихме ръкава на празничната му годежна риза и му инжектирахме морфин. Лекарят отиде при мъртвата, уж да й помага, а аз останах при счетоводителя. Морфинът подействува по-бързо, отколкото очаквах. След четвърт час, като все по-тихо и несвързано се вайкаше и хълцаше, той почна да се унася, а после сложи мокро от сълзите лице върху ръцете си и заспа. Не чу суетенето, риданията, шумоленето и приглушените вопли.

— Чуйте, колега, опасно е да тръгвате. Може да се заблудите — шепнеше ми лекарят във вестибюла. — Останете да пренощувате…

— Не, не мога. На всяка цена ще си тръгна. Обещаха веднага да ме откарат.

— Ех, те ще ви откарат, но ви предупреждавам…

— Имам трима тежко болни от тиф, не мога да ги оставя, трябва да ги видя и през нощта.

— Е, ваша воля…

Той разреди спирт с вода, аз го изпих и пак там, във вестибюла, хапнах парче шунка. Стомахът ми се постопли и мъката в сърцето ми понамаля. Влязох за последен път в спалнята, погледнах мъртвата, надникнах и при счетоводителя, оставих на лекаря ампула морфин и навлечен, излязох на стълбището.

Там фучеше, конете се бяха оклюмали, шибани от снега. Пламъкът на факела се мяташе.

— Нали знаете пътя? — попитах аз, увивайки уста.

— Бе пътя го знаем — отговори ми много тъжно коларят (той беше вече без шлем), — ама да бяхте останали да преспите…

Дори по ушите на калпака му личеше, че ужасно не му се тръгва.

— Трябва да останете — добави и човекът, който държеше разярения факел, — страшно е в полето.

— Дванайсет версти… — навъсено замърморих аз — ще ги минем. Чакат ме тежко болни… — И се качих в шейната.

Признавам си, не добавих, че само при мисълта да остана, безсилен и ненужен, в дома, сполетян от беда, ми се струваше непоносима.

Коларят се пльосна, отчаян, на капрата, намести се, олюля се и ние префучахме през портата. Факелът изчезна, сякаш потъна или угасна. Но след миг ми направи впечатление друго. Като се обърнах с

мъка, видях, че не само факелът е изчезнал, но и Шалометиево с всичките му постройки се е стопило, като в сън. И това неприятно ме прободе.

— И таз добра… — си помислих, или може би измърморих аз. Подадох за малко нос и пак го скрих, толкова отвратително беше. Целият свят се беше свил на кълбо и то подскачаше на всички страни.

За миг в ума ми се мярна мисълта дали да не се върна. Но аз я пропъдих, зарових се по-дълбоко в сеното на дъното на шейната, като в лодка, свих се, затворих очи. Веднага изплуваха зеленият плат върху лампата и бялото лице. Изведнъж ми просветна: „Фрактура на долната част на черепа… Да, да, да… Ах-ха… точно така!“ Изпълни ме абсолютна увереност, че това е правилната диагноза. Беше ме осенило. Но защо ли? И сега, пък и преди малко да беше — какъв смисъл? Можех ли нещо да направя? Каква ужасна съдба! Колко нелепо и страшно е да живееш на този свят! Какво ли ще стане сега в дома на агронома? Само като си помислиш, и ти става непоносимо тежко! После ми дожаля за мен: колко е труден животът ми! Хората сега спят, печките са напалени, а аз пак не можах даже да се изкъпя. Виелицата ме подмята като лист. Хубаво, ще се прибера и току-виж, пак ме откарали нанякъде. Ще има да си хвърча с виелицата. Аз съм сам, а пък болните са хиляди. Ей на, ще хвана възпаление на белите дробове и ще си умра тук и аз… И както се бях разчувствувал, потънах в мрака, но за колко време, не зная. Този път не се озовах в баня, а ми стана студено. Все по-студено и по-студено.

Когато отворих очи, видях черен гръб, а после съобразих, че не пътуваме, а сме спрели.

— Пристигнахме ли? — попитах, опулил мътни очи.

Черният колар мъчително се размърда, после изведнъж слезе и ми се стори, че го върти на всички страни… Заговори ми крайно непочтително:

— Аха, пристигнахме! Като не послушахте хората… На какво прилича това! И себе си ще погубим, и конете…

— Пътя ли загубихме? — Тръпки ми полазиха по гърба.

— Какъв ти път — отговори ми с разстроен глас коларят, — сега целият свят ни е път. Затрихме се за нищо и никакво… Четири часа пътуваме, ама закъде… Я вижте какво става…

Четири часа. Аз се размърдах, напипах часовника, измъкнах кибрита. Защо ли? Нямаше смисъл, нито една клечка не се запали. Драснеш, проблесне и пламъчето като близнато изгасне.

— Казах ви — близо четири часа — изрече с погребален глас коларят, — сега какво да правим?

— Но къде сме?

Въпросът беше толкова глупав, че коларят не сметна за необходимо да ми отговори. Той се въртеше на всички посоки, но от време на време ми се струваше, че е неподвижен, а аз се въртя в шейната. С мъка слязох и веднага разбрах, че при плазовете снегът ми е до коляно. Задният кон беше затънал в преспата до корем. Гривата му висеше като коса на незабрадена жена.

— Те ли спряха?

— Те. Изтормозиха се добичетата…

Изведнъж си спомних някои разкази и кой знае защо, изпитах злоба към Лев Толстой.

„Кефа си е карал в Ясна Поляна — мислех си аз, — не са го водили при умиращи…“

Дожаля ми за пожарникаря и за мен. После усетих нов пристъп на див страх. Но го сподавих в гърдите си.

— Това е малодушие… — измърморих през зъби.

И ме преизпълни бурна енергия.

— Виж какво, чичо — заговорих аз, усещайки как зъбите ми изстиват, — не бива да се предаваме, че току-виж, наистина сме отишли по дяволите. Конете постояха, поотдъхнаха си, трябва да продължим. Вие хванете предния кон за юздата, пък аз ще карам. Трябва да се измъкнем, че ще ни затрупа.

Ушите на калпака издаваха отчаяние, но коларят се затътри напред. Като куцаше и затъваше, той стигна до предния кон. Впрягът ми се стори безкрайно дълъг. Фигурата на коларя се размаза пред погледа ми, виелицата навяваше в очите ми сух сняг.

— Дииий — запъшка коларят.

— Дий! Дий! — взех да викам и аз и заплющях с юздите.

Конете бавно потеглиха, замесиха снега. Шейната се олюляваше като върху вълни. Коларят ту наедряваше, ту се смаляваше, проправяше си път напред.

Към четвърт час се придвижвахме така, докато не усетих най-сетне, че шейната заскърца някак по-равномерно. Радост ме заля, щом видях как бързо се замяркаха задните копита на коня.

— Не затъваме, на пътя сме! — извиках аз.

— Хо… хо… — обади се коларят. Той изкуцука към мен и веднага порасна.

— Пътят е май — с радостен и даже разтреперан глас се обади пожарникарят. — Само да не го загубим пак… Е, дано…

Сменихме си местата. Конете ни понесоха по-пъргаво. Виелицата сякаш се свиваше и ми се стори, че взе да поотслабва. Но и над нас, и встрани всичко беше мътилка. Вече не се надявах, че ще стигнем именно в болницата. Исках само да стигнем някъде. Нали всеки път води към човешко жилище.

Конете изведнъж силно дръпнаха, заработиха по-живо с краката. Зарадвах се, още без да разбирам причината.

— Дали не усетиха жилище? — попитах.

Коларят не ми отговори. Надигнах се в шейната и се завзирах. Странен звук, мъчителен и злобен, изникна от мъглата, но бързо угасна. Стана ми, кой знае защо, неприятно, спомних си счетоводителя и как тъничко скимтеше, сложил глава на ръцете си. Изведнъж различих вдясно тъмна точка, тя порасна колкото черна котка, после стана още по-голяма и се приближи. Пожарникарят изведнъж се обърна към мен и аз видях как челюстта му подскача. Попита ме:

— Видяхте ли, гражданино доктор?…

Единият кон се метна вдясно, другият вляво, пожарникарят се стовари за миг върху коленете ми, изохка, изправи се, опря крака и заопъва юздите. Конете изхриптяха и препуснаха. Те вдигаха буци сняг, размятаха го, теглеха неравномерно и трепереха.

И по моето тяло няколко пъти минаха тръпки. Щом се поовладях, аз бръкнах в пазвата си, извадих браунинга и се проклех, че съм забравил вкъщи втория пълнител. Добре де, като не останах да пренощувам, поне факел да бях взел! Представих си кратичкото съобщение във вестника за мен и за клетия пожарникар.

Котката стана колкото куче и се затъркаля недалеч от шейната. Обърнах се и видях съвсем наблизо зад шейната втора четирикрака твар. Мога да се закълна, че беше с остри уши и се плъзгаше след шейната леко като по паркет. Нещо заплашително и нагло имаше в

устрема й. „Глутница ли са или само два?“ — питах се и при думата „глутница“ сякаш с вряла вода ме заляха под кожуха и пръстите на краката ми престанаха да мръзнат.

— Хвани се здраво и задържай конете, че ще стрелям — казах аз, но не със своя, а с непознат за мен глас.

В отговор коларят само изохка и сви глава в раменете. Пред очите ми проблесна и оглушително гръмна. После втори и трети път. Не помня колко минути подскачах на дъното на шейната. Чувах дивото, скимтящо хъркане на конете, стисках браунинга, ударих си главата в нещо, исках да се измъкна от сеното и със смъртен страх си представих как ще усетя изведнъж върху гърдите си огромното жилаво тяло. Вече виждах мислено разкъсаните си черва.

В това време коларят взе да вие:

— Охо… хо… ето го… ето го… Господи, спаси ни, спаси…

Справих се най-сетне с тежкия кожух, освободих ръце, станах. Черните зверове вече ги нямаше нито отзад, нито отстрани. Духаше по-слабо и поносимо, а сред редичката пелена трепкаше най-очарователното око, което бих разпознал сред хиляди, което разпознавам и сега — трепкаше фенерът на моята болница. Зад него тромаво се извишаваше нещо тъмно. „Много по-красива е от дворец…“ — помислих си аз и изведнъж, изпаднал в екстаз, пуснах още два куршума от браунинга си назад, натам, накъдето изчезнаха вълците.

Пожарникарят беше застанал по средата на стълбата, свързваща двата етажа на великолепното лекарско жилище, аз — на горния й край, а Аксиния, облечена с кожух — най-долу.

— Да ме позлатите — заговори коларят, — ама аз втори път… — Той не довърши, изпи на един дъх разредения спирт, страшно изпъшка, обърна се към Аксиния и разперил ръце доколкото му позволяваше телосложението, добави: — Ей толчав…

— Умря ли? Не я спасихте? — попита ме Аксиния.

— Умря — отговорих аз равнодушно.

След четвърт час всичко утихна. Долу угасиха лампите. Останах горе сам. Не зная защо, нервно се усмихнах, разкопчах ризата, пак я закопчах, отидох до лавицата с книги, извадих тома по хирургия, исках

да прочета нещо за фрактурите в долната част на черепа, но захвърлих книгата.

Когато се съблякох и се пъхнах под одеялото, близо половин минута ме тресе, после ме отпусна и по цялото ми тяло се разля топлина.

— Да ме позлатите — измърморих, заспивайки, — ама аз втори път не тръг…

„Ще тръгнеш не… ами ще тръгнеш…“ — засвири подигравателно виелицата. Тя се отърколи с грохот по покрива, после пропя в комина, излетя през него, изшумоля зад прозореца, изчезна.

„Ще тръгнете… ще тръг-не-те…“ — тракаше часовникът, но все по-тихо, по-тихо…

И нищо повече. Тишина. Сън.

ТЪМА ЕГИПЕТСКА

Но къде е, къде е на рождения ми ден целият свят? Къде са електрическите фенери на Москва? Хората? Небето? През прозорците не се вижда нищо! Тъма.

Ние сме откъснати от хората. Най-близките газени фенери са на девет версти от нас, на гарата. Там сигурно примигва някое фенерче, издъхва сред виелицата. В полунощ ще префучи с вой бързият за Москва и даже няма да спре — изтрябвала му е гаричката, погребана в снеговете. Освен ако релсите са затрупани.

Най-близките електрически фенери са на четирийсет версти, в околийския град. Сладък е животът там. Има кино, има магазини. Докато сред полята вие и трупа сняг, може би на екрана се огъва тръстика, олюляват се палми, мержелее се тропически остров…

А ние сме сами.

— Тъма египетска — каза фелдшерът Демян Лукич, поотдръпнал пердето.

Той се изразява приповдигнато, но много точно. Наистина египетска.

— Хайде още по чашка — поканих аз. (Ах, не ни корете! Нали и ние — лекарят, фелдшерът, двете акушерки — също сме хора! С месеци не виждаме никого освен стотиците болни. Ние работим, ние сме погребани в снега. Нима не бива на рождения ден на доктора да пийнем по две чашки взет с рецепта разреден спирт и да си замезим с купена в околийския град сардела?)

— За ваше здраве, докторе! — каза прочувствено Демян Лукич.

— Пожелаваме ви да свикнете тук! — каза Ана Николаевна и докато се чукаше, пооправи официалната си пъстра рокля.

Пелагея Ивановна, втората акушерка, се чукна, отпи, бързо приклекна и разрови с ръжен жарта. По лицата ни затрептя горещ блясък, от водката усещахме топлина в гърдите.

— Наистина не проумявам — заговорих аз възбудено, загледан в роя искри, политнали изпод ръжена — какво е направила тази селянка с беладоната. Просто кошмар!

По лицата на фелдшера и на акушерките заиграха усмивки.

Случаят беше следният. Тази сутрин в кабинета ми се намъкна румена булчица, някъде към трийсетте. Тя се поклони на акушерския стол зад гърба ми, измъкна от пазвата си шише с широко гърло и угоднически занарежда:

— Благодаря ви, гражданино доктор, за капките. Толкоз, ама толкоз да ми помогнаха!… Та ви моля — още една стъкленичка.

Взех от ръцете й шишето, погледнах етикета и ми притъмня. На етикета с енергичния почерк на Демян Лукич беше написано: „Tinct. Belladonn…“ и т.н., „16 декември 1917 година“.

С други думи, вчера аз бях предписал на булчето немалка доза беладона, а днес 17 декември, на рождения ми ден, тя беше пристигнала с празно шише и с молба за още.

— Ти… ти… вчера цялото ли го изпи? — попитах с не своя си глас.

— Цялото, цялото, бащице — пееше със сладък глас булката. — Господ здраве да ви дава за капките — половин бурканче, като се прибрах, и половин бурканче, преди да си легна. Веднага ми олекна…

Облегнах се на акушерския стол.

— Аз по колко капки ти казах? — попитах я сподавено. — Само по пет, нали?… А ти, булка, какви ги вършиш, а? А ти… нали аз…

— Честна дума, изпих ги! — уверяваше ме жената, решила, че не вярвам да се е лекувала с беладоната ми.

Хванах с две ръце румените бузи и се завзирах в зениците. Зеници като зеници. Доста красиви, съвсем нормални. И пулсът на невястата беше превъзходен. Нямаше абсолютно никакви признаци за отравяне с беладона.

— Но това е невъзможно!… — казах аз и креснах: — Демян Лукич!!!

Демян Лукич изскочи в бяла престилка от аптечния коридор.

— Демян Лукич, порадвайте й се, вижте какво е направила тази хубавица! Не ми го побира умът…

Жената, разбрала, че нещо е сбъркала, уплашено вертеше глава.

Демян Лукич грабна шишето, помириса го, повъртя го в ръце и каза строго:

— Лъжеш, миличка. Не си пила от лекарството!

— Ама честна… — започна жената.

— Булка, я не ни баламосвай — строго изкриви уста Демян Лукич, — на нас всичко ни е пределно ясно. Я си признай, на кого даде от капките?

Жената вдигна нормалните си зеници към прясно варосания таван и се прекръсти.

— Да пукна…

— Стига, стига… — мърмореше Демян Лукич и се обърна към мене: — Докторе, те знаете ли какво правят? Пристигне ей такава артистка в болницата, дадат й лекарство, а тя като си иде на село, всички жени почерпи.

— Няма такова нещо, гражданино фелшар…

— Стига! — отсече фелдшерът. — Осма година съм тука. Знам ви. Бе капнала е във всяка къща от шишенцето — продължи той да ми обяснява.

— Пак от тези капчици ми дайте — помоли умилно жената.

— А, не, булка — отговорих аз и си избърсах потта от челото, — с тези капки вече няма да те лекуваме. Мина ли ти стомахът?

— Ама то начаса ми олекна!…

— Е, чудесно. Сега други ще ти дам, и те много помагат.

Дадох на жената валериан и тя си замина разочарована.

Та този случай обсъждахме в докторската ми квартира на моя рожден ден, а навън като тежка завеса се беше спуснала виелична египетска тъма.

— Това нищо не е — говореше Демян Лукич, дъвчейки деликатно рибата в олио, — това нищо не е: ние вече сме свикнали. Но вие, драги докторе, след университета, след столицата, ще има доста, доста време да свиквате. Пущинак!

— Ах, какъв пущинак! — повтори като ехо Ана Николаевна.

Виелицата забоботи някъде в комините, прошумоля зад стената. Алени отблясъци заиграха по тъмния лист ламарина край печката. Благословен да е огънят, сгряващ медицинския персонал в този пущинак!

— За предшественика си, за Леополд Леополдович, чували ли сте? — подхвана фелдшерът, предложи галантно цигара на Ана Николаевна, запали и той.

— Чудесен лекар! — каза възторжено Пелагея Иванна, загледана с блеснали очи в благодатния огън. Празничното гребенче с фалшиви

камъчета приплamваше и гаснеше в черните й коси.

— Да, забележителна личност — потвърди фелдшерът. — Селяните просто го обожаваха. Знаеше как да ги подхване. Да легне под ножа на Липонтий — веднага! Те вместо Леополд Леополдович му викаха Липонтий Липонтиевич. Вярваха му. Ама и той умееше да говори с тях. Пристига, значи, веднъж за преглед приятелят му Фьодор Кривогледия от село Дулцево. „Така и така, Липонтий Липонтич — казва му, — гърдите ми са се задръстили, едва дишам.“ И в гърлото нещо сякаш ми дращи…

— Ларингит — казах аз машинално, свикнал, след един месец лудо препускане, със селските мълниеносни диагнози.

— Точно така. „Е — казва му Липонтий, — ще ти дам един лек. След два дена си здрав. Заповядай — това са синапени пластири, френски. Единия ще си лепнеш на гърба, между плешките, другия — на гърдите. Ще ги подържиш десет минути и ще ги махнеш. Марш! Действай!“ Взе оня пластирите и си замина. След два дена — ето го пак на преглед.

„Какво има?“ — пита го Липонтий.

А Кривогледия:

„Абе, Липонтий Липонтич, казва, каква е тая работа? Не помагат тия ваши пластири, ама хич.“

„Глупости! — отговаря Липонтий. — Как може френските пластири да не помогнат? Ти май не си ги слагал, а?“

„Е как — казва — да не съм ги слагал? Още си стои даже…“

И се обръща с гръб, а то пластирът залепен върху кожуха му…

Аз прихнах, а Пелагея Иванна се закиска и заудря ожесточено цепеницата с ръжена.

— Ще прощавате, но това е виц — казах аз, — невъзможно е!

— Виц ли? Виц било! — викнаха една през друга акушерките.

— Виц значи? — възкликна ядосано фелдшерът. — Е, трябва да ви кажа, че тук целият ни живот е низ от такива вицове… Такива неща стават, че…

— Ами захарта? — възкликна Ана Николаевна. — Пелагея Иванна, разкажете за захарта!

Пелагея Иванна затвори душника и заговори, навела очи:

— Пристигам аз в същото това Дулцево, при родилка…

— Знаменито село е това Дулцево — не се сдържа фелдшерът и добави: — Прощавайте! Продължете, колега!

— Преглеждам я аз, както му е ред — продължи колегата Пелагея Иванна, — и усещам под пръстите си в родовия път нещо странно… Ту ронливо, ту на късчета… Оказа се, че е захар — на пясък.

— Хубав виц, нали? — отбеляза тържествено Демян Лукич.

— Изви-не-те… нищо не разбирам…

— Бабата! — обясни ми Пелагея Иванна. — Знахарката ги научила. Трудно ражда — им рекла. Детенцето не ще да излезе на белия свят. Та трябва да се подмами. И така го подмамвали — със сладичко!

— Ужас! — казах аз.

— Карат родилките да дъвчат коси — рече Ана Николаевна.

— Защо?

— Дявол ги знае. Два-три пъти са ни докарвали такива родилки. Лежи, горката, и плюе. Устата й пълна с косми. Поверие има — че уж раждането щяло да е по-леко…

Очите на акушерките заблестяха от спомените. Дълго седяхме край огъня, пиехме чай и аз слушах изумен. Научих, че когато се налага да докарат родилка от селото й в нашата болница, Пелагея Иванна винаги сяда в последната шейна: да не се разколебаят по пътя и да върнат жената в ръцете на бабата. И как веднъж при неправилно положение на плода окачили родилката за тавана надолу с главата, та детенцето да се преобърнело. И как една баба от Коробово, чула, че лекарите пробиват околоплодния мехур, така накълцала с кухненски нож главичката на бебето, та даже толкова прочут и сръчен човек като Липонтий не могъл да го спаси, пак добре, че отървал майката. И как…

Отдавна бяхме затворили вратичката на печката. Гостите ми си отидоха в пристройката. Видях как известно време мътно светеше прозорчето на Ана Николаевна, после угасна. Всичко изчезна. Фъртуната се смеси с гъстата декемврийска вечер и черна завеса скри от мен и небето, и земята.

Разхождах се из кабинета и подът поскърцваше под краката ми, а кахлената печка излъчваше топлина и се чуваше как някъде деловито гризе мишка.

„А, не — разсъждавах аз, — ще се боря с тъмата египетска точно толкова време, за колкото ме е пратила съдбата ми в този пущинак. И таз добра — захар на пясък!…“

В мечтите ми, зародени на светлината на лампата със зелен абажур, се появи огромният университетски град, а в него клиника, а в клиниката — просторна зала, постлан с плочки под, блестящи кранове, бели стерилни чаршафи, асистент с островърха, много мъдра, прошарена брадичка…

В такива мигове едно почукване винаги вълнува и плаши. Аз трепнах…

— Аксиния, кой е? — попитах и се наведох над перилата на вътрешната стълба (докторското жилище беше на два етажа: горе — кабинетът и спалнята, долу — трапезарията, още една стая, с неизвестно предназначение, и кухнята, в която живееха готвачката Аксиния и мъжът й, несменяемият пазач на болницата).

Тежкото резе издрънча, долу се появи и се залюля светлина на лампа, лъхна студ. После Аксиния доложи:

— Ми болен е дошъл…

Откровено казано, зарадвах се. Още не ми се спеше, а от гризането на мишката и от спомените ми беше станало малко тъжно и самотно. Пък и щом казва болен, значи не е жена, не е най-страшното — раждане.

— Може ли да върви?

— Може — отговори с прозявка Аксиния.

— Да дойде в кабинета.

Стълбата дълго скърца. Качваше се солиден, много тежък човек. Междувременно аз вече бях седнал зад бюрото и внимавах двайсет и четири годишната ми жизненост да не напира много-много от професионалната обвивка на ескулапа. Дясната ми ръка лежеше върху слушалката като върху револвер.

През вратата се намъкна фигура в овчи кожух и с валенки. Калпакът беше в ръцете на фигурата.

— Защо толкова късно, уважаеми? — попитах изтежко, колкото да кажа нещо.

— Прощавайте, гражданино доктор — отговори ми с приятен, мек бас фигурата, — ама е грозна виелица! Нямаше как, позабавихме се, та ще прощавате.

„Учтив е човекът“ — помислих си с удоволствие. Фигурата много ми хареса и даже гъстата червеникава брада ми направи добро впечатление. Изглежда, за брадата се полагаха известни грижи. Собственикът й не само я подстригваше, но даже я мажеше с вещество, в което лекар, прекарал макар и кратко време на село, лесно можеше да разпознае олио.

— Какво има? Свалете кожуха. Откъде сте?

Кожухът легна като планина върху стола.

— Треската ме измъчи — отговори болният и скръбно ме погледна.

— Треска ли? Аха! От Дулцево ли сте?

— Тъй вярно. Мелничар съм.

— М-да, а как ви мъчи? Я ми разкажете.

— Всеки ден, стане ли дванайсет, и ме заболява главата, после целият пламвам… Друса ме час-два и ме отпусне.

„Диагнозата е готова!“ — иззвънтя победно в главата ми.

— През останалото време добре ли се чувствате?

— Краката ми не държат…

— Ясно… Разкопчайте се! Хъм… така.

До края на прегледа болният ме очарова. След тъпите бабички, уплашените деца, които с ужас се дърпаха от металическата шпатула, след сутрешната история с беладоната университетското ми око си отпочиваше на мелничаря.

Той обясняваше разбираемо. Оказа се освен това, че е грамотен, пък и всяко негово движение беше пропито от уважение към любимата ми наука — медицината.

— Вижте какво, драги — обяснявах му аз, докато го почуквах по широките топли гърди, — имате малария. Периодична треска… Разполагам в момента със съвсем свободна стая. Настоятелно ви съветвам да останете тук. Ще бъдете под непрекъснато наблюдение. Ще ви полекувам най-напред с прахчета, ако не помогнат, ще ви направим инжекции. Ще ви оправим. Е? Ще останете ли?…

— Покорно ви благодаря — отговори ми най-учтива мелничарят. — Само хубави неща съм чувал за вас. Всички са доволни. Много помагате — тъй казват… И за инжекциите съм съгласен, само да оздравея.

„Не, наистина — светъл лъч в тъмата!“ — казах си аз и седнах до бюрото да пиша. С толкова приятно чувство, сякаш не непознат мелничар, а роднят ми брат беше дошъл да ми погостува в болницата.

На едната бланка за рецепта написах:

Chinini mur 0,5
D.T. dos. N10
S. За мелничаря Худов
по едно прахче в полунощ.

И се подписах със замах.

А на втората бланка:

Пелагея Ивановна! Настанете мелничаря във 2-ра стая. Той е с malaria. По едно прахче хинин, както обикновено — 4 часа преди пристъпа, значи в полунощ.

Ето ви изключение! Интелигентен мелничар!

Вече в леглото, поех от ръцете на навъсената и прозяваща се Аксиния следния отговор:

Драги докторе! Изпълних всичко. Пел. Лобова.

И заспах.

… И се събудих.

— Какво? Какво има? Какво има, Аксиния? — замърморих аз.

Аксиния стоеше и срамежливо се прикриваше с пола на бели точки върху тъмен фон. Стеариновата свещ треперливо осветяваше сънените й разтревожено лице.

— Ми Маря ей сега дотърча, Пелагея Иванна заръчала веднага да идете.

— Какво е станало?

— Мелничарят от втора стая, рече, душа берял.

— Каквоо? Умира? Как тъй ще умира?

Босите ми крака в миг усетиха хладния под — не можех да си улуча чехлите. Чупех кибритените клечки и дълго не намирах фитила, докато най-сетне спиртникът не вдигна синьо пламъче. Часовникът сочеше точно шест.

„Какво значи това?… Какво значи това? Нима не е малария? Че какво му е? Пулсът беше чудесен…“

След не повече от пет минути, в обути наопаки чорапи и разкопчано сако, рошав и с валенки, аз префучах през още съвсем тъмния двор и влетях във втора стая.

Върху разхвърляното легло със смачкан чаршаф само по болнично бельо седеше мелничарят. Осветяваше го малка газена лампа. Червеникавата му брада беше разчорлена, а очите ми се сториха черни и огромни. Олюляваше се като пиян. Озърташе се ужасен и тежко дишаше…

Санитарката Маря гледаше зяпнала моравото му лице.

Пелагея Ивановна, със закопчана накриво престилка и гологлава, се втурна насреща ми.

— Докторе! — възкликна тя пресипнало. — Кълна ви се, аз не съм виновна! Кой можеше да очаква? Нали и вие в бележката — че бил интелигентен…

— Какво е станало?

Елагея Ивановна плесна с ръце и каза:

— Представяте ли си, докторе? Той глътнал наведнъж и десетте прахчета хинин! В полунощ.

Беше мътно зимно разсъмване. Демян Лукич прибираше стомашната сонда. Миришеше на камфор. Легенът на пода беше пълен с кафеникава течност. Мелничарят лежеше изтощен, пребледнял, завит догоре с белия чаршаф. Стърчеше само червеникавата му брада. Наведох се, напипах пулса и се убедих, че мелничарят благополучно е прескочил трапа.

— Е, как си? — попитах го.

— Тъма египетска ми е пред очите… О… ох… — отговори ми той със сподавен бас.

— И на мен — троснах му се аз.

— Кво? — попита мелничарят (той още недочуваше).

— Само едно ми кажи бе, чичо: защо го направи? — викнах по-високо в ухото му.

А мрачен и неприязнен бас отговори:

— Бе кво ще си играя на шикалки — си рекох. — По едно прахче… Изгълтах ги наведнъж, и готово.

— Но това е чудовищно! — възкликнах аз.

— Виц! — като зашеметен от гняв се обади фелдшерът.

„А, не… аз ще се боря. Да… Аз…“ И сладкият сън ме погълна след тежката нощ. Като пелена ме обви тъмата египетска… и в нея видях себе си… с меч или може би със слушалка в ръка. Вървя… боря се… В този пущинак… Но не сам. С мен е цялото мое войнство: Демян Лукич, Ана Николаевна, Пелагея Иванна. Всичките в бели престилки и вървим все напред и напред…

Хубаво нещо е сънят!…

ИЗЧЕЗНАЛОТО ОКО

И така, мина година. Точно една година, откакто бях спрял пред тази къща. И тогава навън висеше дъждовна пелена, и пак така тъжно бяха клюмнали последните жълти листа на брезите. Сякаш наоколо нищо не се беше променило. Но аз самият много се бях променил. Затова нека отпразнувам в пълна самота тази вечер на спомените…

Отидох по скърцащия под в спалнята и се погледнах в огледалото. Да, разликата е голяма. Преди година изваденото от куфара огледало отрази голобрадо лице. Вчесаните на път коси красяха тогава двайсет и три годишна глава. Сега пътя го няма. Косите са отметнати назад без особени претенции. На трийсет версти от железопътната линия — кого да пленяваш с прическата си? Същото важи и за бръсненето. Над горната ми устна трайно се е очертала ивица, като пожълтяла корава четка за зъби, бузите ми са като ренде и ми е приятно, ако по време на работа ме засърби рамото, да го почеша с буза. Така става, ако се бръснеш не три пъти седмично, а само веднъж.

Бях чел някъде… забравил съм къде… за един англичанин, който се озовал на необитаем остров. Интересен англичанин. Толкова дълго останал сам, че почнал даже да халюцинира. И когато към острова се приближил кораб и от лодката слезли хора, спасители, той, отшелникът, ги посрещнал с револверни изстрели, защото решил, че това е мираж, измама на пустинната водна шир. Но той бил избръснат. И на необитаемия остров се бръснел всеки ден. Помня, че този горд син на Британия спечели безмерното ми уважение. Та като тръгвах насам, в куфара ми имаше и самобръсначка „Жилет“ с дузина ножчета, и обикновен бръснач, и четка. Твърдо бях решил да се бръсна през ден, защото това място с нищо не отстъпва на необитаем остров.

И ето че през един ден на светлия април аз подредих под кос златист лъч всички тези английски прелести и тъкмо бях избръснал гладко дясната си буза, когато изведнъж нахълта Егорич, той затрополи като кон със съдраните си ботушища и доложи, че някаква жена ражда в храстите край рекичката, в Резервата. Помня, че избърсах с пешкира лявата си буза и хукнах с Егорич. Тичахме тримата към рекичката,

мътна и придошла сред голия върбалак — акушерката с форцепс, пакет марля и шише йод, аз с обезумели опулени очи и най-отзад — Егорич. На всеки пет крачки той сядаше на земята и свличаше с проклятия левия си ботуш: беше му се отпрала подметката. Вятърът летеше насреща ни, сладостният и див вятър на руската пролет, гребенчето на акушерката Пелагея Ивановна беше паднало, кокът й се беше разпилял и я шибаше по рамото.

— Защо, по дяволите, си пропиваш всичките пари? — мърморех аз на Егорич, без да спирам. — Свинщина! Болничен пазач, а ходиш като някой дрипльо.

— Че това пари ли са? — злобно ми се озъби Егорич. — За двайсет рубли на месец — мъки мъченически… Ах, проклетнице! — Той удряше земята с крак като някой ат. — Пари… за ядене и пиене не стигат, та камо ли за ботуши…

— Е да де, за тебе най-важното е пиенето — съсках аз задъхано, — затова се шляеш дрипав…

До изгнилото мостче се чу тих жален вик, той прелетя над буйното пълноводие и угасна. Дотичахме и видяхме разрошена гърчеща се жена. Забрадката й се беше смъкнала, косите прилепнали към потното чело, от болки тя обръщаше очи, дърпаше яростно кожуха. Ярка кръв беше изцапала първата редичка бледозелена тревица, набола от тлъстата подгизнала пръст.

— Не е успяла, не е успяла да стигне — повтаряше припряно Пелагея Ивановна — и тя гологлава и рошава като вещица — и вече размотаваше марлята.

И там, сред веселия рев на водата, напираща през потъмнелите дървени подпори на моста, двамата с Пелагея Ивановна изродихме отроче от мъжки пол. Живо. Спасихме и майката. А после две санитарки и Егорич, с бос ляв крак, захвърлил най-сетне омразната изгнила подметка, пренесоха на носилка родилката в болницата.

А когато тя, притихнала и бледа, вече лежеше покрита с чаршаф, а бебето беше сложено в люлката до нея и всичко беше наред, аз я попитах:

— Ти, майко, не можа ли да намериш по-сгодно място да раждаш, ами на моста? Защо не взе кон?

Тя отговори:

— Свекърът не ми даде кон. Пет версти са — рече, — ще стигнеш и пеш. Яка жена си. Бива ли да мориш залудо коня…

— Глупак е твоят свекър и прасе — казах аз.

— Ох, много са невежи тук хората — добави жалостиво Пелагея Ивановна, а после, кой знае защо, се захили.

Улових погледа й, насочен към лявата ми буза.

Излязох и в родилното надникнах в огледалото. Огледалото показваше все същото: разкривена, несъмнено дегенератска физиономия със сякаш ударено дясно око. Освен това — вече не по вина на огледалото — върху дясната буза на дегенерата можеше да се танцува като върху паркет, а лявата беше покрита с гъста червеникава растителност. Делеше ги брадичката. Спомних си книга в жълта подвързия, озаглавена „Сахалин“. В нея имаше снимки на разни мъже.

„Убийство, взлом, окървавена брадва — помислих си аз, — десет години… Колко интересен е все пак животът ми на необитаемия остров. Трябва да се доизбръсна…“

Вдишвах априлския полъх, долитащ от черните поля, слушах гарвановия грак от върхарите на брезите, присвивах очи срещу първото слънце — отивах през двора да се доизбръсна. Това беше към три часа следобед. А се доизбръснах в девет вечерта. Вече бях успял да забележа, че в Муриево изненади като раждане в храстите не идват сами. Щом хванах дръжката на външната врата, и на портата се появи конска муцуна, а потъналата в кал каруца силно подскочи. Караше я жена и викаше с тънък глас:

— Дий, дяволе!

От стълбището чух как сред купчината дрипи хленчи момченце.

Беше, разбира се, със счупен крак и с фелдшера два часа си играхме, докато сложим гипса, а момчето два часа не спря да вие. После трябваше да обядвам, после ме домързя да се бръсна, исках малко да почета, после допълзя здрачът, хоризонтът се забули и като се мръщех скръбно, аз се доизбръснах. Но тъй като назъбеният „Жилет“ беше лежал забравен в сапунената вода, на него завинаги остана ръждива ивичка, спомен от пролетното раждане до моста.

Да… нямаше смисъл да се бръсна два пъти седмично. Понякога снегът ни затрупваше, виеше невъобразима фъртуна, по два дена никой не си подаваше носа от Муриевската болница, не изпращахме човек и на девет версти път, до Вознесенск, за вестниците; през

дългите вечери аз крачех ли, крачех из кабинета си и така силно жадувах за вестници, както в детството си бях жадувал за „Следотърсачът“ на Купър. Все пак дори на муриевския необитаем остров английските маниери не бяха съвсем забравени и аз вадех от време на време от черната калъфка блестящата играчка и неохотно се бръснех, след което бузите ми ставаха гладки и чисти като на гордия островитянин. Жалко само, че нямаше кой да се възхити от мен.

Момент… да… Нали помня още един случай, когато бях извадил самобръсначката, а Аксиния току-що беше донесла в кабинета нащърбено канче с вряла вода, но по вратата страховито се заблъска и ме извикаха. Двамата с Пелагея Ивановна, увити в овчи кожуси, заминахме много-много надалеч, понесохме се като черен призрак, който се състоеше от конете, коларя и нас, през побеснелия бял океан. Виелицата фучеше като вещица, виеше, плюеше, кикотеше се, всичко се провали вдън земя и при мисълта, че в тази сатанинска вртелива мъгла ще загубим пътя и тази нощ ще загинем всички — Пелагея Ивановна, коларят, конете и аз, — усещах добре познатия хлад някъде в областта на слънчевия сплит. Помня, споходи ме и глупавата мисъл, че почнем ли да замръзваме, затрупа ли ни до половината със сняг, аз ще инжектирам на акушерката, на себе си и на коларя морфин… Защо?… Ами така, за да не се мъчим… „Докторе, ще си замръзнеш преспокойно и без морфин — отговори ми, помня, сдържан здравомислещ глас, — не бери грижа…“ „У-ху-ху!… Ха-ссс!…“ — свистеше вещицата и шейната ни подскачаше ли, подскачаше… Е, ще се появи в някой столичен вестник, на последната страница, съобщение, че така и така значи, при изпълнение на служебния си дълг са загинали доктор еди-кой си, а с него и Пелагея Ивановна, коларят и чифт коне. Мир на праха им в снежното море. Тфу… какви ли не идиотщини ти се привиждат, докато тъй наречените служебен дълг те носи дявол знае накъде…

Не загинахме, не загубихме пътя, а пристигнахме в село Гришчево, където аз се залових да правя, за втори път през живота си, обръщане за краче. Раждаше жената на селския учител и докато с Пелагея Ивановна, до лакти в кръв и със заслепени от пот очи, се мъчехме на светлината на лампата с това обръщане, чувахме как зад дървената врата мъжът й стене и снове в неотопления част на къщата. И трябва да призная, че сред стоновете на родилката и безспирното му

хлипане аз счупих ръчичката на бебето. Детенцето го извадихме мъртво. Ах, каква пот се стичаше по гърба ми! Веднага ми мина през ума, че ей сега ще се появи някой — страшен, черен, огромен, — ще нахълта в къщата и ще изрече с каменен глас: „Аха! Да му се отнеме дипломата!“

Гледах, примрял, жълтото мъртво телце и неподвижната восъчнобледа майка, още в унес от хлороформа. През горното прозорче нахлуваше струя сняг, бяхме го отворили за малко — да разредим задушаващата миризма на хлороформ, и струята се превръщаше в кълбо пара. После затръшнах прозорчето и пак вперих поглед в ръчичката, която се олюляваше безпомощно в ръцете на акушерката. Ах, не мога да предам отчаянието, в което бях изпаднал, докато се връщах сам, защото оставих Пелагея Ивановна да се грижи за майката. Сред проредялата виелица аз се тресях в шейната, мрачните лесове ме гледаха укоризнено, безнадеждно, отчаяно. Чувствах се победен, смлян, смазан от жестоката съдба. Тя ме запокити в този пущинак и ме остави да се боря сам, без никаква подкрепа и съвет. Какви неимоверни трудности ми се налага да изживявам. Могат да ми докарат какъв ли не коварен или сложен случай, най-често хирургически, и аз, небръснат, трябва да застана лице в лице с него и да го победя. Не го ли победиш — мъчи се както сега, друсай се в шейната и мисли за детското трупче и за майката, останали някъде там. Утре, щом позатихне виелицата, Пелагея Ивановна ще ми я докара в болницата и е много проблематично дали ще успея да я опазя. Пък и как да я опазя? Как да разбирам тази величествена дума? Та аз действам по интуиция, аз нищо не зная. Да, досега ми вървеше, измъквах се благополучно от най-невероятни случаи, но днес не ми провървя. Ах, сърцето ми се свива от самотата, от студа, от това, че до мен няма никой. А не е изключено и престъпление да съм извършил — ами ръчичката? Да отида някъде, да падна някому в нозете, да кажа: така и така, аз, доктор еди-кой си, счупих ръчичката на едно бебе. Вземете ми дипломата, недостоен съм за нея, скъпи колеги, изпратете ме на Сахалин. Уф, неврастения!

Легнах на дъното на шейната и се свих, та дано студът не ме хапе толкова силно, и заприличах в собствените си очи на жалко паленце, на бездомен и непохватен пес.

Пътувахме дълго, много дълго, докато най-сетне не проблесна малкият, но всякога толкова радващ и мил фенер пред вратата на болницата. Той примигаше, стапяше се, припламваше, пак изчезваше и мамеше. Щом го зърнах, и ми поолекна на самотната душа, а когато фенерът вече трайно се установи пред погледа ми, взе да расте и да се приближава, когато стените на болницата от черни станаха белезникави, докато минавах през портата, вече си казвах:

„Ръчичката ли? Глупости! Има ли значение? Нали я счупи, когато детето беше вече мъртво. Сега трябва да мислиш не за ръчичката, а за това, че майката е жива.“

Фенерът и познатото стълбище ме окуражиха, но все пак, вече вътре, в къщата, докато се качвах в кабинета си и вече усещах топлината на печката и предвкусвах съня, спасяващ от всички мъки, аз мърморех:

„Така е, вярно, и все пак страх ме е и се чувствам самотен. Толкова самотен!“

Самобръсначката лежеше на масата, до нея канчето с изстиналата вода. Захвърлих с презрение самобръсначката в чекмеджето. Изтрябвало ми е да се бръсна, няма що…

И ето, мина цяла година. Докато се влачеше, тя ми изглеждаше многолика, многообразна, сложна и страшна, а сега разбирам, че е профучала като ураган. Сега се гледам в огледалото и виждам дирята, която е оставила на лицето ми. Очите ми са станали по-строги и тревожни, а устата по-уверена и мъжествена, бръчката над носа ще ми остане за цял живот, както и спомените. Виждам в огледалото забързаната им стремителна върволица. Почакайте — имаше още един случай, когато пак треперих при мисълта за дипломата си и за някакъв фантастичен съд, който ще ме съди, а строгите съдии ще ме питат:

„Къде е челюстта на войника? Отговаряй, престъпнико с висше образование!“

Как да не помня! Работата е там, че макар на света да съществува фелдшерът Демян Лукич, който вади зъби така чевръсто, както дърводелецът ръждиви гвоздеи от стара дъска, тактът и чувството за собствено достойнство ми подсказаха още от първите ми стъпки в Муриевската болница, че и аз трябва да се науча да вадя зъби. Демян Лукич може да замине или да се разболее, а нашите акушерки могат

всичко с изключение на едно: ще прощавате, но те не вадят зъби, не е тяхна работа.

И така… много добре помня румената, но измъчена физиономия на табуретката пред мен. Беше войник, завърнал се и той от фронта, който се беше разпаднал след революцията. Сякаш пред мен е и огромният здраво заседнал в челюстта як зъб с хралупа. Присвил очи с мъдър израз, аз стиснах с угрижено пуфтене зъба с клещите и тутакси ясно си спомних всеизвестния разказ на Чехов за това как на един дякон му вадили зъб. И сега ми се стори, че разказът никак не е смешен. В устата силно изпращя и войникът късо изви:

— Оле-ле!

След това съпротивата под ръката ми изчезна и клещите изскочиха от устата с притиснат в тях окървавен бял предмет. Сърцето ми се сви, защото предметът превишаваше по обем всякакъв зъб, па макар и войнишки кътник. В първия миг нищо не разбрах, но после за малко не заридах: да, в клещите стърчеше зъб с много дълги корени, но на зъба висеше огромно парче неравна яркобяла кост.

„Счупих му челюстта…“ — казах си аз и ми се подкосиха краката. Благославяйки съдбата, задето фелдшера и акушерките ги няма до мен, аз увих крадешком в марля резултата от юначния си труд и го пъхнах в джоба. Войникът се олюляваше на табуретката, вкопчил едната си ръка в крака на акушерския стол, а другата — в крака на табуретката, и ме гледаше с изцъклени, напълно обезумели очи. Пъхнах му смутено чаша с разтвор от калиев перманганат и му заповядах:

— Жабуркай!

Това беше глупаво. Той си напълни устата с разтвор, а когато го изплю в легенчето, той се изля, смесен с алена войнишка кръв, като се превръщаше веднага в гъста течност с невиждан цвят. После кръвта така шурна от устата му, че примрях. Да бях резнал гърлото на клетника с бръснач, едва ли щеше по-силно да тече. Оставил чашата с калий, аз се нахвърлях върху войника с парчета марля и затъквах дупката, зейнала в челюстта. Марлята в миг ставаше алена и докато я вадех, виждах ужасен, че в дупката спокойно може да влезе едра слива ренклод.

„Добре го подредих тоя войник!“ — мислех си отчаяно и измъквах от буркана дълги ивици марля. Най-сетне кръвта спря и аз

намазах дупката в челюстта с йод.

— Два-три часа нищо няма да ядеш — казах на пациента си с разтреперан глас.

— Покорно благодаря — отговори ми войникът, като гледаше малко смаяно легенчето, пълно с негова кръв.

— Виж какво, приятелю — казах с жалък глас, — я намини утре или вдругиден пак да те видя. Понеже аз трябва… пак да те прегледам… И съседният зъб нещо ме съмнява… Разбрахме ли се?

— Покорно благодаря — отговори навъсено войникът и си тръгна, сложил ръка на бузата, а аз се втурнах в чакалнята и поседях малко там, като притисках главата си с длани и се олюлявах, сякаш мене ме болеше зъб. Може би пет пъти измъквах от джоба коравата кървава топка и пак я скривах.

Една седмица живях като в мъгла, отслабнах, залинях.

„Войникът ще получи гангрена, отравяне на кръвта… Ах, дявол да го вземе! Защо се наврях с тия клещи?“

Въображението ми рисуваше нелепи картини. Ето, войника почва да го тресе. Първите дни той още ходи, разказва за Керенски и за фронта, после става все по-мълчалив. Вече не му е до Керенски. Войникът лежи върху басмена възглавница и бълнува. Той е с 40°. Цялото село го навестява. А после той лежи с изшилен нос на масата под иконостаса.

В селото почват да приказват.

„От кво бе?“

„Дофторът му вадил зъб…“

„А, ето кво било…“

Слуховете плъзват. Следствие. Пристига суров човек:

„Вие ли сте извадили на войника зъб?…“

„Да… аз.“

Изправят войника. Съд. Позор. Аз съм виновен за смъртта му. И ето, аз вече не съм лекар, а нещастен, изхвърлен зад борда човек, по-точно бивш човек.

Войникът не идваше, аз се тормозех, топката ръждавееше и съхнеше в бюрото ми. След седмица трябваше да отида в околийския град да получа заплатата на персонала. Заминах след пет дена и първата ми работа беше да се отбия при един лекар от околийската болница. Този човек с пожълтяла от тютюна брадичка работеше там от

двайсет и пет години. Той каквото беше видял! Вечерта седях в кабинета му, унило пиех чай с лимон и дращех с нокът покривката, най-сетне не издържах и поведох със заобикалки мъгляв, неискрен разговор: м-да… случва ли се… да речем, някой да вади зъб… и да счупи челюстта… нали може да стане гангрена?… Разбирате ме, нали?… Парче… чел съм…

Човекът ме слуша, слуша, вперил в мен избелели оченца под рунтави вежди, и изведнъж ми каза така:

— Изкъртили сте му част от алвеолата… А това значи, че много добре ще вадите зъби… Оставете сега чая и да идем да пийнем водка преди вечерята.

И в същия миг от съзнанието ми веднъж завинаги изчезна моят мъчител — войникът.

Ах, огледалото на спомените! Мина година. Колко ми е смешно да си спомням за тази алвеола! Което си е право, никога няма да вадя зъби като Демян Лукич. Има си хас! Той вади по четири-пет парчета на ден, пък аз на двете седмици — един. И все пак ги вадя така, че мнозина биха ми завидели. И не къртя алвеоли, но и да изкъртя, вече няма да се уплаша.

Зъби ли — дребна работа! Толкова неща видях и с толкова неща се справих през тази неповторима година.

Вечерта изпълваше стаята. Лампата вече беше запалена и обвит в тютюнев дим, аз правех равносметка. Сърцето ми преливаше от гордост. Два пъти бях ампутирал бедро, за пръсти да не говорим. Ами кюртажи. Ето, записвал съм — осемнайсет. Ами херния. Ами трахеотомия. Правех, и то сполучливо. Колко гигантски абсцеса бях отворил! Ами превръзките при счупвания. Гипсови и нишестени. Бях намествал изкълчвания. Ами интубациите. Ами раждания. Моля, заповядайте с каквито обичате. Виж, с кесарево сечение няма да се наема. Може да се изпрати в града. Но форцепси, обръщания — колкото щете.

Спомням си последния държавен изпит — по съдебна медицина. Професорът ми каза:

— Говорете за раните от упор.

Започнах пренебрежително да разказвам и говорих дълго, а в зрителната ми памет преминаваше страница от дебелия учебник.

Когато изстисках от себе си всичко, професорът ме изгледа с погнуса и изскърца:

— При нараняване от упор няма нищо подобно на онова, което ми разказахте. Колко петици имате?

— Петнайсет — отговорих аз.

Той вписа срещу презимето ми тройка и аз си излязох, зашеметен и опозорен…

Излязох си, наскоро заминах за Муриево и ето ме сега тука сам. Дявол знае какво става при раните от упор, но когато тук на операционната маса пред мене лежеше човек и розови от кръвта мехурчета изскачаха като пяна от устните му, загубих ли самообладание? Не, не загубих самообладание, въпреки че гърдите бяха разкъсани от изстреляни в упор сачми за вълци и се виждаше белият дроб, а месото на гърдите висеше на парцали. След половин месец той напусна болницата ми жив. В университета не ми се случи да взема в ръка форцепс, а тук, макар и да треперех, веднага го наложих. Няма да крия, че изродих странно дете: половината му глава беше подпухнала, синьо-алена, без очи. Изстинах. Смътно изслушах утешителните думи на Пелагея Ивановна:

— Нищо, докторе, сложили сте му едната лъжица на окото.

Два дена треперих, но след два дена главата стана нормална.

Какви рани съм шил. Какви гнойни плеврити съм виждал и как съм трошил ребра, какви пневмонии, тифуси, ракове, сифилиси, хернии (и съм ги намествал), хемороиди, саркоми.

Разгърнах вдъхновено амбулаторната книга и цял час броих. И преброих. За една година, до ей този вечерен час, бях прегледал 15 613 болни. Стационарни бях имал 200, а умрелите бяха само шест.

Затворих книгата и се затътрих да си лягам. Аз, двайсет и четири годишният юбиляр, лежах в кревата и заспивайки, си мислех, че вече имам огромен опит. От какво да се боя? От нищо. Бях вадил грах от ушите на хлапетата, бях рязал, рязал, рязал… Ръката ми е мъжествена, не трепери. Най-заплетени случаи бях имал, а бях свикнал и да проумявам такива женски обяснения, дето никой не може да ги разбере. Но аз се оправям в тях, както Шерлок Холмс в разните тайнствени документи… Сънят е вече близо, близо…

— Аз — измърморих, заспивайки, — аз наистина не си представям, че могат да ми докарат случай, с който да ме поставят

натясно… Там, в столицата, биха казали може би, че това е фелдшеризъм… нищо… лесно им е на тях… в клиниките, в университетите… в рентгеновите кабинети… а пък аз тука… съм всичко… и селяните не могат да живеят без мене… Как треперех при почукване на вратата, как се гърчех мислено от страх… А сега…

* * *

— Откога е това?

— Седмица ще стане, бащице, близо седмица, миличък… Изскочи…

И жената се разхленчи.

Беше сивичко октомврийско утро на първия ден от втората ми година. Снощи, докато заспивах, бях горд и се хвалех, а тази заран стоях, облякъл престилката, и се взирах недоумяващ…

Тя държеше на ръце едногодишното момченце като да беше цепеница и то нямаше ляво око. Вместо око от разтегнатите, изопнати клепачи напираше жълта топка колкото малка ябълка. Детето страдалчески плачеше и се гърчеше, жената хленчеше. И ето че се слисах.

Заничах от всички страни. Демян Лукич и акушерката стояха мълчаливо зад мен. Такова нещо не бяха виждали.

„Какво е това… Мозъчна херния… Хъм… ама е жив… Саркома… Хъм… доста е меко… Някаква невиждана, страховита подутина… Но как се е развила?… От бившето око… Или може би никога не е имало око… Сега във всеки случай няма…“

— Виж какво — вдъхновено казах аз, — това тук ще трябва да се изреже…

И веднага си представих как ще цепна клепача, ще го разтворя и…

„И после… После какво? Пък може наистина да е от мозъка… По дяволите… Много е меко… прилича на мозък…“

— Кое да режете? — попита жената и пребледня. — Окото ли ще режете? Дума да не става…

И тя заувива, ужасена, детето в дрипите.

— Но то изобщо няма око — категорично отсякох аз, — я виж — къде е? Твоето дете има странна подутина…

— Капки му дайте — каза, ужасена, жената.

— Ти подиграваш ли се? Какви капки? На това няма да помогнат никакви капки.

— Е та, без око ли да остане?

— Ами като изобщо няма око? Няма — ти казвам…

— Онзи ден имаше! — възкликна отчаяно жената.

„По дяволите!…“

— Не знам, може и да е имало… по дяволите… но сега няма… И изобщо, виж какво, миличка, я си откарай детето в града. И то веднага, там ще му направят операция… Демян Лукич! А?

— М-да — дълбокомислено изрече фелдшерът, който явно не знаеше какво да каже — невиждан случай.

— Да го режат в града? — попита с ужас жената. — Не давам.

В края на краищата жената си отнесе детето, не даде и да му пипнем окото.

Два дена си блъсках главата, свивах рамене, ровех в библиотечката си, разглеждах рисунките, на които бяха изобразени деца с изскочили мехури вместо очи… По дяволите!

А след два дена забравих за детето.

Мина седмица.

— Ана Жухова! — извиках аз.

Влезе весела булка с дете на ръцете.

— Какво има? — попитах както винаги.

— Гърдите ми се задръстиха, не мога дъх да си поема — обясни булката и кой знае защо, подигравателно се усмихна.

Звукът на гласа й ме накара да трепна.

— Познахте ли ме? — попита насмешливо жената.

— Чакай… чакай… какво значи това?… Чакай… същото детенце ли е?

— Същото ми. Спомняте ли си, господин докторе, вий рекохте, че нямало око, та трябвало да се среже…

Призля ми. Жената ме гледаше победоносно, в очите й искреше смях.

В ръцете й мълчаливо седеше детето и гледаше света с кафяви очи. От никакъв жълт мехур нямаше и помен.

„Магия трябва да е…“ — помислих си, премалял.

А после, като се поокопитих, повдигнах внимателно клепача. Детето хленчеше, опитваше се да върти глава, но успях все пак да видя… мъничък белег върху лигавицата… Аа…

— Ний тогаз, като си тръгнахме оттук… И той взе, че се пукна…

— Стига, булка, не ми обяснявай — прекъснах я засрамен, — вече разбрах…

— Пък вий викате — нямало око… Ама му порасна. — И жената подигравателно се изкикоти.

„Разбрах, да ме вземат дяволите… на долния му клепач се е вдигнал огромен цирей, узрял е и е изместил окото, изобщо го е закрил… а после, като се е спукал, гнойта е изтекла… и всичко си е дошло на мястото…“

Не. Никога, даже като заспивам, няма да си мърморя горделиво, че мен нищо не може да ме учуди. Не. Година мина и втора ще мине и ще е не по-малко богата на изненади от първата… Значи трябва само смирено да уча.

ЗВЕЗДЕН ОБРИВ

Той е. Усетът ми подсказа. На знанията си не можех да разчитам. Какви знания можех да имам аз, лекар, завършил университета преди шест месеца!

Достраша ме да докосна човека по голото и топло рамо (въпреки че нямаше от какво да се боя), затова му наредих:

— Я елате насам, по̀ на светло!

Човекът се обърна, както му казах, и светлината на петромаксовата лампа заля жълтеникавата му кожа. По изпъкналите гърди и под хълбоците през жълтото прозираше мраморен обрив. „Като звезди в небето“ — помислих си аз и със свито сърце се наведох към гърдите му, после вдигнах очи към лицето. Видях лице на четирийсетгодишен човек, със сплъстена мръснопепелява брадичка и шавливи очички под подпухнали клепачи. За огромно свое учудване прочетох в очичките самочувствие и съзнание за собствено достойнство.

Човекът примигваше, озърташе се, равнодушен и скучаещ, оправяше си колана на панталона.

„Той е — сифилисът“ — повторих си аз строго наум. За пръв път в лекарския си живот се натъквах на него, аз, докторът, запратен в началото на революцията от университетската скамейка право в това затънтено село.

На този сифилис се натъкнах случайно. Човекът дойде с оплакване, че трудно преглъща. Съвсем несъзнателно, без и през ум да ми минава за сифилис, аз му казах да се съблече и тогава видях звездния обрив.

Свързах дрезгавия глас със зловещото зачервяване и странните бели петна по глътката с мраморните гърди и се досетих. Първата ми работа беше малодушно да си дезинфекцирам ръцете с топче сублимат, а тревожната мисъл: „Той ми се изкашля май срещу ръцете“ — ме отрови за миг. После повъртях безпомощно и с погнуса стъклената шпатула, с помощта на която бях огледал гърлото на пациента. Какво да я правя?

Реших да я сложа на перваза, върху парче памук.

— Вижте какво — казах аз, — чуйте… Хъм… Изглежда… Впрочем почти сигурно е… Хванали сте лоша болест — сифилис…

Казах го и се смутих. Очаквах този човек много да се уплаши, да се разстрои…

Той ни най-малко не се разстрои, нито се уплаши. Изгледа ме някак отстрани, както гледа с кръглото си око кокошка, чула викащ я глас. В това кръгло око аз прочетох, смаян, недоверие.

— Имате сифилис — повторих меко.

— Това пък какво е? — попита ме човекът с мраморния обрив.

И тогава пред очите ми ярко се открои част от снежнобяло отделение в университетската клиника, амфитеатърът със студентските глави една над друга и прошарената брада на професора венеролог… Но веднага се опомних и се сетих, че съм на хиляда и петстотин версти от амфитеатъра и на четирийсет от железопътната гара, че ми свети петромаксова лампа… Зад бялата врата приглушено шумяха многобройните пациенти, чакащи реда си. Навън бързо се стъмваше и падаше първият зимен сняг.

Накарах пациента още да се разсъблече и открих вече заздравяващата първична язва. И последните ми съмнения отпаднаха и отново изпитах чувството на гордост, което ме обземаше всеки път, щом диагнозата ми се оказваше вярна.

— Обличайте се — заговорих аз, — имате сифилис! Болестта ви е доста сериозна, засяга целия организъм. Ще трябва дълго да се лекувате!…

На това място се запънах, защото — кълна ви се! — в кокошия поглед аз прочетох учудване, примесено с нескрита ирония.

— Бе гърлото ми нещо е пресипнало — каза пациентът.

— Е да, и това е от болестта. И обривът на гърдите. И си вижте гърдите…

Човекът скоси очи и погледна. Ироничното пламъче в очите му не гаснеше.

— Та ако може да ми пооправите гърлото — настоя той.

„Неговото си знае! — помислих си, вече малко ядосан. — Аз му говоря за сифилис, той — за глътката!“

— Вижте какво — продължих, вече на глас, — глътката не е страшна. И нея ще оправим, чичо, но най-важното е да лекуваме

основното заболяване. Пък ще трябва дълго да се лекувате — две години.

Сега пациентът ми вече се облещи. В очите му прочетох присъдата си: „Да не си мръднал нещо бе, докторе?“

— Що толкоз време? — попита пациентът. — Как тъй — две години? Дай нещо да си жабуркам гърлото…

Целият пламнах. И заговорих. Вече не се притеснявах, че ще го уплаша. О, не! Напротив, намекнах, че може и да му окапе носът. Обясних на моя пациент какво го очаква, ако не се лекува както трябва. Засегнах и въпроса за заразността на сифилиса и дълго приказвах за чиниите, лъжиците и чашите, за отделния пешкир…

— Женен ли сте? — попитах.

— Женат съм — отвърна слисано пациентът.

— Изпратете веднага жена си при мен! — развълнувано и разпалено говорех аз. — Сигурно и тя е болна, нали?

— Жената ли? — попита с безкрайно учудване пациентът и се втренчи в мен.

Разговорът ни продължи в същия дух. Той примигваше и гледаше в зениците ми, аз в неговите. Беше всъщност не разговор, а мой монолог. Блестящ монолог, за който всеки професор би писал петица на петокурсник. Открих, че притежавам огромни познания по сифилидология и невероятна съобразителност. Тя запълваше тъмните дупки там, където липсваха редове от немските и руските учебници. Разказах какво става с костите на нелекуван сифилитик, нахвърлих мимоходом и картината на прогресивния паралич. Потомството! А как да предпазим жена му? Или, ако е заразена, а тя сигурно е заразена, как да я лекувам?

Най-сетне словоизлиянията ми секнаха и аз извадих със свенливо движение от джоба си справочника в червена подвързия със златни букви. Верния си приятел, с когото не се разделях при първите стъпки по трудния си път. Колко пъти ме беше спасявал, когато проклетите въпроси за рецептите зейваха като черна пропаст пред мен! Докато пациентът се обличаше, прелистих крадешком страничките и намерих каквото ми трябваше.

Живачният мехлем е чудотворен лек.

— Ще го втривате. Ще ви дадат шест пакетчета мехлем. Ще си втривате по едно пакетче на ден… ей… така…

И като разтривах с празна длан престилката си, аз нагледно и ентусиазирано му показах как да го втрива.

— … Днес — в ръката, утре — в крака, после пак в ръката, в другата. След шест втривания ще се изкъпете и ще дойдете при мен. Непременно. Чухте ли? Непременно! Да! Освен това по време на лечението трябва внимателно да наблюдавате зъбите и изобщо устата си. Ще ви дам нещо за жабуркане. След хранене непременно си плакнете устата…

— И глътката ли? — попита дрезгаво пациентът и аз забелязах, че само думата „жабуркане“ го пооживи.

— Да, да, и глътката.

След няколко минути жълтият гръб на кожуха изчезваше от погледа ми зад вратата, от която вече се подаваше увита в шал женска глава.

След още няколко минути, докато претичвах през полутъмния коридор от амбулаторията до аптеката за цигари, бегло долових дрезгав шепот:

— Не го бива. Млад е. Мен глътката ме понаболява, пък той като ме запреглеждал… И гърдите, че и корема… Толкова работа имам, ама утрепах за болницата половин ден. По нощите ще се прибирам. О, Господи! Мене глътката ме боли, той мехлем за крака ми дава.

— Няма кой да те чуе, няма — потвърди леко треперещ женски глас и изведнъж секна. Защото аз минах като привидение в бялата си престилка. Не се стърпях, озърнах се и различих в сумрака брадичката, сякаш направена от кълчища, подпухналите клепачи и кокошето око. Познах и противния дрезгав глас. Прибрах глава в раменете, свих се крадливо, като да бях виновен и изчезнах с ясното усещане, че в душата ми се надига тъпа болка, като от ударено. Обзе ме страх.

Нима всичко е нахалост?…

… Не може да бъде! И цял месец внимателно, като детектив изчитах сутрин в амбулаторната книга имената на записаните за преглед в очакване да срещна сред тях и жената на внимателния слушател на монолога ми за сифилиса. Цял месец чаках и самия него. Но не ги дочаках. А след месец той угасна в паметта ми, престана да ме тревожи, аз го забравих…

Защото идваха все нови и нови хора и всеки ден работата в този затънтен край ми носеше поразителни, заплетени случаи, над които

трябваше да си блъскам главата, стотици пъти да губя и да си възвръщам самообладанието и отново да се окрилявам за борба.

Сега, след толкова години, далеч от затънтената олющена бяла болница, пак си спомням звездния обрив по гърдите му. Къде ли е той? Какво прави? Ах, зная, зная. Ако е жив, двамата с жена си ходят от време на време във вехтата болница. Оплакват се от рани по краката. Ясно си го представям как размотава партенките, търси съчувствие. И младият лекар, мъж или жена, в кърпена бяла престилка, се навежда над краката му, натиска с пръст костта над язвата, търси причината. Намира я и записва в книгата: „Lues III“, после пита не са ли му давали лекарство — един черен мехлем.

И както си го спомням сега аз, така ще си спомни тогава за мене и той: 17-а година, снега и шестте пакетчета във восъчна хартия, шест неизползвани лепкави топчета.

— А, даде, даде ми… — ще отговори той и ще погледне вече не с ирония, а с възчерна тревога в очите. А лекарят ще му предпише калиев йодид или нещо друго. Ще надникне може би, също като мен, в справочника…

Привет, приятелю мой!

> … предайте, драга ми съпруго, дълбок поклон и на чичо Сафрон Иванович. Освен това, мила ми съпруго, идете да се прегледате при нашия доктор, понеже аз половин година стана, откак съм болен от лошата болест сифил. А като си идвах, си премълчах, та лекувайте се.
>
> Ваш съпруг Ан. Буков

Младата жена затисна уста с крайчеца на бархетния шал, седна на пейката и се затресе от плач. Руси къдрици, мокри от стопилия се сняг, паднаха на челото й.

— Какъв подлец, а! — извика тя.

— Подлец е — отсякох аз.

После дойде най-трудното, най-мъчителното. Трябваше да я успокоя. Но как? Под съпровода на боботещите гласове на нетърпеливите болни в чакалнята ние дълго си шепнахме…

Някъде дълбоко в душата си, още непретръпнала към човешкото страдание, аз намерих топли думи. Помъчих се преди всичко да премахна страха й. Казах, че още нищо не се знае и преди изследванията не бива да се отчайва. Пък и след тях няма смисъл: разправих й с какъв успех лекуваме тази лоша болест — сифилиса.

— Подлец, подлец — изхлипа младата жена, задавена от сълзи.

— Подлец — пригласях й аз.

Доста време ругахме „скъпия съпруг“, погостувал вкъщи и заминал за град Москва.

Най-сетне лицето на жената взе да изсъхва, но по него останаха петна и клепачите тежко набъбнаха над черните отчаяни очи.

— Какво ще правя? Две деца имам — повтаряше тя с измъчен сух глас.

— Спокойно, спокойно — мърморех аз, — ще видим какво ще правим.

Извиках акушерката Пелагея Ивановна, усамотихме се тримата в стаята с акушерския стол.

— Ах, негодника му с негодник — съскаше през зъби Пелагея Ивановна. Жената мълчеше, очите й бяха като две черни вдлъбнатини, тя се взираше в прозореца, в здрача.

Това беше един от най-щателните прегледи през живота ми. Двамата с Пелагея Ивановна не отминахме нито педя от тялото й. И аз не намерих никъде нищо подозрително.

— Чуйте ме — казах с горещото желание надеждите ми да се оправдаят и никъде да не се появи ужасната твърда първична язва, — вижте какво… Престанете да се тревожите! Има надежда. Да, надежда. Ех, вярно, всичко става, но засега нищо ви няма.

— Няма ли? — хрипкаво попита жената. — Няма? — Очите й заискриха, скулите порозовяха. — Ами ако ми стане изведнъж нещо? А?…

— И аз не проумявам — казах тихичко на Пелагея Ивановна, — ако се съди по разказа й, трябва да е заразена, а пък нищо няма.

— Нищо няма — обади се като ехо и Пелагея Ивановна.

Още няколко минути си шепнахме с жената за разни срокове, за разни интимни неща и аз й наредих да идва в болницата.

Гледах я и разбирах, че е прекършен човек. Надеждата припламваше в нея и веднага угасваше. Тя изхлипа още веднъж и си

излезе като тъмна сянка. Оттогава меч увисна над нея. Всяка събота тя се появяваше мълком в амбулаторията. Много отслабна, скулите й изпъкнаха по-рязко, очите хлътнаха, обрамчени от сенки. Непрестанната мисъл придърпа надолу ъгълчетата на устните й. Тя размотаваше с привично движение шала, после отивахме тримата в отделението.

Преглеждахме я.

Първите три събота минаха и пак не намерихме нищо. Тогава жената почна постепенно да се съвзема. В очите й се появяваше блясък, лицето й оживяваше, скованата маска се отпускаше. Нашите шансове растяха. Опасността се топеше. На четвъртата събота аз говорех вече с увереност. Имах зад гърба си към 90% вероятност за благополучен изход. Беше минало дори повече време от прословутия първоначален 21-дневен срок. Оставаха само редките случаи, когато язвата се появява с огромно закъснение. Минаха най-сетне и тези срокове и един ден, след като захвърлих в легена лъскавото огледало, опипал за последен път жлезите, аз казах на жената:

— Вие сте извън всяка опасност. Може вече да не идвате. Имате късмет.

— И нищо няма да ми стане? — попита тя с глас, който не може да се забрави.

— Не, нищо.

Няма да ми стигне умение да опиша лицето й. Помня само как ми се поклони доземи и изчезна.

Впрочем тя се появи още веднъж. С вързопче в ръцете — два фунта масло и двайсет яйца. Дори след толкова тежка битка аз не взех нито маслото, нито яйцата. И понеже бях млад, много се гордеех с това. Но по-късно, през гладните революционни години, често си спомнях петромаксовата лампа, черните очи и златната буца масло с вдлъбнатини от пръсти, с избила по нея роса.

Но защо сега, след толкова години, си спомних тази жена, обречена на четиримесечен страх? Неслучайно. Тя беше втората ми пациентка в тази специалност, на която отдадох по-късно най-хубавите си години. Първият беше онзи, със звездния обрив по гърдите. Да, тя беше втората и беше единственото изключение — тя се страхуваше.

Единствена в паметта ми, запазила осветения от газени лампи труд на четирима ни (на Пелагея Ивановна, Ана Николаевна, Демян Лукич и моя).

Докато се точеха мъчителните й съботи, сякаш в очакване на екзекуция, аз почнах да търся „него“. Есенните вечери са дълги. Кахлените печки в докторското жилище лъхат жар. Тихо е и ми се струваше, че съм сам с лампата си в целия свят. Някъде много бурно кипеше живот, а в прозорците ми шибаше, чукаше кос дъжд, после неусетно се превърна в беззвучен сняг. Дълги часове седях и четях старите амбулаторни книги от последните пет години. Пред мен се изнизаха хиляди, десетки хиляди имена на хора и села. Сред тези колони от хора аз търсех него и често го намирах. Мяркаха се записи, шаблонни, скучни: „Bronchitis“, „Laryngit“… и пак, и пак… А, ето го! „Lues III“. Аха… А отстрани с енергичен почерк, с опитна ръка предписано:

Rp. Ung. Hidrarg. einer. 3,0 D. t. d.…

Ето го — „черния“ мехлем.

И пак. Отново пред очите ми танцуват бронхити и катари, но изведнъж прекъсват… пак „Lues“…

Най-често се срещаше именно вторичният луес. По-рядко — третичен. И тогава калиевият йодид се разполагаше нашироко в графата „лечение“.

Колкото по-дълго четях вехтите, миришещи на мухъл, забравени на тавана амбулаторни фолианти, толкова по-ярка светлина озаряваше неопитната ми глава. Започнах да проумявам чудовищни неща.

Извинете, но къде са записани първичните язви? Не ги виждам нещо. На хиляди и хиляди имена нарядко ще срещнеш някое, после пак. А за вторичен сифилис — безкрайни върволици. Но какво значи това. Ами ето какво значи…

— Това значи… — говорех аз в сянката на себе си и на мишката, загризала вехтите подвързии по лавицата на библиотеката — това значи, че тук понятие си нямат за сифилиса и тази язва никого не стряска. М-да. А тя после вземе, че зарасне. Само белег остане… Тъй, тъй — и повече нищо? А, не, не е нищо! Защото ще се развие

вторичен, и то бурен сифилис. С болки при гълтане и с мокрещи обриви по тялото и тогава Семьон Хотов, 32-годишен, ще отиде в болницата, а там ще му дадат сив мехлем… Аха!…

Светлият кръг лежеше върху бюрото, а изтегналата се шоколадова жена в пепелника не се виждаше от купчината фасове.

— Ще го намеря аз този Семьон Хотов. Хъм…

Леко докоснатите от жълтото тлеене амбулаторни листове шумоляха. На 17 юни 1916 г. Семьон Хотов е получил шест пакетчета целебен живачен мехлем, изнамерен отдавна за спасяването на Семьон Хотов. Зная какво е казал моят предшественик на Семьон, когато му е връчвал мехлема:

— Семьоне, след шест втривания ще се изкъпеш и пак ще дойдеш. Чуваш ли, Семьоне?

Семьон, разбира се, се е кланял и с дрезгав глас е благодарил. Я да видим: след 10–12 дена Семьон трябва непременно да се появи отново в книгата. Да видим, да видим… Цигарен дим, листовете шумолят. Ох, няма го, няма го Семьон! И след 10 дена го няма, и след 20… Никакъв го няма. Ах, клетият Семьон Хотов. Значи звездният обрив е изчезнал, както гаснат на съмване звездите, а кондиломите са позавехнали. Но Семьон ще загине, уверявам ви, ще загине. И аз сигурно ще го видя този Семьон, той ще дойде на преглед, вече с гумозни язви по тялото. Носовият скелет запазен ли е? А зениците му еднакви ли са?… Клетият Семьон!

А сега не Семьон, а Иван Карпов. Нищо чудно. Защо да не се разболее и Карпов Иван? Но чакайте, защо му е предписан каломел с млечна захар в малки дози? Ето защо: Иван Карпов е на 2 години! А има „Lues II“! Злокобната двойка! Бил е целият в звезди, когато го е донесла майка му и той се е дърпал в ръцете й от яките ръце на доктора. Всичко е ясно.

Зная, досещам се, разбрах къде е била при това двегодишно момченце първичната язва, без която не се появява нищо вторично. В устата! Заразили са го с лъжичката.

Учи ме, пущинак! Учи ме, тишина на селската къща! Да, много интересни неща ще разкаже на младия лекар старата амбулаторна книга. Над Иван Карпов беше записано: „Авдотя Карлова, 30-годишна“.

Коя е тя? А, ясно. Майката на Иван. Нали в нейните ръце е ревал. А под Иван Карпов: „Маря Карпова, 8-годишна“.

Тя пък коя е? Сестра му! Каломел…

Семейството е налице. Семейство. От него липсва само един човек — Карпов, към 35-40… Малкото му име не се знае — Сидор, Пьотър. О, има ли значение!

… драга ми съпруго… лошата болест сифил…

Ето го документа. И вече ми просветва. Да, сигурно се е върнал от проклетия фронт и „не си е признал“, а може и да не е знаел, че трябва да си признае. Заминал е. А тук е пламнало. След Авдотя — Маря, след Маря — Иван. Общата паница чорба, пешкирът…

Ето още едно семейство. И още едно. Старец, на 70. „Lues II“. Старче! Ти пък каква вина имаш? Никаква. Общата паница! Извънполово, извънполово. Всичко е ясно. Ясно като това белезникаво разсъмване в началото на декември. Значи прекарал съм над амбулаторните книги и великолепните немски учебници с ярки илюстрации цялата си самотна нощ.

Докато влизах в спалнята, аз се прозявах и мърморех:

— Ще се боря с „него“.

За да се бориш, трябва да го видиш. И той не се забави. Натрупа сняг, пътищата станаха проходими и се случваше шейните да ми докарват до 100 души на ден. Денят се зазоряваше мътнобял, а гаснеше с черна мъгла, в която загадъчно, с тихо шумолене изчезваше последната шейна.

Той се заниза пред мен, разнообразен и коварен. Появяваше се ту като белезникави ранички в гърлото на девойче. Ту като закривени, сякаш саби, крака. Друг път във вид на подкопани завехнали язви по жълтите крака на някоя бабичка. Или на мокрещи папули по тялото на цъфтяща жена. Понякога гордо коронясваше с Венерин полумесец нечие чело. Или, понесли наказанието за невежеството на бащите си, идваха деца с носове като казашки седла. Но се случваше и да се изплъзне, без да го забележа. Ах, та аз идвах от ученическия чин!

И проумявах всичко със собствени усилия, в самота. А той се криеше понякога и в костите, в мозъка.

Много неща научих.

— Заръчаха ми тогава да се мажа.

— С един черен мехлем?

— С черен мехлем, бащице, с черен…

— И накръст, нали? Днес ръката — утре крака?

— Тъй, тъй. Ама ти, гълъбе, как разбра? (Подмазвачески.)

„Че как да не разбера? Ех, как да не разбера! Ето я — гумата!…“

— От срамна болест да си боледувал?

— Амии! В нашия род за таквоз нещо не сме и чували.

— Аа… Глътката да те е боляла?

— Глътката ли? Амче боля ме. Лани.

— М-да… А Леонтий Леонтиевич да ти е давал мехлем?

— Ами да! Черен като ботуш.

— Да, но ти лошо си се мазал с него, байно. Много лошо!…

Щедро раздавах с килограми от сивия мехлем. В огромни количества изписвах калиев йодид и в огромни количества бълвах пламенни думи. Някои пациенти успявах да връщам след първите шест втривания. На няколко души успях да сложа, макар и невинаги докрай, първите серии инжекции. Но повечето ми се изплъзваха между пръстите, като пясък в пясъчен часовник, и аз не можех да ги открия в снежната мъгла. Ах, уверих се, че в този край сифилисът е страшен тъкмо защото хората не ги беше страх. Затова почнах спомените си с чернооката жена. Спомних си я с топло уважение именно заради нейния страх. Но тя беше единствената!

Аз възмъжах, станах съсредоточен, понякога навъсен. Мечтаех срокът ми да мине и да се върна в университетския град, където борбата ми ще е по-лека.

В такъв един мрачен ден в амбулаторията влезе за преглед млада и много хубава жена. Тя носеше увито бебе; като се препъваха и преплитаха крака в огромни валенки, след нея нахълтаха още две деца, вкопчени в подалата се изпод полушубката синя пола.

— Обриви са ми нападнали децата — каза важно червенобузата невяста.

Докоснах внимателно челцето на момиченцето, хванато за полата, и то изчезна безследно в гънките й. А Ванка с невероятно

дебелата муцунка го измъкнах от другата страна на полата. Челата и на двамата не пламтяха, нормални бяха.

— Разповий детето, миличка.

Тя разпови момиченцето. Голичкото телце беше гъсто осеяно като небе в ледено мразовита нощ. От глава до пети петна от розеола и мокрещи папули. Ванка реши да се дърпа и да вие. На помощ ми се притече Демян Лукич…

— Простуда ли е? — попита ме с безгрижен поглед майката.

— Еееx, простуда — мърмореше Демян Лукич, изкривил състрадателно и гнусливо уста. — Цялата им Коробовска околия е така простудена.

— От кво е то туй? — питаше майката, докато аз разглеждах петнистите й бедра и гърди.

— Обличай се — казах аз.

После седнах до масата, подпрях главата си с ръка и се прозях (тя беше от последните този ден и номерът й беше 98-и). После заговорих:

— И ти, стрино, и децата ти сте хванали „лошата болест“. Опасна, страшна болест. Трябва всички веднага да почнете да се лекувате и да се лекувате дълго.

Колко жалко, че с думи е трудно да се предаде недоверието в изпъкналите сини женски очи. Тя преобърна бебето като цепеница, погледна тъпо крачетата му и попита:

— Че отде пък?

И криво се усмихна.

— Не е важно — отде — отговорих аз и запалих петдесетата си цигара за този ден, — ти по-добре друго ме питай — какво ще стане с децата ти, ако не ги лекуваш.

— Че кво? Ми нищо — отговори тя и заувива бебето в пелените.

На масичката пред мен имаше часовник. Като сега помня, че бях говорил само три минути, и жената зарида. Много се зарадвах на тези сълзи, защото само благодарение на тях, предизвикани от моите преднамерено жестоки и плашещи думи, стана възможна по-нататъшната част от разговора:

— И тъй, те остават тук. Демян Лукич, ще ги настаните в пристройката. На тифусните им стига второто отделение. Утре ще

отида в града и ще взема разрешение да открия стационарно отделение за сифилитици.

Безмерно любопитство пламна в очите на фелдшера.

— Какво говорите, докторе — обади се той (беше ужасен скептик), — как ще се оправим сами? Ами лекарства? Санитарките ни са малко… А кой ще им готви?… Ами съдове, спринцовки?

Но аз с тъпа упоритост поклатих глава и отсякох:

— Ще го взема.

Мина месец…

В трите стаи на потъналата в сняг пристройка горяха лампи с тенекиени абажури. Бельото на леглата беше окъсано. Имахме само две спринцовки. Малка, от един кубик, и голяма, от пет кубика. С една дума — жалка, потънала в сняг нищета. Но… Гордо лежеше отделената спринцовка, с която, примрял вътрешно от страх, вече няколко пъти бях правил новите за мен, все още загадъчни и мъчни инжекции със салварсан.

Освен това бях вече и много по-спокоен — в пристройката лежаха 7 мъже и 5 жени и с всеки изминал ден звездният обрив се топеше пред очите ми.

Беше вечер. Демян Лукич държеше малка лампа и осветяваше срамежливия Ванка. Устата му беше изцапана с каша от грис. Но по него вече нямаше звезди. И четиримата се изредиха под лампичката, ласкаейки съвестта ми.

— Е, значи утре ще ме изпишете — каза майката и си оправи блузката.

— Не, още не — отговорих аз, — ще изтърпите още един курс.

— Дума да няма — отсече тя, — толкова работа ме чака! Благодарим за грижите, ама утре да ни изпишете. Здрави сме вече.

Разговорът пламна като огън. Той завърши така:

— Ти… ти знаеш ли — заговорих аз и усетих, че ставам ален, — ти знаеш ли, глупачко!…

— Бе ти що ме хокаш? Туй пък на кво прилича — да ме хокаш?

— Виж какво — глупачка е меко казано. Не, не глупачка, ами… ами!… Я погледни Ванка! Да го погубиш ли искаш? Да, но аз няма да ти позволя!

И тя остана още десет дни! Повече никой не би могъл да я задържи. Кълна ви се. Но повярвайте, съвестта ми беше чиста, не ми

тежеше даже, че я нарекох глупачка. Не съжалявам. Какво е обидата в сравнение със звездния обрив!

И тъй, минаха години. Съдбата и бурните времена отдавна са ме разделили със затрупаната от снега пристройка. Какво ли е сега там и кой? Вярвам, че е станало по-добре. Сградата е белосана, може и бельото да е ново. Електричество, разбира се, няма. И може би сега, когато пиша тези редове, нечия млада глава де навежда към гърдите на болен. Газената лампа хвърля жълтеникава светлина върху жълтеникавата кожа…

Здравей, приятелю!

МОРФИН

I

Умни хора отдавна са казали, че щастието е като здравето: имаш ли го, не го забелязваш. Но отърколят ли се годините — как си спомняш тогава за щастието, о как само си спомняш!

Що се отнася до мен, както се изясни сега, съм бил щастлив през зимата на 1917 година. Незабравима, виелична, вихрена година!

Започналата вихрушка ме вдигна като късче от скъсан вестник и ме пренесе от затънтения участък в околийски град. Чудо голямо — ще кажете, — околийски град! Но ако сте изкарали като мен година и половина, без да сте се отлъчвали нито за ден, зиме сред снегове, лете сред строги и бедни гори, ако сте разкъсвали бандерола на вестник от миналата седмица с такова сърцебиене, с каквото щастлив любовник разкъсва небесносиния плик, ако сте изминавали в шейна с впрегнати един зад друг два коня по осемнайсет версти, за да отидете при родилка, вярвам, че ще ме разберете.

Много уютно нещо е газената лампа, но аз предпочитам електричеството!

И ето, най-сетне видях отново примамливите електрически лампи! Главната улица на градчето, добре утъпкана от селските шейни, улица, по която очароват погледа ви няколко фирми с изрисувани на тях ботуши, златен кравай, червени знамена, лице на млад мъж с нагли свински оченца и абсолютно неестествена прическа, означаваща, че зад стъклената врата местният Базилио се наема срещу 30 копейки да ви избръсне по всяко време с изключение на празничните дни, с които изобилства моето отечество.

И до днес ме втриса при спомена за салфетките на Базилио, салфетки, които неизменно ме караха да си представям онази страница в немския учебник по кожни болести, на която с убедителна яснота е изобразен твърд шанкър върху брадичката на някакъв гражданин.

Но дори тези салфетки няма да помрачат спомените ми!

На кръстовището стоеше жив милиционер, в прашната витрина смътно се различаваха железни тави с плътни редици пасти с червеникав крем, площадът беше застлан със сено и вървяха, пътуваха,

разговаряха хора, в будката продаваха вчерашни московски вестници, пълни с потресаващи новини, а наблизо призивно си свиркаха московски влакове. С една дума, това беше цивилизация, Вавилон, Невски проспект.

За болницата — да не говорим. В нея имаше хирургическо отделение, терапевтично, инфекциозно, родилно. В болницата имаше операционна, в нея сияеше автоклав, сребрееха кранове, масите разтваряха хитроумните си лапи, нарези, винтове. В болницата имаше главен лекар, трима ординатори (освен мен). Фелдшери, акушерки, санитарки, аптека и лаборатория. Помислете си само — лаборатория! С цайсов микроскоп, с богат запас от оцветители.

Потрепервах и цял изстивах, смазан от впечатления. Доста дни минаха, докато свикна с това, че в декемврийския здрач едноетажните болнични сгради се озаряваха, сякаш по команда, от електрическа светлина.

Тя ме заслепяваше. Във ваните бушуваше и громолеше вода, а дървените изпоцапани термометри се гмуркаха и плуваха в тях. В детското заразно отделение цял ден избухваха стонове, чуваше се тъничък жалостен плач, хрипкаво бълбукане…

Санитарките сновяха забързани…

Тежко бреме се смъкна от душата ми. Вече не носех съдбовна отговорност за всичко, което и да се случи на този свят. Вече нямах вина за заклещената херния и не изтръпвах, ако пристигналата шейна докарваше родилка с напречно положение на плода, вече не ме засягаха гнойните плеврити, изискващи операция. За пръв път се почувствах като човек, чиято отговорност е ограничена в известни рамки. Раждане? — Моля, ниската сграда ей там, крайният прозорец с перденце от бяла марля. Там има лекар акушер, симпатичен и дебел, с червеникави мустачки и пооплешивял. Това е негова работа. Шейни, завивайте към прозореца с марлята! Усложнено счупване? — Главният лекар е хирург. Възпаление на белите дробове? — В терапевтичното отделение, при Павел Владимирович.

О, величествена машина на голямата болница с регулиран, добре смазан механизъм! Като нов винт, направен по мярка, аз заех мястото си в него и поех детското отделение. Дифтеритът и скарлатината ме погълнаха, обсебиха дните ми. Но само дните. Нощем аз спях, защото под прозорците ми вече не се чуваше зловещото нощно хлопане, което

можеше да ме вдигне и да ме повлече в мрака, към опасното и неизбежното. Започнах вечер да чета (най-вече за дифтерита и скарлатината, разбира се, а кой знае защо, със странен интерес и Фенимор Купър) и оцених по достойнство и лампата над масата, и покритите с пепел въгленчета върху подноса до самовара, изстиващия чай и съня след безсънната година и половина…

Такова беше щастието ми през зимата на 1917 година, когато ме преместиха от затънтения, виеличен участък в околийския град.

II

Бързо измина месец, после втори и трети, 17-а година си отиде и полетя февруари на 18-а. Свикнах с новото си положение и постепенно почнах да забравям далечния си участък. В паметта ми се заличиха зелената лампа със съскаща газ, самотата, преспите. Неблагодарник! Бях забравил бойния си пост, където сам, без ничия помощ, се борех с болестите, със собствени сили и като някой герой на Фенимор Купър се измъквах от най-невероятни положения.

Вярно, че макар и рядко, когато си лягах с приятната мисъл, че ей сега ще заспя, в замъгляващото се съзнание се мяркаха някакви откъслеци. Зелена светлинка, премигващ фенер… скърцане на шейна, кратък стон, после мрак, глухият вой на фъртуната в полето… После всичко това се прекатурваше на една страна и потъваше…

„Интересно, кой ли е сега там на мястото ми?… Е, все има някой… Млад лекар като мен… което си е право, аз си изкарах срока. Февруари, март, април… ех, да речем, и май — и стажът ми свършва. Значи в края на май аз ще се сбогувам със своя великолепен град и ще се върна в Москва. Ако революцията ме вдигне на крилото си, ще се наложи може би още да попътувам… но, тъй или иначе, вече никога няма да видя участъка си… Никога… Столицата… Клиника… Асфалт, светлини…“

Така мислех аз.

„… И все пак добре, че поработих на участък… Аз станах смел човек… Аз не се боя… Какво ли не съм лекувал? А? Нали?… Психически болести не съм… Е… не, наистина, макар впрочем… Ами агрономът, дето от пиене дявол знае докъде се беше докарал… Нали го лекувах, и то доста несполучливо… Делириум тременс… И това ако не е психическо заболяване! Добре ще е да почета малко психиатрия… Ами! По-нататък, в Москва… Сега да си гледам преди всичко детските болести… само детските болести… и особено тази кошмарна детска рецептура… Ууф… Ако детето е на 10, каква е еднократната доза, да речем, на пирамидона? 0,1 или 0,15?… Забравил съм. Ами ако е на три?… Само детските болести… и нищо друго… И тук

зашеметяващите случайности са предостатъчно! Сбогом, участъко мой!… Но защо тази вечер участъкът толкова упорито не ми излиза от ума?… Зелената светлина… Та нали приключих завинаги сметките си с него?… Е, стига… Трябва да спя…“

— Има писмо за вас. По човек…

— Дайте го.

Санитарката стоеше в антрето. Палтото с проскубана яка беше наметнато върху бялата престилка с клеймо. По евтиния син плик се топеше сняг.

— Вие ли дежурите днес в приемната? — попитах я с прозявка.

— Аз.

— И няма никой?

— Не, празно е.

— В шлучай че… (прозявката ми раздираше устата и аз изговарях думите небрежно) докарат някого… извикайте ме… Аз ще ши легна.

— Ми добре. Сига да си вървя ли?

— Да, да. Вървете.

Тя си отиде. Вратата изскимтя, а пък аз зашляпах с чехлите към спалнята, разкъсвайки пътем с пръсти грозно и накриво плика.

В него имаше продълговата смачкана бланка за рецепта със синия печат на моя участък, моята болница… Незабравима бланка…

Усмихнах се.

„Интересно… цялата вечер мислих за участъка и ето че той се яви лично да напомни за себе си… Предчувствие…“

Под печата с химически молив беше надраскана рецепта. Латински думи, нечетливи, задраскани…

— Нищо не разбирам… Объркана рецепта… — измърморих аз и се втренчих в думата „morphin“… Та какво необичайно има всъщност в тази рецепта?… Ах, да… Четирипроцентният разтвор! Че кой предписва четирипроцентен разтвор морфин?… И защо?

Обърнах листчето и прозявката ми мина. На обратната страна с мастило, с вял и разлат почерк пишеше:

11 февруари 1918 година

Драги collega!

Извинете, че пиша на такова листче. Нямам подръка хартия. Разболях се от много тежка и лоша болест. Няма кой да ми помогне, пък и не искам да моля за помощ никого освен вас.

Втори месец съм в бившия ваш участък, зная, че сте в града и сравнително близо до мен.

В името на нашата дружба и на студентските ни години, моля ви час по-скоро да дойдете тук. Поне за ден. Поне за час. И ако вие кажете, че положението ми е безнадеждно, ще ви повярвам… Но може би мога да се спася?… Да, може би все още мога да се спася?… И надеждата ще проблесне за мен? Моля ви, не казвайте никому за това писмо.

— Маря! Идете веднага в приемната и ми пратете дежурната санитарка… как й беше името?… Е, не помня… Както и да е, дежурната, която ми донесе преди малко това писмо. По-бързо!

— Ей стига!

След няколко минути санитарката стоеше пред мен и снегът се топеше по проскубаната котка, послужила като материал за нейната яка.

— Кой донесе писмото?

— Ми не го познавам. Брадат един. Кооператор бил. Отивал в града, та…

— Хъм… свободна сте. Не, чакайте. Аз ще напиша сега бележка до главния лекар, моля ви, занесете му я и се върнете с отговора.

— Добре.

Моята бележка до главния лекар:

13 февруари 1918 година

Уважаеми Павел Иларионович. Току-що получих писмо от моя състудент, доктор Поляков. Той сега е съвсем сам в Горелово, в бившия мой участък. Изглежда тежко е заболял. Смятам за свой дълг да го навестя. Ако разрешите, ще предам утре за един ден отделението си на доктор Родович и ще замина при Поляков. Той има нужда от помощ.

С уважение д-р Бомгард

Отговорът на главния лекар:

Уважаеми Виктор Михайлович, заминете.

Петров

Вечерта прекарах над разписанието на влаковете. До Горелово можех да стигна така: да се кача утре в два часа по обед на пътническия за Москва, а след 30 версти да сляза на N-ската гара, от която да пропътувам още двайсет и две версти с шейна до Гореловската болница.

„Ако имам късмет, ще пристигна в Горелово утре през нощта — разсъждавах аз, вече в леглото. — От какво ли е заболял? Тиф, възпаление на белите дробове? Нито едното, нито другото… Щеше да каже направо: «Имам възпаление на белите дробове.» А това объркано и малко фалшиво писмо?… «Тежка… и лоша болест…» Каква? Сифилис? Да, сигурно е сифилис. Той е ужасен… той крие… той се страхува… Да, но бих искал да зная — с какви коне ще замина от гарата за Горелово? Хубав номер ще стане като пристигна привечер на гарата и няма да има с какво да продължа… А, не. Аз ще намеря начин. На гарата ще взема от някого коне. Или да му телеграфирам да прати коне? Няма смисъл! Телеграмата ще пристигне един ден след мене… Нали няма да прелети по въздуха до Горелово. Ще си лежи на гарата, докато намерят по кого да я пратят. Знам го аз туй Горелово. Ох, страшен е пущинак!“

Писмото върху бланката лежеше на нощната масичка в светлия кръг от лампата, а до него спътникът на нервната безсъница —

пепелникът с четина от фасове. Въртях се върху събрания чаршаф и в душата ми се надигаше досада. Писмото почваше да ме дразни.

Така де: ако не е нещо акутно, а сифилис, да речем, защо не дойде той? Защо трябва аз да се понеса през тая виелица? Да не го излекувам от луес за една вечер случайно? Или от рак на хранопровода? Бе какъв рак! Той е две години по-млад от мене. На 25… „Тежко…“ Саркома? Писмото е нелепо, истерично. Писмо, от което можеш да получиш мигрена… И ето, тя вече е тук. Свива жилката на слепоочието ми… Значи утре, като се събудиш, тя ще плъзне от жилката нагоре, към темето, ще екове половината ти глава, а привечер ще има да гълташ пирамидон с кофеин… В шейната с пирамидон — ужас! Трябва да взема от фелдшера кожуха за посещения, че ще замръзна утре с туй мойто палто… Какво му е?… „Ще проблесне надежда…“ — в романите пишат така, а не в сериозни докторски писма!… Да заспя, да заспя… Да не мисля повече за това. Утре всичко ще се изясни… Утре.

Завъртях ключа и мракът погълна в миг стаята ми. Да заспя… Жилката тъпо ме боли… Но аз нямам право да се сърдя на този човек за нелепото му писмо, преди да съм разбрал какво се е случило. Човекът страда по свой начин, затова пише на друг човек. Е, както знае, както го разбира… Недостойно е заради тази мигрена, заради безпокойството да го хуля, та макар и наум. Може това писмо да не е нито фалшиво, нито от роман. От две години не съм го виждал този Серьожка Поляков, но чудесно го помня. Винаги е бил много благоразумен човек… Да. Значи сполетяла го е беда… И жилката ме поотпусна… Изглежда, почвам да заспивам… Какъв е механизмът на съня?… Чел съм във физиологията… но всичко е неясно… не разбирам какво значи сън… как заспиват мозъчните клетки? Между нас казано — не разбирам. Но съм сигурен, кой знае защо, че и авторът на физиологията не е съвсем сигурен… Нито една от теориите му не е убедителна… Ето го Серьожка Поляков, в зелена куртка със златни копчета, наведен над цинковата маса, а на масата лежи труп…

Хъм, да… е, това е сън…

III

Чук, чук… Бум, бум, бум… Аха… Кой? Кой? Какво?… Ох, някой чука, по дяволите, чука… Къде съм?… Какво става? Какво? Е, в леглото съм… И защо ме будят? Имат право, понеже съм дежурен. Събудете се, доктор Бомгард. Ето, Маря зашляпа към вратата да отвори. Колко е часът? Дванайсет и трийсет… Нощ е. Значи спал съм само един час. А мигрената? Не е минала. Ето я!

На вратата тихо се почука.

— Какво има?

Открехнах вратата към трапезарията. От тъмното надникна лицето на санитарката и веднага разбрах, че то е бледо, очите са широко отворени, тревожни.

— Кого докараха?

— Доктора от Гореловския участък — пресипнало и високо отговори санитарката, — застрелял се е докторът.

— По-ля-ков? Не може да бъде! Поляков?

— Не му знам името.

— Виж какво. Сега, сега идвам. А вие изтичайте при главния лекар, събудете го веднага. Кажете му, че го викам в приемната, по спешност.

Санитарката хукна и бялото петно изчезна от очите ми.

След две минути, на стълбището, злата виелица, суха и бодлива, ме шибна по бузите, изду полите на палтото ми, вледени уплашеното ми тяло.

В прозорците на приемната пламтеше бяла и тревожна светлина. На стълбището, в облак сняг, аз се сблъсках с главния лекар, забързан накъдето и аз.

— Вашият ли е? Поляков? — попита ме през кашлица хирургът.

— Нищо не разбирам — отговорих. — Той трябва да е. — И ние влязохме стремително в приемната.

От пейката стана навлечена жена. Познатите очи ме погледнаха разплакани изпод кафеникавия шал. Беше Маря Власиевна,

акушерката от Горелово, вярната ми помощничка при раждания в Гореловската болница.

— Поляков? — попитах аз.

— Да — отговори Маря Власиевна, — какъв ужас, докторе, из целия път съм треперила, дано го докарам жив…

— Кога?

— Тази заран, на разсъмване — мърмореше Маря Власиевна, — пазачът дотърча, „у доктора някой стреля…“, рече.

Под лампата, пръскаща отвратителна, тревожна светлина, лежеше доктор Поляков и щом зърнах безжизнените, сякаш каменни подметки на валенките му, сърцето ми привично се сви.

Свалихме калпака и видяхме слепналите се влажни коси. Моите ръце, ръцете на санитарката, ръцете на Маря Власиевна се замяркаха над Поляков и под палтото се подаде бяла марля с разлети жълто-червени петна. Гърдите му слабо се повдигаха. Напипах пулса и потреперах, пулсът изчезваше под пръстите ми, изтъняваше и се превръщаше в конче с възелчета, чести и нетрайни. Ръката на хирурга вече се протягаше към рамото, прищипваше бледото тяло, за да инжектира камфор. В същия миг раненият разлепи устни и по тях изби възрозова кървава ивичка, сините устни шавнаха едва доловимо и той сухо и тихо изрече:

— Оставете камфора. По дяволите!

— Мълчете — отговори му хирургът и вкара жълтото масло под кожата.

— Изглежда, предсърдието е засегнато — прошепна Маря Власиевна, вкопчи се яко в ръба на масата и се завглежда в безкрайните клепачи на ранения (очите му бяха затворени). Сенки, сиво-лилави като сенките на залеза, почнаха да разцъфтяват все по-ярко във вдлъбнатините край ноздрите, ситна, сякаш живачна пот изби по сенките като роса.

— Револвер? — попита хирургът и бузата му потрепери.

— Браунинг — прошепна Маря Власиевна.

— Еех — някак злобно и с досада каза изведнъж хирургът, неочаквано махна с ръка и се отдръпна.

Погледнах го уплашено и недоумяващо. Още нечии очи се мяркаха зад него. Беше се приближил още един лекар.

Поляков изведнъж помръдна устни, изкриви ги, като сънен човек, когато иска да отпъди досадна муха, а после долната му челюст почна да се движи, сякаш той се бе задавил с хапка и искаше да я преглътне. Ах, който е виждал лоши рани от револвер или пушка, той добре познава това движение! Маря Власиевна болезнено се намръщи и въздъхна.

— Доктор Бомгард… — каза едва чуто Поляков.

— Тук съм — прошепнах аз и гласът ми прозвуча нежно до самите му устни.

— Тетрадката е за вас… — хрипкаво и още по-тихо каза Поляков.

Той отвори очи и ги вдигна към нерадостния, губещ се в мрака таван на стаята. Тъмните зеници почнаха да се наливат сякаш с вътрешна светлина, бялото на очите стана някак прозрачно, синкаво. Очите спряха там горе, после потъмняха и загубиха мимолетната си красота.

Доктор Поляков умря.

Нощ е. Скоро ще съмне. Лампата свети ярко, защото градчето спи и сега токът е силен. Всичко мълчи, а тялото на Поляков е в параклисчето. Нощ.

На масата пред възпалените ми от четене очи лежат разпечатан плик и листче. На него пише:

> Мили колега,
>
> Няма да ви чакам. Размислих и няма да се лекувам. Безнадеждно е. А не искам и да продължа да се мъча. Предостатъчно беше. Предупреждавам всички: внимавайте с белите кристали, разтворими в 25 части вода. Аз прекалено им се доверих и те ме погубиха. Подарявам ви дневника си. Винаги сте ми правили впечатление на любознателен човек, проявяващ интерес към човешки документи. Ако ви е интересно, прочетете историята на моята болест.
>
> Сбогом. Ваш С. Поляков

Послепис с едри букви:

Моля за смъртта ми да не бъде обвиняван никой.

Доктор Сергей Поляков

13 февруари 1918 година

До писмото на самоубиеца — „обща“ тетрадка с черна мушамена подвързия. Първата половина страница е откъсната. В останалата половина — кратки бележки, отначало с молив или с мастило, с четлив ситен почерк, в края на тетрадката с химически или дебел червен молив, с почерк небрежен, с почерк подскачащ, а думите често съкратени.

IV

„…7[1] година, 20 януари

… и много съм доволен. И слава Богу: колкото по-затънтено, толкова по-добре. Не понасям хора, а тук няма да виждам никого освен болните селяни. Но нали те няма да бъркат в раната ми! Впрочем и други колеги са запратени по земски[2] участъци. Целият ми випуск, който не подлежеше на мобилизация (опълченци 2-ри разряд, випуск 1916 г.), е разпределен по земства. Впрочем кого ли интересува това? От приятелите чух само за Иванов и за Бомгард. Иванов си избрал Архангелска губерния (въпрос на вкус), а Бомгард, както разбрах от фелдшерката, бил в затънтен участък като моя, през три околии оттук, в Горелово. Исках да му пиша, но се отказах. Нито ми се виждат, нито ми се чуват хора.

21 януари

Виелица. Нищо.

25 януари

Колко ясен залез. Мигренинът е съединение от antipyrin, coffeina и ac critic.

Прахчета по 1,0… но нима може 1,0?… Може.

3 февруари

Днес получих вестниците от миналата седмица. Не седнах да ги чета и все пак не устоях, прегледах рубриката «Театри». Миналата седмица са давали «Аида». Значи тя се е изкачвала на възвишението и е пяла: «О, мили мой, ела при мен…»

Тя има прекрасен глас и колко е странно, че с толкова чист и безкрайно богат глас е надарена долна душица…

(Тук има прекъсване, откъснати са две или три страници.)

… да, вярно, недостойно е, доктор Поляков. Да нападате като глупав гимназист с груби ругатни една жена само защото ви е напуснала! Не иска да живее с вас — и ви е напуснала. И край. Колко просто е всъщност всичко. Оперна певица се е събрала с млад лекар, живяла е с него година и го е напуснала.

Да я убия ли? Да я убия? Ах, колко глупаво и безсмислено е всичко. Безнадеждно!

Не искам да мисля. Не искам…

11 февруари

Виелици, виелици… Затрупан съм! По цели вечери съм сам, сам. Запаля лампата и седя. Денем съм все пак сред хора. Но работя механично. С работата свикнах. Не е чак толкова страшно, колкото си представях. Впрочем военната болница много ми помогна. Все пак не дойдох тук съвсем неграмотен.

Днес правих за пръв път обръщане.

И тъй, трима души сме погребани тук под снега: аз, Ана Кириловна — фелдшерката акушерка, и фелдшерът. Фелдшерът е женен. Те (фелдш. персонал) живеят в пристройката. А аз съм сам.

15 февруари

Миналата нощ се случи нещо интересно. Тъкмо се канех да си легна, и изведнъж усетих болки в стомашната област. И то какви! Студена пот изби по челото ми. Трябва да отбележа, че е съмнително все пак дали медицината е наука. Защо човек, който няма никакво заболяване на стомаха или на червата (апенд. например), човек с отличен черен дроб и бъбреци, с черва, функциониращи съвсем нормално, може да усети някоя нощ такива болки, че да се търкаля по леглото?

Довлякох се с пъшкане до кухнята, където спят готвачката и мъжът й, Влас. Пратих Влас при Ана Кириловна. Тя дойде при мен посред нощ и й се наложи да ми направи инжекция с морфин. Каза, че съм бил жълт-зелен. От какво ли?

Нашият фелдшер нещо не ми харесва. Саможив е. Но Ана Кириловна е много мил и интелигентен човек. Чудно ми е как още

млада жена може да живее съвсем сама в този снежен гроб. Мъжът й е пленник при германците.

Не мога да не въздам хвала на онзи, който пръв е извлякъл от маковите главички морфин. Истински благодетел на човечеството. Болките спряха седем минути след инжекцията. Интересно: болките прииждаха като висока вълна, без никаква пауза, и аз просто се задъхвах, сякаш ми бяха забили нажежен лост в корема и го въртяха. Може би четири минути след инжекцията вече различавах вълнообразния характер на болката.

Чудесно щеше да е, ако лекарят имаше възможност да провери върху себе си много от лекарствата. Тогава наистина щеше да знае какво е въздействието им. След инжекцията за пръв път през последните месеци спах дълбоко и добре — без да мисля за моята, за измамилата ме.

16 февруари

Днес, докато преглеждахме болните, Ана Кириловна ме попита как се чувствувам и каза, че за пръв път ме вижда да не съм мрачен.

— Та аз мрачен ли съм?

— Да, много — убедено ми отговори тя и добави, че я учудва как мога непрекъснато да мълча.

— Ами такъв човек съм.

Но това е лъжа. Преди семейната си драма аз бях много жизнерадостен човек.

Здрачава се рано. Вкъщи съм сам. Вечерта болката се появи, но не силна, а като сянка на вчерашната болка, някъде зад гръдната кост. От страх да не се повтори вчерашният пристъп, сам си инжектирах в бедрото един сантиграм.

Болката спря почти мигновено. Добре, че Ана Кириловна беше оставила шишенцето.

18-и

Четири инжекции не са опасни.

25 февруари

Чудна жена е Ана Кириловна! Като че не съм лекар, 1½ спринцовка = 0,015 morph.? Да.

1 март

Доктор Поляков, внимавайте!

Глупости.

Здрачава се.

Е, да, но от половин месец нито веднъж не съм се връщал в мислите си към измамилата ме жена. Мелодията от нейната партия на Амнерис вече не звучи в главата ми. Много се гордея с това. Аз съм мъж.

Ана К. стана моя тайна жена. То беше неизбежно. Заточени сме на необитаем остров.

Снегът се промени, стана сякаш по-сив. Силните студове отминаха, но от време на време пак се вдигат виелици…

Първата минута: усещане за докосване по шията. То става топло и все по-широко. На втората минута под лъжичката изведнъж преминава студена вълна, след което настъпва чудесно проясняване на мислите и пристъп на изключителна работоспособност. Абсолютно всички неприятни усещания изчезват. Това е върховна проява на духовните сили на човека. Ако не бях изпортен от медицинското си образование, щях да кажа, че човекът може да работи нормално само след инжекция морфин. Така е: колко струва човекът, щом една нищо и никаква невралгийка може направо да го изхвърли от релсите!

Ана К. се страхува. Успокоих я, казах й, че от дете притежавам изключително силна воля.

2 март

Слухове за нещо грандиозно. Николай II бил свален.

Лягам си много рано. Към девет.

И спя сладко.

10 март

Там става революция. Денят нарасна, а здрачът е сякаш малко по-синкав.

Никога не съм сънувал на разсъмване такива сънища. Това са двойни сънища.

Основния бих нарекъл стъклен. Той е прозрачен.

Та ето — аз виждам страховито осветена рампа, от която буйно се извиват пъстроцветни пламтящи ленти. Зеленото перо на главата на Амнерис се поклаща, тя пее. Оркестърът е сякаш неземен, невероятно пълнозвучен. Впрочем не мога да предам това с думи. Накратко — в нормалния сън музиката е беззвучна… (В нормалния ли? Това е още въпрос — кой сън е по-нормален! Не, шегувам се…) да, беззвучна е, а в моя сън тя звучи като небесна. А най-важното е, че мога по свое желание да я засиля или да я намаля. Помня, че във «Война и мир» е описано как Петя Ростов изживява в полусън същото състояние. Лев Толстой е прекрасен писател!

Сега за прозрачността; ето, сред преливащите багри на «Аида» се подават съвсем реално ръбът на моето бюро, този, който се вижда от вратата на кабинета, лампата и лъскавият под, а през вълните на оркестъра на Болшой театър си проправят път и ясно се чуват стъпки с приятен ритъм, напомнящи далечни кастанети.

Значи — осем часът е — Ана К. идва да ме събуди и да ми каже какво става в чакалнята.

Тя не се сеща, че няма нужда да ме буди, защото чувам всичко и мога да разговарям с нея.

Вчера направих такъв опит:

Ана: Сергей Василиевич…

Аз: Чувам ви… (и на музиката, тихичко: «По-силно.»)

Музиката — голям акорд. Ре диез…

Ана: Двайсет души са се записали.

Амнерис (пее).

Впрочем това не може да се предаде на хартия.

Вредни ли са тези сънища? О, не! След тях ставам силен и бодър. И работя добре. Започнах даже да изпитвам към работата интерес, какъвто доскоро нямах. И нищо чудно, нали всичките ми мисли бяха съсредоточени върху бившата ми жена.

А сега съм спокоен.

Аз съм спокоен.

19 март

През нощта се скарахме с Ана К.

— Аз вече няма да ви приготвям разтвор.

Почнах да я увещавам:

— Глупости, Ануся. Да не съм дете?

— Няма. Ще се погубите.

— Е, както желаете. Разберете, имам болки в гърдите.

— Лекувайте се.

— Къде?

— Вземете си отпуск, заминете. Морфинът не е лекарство. (Замисли се и добави.) Не мога да си простя, че ви приготвих тогава второ шише.

— И таз добра, да не би да съм морфинист?

— Да, вие ставате морфинист.

— Значи няма да отидете?

— Не.

И тогава за пръв път открих в себе си неприятната способност да се ядосвам и още по-лошо — да навиквам хората, когато не съм прав.

Всъщност то не стана веднага. Отидох в спалнята. Погледнах. На дъното на шишето имаше съвсем малко. Всмукнах го в спринцовката — четвърт спринцовка. Захвърлих я, за малко не я счупих и се разтреперих. Внимателно я вдигнах, огледах я — нито една пукнатина. Останах в спалнята близо 20 минути. Когато излязох, нея вече я нямаше.

Беше си отишла.

И можете ли да си представите — отидох при нея, не издържах. Прозорецът й в пристройката светеше, почуках. Тя излезе на

стълбището, загърната в шал. Нощта тиха, тиха. Снегът пръхкав. Някъде далеч в небето лъха на пролет.

— Ана Кириловна, бъдете така добра, дайте ми ключовете от аптеката.

Тя прошепна:

— Няма.

— Другарко, бъдете така добра, дайте ми ключовете от аптеката. Говоря ви като лекар.

Видях в сумрака как лицето й се промени, силно пребледня, а очите й се вдлъбнаха, хлътнаха, почерняха, и тя ми отговори с глас, от който в душата ми трепна жалост.

Но в същия миг пак ме задави злоба.

Тя:

— Защо, защо говорите така? Ах, Сергей Василиевич, нали за вас ми е мъка.

Тя извади ръце изпод шала и видях, че държи ключовете. Значи е излязла при мен с тях.

Аз (грубо):

— Дайте ключовете!

Издърпах й ги от ръцете.

И тръгнах по настланите в двора подскачащи гнили дъски към белеещата се сграда на болницата.

В душата ми съскаше ярост, и най-вече защото нямам понятие как се приготвя разтвор от морфин за подкожна инжекция. Аз съм лекар, а не фелдшерка!

Вървях и целият се тресях.

Изведнъж чувам: тя беше тръгнала като вярно куче, подир мен. И ме обзе нежност, но я потиснах. Обърнах се и със злобна усмивка й казах:

— Е, ще го приготвите или не?

Тя махна с ръка като обречена — «не е ли все едно», и тихо ми отговори:

— Да, ще ви направя…

… След час бях вече в нормално състояние. Помолих я разбира се, да ме извини за безсмислената грубост. Не мога да се позная. Винаги съм бил много учтив.

Тя посрещна странно извинението ми. Коленичи, притисна лице в ръцете ми и каза:

— Не ви се сърдя. Не. Но сега вече зная, че сте обречен. Вече зная и се проклинам, задето ви направих тогава инжекцията.

Успокоих я колкото можах, уверих я, че няма никаква вина, че аз отговарям за постъпките си. Обещах й от утре да започна упорито да отвиквам, като намалявам дозата.

— Колко си инжектирахте сега?

— Три спринцовки еднопроцентен разтвор.

Тя присви глава и замълча.

— Ама не се тревожете!

… Всъщност аз разбирам тревогата й. Morphium hidrochloricum наистина е нещо страшно. Много бързо се свиква. Но един незначителен навик още не те прави морфинист, нали?…

… Откровено казано, тази жена е единственият ми верен, наистина близък човек. Всъщност именно тя трябва да е моя съпруга. Онази я забравих. Забравих я. И трябва да призная — дължа го на морфина…

8 април 1917 година

Това е мъчение.

9 април

Пролетта е ужасна.

Дявол в шише. Кокаинът е дявол в шише.

Действието му е следното:

След една инжекция с двупроцентов разтвор почти мигновено настъпва спокойствие, преминаващо тутакси във възторг и блаженство. Но това трае само една-две минути. После всичко изчезва безследно, като да не е било. Идват болката, ужасът, тъмата. Пролетта громоли, черни птици прелитат по оголените клони, а в далечината гората простира към небето начупената си черна четина, зад нея пламти, обхванал четвърт небе, първият пролетен залез.

Аз меря по диагонал самотната празна стая в докторското си жилище — от вратата до прозореца, от прозореца до вратата. Колко такива разходки мога да направя? Петнайсет или шестнайсет — не повече. После трябва да се обърна и да вляза в спалнята. До шишето лежи върху марля спринцовката. Вземам я, намазвам небрежно с йод надупченото си бедро, вкарвам иглата под кожата. Никаква болка. О, напротив: предвкусвам еуфорията, която ще настъпи. И ето, тя настъпва. Разбирам го, защото звуците на акордеона, на който свири на стълбището, зарадван от пролетта, пазачът Влас, пресекливите дрезгави звуци на акордеона, долитащи глухо през стъклата до мен, са се превърнали в ангелски гласове, а грубите басове в издуващите се мехове кънтят като небесен хор. Но само след миг кокаинът в кръвта ми по някакъв тайнствен, неописан в никоя фармакология закон се превръща в нещо ново. Зная: това е смесица от дявола и моята кръв. И ето: Влас вече посърва на стълбището и аз го мразя, а залезът боботи тревожно, изгаря утробата ми. И така няколко пъти през вечерта, докато не разбера, че съм отровен. Сърцето ми така учестено бие, че го усещам в ръцете си, в слепоочията… после то потъва в бездна и има секунди, когато си мисля, че доктор Поляков вече няма да се върне към живота…

13 април

Аз, нещастният доктор Поляков, станал през февруари тази година морфинист, предупреждавам всеки, когото сполети същата участ, да не се опитва да замени морфина с кокаин. Кокаинът е ужасно отвратителна и коварна отрова. Вчера Ана едва ме отърва с камфор, а днес съм полутруп…

6 май 1917 година

Отдавна не съм се връщал към дневника си. Жалко. Защото това всъщност не е дневник, а история на заболяване и аз изпитвам, изглежда, професионално влечение към този свой единствен приятел (ако не се смята моят скръбен и често плачещ приятел Ана).

И така, щом ще пиша историята на заболяването си, моля: инжектирам си морфин два пъти в денонощието: в 5 часа (след обед) и

нощем в 12, преди да си легна. Разтворът е трипроцентов: две инжекции. Следователно получавам 0,06 наведнъж. Предостатъчно!

Досегашните ми бележки са малко истерични. Не е чак толкова страшно. На работоспособността ми не се отразява ни най-малко. Тъкмо обратното, целия ден изкарвам с инжекцията от предишната нощ. Великолепно се справям с операциите и съм безукорно внимателен при писане на рецепти, давам ви думата си на лекар, че с това, че съм морфинист, не съм навредил на пациентите си. Надявам се, че няма и да им навредя. Но друго ме измъчва. Все ми се струва, че някой ще научи за моя порок. И ми е тягостно, докато преглеждам, да усещам в гърба си тежкия изпитателен поглед на моя асистент — фелдшера.

Глупости! Той не се досеща. Нищо няма да ме издаде. Зениците могат да ме предадат само вечер, а вечер аз никога не се сблъсквам с него.

С едно отиване до околийския град възстанових огромното количество изразходван морфин от нашата аптека. Но и там трябваше да изживея неприятни минути. Завеждащият склада погледна заявката, в която предвидливо бях вписал и други глупости, например кофеин, въпреки че имаме предостатъчно, и попита:

— 40 грама морфин?

А аз усещам, че крия очи, като ученик. Усещам, че се изчервявам…

Той ми казва:

— Нямаме толкова. Ще ви дам десетина грама.

Той наистина няма, но на мен ми се струва, че е проникнал в тайната ми, че ме опипва и ме пронизва с поглед, и аз се смущавам и се измъчвам.

Не, зениците, само зениците са опасни и затова нека ми стане правило: вечер да не се срещам с хора. Впрочем за това едва ли може да се намери по-подходящо място от моя участък, от повече от половин година насам виждам само болните. А тях аз изобщо не ги интересувам.

18 май

Задушна нощ. Ще има буря. Там, над гората, черният търбух расте и набъбва. Ето, бледо и тревожно проблесна. Иде буря.

Книгата е пред очите ми, за въздържането от морфин в нея пише:

«… силно безпокойство, мъчително състояние на тревога, раздразнителност, отслабване на паметта, понякога халюцинации и слабо замъгляване на съзнанието…».

Халюцинации не съм имал, но за останалото мога да кажа: о, колко бледи, изтъркани, безизразни думи!

«Мъчително състояние»!…

О не, аз, заболелият от тази ужасна болест, призовавам лекарите да бъдат по-състрадателни към своите пациенти. Не «мъчително състояние», а бавна смърт завладява морфиниста, ако го лишите само час или два от морфин. Въздухът е сякаш разреден, трудно го преглъщаш… в тялото няма клетчица, която да не жадува… Какво? Това не може нито да се определи, нито да се обясни. С една дума, човека го няма. Той е изключен. Движи се, тъгува, страда труп. Той нищо не иска, за нищо не мисли освен за морфин. Морфин!

Смъртта от жажда е райска, блажена смърт в сравнение с жаждата за морфин. Навярно погребаният жив така поглъща в гроба последните нищожни мехурчета въздух и раздира с нокти кожата на гърдите си. Така еретикът на кладата стене и се размърдва, когато първите езици на пламъка близват краката му…

Смърт — суха, бавна смърт…

Ето какво се крие зад тези професорски думи «мъчително състояние».

Не издържам повече. И веднага взех, че си направих инжекция. Въздишка. Още една.

Олекна ми. А ето… ето го… ментовия хлад под лъжичката.

Три спринцовки трипроцентов разтвор. Това ще ми стигне до полунощ…

Глупости. Тази бележка е глупост. Не е чак толкова страшно. Рано или късно ще се откажа!… А сега да спя, да спя.

С тази глупава борба с морфина само се измъчвам и омаломощавам.

(На това място от тетрадката са изрязани двайсетина страници.)

… ри

… ак повръщане в 4 и 30 час.

Като ми поолекне, ще запиша ужасните си изживявания.

14 ноември 1917 г.

И тъй, след като избягах в Москва от клиниката на доктор… (презимето е грижливо задраскано) пак съм си у дома. Дъждът е като плътна завеса и скрива от мен света. Нека го скрие. Той не ми е нужен, както и аз не съм нужен никому на този свят. Стрелбата и преврата преживях още в клиниката. Но мисълта да зарежа това лекуване узря тайно в мен още преди сраженията по улиците на Москва. Благодаря на морфина, че ме направи смел. Никакви престрелки не ме плашат. Пък и какво ли може да уплаши човек, който мисли само за едно — за чудесните божествени кристали. Когато фелдшерката, съвсем изумяла от топовните гърмежи…

(Тук страницата е откъсната.)

… снах тази страница, та никой да не прочете позорното описание на това как човек с висше образование бяга като престъпник и страхливо краде собствения си костюм.

Само костюмът да беше!

Отмъкнах и болничната риза. Не се и замислих. На другия ден си направих инжекция, дойдох на себе си и се върнах при доктор N. Той ме посрещна съчувствено, но в съчувствието му прозираше и презрение. А не биваше. Нали е психиатър и трябва да му е ясно, че невинаги се владея. Аз съм болен. Защо да ме презира? Върнах болничната риза.

Той каза:

— Благодаря — и добави: — А сега какво мислите да правите?

Отговорих бодро (бях в еуфория):

— Реших да се върна в моя пущинак, още повече, че отпуската ми свърши. Много съм ви благодарен за помощта, чувствувам голямо

подобрение. Там ще продължа да се лекувам.

Отговори ми така:

— Не, вие изобщо не се чувствувате по-добре. И просто е смешно, че го казвате на мен. Достатъчно е да погледне човек зениците ви. На кого го казвате?…

— Професоре, не мога да отвикна веднага… особено сега, с всички тези събития… стрелбата ужасно ме изнерви…

— Тя свърши. Има нова власт. Върнете се в клиниката.

Но аз си спомних всичко… студените коридори… голите, боядисани с блажна боя стени… и как пълзя като псе със счупен крак… нещо чакам… Какво? Горещата вана?… Инжекцийката с 0,005 морфин. Доза, от която не се умира наистина… но… цялата мъка си остава и продължава да те притиска с бремето си… Безпросветните нощи, ризата, която бях раздрал на гърдите си, умолявайки да ме пуснат?…

Не. Не. Открили сте морфина, извлекли сте го от сухите потракващи главички на божественото растение, намерете тогава и начин да лекувате без изтезания! Упорито поклатих глава. Тогава той стана и аз се втурнах в миг уплашено към вратата. Стори ми се, че иска да заключи вратата зад мен и насила да ме задържи в клиниката…

Професорът пламна.

— Аз не съм тъмничен надзирател — ядосано каза той — и тука не е Бутирският затвор. Седете спокойно. Преди две седмици вие се хвалехте, че сте съвсем нормален. А всъщност… — той изразително повтори моя жест на уплаха — но аз не ви задържам.

— Професоре, върнете ми декларацията. Умолявам ви. — И гласът ми даже жалостиво трепна.

— Както обичате.

Той отключи с изщракване чекмеджето и ми върна декларацията (че се задължавам да се подложа на целия двумесечен курс на лечение, че имат право да ме задържат в клиниката и т.н., каквото се пише в такива случаи).

Поех я с трепереща ръка, скрих я, измърморих.

— Благодаря ви.

И станах да си вървя. И си тръгнах.

— Доктор Поляков! — чух зад себе си. Обърнах се, хванал дръжката на вратата. — Чуйте ме — подхвана той, — размислете.

Разберете, че вие неминуемо ще се озовете в психиатрична клиника, ех, малко по-късно… Но ще бъдете в много по-тежко състояние. Все пак аз се съобразявах с вас като с лекар. А тогава ще бъдете вече в състояние на пълна психическа деградация. Та вие, драги, не бива всъщност и да практикувате и може би ще е дори престъпление да не предупредя в службата ви.

Трепнах и ясно усетих как пребледнявам (ако изобщо можех да стана още по-блед).

— Умолявам ви, професоре — казах глухо, — никому нищо да не съобщавате. Е, добре, ще ме уволнят… Ще раздрънкат за болестта ми… Защо искате да ми причините всичко това?

— Вървете си — извика той с досада, — вървете си. Нищо няма да казвам. Все едно, ще ви върнат…

Излязох и, кълна се, из целия път се гърчех от болка и срам… Защо?…

Много просто. Ах, приятелю мой, верни мой дневнико. Нали поне ти няма да ме издадеш? Най-важното беше не костюмът, а това, че бях откраднал от клиниката морфин. 3 кубика на кристали и 10 грама еднопроцентов разтвор.

Интересува ме не само това, но и още нещо. Ключът стърчеше на шкафа. Ами ако го нямаше? Щях ли да разбия шкафа, или не? А? Но честно!

Щях да го разбия.

И така, доктор Поляков е крадец. Ще успея да откъсна тази страница.

Но за практиката ми той все пак прекали. Вярно, аз съм дегенерат. Точно така е. При мен вече е започнало разграждането на личността. Но съм работоспособен и на никого от пациентите си не мога да причиня зло или вреда.

Наистина, защо го откраднах? Много просто. Помислих си, че при тези сражения и цялата бъркотия около преврата никъде няма да намеря морфин. Но като поутихна, в една аптека в покрайнините намерих и още 15 грама еднопроцентов разтвор — нещо безполезно и

досадно за мен. (Ще ми се наложи да си направя 9 инжекции!) На всичкото отгоре трябваше и да се унижавам. Аптекарят настоя за печат, гледаше ме навъсено и подозрително. Затова пък на другия ден, вече поосвестен, лесно взех от друга аптека 20 грама на кристали — написах рецепта за болницата (добавих, разбира се, кофеин и аспирин). В края на краищата защо трябва да се крия, да треперя? Така де, сякаш на челото ми е написано, че съм морфинист. В края на краищата кого засяга това?

Пък и толкова тежко ли е разграждането? Нека тези бележки ми бъдат свидетели. Да, несвързани са, но аз не съм писател! Да съдържат безумни мисли? Според мен аз разсъждавам съвсем нормално.

Морфинистът има едно щастие, което никой не може да му отнеме — способността да живее в пълна самота. А самота — това значи дълбоки, значителни мисли, съзерцание, спокойствие, мъдрост…

Нощта тече, черна и мълчалива. Там някъде е голата гора, зад нея — рекичка, студ, есен. Далече, далече е настръхналата бурна Москва. Но аз от нищо не се интересувам, нищо не ми трябва и никъде не ми се ходи.

Гори, гори спокойно, светлина в моята лампа, аз искам да си почивам след московските приключения, аз искам да ги забравя.

И ги забравих.

Забравих ги.

18 ноември

Застудя. Поизсъхна. Отидох да се поразходя по пътеката към рекичката, защото рядко съм на чист въздух.

Разграждането на личността може да е факт, и все пак аз се опитвам да го възпра. Ето, да речем, тази сутрин не си направих инжекция. (Сега си правя три пъти дневно по три инжекции четирипроцентов разтвор.) Жал ми е за Ана. Всеки нов процент я убива. Съжалявам я. Ах, какъв човек!

Да… Та… така… като се почувствах зле, реших все пак да се поизмъча, да отложа инжекцията (да можеше да ми се порадва отнякъде професор N) и тръгнах към реката.

Каква пустош. Не прошумолява дори — пълна тишина. Още не е паднал здрач, но той се е притаил някъде и пълзи над блатата, над блатцата, между пъновете… Наближава, наближава Левковската болница… И аз пълзя, опрян на бастуна (откровено казано, доста съм отмалял напоследък).

И ето, виждам, откъм рекичката по склона стремително лети към мене старица с жълти коси; крачката й не ситнят под пъстрата камбановидна пола… В първия миг нищо не проумях и даже не се уплаших. Най-обикновена бабичка. Но чудно нещо — защо на този студ бабичката е гологлава, само по жилетка?… Пък и откъде се взе тази бабичка, коя е? Тук, в Левково, свършат ли приемните часове, заминат ли и последните шейни, на десет версти околовръст жив човек не остава. Мъглица, блатца, гори! После изведнъж по гърба ми се застича студена пот — аз разбрах! Бабичката не тича, а именно лети, без да докосва земята. Е, и после? Но не това изтръгна от устата ми вик, а вилата в ръцете на бабичката. Защо се уплаших толкова? Защо? Паднах на едно коляно, прострях ръце, за да се прикрия, за да не я виждам, после се обърнах и хукнах, накуцвайки, към къщи като към спасението си, исках само да не ми се пръсне сърцето и час по-скоро да се втурна в топлите стаи, да намеря там живата Ана… и морфин…

И дотичах.

Глупости. Идиотска халюцинация. Случайна халюцинация.

19 ноември

Повръщам. Това е лошо.

Нощният ми разговор е Ана на 21-ви.

Ана. — Фелдшерът знае.

Аз. — Нима? Все едно. Няма значение.

Ана. — Ако не отидеш в града, аз ще се обеся. Чуваш ли? Виж си ръцете, виж ги.

Аз. — Треперят малко. Но това съвсем не ми пречи да работя.

Ана. — Погледни ги — та те са прозрачни. Кожа и кости… Виж си лицето… Слушай, Серьожа, замини, заклевам те, замини…

Аз. — А ти?

Ана. — Замини. Замини. Ти загиваш.

Аз. — Е, силно казано. Но наистина и аз не разбирам защо така бързо отпаднах. Всъщност и година няма, откакто съм болен. Изглежда, организмът ми е такъв.

Ана (тъжно). — Какво може да те върне към живота? Може би тази твоя съпруга, Амнерис?

Аз. — О, не. Успокой се. Благодарен съм на морфина, че ме отърва от нея. Вместо нея — морфин.

Ана. — Ах, Божичко… какво да правя?…

Мислех, че жени като Ана съществуват само в романите. Ако един ден оздравея, ще свържа завинаги съдбата си с нейната. Дано онзи не се върне от Германия.

27 декември

Отдавна не съм посягал към тетрадката. Аз съм дебело облечен, конете чакат. Бомгард е напуснал Гореловския участък и ме пратиха да го заместя. На моя участък идва лекарка.

Ана остава тук… Тя ще идва при мен…

Въпреки че са 30 версти път.

Твърдо решихме, че от 1 януари ще взема един месец отпуска по болест и — при професора в Москва. Отново ще се подпиша и цял месец ще търпя нечовенпси мъки в клиниката му.

Прощавай, Левково. Довиждане, Ана.

1918 година

Януари

Не заминах. Не мога да се разделя със своя разтворим кристален идол.

Докато трае лечението, ще загина.

И все по-често ме спохожда мисълта, че няма защо да се лекувам.

15 януари

Сутринта повръщах.

Три спринцовки четирипроцентов разтвор на здрачаване.

Три спринцовки четирипроцентов разтвор през нощта.

16 януари

Ден за операции, затова строго въздържание — от нощта до 6 часа вечерта.

По здрач — най-ужасното време, — вече вкъщи, ясно чух монотонен и заканителен глас, който повтаряше:

— Сергей Василиевич. Сергей Василиевич.

След инжекцията всичко веднага мина.

17 януари

Виелица — няма болни. По време на въздържанието четох учебника по психиатрия и се ужасих. Аз съм загубен, надежда няма.

По време на въздържание аз се плаша от шум и хората са ми омразни. Страхувам се от тях. При еуфория обичам всички, но предпочитам самотата.

Тук трябва да внимавам, тук има фелдшер и две акушерки. Трябва да бъда много предпазлив, за да не се издам. Вече съм опитен и няма да се издам. Докато имам запас от морфин, никой нищо няма да разбере. Приготвям си разтвора сам или пращам предварително рецепта на Ана. Тя направи един опит (безсмислен) да подмени петпроцентовия разтвор с двупроцентов. Сама го донесе от Левково в мразовита виелица.

По този повод имахме тягостно скарване през нощта. Убедих я да не го прави. На тукашния персонал заявих, че съм болен. Дълго си блъсках главата — каква болест да измисля. Казах, че имам ревматизъм в краката и тежка неврастения. Предупредени са, че от февруари съм в отпуска, ще се лекувам в Москва. Всичко върви добре. В работата — никакви смущения. Избягвам да оперирам в дни, когато почвам неудържимо да повръщам и да хълцам. Затова се наложи да си

припиша и катар на стомаха. Ах, прекалено много болести за един човек!

Тукашният персонал е жалостив, карат ме да побързам с отпуската.

Външен вид: слаб и восъчноблед.

Взех вана, а после се премерих на болничния кантар. Миналата година тежах 4 пуда, сега — 3 пуда и 15 фунта. Като погледнах стрелката, се уплаших, но после ми мина.

Цирeите по ръцете ми изобщо не минават, също и по бедрата. Не умея да приготвям стерилен разтвор, пък и на три пъти използувах неизварена спринцовка много бързах пред път.

А това е недопустимо.

18 януари

Имах такава халюцинация: очаквам в черните прозорци да се появят някакви бледи хора. Непоносимо! Пердето е единично. Взех от болницата марля и я окачих. Не можах да измисля причина.

Ах, по дяволите! В края на краищата длъжен ли съм да измислям за всяка своя постъпка обяснение? Не, това наистина не е живот, а мъчение!

Дали изразявам гладко мислите си?

Според мен — да.

Животът ли? Смешно!

19 януари

Днес, през почивката между прегледите, докато си почивахме и пушехме в аптеката, фелдшерът, който увиваше прахчета, почна да разказва (и кой знае защо, със смях) как една акушерка морфинистка, като не можела да си намери морфин, гаврътвала по половин чаша

опиева настойка. По време на този мъчителен разказ не знаех накъде да гледам. И какво смешно има? Мразя го. Какво смешно има в това? Какво?

Измъкнах се с крадлива походка от аптеката.

«Какво, какво смешно виждате в тази болест?…»

Но се сдържах, сдърж…

Човек в моето положение не бива да си позволява високомерие.

Ах, фелдшерът. Той е не по-малко жесток от психиатрите, неспособни с нищо, с нищо, с нищо да помогнат на болния.

С нищо.

С нищо.

Горните редове са написани по време на въздържание и са твърде несправедливи.

Сега е лунна нощ. Аз лежа след слаб пристъп на повръщане. Не мога да вдигна високо ръце и драскам мислите си с молив. Очаква ме сън. Над мен е луната, а над нея — венец. След инжекцията вече нищо не ме плаши.

1 февруари

Пристигна Ана. Прежълтяла и болна.

Аз я убивам. Убивам я. Да, на съвестта ми лежи голям грях.

Дадох й клетва, че в средата на февруари заминавам.

Ще я сдържа ли?

Да. Ще я сдържа.

Ст. да съм жив.

3 февруари

И тъй: хълмче. Заледено и безкрайно, като онова, по което в моето детство шейничката отнасяше приказния Кай. Това е последният

ми полет по хълмчето и аз зная какво ме очаква долу. Ах, Ана, ако си ме обичала, голямо нещастие ще те сполети наскоро…

11 февруари

Реших следното. Ще се обърна към Бомгард. Защо към него? Защото не е психиатър, защото е млад и ми е състудент. Той е здрав, силен и ако не се лъжа, има добро сърце. Помня го. Може би той ще ме… може би ще срещна съчувствие. Той ще измисли нещо! Нека ме заведе в Москва. Аз не мога да отида при него. Вече съм в отпуска. Лежа. Не ходя в болницата.

Напразно обвиних фелдшера. Ех, смеел се… Какво от това! Той на няколко пъти идва да ме види. Предложи да ме преслуша.

Не му позволих. И пак ли да оправдавам отказа си? Не желая да си измислям оправдания.

Бележката до Бомгард е пратена.

Хора! Няма ли кой да ми помогне?

Колко патетично започнах да възклицавам! Ако някой прочете това, ще си помисли — фалшиво е! Но никой няма да го проч.

Преди да пиша на Бомгард, ме налегнаха спомени. Най-ярко изплува в паметта ми московската гара през ноември, когато бягах от Москва. Каква ужасна вечер! Откраднатия морфин аз си инжектирах в тоалетната. Същинско мъчение! Блъскат по вратата, гласовете гърмят като железни, ругаят ме, че се бавя, а ръцете ми подскачат, и резето подскача и току-виж, вратата се отворила…

Оттогава са ми тези цирей.

Като си спомних през нощта всичко това, плаках.

12-и, през нощта

Пак плаках. Защо тази слабост и това отвратително състояние нощем?

Гореловка, 13 февруари 1918 година, на разсъмване

Мога да се поздравя: от четиринайсет часа съм без инжекция. Четиринайсет! Фантастичен срок. Мътно, белезникаво разсъмване. Нима ще бъда скоро съвсем здрав?

Размислих трезво. Бомгард не ми трябва и изобщо никой не ми трябва. Позорно би било да продължа живота си, та макар и с минута. Такъв живот? Не, не бива. Лекът ми е подръка. Как не се сетих по-рано?

Е, да започваме. Аз никому нищо не дължа. Погубих само себе си. И Ана. Но какво мога да сторя?

Времето всичко ще излекува, както пееше Амнерис. За нея всичко е просто и лесно, разбира се.

Тетрадката за Бомгард. Край…“

---

[1] Несъмнено 1917 г. — Д-р Бомгард. ↑

[2] Земство — местно самоуправление в някои райони на Русия преди Октомврийската революция. — Б.пр. ↑

V

На 14 февруари 1918 година, на разсъмване, в далечното малко градче, аз прочетох тези записки на Сергей Поляков. Давам ги тук изцяло, без каквито и да било промени. Не съм психиатър и не мога да твърдя със сигурност поучителни ли са, полезни ли са. Според мене, полезни са.

Сега, след като са минали десет години, съжалението и страха, които събудиха в мене записките, вече ги няма. Това е естествено, но като препрочитам бележките сега, когато тялото на Поляков отдавна е изтляло, а споменът за него е заличен, аз не съм загубил интереса си към тях. Могат ли те да принесат полза? Имам смелостта да отговоря утвърдително. Ана К. умря през 1922 г. от петнист тиф в участъка, където работеше. Амнерис — първата жена на Поляков, е в чужбина. И няма да се върне.

Мога ли да публикувам записките, подарени на мен?

Мога. Публикувам ги. Доктор Бомгард.

РАЗКАЗИ И ФЕЙЛЕТОНИ

СЕДМИЦА ЗА ПРОСВЕТА

Отби се една вечер в ротата нашият военен комисар и ми вика:

— Сидоров!

Отговарям му:

— Аз!

Изгледа ме той изпитателно и пита:

— Ти какво?

— Ами аз нищо.

— Ти неграмотен ли си?

Аз, разбира се:

— Тъй вярно, другарю военком, неграмотен.

Погледна ме той още веднъж и вика:

— Ами щом си неграмотен, ще те пратя довечера на „Травиата“.

— Ама, моля ви се, защо? — викам. — Задето съм неграмотен, вината не е наша. При стария режим не ни учеха.

А той ми отговаря:

— Глупако! Що се уплаши? Не те наказвам, ами ще ти е от полза. Там ще те просвещават, представление ще гледаш — за свое удоволствие.

Да де, ама ний с Пантелеев от нашта рота се бяхме наканили тази вечер да идем на цирк. Та му викам:

— Не може ли, другарю военком, през градската отпуска да идем на цирк, а не на театър?

А той присви око и пита:

— На цирк?… Това пък защо?

— Ами много е забавно — викам… — Учен слон ще покажат, и смешници ще има, и френска борба…

Закани ми се той с пръст.

— Ще ти дам аз на тебе един слон — вика! — Несъзнателен елемент! Смешници… смешници! Абе то от теб по–голям смешник има ли бе, селяндур? Те слоновете са учени, ама такива като теб, мъко моя, сте ми все неучени! Каква ти е файдата от цирка? А? Пък в

театъра хората ще те просвещават… Да ти стане мило и драго… Виж какво, нямам време за дълги разговори… Ето ти билета и марш!

Нямаше как, взех билетчето. Пантелеев, и той неграмотен, също получи билет и тръгнахме. Купихме три фунийки семки и ето ни пред „Пръв съветски театър“.

Гледаме, при кошарата, дето пускат хората стълпотворение вавилонско. Напират да влязат в театъра. Но освен нашего брата неграмотните дошли и грамотни, повечето госпойци. Една успя да стигне до контрольора, показва му билет, а оня я пита:

— Прощавайте, другарко мадам — вика, — вие грамотна ли сте?

Оная глупачка се докачи:

— Странен въпрос! Грамотна, разбира се. В гимназия съм учила.

— А, в гимназия — рече й контрольорът. — Много ми е приятно. В такъв случай позволете да ви пожелая довиждане.

И й взе билета.

— С какво право? — крещи госпойцата. — Как така?

— Ами ей така, много просто, понеже пускаме само неграмотни.

— Но и аз искам да послушам опера или концерт.

— Е, щом искате — рече, — заповядайте в Кавсъюза. Там са ви събрали все грамотни — доктори, фелшари, професори. Седят и пият чай с петмез, понеже на тях купони за захар не им дават, а другарят Куликовски романси им пее.

Та си замина госпойцата с празни ръце.

Виж, нас с Пантелеев веднага ни пуснаха, право в партера ни заведоха и ни настаниха да седнем на втория ред.

Седим.

Представлението още не беше почнало, та излюпихме от скука по фунийка семки. Поседяхме така близо час и половина, най–сетне в театъра се стъмни.

Гледам — на най–важното, на ограденото място се намъква някакъв. С кожено калпаче и с палто. Мустаци, прошарена брадичка и ужасно строг. Качи се и веднага си сложи пенсне.

Питам аз Пантелеев (той може да е неграмотен, но всичко знае):

— Тоя пък кой е?

— Това е дериrентът — вика ми. — Той им е тук най-главният. Сериозен господин.

— Ами що са го изтъпанили затворен в кошарката? — питам.

— Ами понеже той тук, в операта, им е най–грамотният. Та за да ни е за пример го изтъпанват.

— Ами тогава що са го курдисали със задника към нас?

— Понеже така му е по–удобно да командва оркестъра!…

Пък оня, диригентът де, отвори пред себе си някаква книга, погледна в нея, замахна с бяла пръчица и под пода веднага засвириха на цигулки. Жалостиво едно, тъничко, направо да ти се доплаче.

Бе тоя диригент наистина ще да е от най–грамотните, понеже две работи наведнъж върши — хем книгата чете, хем пръчицата размахва. А оркестърът като запердаши. Все по–яко. След цигулките се чуха свирки, след свирките барабани. Театърът като гръмна. Че изведнъж като ревна някъде отдясно… Надникнах в оркестъра и се провикнах:

— Пантелеев, да ме убие Господ, ама това е Ломбард, дето е зачислен в нашия полк на храна.

Надникна и той и вика:

— Да бе, същият! Друг не може така яко да надува тромбона.

Зарадвах се аз и викам:

— Браво, Ломбард, бис!

Ама цъфна изневиделица един милиционер и право при мен:

— Ще ви помоля, другарю, да не нарушавате тишината.

Е, млъкнахме.

В това време завесата се вдигна и гледаме, на сцената, врява до Бога. Кавалерите със сака, дамите с рокли — танцуват, пеят. Ех, и пийване има, то се знай, пък и карти пляскат.

С една дума — старият режим.

Та там, с другите е и Алфред значи. И той пийва и си замезва. А той, братле, да бил влюбен в оная, в Травиата. Но не го обяснява с думи, ами пее ли, пее. И тя така — с пеене му отговаря. Излиза, че той всякак ще се ожени за нея, да, ама тоя Алфред имал татко на име Любченко. Изведнъж, не щеш ли, във второ действие и той — хоп на сцената. Невисок, но представителен един, побелял, а гласът му силен, гъст, башвтон.

И току му запя на Алфред:

— Бе ти, хубостнико, как тъй забрави милия си роден край?

Пя му, пя му и прати по дяволите всичко, дето Алфред го беше нагласил. В трето действие Алфред се напи от мъка и вдигна на тая своя Травиата страхотен скандал. Яката я нахока, хем пред всички.

Пее:

— Ти — вика — си една никаквица, и аз изобщо, вика, не желая да си имам повече работа с теб.

Тя, разбира се, ревна, олелия, скандал. И тя да вземе от мъка да се поболее в четвърто действие от охтика. Пратиха, разбира се, да викнат доктора.

Идва докторът.

Бе гледам го, уж сюртук носи, ама по всичко личи — нашего брата, пролетарий. Дълга коса, а гласът му кънти като из бъчва.

Отиде при Травиата и запя:

— Бъдете спокойна — вика, — болестта ви е опасна и непременно ще умрете.

Даже рецепта не й написа, само се сбогува и си и излезе.

Ех, вижда Травиата, че няма как — ще мре.

Та дойдоха тогава и Алфред, и Любченко, молят я да не мре. Любченко вече си дава съгласието за сватбата. Но вече нищо не става.

— Прощавайте — казва Травиата, — няма как, трябва да умра.

И наистина, попяха си още тримата и Травиата умря.

А диригентът затвори книгата, свали пенснето и излезе. И всички се разотидоха. И това беше.

Е, рекох си, слава Богу, просветихме се, стига ни толкоз! Скучна история.

И му викам на Пантелеев:

— Е, Пантелеев, хайде утре на цирк.

Легнах си и все сънувам как Травиата пее, а Ломбард се дере на тромбона.

Та отивам на другия ден при военкома и му казвам:

— Разрешете, другарю военком, довечера, през градската отпуска да ида на цирк…

Че като изрева:

— На теб, вика, тия слонове май не ти излизат от ума! Никакви циркове! Не, братле, днес си в Совпроф на концерт. Там — вика — другарят Блох ще ви свири с оркестъра си Втората рапсодия.

Направо се втрещих. — „На ти сега едни слонове!“ — рекох си.

— Туй какво ще рече — питам, — Ломбард пак ли ще надува тромпета?

— Непременно — отсече.

Втасахме я, прости Господи, накъдето аз, натам и той с неговия тромбон.

Погледнах го и питам:

— Ами утре ще може ли?

— И утре — вика — не може. Утре ще ви пратя всичките на драма.

— Ами вдругиден?

— Вдругиден сте пак на опера. Изобщо, стига сте се шляли по цирковете — рече. — Сега е седмица на просветата.

Побеснях от тия му приказки. То тъй отърване няма, рекох си. И го питам:

— Вие цялата ни рота ли ще я юркате по тоя начин?

— Защо цялата? Грамотните няма. Грамотният и без Втората рапсодия си е човек на място. Само вас, калпазаните неграмотни. Грамотният да си ходи където си ще.

Тръгнах си аз и се замислих. Разбирам — спукана ми е работата. Излиза, че като си неграмотен, трябва от всяко удоволствие да се откажеш… Мислих, мислих и измислих.

Отивам при военкома и му викам:

— Разрешете да доложа!

— Долагай!

— Разрешете, викам, училището за ограмотяване да посещавам.

Усмихна се военкомът:

— Браво! — И ме записа в училището.

Е, походих аз и какво мислите, абе научиха ме. Та сега никой копче не може да ми каже, понеже съм грамотен.

МОСКОВСКИ СЦЕНКИ
НА ПРЕДНИ ПОЗИЦИИ

— Е, господа, заповядайте — каза любезно домакинът и посочи с царствен жест масата.

Не го оставихме втори път да ни кани, седнахме и разгънахме щръкналите колосани салфетки.

Седнахме четирима: домакинът, бивш адвокат, неговият братовчед, и той бивш адвокат, неговата братовчедка, бивша вдовица на чиновник 5–и разряд, впоследствие служаща в Съвета за народно стопанство, а сега просто Зинаида Ивановна, и гостът, тоест аз, бивш… впрочем няма значение… защото съм понастоящем човек със занимания, наречени неопределени.

Първоаприлското слънце блесна в прозореца и заискри в чашките.

— Запролети се, слава Богу, измъчихме се с пустата зима — каза домакинът и хвана нежно гърлото на гарафата.

— Не ми говорете! — възкликнах аз, измъкнах от кутийката една рибка, в миг й одрах кожата, после намазах филия бял хляб с масло, покрих я с разкъсаното тяло на рибката и като се ухилих любезно на Зинаида Ивановна, добавих: — За ваше здраве!

След което си сръбнахме.

— Не съм ли я разредил… кхъм… повечко? — осведоми се загрижено домакинът.

— Добре си я улучил — отговорих аз и си поех дъх.

— Слабичка е май малко — обади се Зинаида Ивановна.

Мъжете запротестираха в хор и ние обърнахме по още една. Слугинята внесе супника.

След втората чашка божествена топлина се разля вътре в мен и благодушието ме прие в обятията си. Обикнах в миг и домакина, и братовчеда и реших, че Зинаида Ивановна, въпреки трийсет и осемте си години, още си я бива, а брадата на Карл Маркс, настанен на стената точно срещу мен до картата на железопътните линии, изобщо не е чак толкова огромна, колкото е прието да се смята.

Историята с появата на Карл Маркс в апартамента на адвоката, който го мразеше от цялата си душа, е следната. Моят домакин е един от най–съобразителните хора в Москва, ако не и най–съобразителният. Той едва ли не пръв усети, че случващото се е сериозно и трайно, поради което се окопа в апартамента си не как да е, дилетантски, а много яко. Първата му работа беше да призове Терентий и Терентий му окепази целия апартамент, като измайстори в столовата нещо като глинен ковчег. Същият Терентий изчовърка във всички стени огромни дупки, през които прокара дебели черни кюнци. След като се полюбува на свършеното от Терентий, стопанинът заяви:

— Ония бандити могат и да не пускат парното — и пое към Плющиха.

От Плющиха докара Зинаида Ивановна и я настани в бившата спалня стая откъм слънчевата страна. Братовчедът пристигна три дена по–късно от Минск. Стопанинът приюти с удоволствие и него в бившата гостна (от антрето вдясно) и му сложи кюмбе. После натъпка петнайсет пуда брашно в библиотеката (по коридора направо), заключи вратата, окачи на стената килим, в килима подпря етажерка, на етажерката струпа празни бутилки и стари вестници, тъй че библиотеката сякаш изчезна — и дяволът не би открил вратата към нея. Така от шестте стаи останаха три. В едната се настани той с медицинско, че има порок на сърцето, а между останалите две стаи (гостната и кабинета) свали вратата и ги превърна в странно двойно помещение. Не беше една стая, защото бяха две, но и да се живее в тях като в две, беше невъзможно, още повече, че в първата (гостната) точно под статуята на гола жена и до пианото той сложи креват, извика Саша от кухнята и й каза:

— Ще се мъкнат ония. Ще кажеш, че спиш тука.

Саша се усмихна съзаклятнически и отговори:

— Добре, господарю.

Вратата на кабинета той облепи с удостоверения, от които следваше, че като на юрисконсулт на еди-кое си учреждение, му се полага „допълнителна площ“. На допълнителната площ издигна такива барикади от две лавици с книги, стар велосипед без гуми, столове с щръкнали гвоздеи и три корниза, че даже аз, отлично запознат с неговия апартамент, при първото си гостуване след привеждането му в

боен вид, си раздрах и двете колена, лицето, ръцете и си скъсах и отпред, и отзад новото сако.

На пианото той беше лепнал удостоверение, че Зинаида Ивановна дава уроци по музика, а на вратата на стаята й удостоверение, че е чиновничка в Совнархоза, на вратата на братовчеда, че е секретар. Вече отваряше вратата само той, и то след третото позвъняване, а в това време Саша лягаше на кревата до пианото.

Три години мъже със сиви шинели и черни, проядени от молците палта, и моми с чанти и брезентови шлифери щурмували апартамента както пехота телени заграждения, но си оставали с празни ръце. Когато се върнах след тригодишно отсъствие в Москва, която лекомислено бях напуснал, заварих всичко непроменено. Стопанинът беше само поотслабнал и се оплакваше, че силици не са му останали.

По същото време той купи четири портрета. Луначарски настани в гостната на най–видно място, та народният комисар се виждаше от абсолютно всички точки в стаята. В столовата окачи портрета на Маркс, а в стаята на братовчеда, над великолепния жълт гардероб с кристални огледала прикрепи с кабари Л. Троцки. Троцки беше представен, както си му е редът, анфас, с пенсне и с достатъчно благодушна усмивка на уста. Но когато собственикът впи четири кабарчета в снимката, стори ми се, че председателят на Реввоенсъвета се намръщи. И си остана намръщен. После стопанинът извади от папката Карл Либкнехт и се запъти към стаята на братовчедката. Тя го срещна на прага, плесна се по бедрата под прилепналата раирана пола и възкликна:

— С–само това липсваше! Александър Палич, докато съм жива — в стаята ми няма да има никакви Марати и Дантони.

— Зин… какво общо има тука Мара… — подхвана стопанинът, но енергичната жена го обърна за раменете и го изблъска навън. Той повъртя замислено цветната снимка в ръце и я предаде в архива.

Точно след половин час последва поредната атака. След третия звънец и ударите с юмруци по цветните вълнисти стъкла на входната врата стопанинът, наметнал вместо сако изцапана военна куртка, пусна да влязат трима. Двама в сиво и един в черно, с протрита чанта.

— Вие имате тук стаи… — започна първият сив и огледа слисан антрето. Стопанинът предвидливо не запали лампата и огледалата,

закачалките, скъпите кожени столове и еленовите рога се разплуха в мъглата.

— Какво говорите, другари! — възкликна стопанинът и плесна с ръце. — Какви стаи?! Ако щете вярвайте, но тази седмица преди вас вече минаха шест комисии. Можете и да не оглеждате! Не само че няма излишна стая, но и не ми достига. Заповядайте, вижте — стопанинът измъкна от джоба някаква хартийка, — полагат ми се допълнителни шестнайсет аршина, а имам тринайсет и една втора. Н–да. Та откъде, пита се, да взема два и половина аршина?

— Е, ще видим — каза мрачно вторият сив.

— З–заповядайте, другари!…

И в същия миг пред нас се появи А. В. Луначарски. Тримата зяпнаха в народния комисар по просветата.

— Тук кой е? — попита първият сив, сочейки кревата.

— Другарката Епишина, Александра Ивановна.

— Тя каква е?

— Техническа помощничка — отговори със сладка усмивка стопанинът, — занимава се с пране.

— А да ви е случайно слугиня? — попита подозрително черният.

В отговор стопанинът спазматично се засмя:

— Ама моля ви се, другарю! Че аз да не съм някакъв буржоа, та да държа прислуга! То за храната не стига, а вие: „слугиня“! Ха–ха–ха!

— Тук? — попита лаконично черният, сочейки дупката към кабинета.

— Допълнителни тринайсет и половина за кантора на моето учреждение — отвърна в скороговорка стопанинът.

Черният веднага прекрачи в полутъмния кабинет. След секунда в кабинета с грохот се събори леген и чух как черният, падайки, си удари главата във веригата на велосипеда.

— Ето, нали виждате, другари — каза зловещо стопанинът, — предупредих ви: ужасна теснотия.

Черният се измъкна от вълчата яма с разкривено лице. И двете му колена бяха раздрани.

— Да не се ударихте? — попита уплашено стопанинът.

— А… бу… бу… ту… ту… ма — смотолеви неясно черният.

— Тук е другарката Настурцина — развеждаше и показваше стопанинът, — тук съм аз — и той посочи с широк жест Карл Маркс.

Лицата на тримата ставаха все по–смаяни. — А тук другарят Щербовски — и той махна тържествено с ръка към Л. Д. Троцки.

Тримата гледаха ужасени портрета.

— Бе той да не е партиец? — попита вторият сив.

— Той не е партиец — ухили се сладко стопанинът, — но той е симпатизиращ. Комунист по душа. Като мен. Понеже тук, другари, живеят все отговорни труженици.

— Отговорни, симпатизиращи — избоботи навъсено черният, разтривайки коляно, — а гардеробите — с кристални огледала. Предмети на разкоша.

— На раз–ко–ша?! — възкликна укоризнено стопанинът, — ама моля ви, другари! В тях е вехтото ни, скъсано бельо. Бельото, другарю, е предмет на необходимост. — Стопанинът бръкна в джоба да извади ключа и се вцепени и пребледня, защото си спомни, че миналата вечер напъха между скъсаните калъфки шест сребърни поставки за чаши.

— Бельото, другари, е предмет на чистотата. И нашите скъпи вождове — стопанинът посочи с две ръце портретите — непрекъснато учат пролетариата, че човек трябва да се поддържа чист. Епидемичните заболявания… тифът, чумата, холерата, причината за тях, другари, е, че още не сме осъзнали достатъчно — единственото ни спасение, другари, е да поддържаме хигиената си. Нашият вожд…

Сега вече съвсем ясно ми се стори, че по снимковия Троцки премина спазъм, устните му се разлепиха, сякаш искаше да каже нещо. Изглежда, същото се беше привидяло и на стопанина, защото той изведнъж млъкна и бързо смени темата:

— Тук, другари, е тоалетната, тук има вана, но, разбира се, развалена, виждате, в нея има сандък с парцали, не ни е до вани сега, ето я кухнята — студена. Не ни е до кухни в тия времена. Готвим на примус. Александра Ивановна, защо сте в кухнята? Там, в стаята ви, има писмо за вас. Та това е всичко, другари. Мисля да моля за още една стая, че да си охлузваш всеки ден коленете, скъпичко излиза. Към кого трябва да се обърна, за да ми дадат в тази къща още една стая? За кантора.

— Да си вървим, Степан — махна безнадеждно с ръка първият сив и тримата тръгнаха, тропайки с ботуши, към антрето.

Когато стъпките заглъхнаха по стълбището, стопанинът се строполи на един стол.

— Ето на, радвайте се — възкликна той, — и това е всеки Божи ден! Честна дума ви давам, тия ще ме довършат.

— Е, то още не се знае кой кого ще довърши! — обадих се аз.

— Хи–хи! — ухили се стопанинът и весело избоботи: Саша! Донеси самовара!…

Такава беше историята с портретите и по–специално с Карл Маркс. Но да се върна към разказа.

… След супата хапнахме бьоф строганов, изпихме по чаша бяло „Айданил“ от Винпромуправлението и Саша внесе кафето.

В същия миг в кабинета изкънтя дрезгав телефонен звън.

— Сигурно е Маргарита Михална — усмихна се приятно домакинът ни и се втурна към кабинета.

— Да… да… — чу се от кабинета, но три мига по–късно оттам долетя вопъл: — Какво?

Слушалката заквака глухо, и пак вопъл:

— Владимир Иванович! Нали ви помолих! Всички са служащи! Бива ли така?!

— А–а–у! — ахна братовчедката, — да не са му сложили данък?

Слушалката изкънтя, рязко захвърлена, и стопанинът се появи на вратата.

— Данък ли? — извика братовчедката.

— Поздравявам ви — отговори бесен стопанинът — вие ще им плащате данък, скъпа.

— Как? — изправи се братовчедката, лицето й беше станало цялото на петна. — Нямат право! Нали им казах, че по онова време бях на служба!

— „Казах“, „казах“! — имитира я стопанинът. — Трябваше не да казваш, а с очите си да видиш какво си отбелязва в списъка оня мерзавец домоуправителят! Ти си виновен — обърна се той към братовчеда, — нали те молих, иди, иди при него! А сега — моля, заповядайте: той и тримата ни е набелязал.

— Глу–пак! — отговори братовчедът и лицето му стана кръв червено, — какво общо имам аз? Два пъти му казах на онзи гадняр да ни запише като служащи! Сам си си виновен. Твой познат е. Ти да го беше помолил.

— Мръсник е той, а не познат! — избоботи стопанинът, — пък се пише приятел! Страхливец нещастен. Гледал е само да се измъкне

от отговорност.

— Колко? — извика братовчедката.

— Пет!

— А защо само аз? — попита братовчедката.

— Не се тревожи! — отговори саркастично стопанинът, — ще ни дойде и на нас редът. Изглежда още не са стигнали до буквите ни. Само че ако теб са те глобили с пет, на мен колко ли ще ми друснат? Е, чуйте сега, няма смисъл да си седим тук. Обличайте се и вървете при районния инспектор — обяснете му, че е грешка. И аз ще дойда… Хайде, по-живо!

Братовчедката изхвърча от стаята.

— На какво прилича това? — заизвива страдалчески стопанинът, — не те оставят дъх да си поемеш. Ако не са ти на вратата — по телефона. Сгъстяването го отървахме, сега данък. Докога ще продължава това? Какво ли още ще измислят?

Той вдигна очи към Карл Маркс, но той си седеше неподвижно и безмълвно. На лицето му беше изписано, че сякаш иска да каже:

— Това мен не ме засяга!

Априлското слънце позлатяваше крайчеца на брадата му.

САМОГОННО ЕЗЕРО
ПОВЕСТВОВАНИЕ

В десет часа вечерта срещу светлото Възкресение проклетият ни коридор утихна. Сред блажената тишина в мен се зароди парещата мисъл, че мечтата ми се е осъществила и тетка Павловна, продавачката на цигари, е умряла. Помислих си го, защото откъм стаята на Павловна не долитаха виковете на изтезаванотойсинче Шурка.

Усмихнах се сладко, седнах в съдраното кресло и разтворих томчето на Марк Твен. О, миг блажен, о, светъл час!…

… В десет и четвърт вечерта в коридора три пъти изкукурига петел.

Петел — нищо особено. Нали в стаята на Павловна половин година живя прасе. Изобщо, Москва не е Берлин, това едно, и второ, човек, живял година и половина в коридора на № 50, нищо не може да го учуди. Уплаши ме не фактът на неочакваната поява на петела, а това, че кукурига в десет часа вечерта. Петелът не е славей и преди войната кукуригаше на разсъмване.

— Да не би онези мерзавци да са напили петела? — попитах, изоставяйки Твен, клетата си жена.

Но тя не успя да ми отговори. След встъпителните петльови фанфари последваха непрекъснатите вопли на петела. После взе да вие мъжки глас. И то как! Непрекъснат басов вой в до диез, вой на душевна болка и отчаяние, мрачен предсмъртен вой.

Заблъскаха се всички врати, закънтяха стъпки. Захвърлих Твен и изхвърчах в коридора.

В коридора, под лампата, в сключения кръг на слисаните обитатели на знаменития коридор, стоеше непознат на мен гражданин. Краката му бяха разчекнати на буква „Х“, той се олюляваше и без да затваря уста, издаваше отчаяния вой, който ме уплаши. В коридора чух и как нечленоразделната протяжна нота (фермато) се смени с речитатив.

— Тъй значи — дрезгаво се давеше и виеше неизвестният гражданин, а от очите му капеха едри сълзи, — Христос воскресе!

Браво на вас! Като е така, по–добре ничий да не си! Аа–а–а!

С тези думи той скубеше на кичури пера от опашката на петела, който се гърчеше в ръцете му.

Един поглед стигаше, за да се убеди човек, че петелът е абсолютно трезвен. Но на петльовото лице беше изписана нечовешка мъка. Очите му изскачаха от орбитите, той пляскаше с криле, за да се отскубне от яките ръце на неизвестния.

Павловна, Шурка, шофьорът, Анушка, Анушкиният Миша, Дускиният мъж и двете Дуски стояха в кръг в пълно мълчание и неподвижно, като забити в пода. Този път не ги виня. Даже те бяха загубили дар слово. Сцена на скубане на жив петел и те като мен виждаха за пръв път.

Василий Иванович, домакинът на квартира № 50, се опитваше с крива и отчаяна усмивка да хване петела ту за неуловимото крило, ту за краката и да го издърпа от неизвестния гражданин.

— Иван Гаврилович! Имай страх от Бога! — викаше той, изтрезнявайки пред очите ми. — Никой не ти взема проклетия петел! Не мъчи птицата срещу светлото Христово Възкресение! Иван Гаврилович, опомни се!

Аз се опомних пръв и с вдъхновен скок изтръгнах петела от ръцете на гражданина. Петелът подскочи, удари се тежко в крушката, после се сниши и изчезна зад завоя, там, където е килерът на Павловна. Гражданинът веднага се кротна.

Мислете каквото щете, но случаят беше извънреден и само затова завърши за мен благополучно. Управителят не ми повтаряше, че като не харесвам това жилище, мога да си избера богатска къща. Павловна не ми натякваше, че лампата ми свети до пет часа, понеже се занимавам с „дявол знае какво“ и изобщо не е бивало да се навирам там, където живее тя. Да бие Шурка, тя има право, понеже е нейният Шурка. Пък аз да си народя „мои Шурки“ и да си ги ям с каша. „Павловна, ако ударите още веднъж Шурка по главата, ще ви дам под съд и ще лежите една година в затвора за изтезаване на дете“ изобщо не помагаше. Павловна се заканваше, че ще даде в управлението „заявка“ да ме изселят. „На който не му харесва, да върви при образованите“.

С една дума, този път нямаше нищо такова. Всички обитатели на най–прочутата московска квартира се разотидоха в гробно мълчание.

Управителят и Катерина Ивановна заведоха под ръка неизвестния гражданин до стълбището. Непознатият вървеше с пламнало лице, трепереше и се олюляваше, мълчеше, опулил гаснещи очи на добиче за клане. Приличаше на отровен с блян (atropa belladonna).

Павловна и Шурка захлупиха с каче омаломощения петел и отнесоха и него.

Като се върна, Катерина Ивановна разказа:

— Абе отиде моят кучи син — (чети „управдомът“ — мъжът на Катерина Ивановна), — като хората, на пазар. Ама купил и от Сидоровна четвъртинка. Поканил Гаврилич — да идем, рекъл му, да я опитаме. Бе хората като хора, пък те се нафиркали, прости ми, Господи, прегрешението, още преди попът да е издрънчал с кадилницата. Не знам какво му стана на Гаврилич. Пийнаха и моят му вика: „Гаврилич, дето ще ходиш в клозета с петела, дай да го подържа.“ Че оня като пощуря. „А, искаш да ми свиеш петела?“ И взе да вие. Един Господ знае какво му се е привидяло!…

В два часа през нощта управдомът, след като отговял, изпотрошил всички стъкла и пребил жена си, а постъпката си обяснил с това, че му била почернила живота. Аз съм бил по това време с жена си на утринната служба и скандалът се е разгарял без мое участие. Населението на квартирата се стъписало и извикало председателя на управата. Председателят на управата се явил незабавно. С блеснали очи и червен като знаме, той погледнал посинялата Катерина Ивановна и казал:

— Чудя ти се, Васил Иванич. Толкова квартири командваш, пък с една женска не можеш да се оправиш.

Това беше първият случай в живота на нашия председател, когато той съжали за думите си. На него лично, на шофьора и на Дускиния мъж им се наложи да обезоръжават Васил Иванич, при което той си поряза ръката (след думите на председателя Васил Иванич се въоръжил с кухненски нож — да коли Катерина Ивановна. „Е, ще види тя!“).

След като заключи Катерина Ивановна в килера на Павловна, председателят заубеждава Иванич, че Катерина Ивановна е избягала и Васил Иванич заспа с думите:

— Добре де. Утре ще я заколя. Тя от ръцете ми няма да избяга.

Председателят си тръгна с думите:

— Ама и самогонът на тая Сидоровна си го бива! Същински звяр.

В три часа през нощта се появи Иван Сидорич. Публично заявявам: ако бях мъж, а не дрипа, разбира се, че щях да изхвърля Иван Сидорич от стаята си. Но мен ме е страх от него. След председателя той е най–силното лице в управлението. Може и да не успее да ме изсели (а, дявол знае, може и да успее!), но да ми отрови живота, за него е повече от лесно. А за мен това е най–ужасното. Ако ми тровят живота, аз не мога да пиша фейлетони, а ако не пиша фейлетони, ще настъпи финансов крах.

— Здр–р–ав… гражданино журн… лист — каза Иван Сидорич, като се олюляваше сякаш тревичка на вятъра. — Идвам при вас.

— Много ми е приятно.

— Аз за есперантото…

— ?

— Да ми напи… дописка… статия… Желая да основа дружество… Така да се напише. Иван Сидорич, есперантист, желае, значи…

И Сидорич заговори изведнъж на есперанто (впрочем ужасно гаден език).

Не зная какво е прочел есперантистът в погледа ми, но той изведнъж се сви, странните му спънати думи, нещо като смесица от латино–руски, взеха да секват и Иван Сидорич премина на общодостъпен език.

— Впрочем… прощав… айте… аз утре.

— Заповядайте — отговорих мило, отвеждайки Иван Сидорич към вратата (той искаше, кой знае защо, да излезе през стената).

— Не можа ли да го изпъдиш? — попита ме, след като той излезе, жена ми.

— Не, миличко, не може.

Сутринта, в девет, празникът започна с моряшки танц, изпълнен от Василий Иванович на акордеон (танцуваше Екатерина Ивановна) и с обърната към мен реч на кьоркютук пияния Анушкин Миша. От свое лице и от лицето на неизвестни за мен граждани Миша ми изрази уважението си. В десет дойде младшият портиер (леко пийнал), в десет и двайсет старшият (мъртво пиян), в десет и двайсет и пет

парнаджията (в ужасно състояние). Мълча и мълчаливо си тръгна. Петте милиона, които му дадох, ги загуби още тук, в коридора.

По пладне Сидоровна нахално не доляла с три пръста четвъртинката на Василий Иванович. Той взел празното шише, отишъл където трябва и заявил:

— Самогон продават. Желая да ги арестувате.

— Ти да не бъркаш нещо? — попитали го мрачно където трябва. — Според нашите сведения във вашия квартал самогон няма.

— Няма ли? — усмихнал се горчиво Василий Иванович. — Думите ви са даже много забележителни.

— Ами ей тъй — няма. И ако имаше самогон, ти как тъй си останал трезвен? Я върви по–добре да се наспиш. Утре ще подадеш заявление за ония със самогона.

— Та–ака… ясно — казал със смаяна усмивка Василий Иванич. — Значи няма кой да ги заптиса? Нека си мерят ексик. А на въпроса защо съм трезвен — ами помиришете шишето.

Шишето се оказало с „ясно изразена миризма на фузелови масла“.

— Води ни! — казали тогава на Василий Иванович. И той ги завел.

Щом се събудил, Василий Иванович казал на Катерина Ивановна:

— Изтичай при Сидоровна за четвъртинка.

— Опомни се, душо окаяна — отговорила Катерина Ивановна. — На Сидоровна й пуснаха кепенците.

— Ами? Че как са я надушили? — учудил се Василий Иванович.

Аз ликувах. Но не задълго. След половин час Катерина Ивановна се появи с пълно шише. Оказа се, че у Макеич, през две къщи от Сидоровна, бликнало ново изворче. В седем часа вечерта изтръгнах Наташа от ръцете на нейния съпруг, хлебаря Володя („Да не си посмял да я биеш!“ „Жената си е моя“ и т.н.)

В осем часа вечерта, когато гръмна весела моряшка музика и Анушка затанцува, жена ми стана от канапето и каза:

— Не издържам повече. Каквото искаш прави, но трябва да се махнем оттук.

— Душко — отговорих отчаян, — какво мога да направя? Не мога да наема стая. Тя струва двайсет милиарда, а аз получавам

четири. Докато не допиша романа, не можем на нищо да се надяваме. Търпи.

— Не ми е за мен — отговори жена ми. — Но ти никога няма да завършиш романа. Никога. Животът е безнадежден. Ще глътна морфин.

От тези думи усетих, че ставам железен. Отговорих, и в гласа ми звучеше много метал:

— С морфин няма да се нагълташ, защото няма да ти го позволя. А романа си ще завърша и, смея да те уверя, че ще е роман, от който на небето ще му стане горещо.

После помогнах на жена си да се облече, заключих вратата и катинара, помолих Дуся първата (тя пие само портвайн) да наглежда някой да не строши катинара и заведох жена си за трите празнични дни на улица Никитска, при сестра си.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Имам проект. Наемам се за два месеца да пресуша Москва, ако не напълно, то 90%.

Условия: начело ще застана аз. Щатът от помощници ще си подбера лично само студенти. Трябва да им се даде много висока заплата (към 400 златни рубли. Свършеното ще ги оправдае). 100 души. За мен квартира от три стаи и кухня, както и 1000 златни рубли. В случай, че ме убият — пенсия за жена ми.

Неограничени пълномощия. По мое нареждане да се пристъпва към незабавен арест. Съдебен процес за 24 часа и никаква замяна с глоба.

Ще разгромя всички Сидоровци и Макеичи, а пътьом и разните „Кътчета“, „Цветя на Грузия“, „Замъци на Тамара“ и тем подобни места.

Москва ще заприлича на Сахара, а в оазисите под електрическите фирми „Отворено до полунощ“, ще продават само леки червени и бели вина.

СТЪЛБА ЗА РАЯ
ОТ НАТУРА

Стълбата, която води към библиотеката на гара Москва–Белоруска (1–ва Мещанска улица), е цялата заледена, работниците падат и се пребиват.

Рабкор

Работникът Косин падна сполучливо. Стовари се с гръм от втория етаж на първия, там се преметна на площадката с главата надолу и изхвърча на улицата. Последва го калпакът му, след калпака — книгата „Война и мир“, съчинение на Л. Толстой. Книгата изхвърча по гръб, с щръкнали корици, и спря до Косин.

— Е, как сте? — попитаха очакващите долу реда си.

— Скъсах си панталона — отговори глухо Косин, — хубав панталон, жената ми го купи на Сухаревския пазар. — И той опипа на бедрото си скъсаното с формата на великолепна звезда.

После вдигна произведението на Толстой, нахлупи калпака и си тръгна, накуцвайки, към къщи.

Втори рискува Балчугов.

— Ще те преодолея аз тебе, ще успея — мърмореше той, притиснал към гърди събраните съчинения на Гогол в един том, — нали се катерих през петнайсета година в Карпатите, та пак дума не обелих. Два пъти съм раняван… Хем с раницата на гърба, с винтовката в ръце, с ботушите на краката, че тук с Гогол, с Гогол в ръцете и да не успея… Аз „Азбуката на комунизма“ желая да взема, аз… дано пукнеш дано!… аз — и той потъна в безпросветния мрак — … да ви се не видеше и библиотеката и немарата!…

Опита да се хване за невидимите перила, но те веднага му се изплъзнаха от ръцете. После се изплъзна и Гогол и след миг вече беше на улицата.

— Ох! — изпищя Балчугов, усещайки как нечистата сила го откъсва от заледените стъпала и го влече нанякъде, в бездната.

— По… — почна той и не довърши.

Леденият хълм под краката му коварно блъсна Балчугов нанякъде, където го посрещна железен болт. Балчугов беше кутсузлия и болтът го улучи право в зъбите.

— По… — ахна Балчугов, падайки с главата надолу — … мощ! — довърши той, вече седнал в снега.

— Със сняг… — посъветваха го чакащите, като гледаха как Балчугов плюе красива червена кръв.

— Не шъш шняг — изфъфли Балчуков (бузата му се подуваше пред очите на всички), — ами шъш шопа по главата и пуштия му библиотекар и управата на клуба… да му натрия муцуната на ей таз штълба…

Той опипа с ръце снега и събра разпилените листа на „Тарас Булба“. После стана, изплю още червено по снега и си тръгна за вкъщи.

— Шмених ши книгата — боботеше той, като се държеше за бузата, — хубаво я шмених, ох, клати се…

Мракът го погълна.

— Митя, да изпълзим ли? — попита плахо един от чакащите. — Ще ми се вестник да си почета.

— Абе я да вървят на майната си — отговори Митя, — тук можеш да си намериш смъртта, пък аз съм отскоро младоженец. Жена имам. Вдовица ще остане. Я да се прибираме!

Мракът изяде и тях.

ЕГИПЕТСКА МУМИЯ
РАЗКАЗ НА ЧЛЕН НА ПРОФСЪЮЗА

Пристигнахме ние с председателя на нашия местен профкомитет в Ленинград в командировка.

Обиколихме инстанциите, изпълнихме си задачките и председателят ми вика:

— Слушай, Вася, я да идем в Народния дом.

— Да съм забравил там нещо?

— Чудак! — отговаря ми нашият председател на месткома. — В Народния дом ще ти предложат здравословни развлечения и ще си починеш в съответствие с член 98–и от Кодекса на труда. — Председателят знае наизуст всички членове, та даже го смятат за чудо на природата.

— Добре де.

Отидохме. Платихме си, както си му е редът, и почнахме да прилагаме член 98–и. Най–напред използвахме колелото на смъртта. Обикновено огромно колело с прът в средата. При което колелото започва, по неизвестни причини, да се върти с бясна скорост и да изхвърля по дяволите всеки седнал на него съюзен член. Много е смешно, в зависимост от това как ще изхвърчиш. Аз прескочих много комично някаква госпожица и си съдрах панталона. А председателят си навехна оригинално крака и със страшен вик на ужас строши на някакъв гражданин бастуна от абаносово дърво. Докато той летеше, всичко живо изпопада на земята, понеже нашият председател на месткома е човек с огромно тегло. С една дума, когато той падна, аз реших, че ще се наложи да избираме нов председател. Но председателят се надигна, бодър като Статуята на свободата, и напротив, кръв храчеше онзи гражданин със загиналия бастун.

После отидохме в омагьосаната стая, в която таванът и стените се въртят. Там от мен изскочиха бутилките бира „Нова Бавария“, изпити с председателя в бюфета. Откакто се помня, не съм повръщал както в тази проклета стая, а на председателя нищо му нямаше.

Но като излязохме, му казах:

— Приятелю. Отказвам се от твоя член. Проклети да са тия развлечения номер 98!

А той:

— След като вече сме дошли и сме си платили, трябва да видиш и знаменитата египетска мумия.

Влязохме в помещението. Сред небесносиня светлина се появи младеж и заяви:

— Сега, граждани, ще видите феномен с нечувано качество — истинска египетска мумия, докарана преди две хиляди и петстотин години. Тази мумия прорицава миналото, настоящето и бъдещето, като отговаря на въпроси и дава съвети за трудни житейски случаи, а, тайно, и на бременни.

Всички ахнаха от възторг и ужас и представете си, наистина се появи мумия във вид на женска глава, а наоколо й — египетски писмена. Замрях от учудване, като видях, че мумията е съвсем млада, какъвто човек не може да бъде не само на две хиляди и петстотин, но дори на сто години.

Младежът учтиво ни подкани:

— Задавайте й въпроси. По–простички.

Тогава председателят пристъпи напред и попита:

— На какъв език да ги задаваме? Аз египетски не говоря.

Младежът изобщо не се смути и отговори:

— Питайте на руски.

Председателят се изкашля и зададе въпрос:

— Я ми кажи, скъпа мумийо, ти преди февруарския преврат с какво се занимаваше?

Мумията изведнъж пребледня и каза:

— Ходех на курсове.

— Та–ака. Ами, я кажи, скъпа мумийо, била ли си съдена от съветската власт и ако си била, за какво?

Мумията запремига и мълчи.

Младежът крещи:

— Гражданино, бива ли срещу петнайсет копейки да мъчите мумията?

А председателят като почна една бърза стрелба:

— Ами какво е, мила мумийо, твоето отношение към военната повинност?

Мумията се разплака.

— Аз бях милосърдна сестра — рече.

— А какво ще направиш, ако видиш комунисти в църква? Ами кой е другарят Стучка? А къде живее сега Карл Маркс?

Младежът вижда, че мумията се е изложила и крещи относно Маркс:

— Той е умрял!

Че председателят като изрева:

— Не е! Той живее в сърцата на пролетариата.

В този миг светлината угасна и мумията потъна, ридаейки, в преизподнята, а публиката извика на председателя:

— Ура! Благодарим за проверката на фалшивата мумия.

Искаха да го вдигнат на ръце. Но председателят се отказа от почетното вдигане на ръце и ние излязохме от Народния дом, сподирени от виковете на тълпа пролетарии.

ЗА ПОЛЗАТА ОТ АЛКОХОЛИЗМА

На Н–ската гара, на събранието за преизбиране на местния профкомитет, съюзният член Микула дойде пиян–залян. Работническата маса викаше: „Недопустимо!“, но представителят на учрежденския комитет защити Микула, обяснявайки, че пиянството е социална болест и затова в месткома можели да се избират и пияндета…

Рабкор 2619

ПРОЛОГ

— Разкарайте от събранието тая пияна муцуна! Това е недопустимо! — викаше работническата маса.

Председателят ту ставаше, ту сядаше, сякаш в него имаше пружина.

— Давам думата! — викаше той, разперил ръце. — Другари, тишина!… Давам думата на… тишина, другари!… Другари!… Умолявам ви, изслушайте представителя на учрежденския комитет…

— Долу Микула! — крещеше масата, — разкарайте това пиянде!

Лицето на представителя цъфна на масата на президиума. На учкомското лице грееше доброжелателна усмивка. Масата се повълнува още известно време като океан и утихна.

— Другари! — възкликна с приятен баритон представителят.

Аз председател съм! И ако той
вълна е! А масата сте вий Съветската Русия,
то у–че–ка не може да не бъде възмутен,
когато възмутена е цялата стихия![1]

Такова начало поласка изключително много масата.

— В стихове приказва!

— Благодетелю наш! — възкликна възхитено някаква бабичка и зарида.

Изведоха я и представителят продължи:

— Защо шумите толкоз, праведни витии?![2]

— Заради Микула шумим! — отговори масата.

— Изхвърлете го! Позор!

— Другари, тъкмо за Микула искам да говоря.

— Правилно! Напопържай го тоя алкохолик!

— Пред нас възниква най–напред въпросът: наистина ли е пиян споменатият Микула?

— О–хо–хо–хо! — развика се масата.

— Добре де, пиян е — съгласи се представителят. — В това, скъпи другари, изобщо няма съмнение. Но сега пред нас възниква въпрос от социална важност: на какво именно основание е пиян уважаемият съюзен член Микула?

— Имен ден има! — отговори масата.

— Не, мили граждани, не е там работата. Коренът на злото е много по–дълбоко. Нашият Микула е пиян, защото той е… болен.

Масата застина като стълб сол. Червеният като рак Микула отвори едно съвсем мътно око и погледна ужасен представителя.

— Н–да, мили ми другари, пиянството си е истинска социална болест, каквито са туберкулозата, сифилисът, чумата, холерата и… преди да говорим за Микула, да се замислим какво нещо е пиянството и откъде се е взело? Навремето си, скъпи другари, бившият велик княз Владимир, получил заради любовта му към алкохола прякора Ясно слънчице, възкликнал: „Нашата веселба е в питието!“

— Добре го е казал!

— По–добре няма начин. Нашите историци са оценили по достойнство думите на незабравимия бивш княз и взели да си пийват по малко и да възклицават: „На пияница с акъл в главата двойна му е цената!“

— А с княза к’во е станало? — попита масата, заинтересувана от доклада на представителя.

— Умрял миличкият. За нула време си изгорял от водката — обясни със съжаление секретарят–всезнайко.

— Царство му небесно! — изписука някаква бабичка, — нищо че ней съвецки, пак си е светец.

— Лелко, недей да кадиш религиозен опиум на събранието — помоли я секретарят, — тук царства небесни няма. Продължавам, другари. По–късно, в буржоазното общество деветстотин години наред пиели всеки и всички, не били пощадени даже дечицата и сирачетата. „Ако искаш си пийни, но ума си не губи!“ — възкликнал прочутият поет от буржоазния период Тургенев. След което народният хумор създал редица пословици в защита на алкохолизма, като например: „На пияния морето му е до колене“, „Което на трезвия му е на ума, на пияния му е на езика“, „Не виното напива човека, а времето“, „В чужда шейна не сядай“ — и какви още?…

— „Чаят не е водка, много няма да изпиеш!“ — отговори крайно заинтересуваната маса.

— Точно така, мерси. „С половин кофа мож ли се напи?“, „Кокошката и тя пие“, „И да пиеш, ще умреш, и да не пиеш пак ще мреш“, „Налей, налей, другарю, и да вдигнем чаши!…“.

— „Кой зна–а–й какво ни чака…“ — подхвана пияният и заспиващ Микула.

— Другарю болен, ще ви помоля да не пеете на събрание — помоли учтиво председателят, — продължете, другарю оратор.

— „Да се помолим ний, — продължи ораторът, — да се помолим на твореца, ний чашката ще вдигнем, ще хапнем от мезето“, „Господине полицай, моля, тъй добър бъдете, в участъка ме отведете, нека там да си лежа, а не тука, в калта“, „Моля да не се изразявате с неприлични думи и да не давате бакшиш“, „Февруари на число девето, пих им от виното проклето“, „Всеки ден пресни раци“, „Хайде тумба-лумба, раз…“

— Къде?! — ревна изведнъж председателят.

Петима се измъкнаха изведнъж крадешком от редовете и се шмугнаха през вратата.

— Не издържаха речта — обясни възхитената маса, — много красноречиво ги убеди. Към кръчмата хукнаха, докато не са затворили.

— И тъй! — гърмеше ораторът, — разбирате колко дълбоко ни е разяла тази социална болест. Но не се притеснявайте, другари. Ето, да вземем за пример нашия прочут самороден талант от осемнайсети век Ломоносов, той много обичал да целува чашката, но пак станал първокласен учен и другар, комуто даже паметник са му вдигнали пред сградата на университета на улица Моховая. Мога да ви изредя още много изтъкнати примери, но не искам… Завършвам и пристъпваме към изборите…

---

[1] Перифразирани редове из стихотворението на Я. П. Полонски „За албума на К.Ш.…“. ↑

[2] Цитат из стихотворението на А. С. Пушкин „На клеветниците на Русия“. ↑

ЕПИЛОГ

„… след което работническите маси избраха всеизвестния алкохолик за кандидат за месткома, а той още на другия ден цъфна, кьоркютук пиян на перона, забавляваше зяпачите с вицове и твърдеше, че пиенето е позволено, стига да не нанасяш вреда“.

Из същото писмо на рабкора

ЧОВЕКЪТ С ТЕРМОМЕТЪРА

На нашата гара един работник се разболя, пристигна докторът, сложи му термометър и го забрави, замина си с дрезината, а болният тъй сй и остана с термометъра.

Рабкор 1212

1

Докторът беше капнал. Пристигна на гарата, прегледа пет души с гастрит. На единия предписа хлебна сода — три пъти на ден по чаена лъжичка сода, и на другия сода три пъти на ден по половин чаена лъжичка, на третия — веднъж дневно по четвърт чаена лъжичка, на четвъртия и петия за разнообразие през ден по лъжичка, шестият си беше счупил крака, двама страдаха от ревматизъм, един — от запад жената на стрелочника се оплакваше, че й се присънвали покойници, на двама не им бяха дали помощ по болест, пътна работничка неочаквано беше родила…

С една дума, като дойде време да се качи на дрезина в главата на доктора се въртеше само едно: „Време е за зелевата чорба, направо съм капнал…“

Хубаво, ама дотичаха да кажат, че човек се е разболял. Докторът само тихо изпъшка и хукна при болния.

— Та–ака. Покажи си езика, гълъбе. Лош ти е езикът! Кога се разболя? На 13–ти? 15–и?… А, на 16–и… Добре, тоест лошо… На колко си? Тоест исках да попитам: коремът боли ли те? А, не те боли?… Боли те?… Тук боли ли?

— О–ох…

— Чакай, чакай, не викай. А тук?…

— Ох–ох–ох…

— Чакайте, не викайте.

— Дрезината е готова — чу се иззад вратата.

— Ей сега, минутка… Глава боли ли те?… Кога те заболя? Тоест исках да попитам: кърши ли те в кръста?… Аха! Ами колената?… Да ти видя коляното. Смъкни ботуша де!

— Аз миналата година…

— А тази?… Така… А следващата?… Уф, по дяволите, исках да попитам: а по–миналата?… Сельодка няма да ядеш! Разкопчай ризата. Вземи термометъра. И гледай да не го счупиш. Служебен е.

— Дрезината чака!

— Сега, сега, сега!… Само да напиша рецептата. Инфлуенца имаш, чичо. Ще ти дам три дена отпуска. Как ти е презимето? Тоест исках да попитам: женен ли си? Ерген? Пол?… Уф, по дяволите, тоест исках да попитам: застрахован ли си?

— Дрезината чака!

— Ей сега! Вземи рецептата. Ще пиеш прахчетата. По едно прахче. Сельодка няма да ядеш! Е, довиждане.

— Покорно ви благодаря!

— Дрезината…

— Да, да, да… Ида, ида, ида…

2

След три дена в дома на доктора.

— Маня, да си видяла къде съм дянал термометъра?

— На бюрото е.

— Това е моят. Служебният къде е, с черното калъфче? Дявол знае, загубил съм го, изглежда! Загубил съм го, ама кой знае къде. Ще трябва да купя.

3

След пет дена на гарата седеше човек в куртка с подутина под лявата мишница и разказваше:

— Отличен доктор. Направо — забележителен доктор. Пък бърз — като мълния! Хврък, хврък… А сега — вика — си изплези езика, че като ме бутна с пръст в корема — премалях. За всичко ме разпита, кога, как… за касата бележка ми написа — за четири рубли и педесе.

— Добре де, излекува ли те? Сигурно капки ти е дал. Той едни чудодейни капки има…

— Не бе, там е работата я, без капки. С термометър. Земи, тоя термометър — ми вика — носи го колкото си щеш, вика, само да не го строшиш, че е служебен.

— Без пари?

— И копейка не ми взе за термометъра. От застрахкасата е термометърът.

— И ние сме добре. На Петюков му сложиха порцеланов зъб, пак безплатно.

— Та помага ли термометърът?

— Нали ти казвам, веднага ми мина. Не можех да си изправя гърба. А с термометъра още на другия ден ми поолекна. Главата и тя цели две седмици ме боля: стане ли вечер, и в темето сякаш свредел ми забиват… А сега, с термометъра, вече нищо ми няма!

— Докъде стигна науката!

— Само дето е много неудобно за работа. Ама аз вече го измислих. Вързах го с бинт за подмишницата и той си трае там, кучият му син.

— Дай ми го да го понося.

— Брей, много си бил хитър!

ПРАЗНИК СЪС СИФИЛИС

По материал, заверен от Лака–Тижменския селсъвет.

В Деня на работничката, който празнуваме ежегодно на осмия ден от месец март, вратата на дома–читалня в село Лака–Тижма, който е под благосклонното шефство на Казанската жп линия, се отвори и пусна в дома–читалня местния санитарен фелдшер (да го наречем, например, Иван Иванович).

Ако не беше обстоятелството, че на деня Осми март никой съзнателен гражданин не може да се яви пиян, и то с доклад, и то в дом–читалня, ако не беше обстоятелството, че фелдшерът Иван Иванович, както е добре известно, не близва алкохол, — човек можеше да се хване на бас, че фелдшерът е изцяло и напълно пиян.

Очите му приличаха на две тапи от червен восък за бутилки четирийсетградусова люта руска водка, а температурата на фелдшера беше не повече от 30 градуса. В читалнята така се разсмърдя на алкохол, че председателят на събранието спря да пуши и даде думата на Иван Иванович със следните изрази:

— Давам думата на Иван Иванович за доклад по случай Международния ден на работничката.

Преизпълнен от алкохолно достойнство, Иван Иванович успя от трети опит да превземе с пристъп подиума и докладва следното:

— Преди да говорим за Международния ден, да кажем няколко думи за венерическите болести!

Това встъпление пожъна пълен успех: настъпи гробна тишина и се чу как се пръсна електрическа крушка.

— Да–а… Скъпи мои международни работнички — продължи фелдшерът, като с мъка си поемаше дъх, — ето, виждам сега пред себе си вашите личица на брой осемдесет парчета…

— Четирийсет — каза учудено председателят, след като надникна в проверения списък.

— Четирийсет? Толкова по–зле… Тоест, по–добре — продължи ораторът, — жал ми е за вас, мили мои момичета и дами… Пардон!… Жени… Защото, както сочи статистиката, колкото по–малобройно е населението на дадена област, толкова по–малко са заболяванията от венерически болести и обратното. В частност и от сифилис… Този ужасяващ бич за пролетариата, който не щади никого… Вие знаете ли какво нещо е сифилисът?

— Иван Иванович! — възкликна председателят.

— Млъкни за малко. Не ме прекъсвай. Сифилисът — продължи с непрекъснати хълцукания ораторът — е нещо, което можеш много лесно да пипнеш! Ето, седите си вие тука и си въобразявате, че сте, може би, застраховани? — Фелдшерът зловещо се засмя… — Хъм!… Ще ви се. Ето, разхожда си се тук девойче с червена лента на ръкава, радва се, Осми мартове разни и тем подобни, а после се омъжи и току-виж, както вземе един прекрасен ден да се мие… изсекне се и хоп! Носът й е в умивалника, а вместо носа е останала, да ме прощавате за израза — дупка!

По всички редове премина ропот и една работничка, пребледняла като платно, стана и излезе.

— Иван Иванович! — възкликна председателят.

— Съжалявам. Поръчано ми е, затова го казвам. Мислите, че невинността може да ви спаси? Ха–ха–ха!… То и много ли от вас са неви…

— Иван Иванович! — възкликна председателят.

Още две работнички си излязоха, хвърлили ужасен поглед към подиума.

— Дошли сте, да речем, тук, а тук — баката с преварена вода… Едно–друго… Горещо, естествено — продължи ораторът, разкопчавайки подгизналата от пот якичка, — посегнете, естествено, веднага към кранчето… Над вас: „Не пийте непреварена вода“ и тем подобни плакати на Коминтерна, но преди вас е пил сифилитик, със своите си устни… Ами, да речем, нашият председател например…

Председателят взе да вие без думи.

Двайсет работнички си избърсаха с отвращение устните с кърпа, а които нямаха — с крайчеца на полата.

— Ти що виеш? — попита фелдшерът председателя.

— Аз от никакъв сифилис не съм боледувал! — извика председателят и заприлича в лицето на червена боровинка.

— Чудак… Само пример дадох… Ами тя, да речем — и фелдшерът посочи с треперещ пръст някъде в първия ред, който на мига се опразни, шумолейки с полите.

— Когато жената достига на Осми март полова, да ме прощавате, зрялост — пееше от катедрата ораторът, който от жегата все повече баялдисваше, — тя за какво си мисли?…

— Мръсник! — каза тъничко гласче в задните редове.

— Единственото, за което тя мечтае в лунните нощи, е да се устреми към половия си партньор — доложи фелдшерът, вече съвсем гипсиран.

Сега в читалнята се чу стон и скърцане със зъби. Пейките се заблъскаха и шумно опустяха. Работничките излязоха до една, някои ридаеха.

Останаха само двама: председателят и фелдшерът.

— А половият й партньор — мърмореше фелдшерът, като се олюляваше и гледаше председателя, — скъпа моя работничке, се отдава на любов и на други пороци…

— Аз не съм работничка! — изкрещя председателят.

— Прощавайте, вие мъж ли сте? — попита фелдшерът, опулил очи като в мъгла.

— Мъж! — извика обидено председателят.

— Не приличате — хълцукна фелдшерът.

— Чуйте ме, Иван Иванович, пиян сте като последен простак — възкликна, разтреперан от възмущение, председателят, — прощавайте, но вие ми провалихте празника! Ще се оплача от вас в центъра и даже по–нависоко.

— Ами оплаквай си се — каза фелдшерът, седна в креслото и заспа.

ЛЕТЯЩИЯТ ХОЛАНДЕЦ
ДНЕВНИЧЕ НА БОЛНИЯ

Железопътният отдел за здравеопазване изпрати нашия болен Т. в Аксаковския санаториум. Там на него, на болния, му казали: „Погрешка сте тук“. И болният си се прибра. Ами то така и на луната могат да те пратят!

Рабкор 1043

5 юли. Взех да кашлям. Кашлям, та кашлям. По цели нощи. Трябва да спя, пък аз кашлям.

7 юли. Записах се за преглед.

10 юли. Чука ме с чукче и каза: „Хъм!“ Какво ли значи това „хъм“?

11 юли. Направиха ми рентгенова снимка. Много е красиво. Целият съм тъмен, а ребрата ми бели.

20 юли. Поздравявам ви, скъпи другари, имам туберкулоза. Прощавай, свете бели!

30 юли. Изпратиха ме в санаториума „Здрав дух“ на курорт. Получих пътни за 2000 версти и безплатен билет трета класа с дюшек.

1 август. И с дървеници. Пътувам, много красиви гледки. Дървениците колкото хлебарки.

3 август. Пристигнах в Сибир. Много е красив. Пътувах с конски впряг и малко навътре — 293 версти. Кобилешко мляко.

6 август. На ти сега едно кобилешко мляко! Те казват, че било грешка. Никаква туберкулоза съм нямал. Пак ми правиха снимка. Видях си бъбрека. Ужасно гаден.

8 август. Затова сега пиша в Ростов на Дон. Много красив град. Заминавам за Кисловодск, за санаториума „Слънчев дар“.

12 август. Кисловодск. И нищо подобно. Бъбрекът няма нищо общо. „Кой дявол ви е пратил при нас?!“ — ме попитаха.

15 август. Пиша на парахода и съм уж с наследствен сифилис (в скрита форма) и заминавам за Крим. От морската болест повръщам. Проклето да е такова лекуване.

22 август. Ялта. Градът щеше да е чудесен, ако не беше медицината! Загадъчна наука. Тук ми откриха глисти и апендицит в скрита форма. Заминавам за Липецк, Тамбовска губерния. Прощавай, ти стихийо водна на Черното море!

25 август. В Липецк всички се чудят. Докторът е много симпатичен. За глистите каза така:

— Те ония са глисти!

Заведе ме до прозореца, погледна ме в очите и заяви:

— Имате порок на сърцето.

Вече толкова свикнах, че целият съм прогнил, та даже не се уплаших. Направо питам закъде да замина?

Оказа се — за Боржом.

— Здравей, Кавказ!

1 септември. В Боржом не ми позволиха даже да си разопаковам багажа. Ние, рекоха, ревматици не приемаме.

— Брей, вече и ревматик станах! Броени, броени са ми дните на белия свят! Заминавам пак за Сибир, за…

10 септември. … Славно море, ти свещени Байкал! Гледките тук са прекрасни, но е кучешки студ. И сибирският доктор каза, че е глупаво да обикалям курортите, след като скоро ще завали сняг. „Сега ще е добре да се постоплите — рече. Аз ще ви експедирам за Крим“ — рече… Казах му, че вече съм бил там. Мерси. „Къде бяхте?“ — ме пита. — „В Ялта“ му отговарям. „Пък аз в Алупка ще ви пратя“ — рече. Добре де, не възразявам, ако ще е Алупка, Алупка да е! Все тая ми е, и на края на географията може. Купих си кожух и потеглих.

25 септември. В Алупка всичко е затворено. „Я си се прибирайте вкъщи — ми рекоха, — какво сновете из цялата република като безпризорен.“ Плюх на всичко и се прибрах у дома.

1 октомври. И ето ме вкъщи. Докато съм пътувал, жената ми изневерила. Отидох при доктора, а той ми казва: „Вие сте абсолютно здрав човек, като новороден сте.“ „Ами като е така, защо ме разкарвахте толкоз време?“ „Ами просто грешка!“ — ми отговаря. Добре де, нека да е грешка. Утре се връщам на работа.

Болен № 555

ПИЯНИЯТ ЛОКОМОТИВ

На гара… пие, с малки изключения, целият колектив, от стрелочника до дежурния по гара включително…

Из вестник „Гудок“

Бързият влак приближаваше със страховит писък. Както навлизаше в стрелката, могъщият му локомотив изведнъж потрепери, после подскочи, после взе да се олюлява, като да размисляше на коя страна да падне. Машинистът изскимтя от ужас и така натисна спирачките, че в тоалетната на първия вагон се спука прозорец, а в ресторанта петима пътници се изгориха с горещ чай. Влакът спря. Машинистът подаде разкривено лице през прозореца.

На балкончето на стрелочната будка стоеше каталясал човек само по бельо и с аленочервено лице. В лявата си ръка държеше мръсен зелен флаг, а в дясната сандвич с пушен салам.

— Ти полудя ли, бе?! — изрева машинистът и размаха ръце.

От всички прозорци се пададоха пребледнели пътници.

Човекът на балкончето изхълца и благодушно се усмихна.

— Бе защисах се малко нещо — отговори той и продължи: — нагласих стрелката, пък… после гледам… нечистата сила те е понесла към глухия коловоз! Та взех да я обръщам. Наблъскаш, знаеш, сумати й стрелки, да ги питаш — защо? Как да н’се объркаш. И най–важното — поне да бях спец…

— Ти си пиян, негоднико — каза машинистът, потрепервайки от преживения страх, — на поста пиян?! Нали можеше сума народ да изтрепеш!

— Ни… що чудно — съгласи се човекът със салама, — ама виж, ако бях стрелочник със специално образование… Пък аз съм шивач…

— Бе к’ви ги дрънкаш?! — попита машинистът.

— Изобщо не дрънкам — каза човекът, — кум съм на стрелочника. На сватбата бях. Самият стрелочник стана негоден за

употреба — лежи. Та съпругата му ми вика: иди, Пафнутич, вика, обърни стрелката за бързия влак…

— Какъв ужас! Кошмар! Да се дадат под съд! — викаха пътниците.

— Е, чак пък съд — каза вяло човекът със салама, — виж, ако се бяхте катурнали, е, тогава да… Ама нали, слава Богу, се размина благополучно!

— Ти само чакай да стигна до перона — процеди през зъби машинистът, — там такъв протокол ще ти извъртим…

— Ами стигни, стигни — ухили се човекът със салама, — там, братле, такива неща стават… хич не им е до протоколи, ще знаеш. Помощник–началникът си празнува сребърната сватба!

Машинистът изсвири, дръпна ръчката и като надничаше предпазливо през прозореца, запълзя към перона. Вагоните трепнаха и спряха. От всички прозорци гледаха смаяни пътници. Началник–влакът изсвири и слезе.

Образ с червена фуражка и разкопчан кител, с аленочервена и радостна физиономия, разпери ръце и се развика:

— Охо! Неочаквана среща! Ко–ого виждам? Ако не ме лъже зрението… хълцук… това е Сусков, началник–влакът, с когото бяхме големи приятели на гара Ржев — пътническа?! Братлета, радост, Сусков е пристигнал с бързия влак.

В отговор на вика от прозорците на гарата се подадоха алени физиономии и завикаха:

— Ура! Сусков, давай го насам!

Засвири акордеон.

— Да, аз съм Сусков… — отговори смаяният началник–влак, като се задъхваше от алкохолните пари, — бъдете така добър да ни предадете първо протокола, след това и жезъла. Бързаме…

— Глей го ти… Пет години не съм го виждал и какво? Ами той бързал! Няма ли да поискаш и скиптър да ти дадем? Прасе си ти, Сусков, а не началник–влак!… Разбери бе, празнувам радостен ден. И няма да те пусна… Хич не ме моли!… Затварям семафора и край! Да пийнем по едно, да си спомним миналото… Нека бъде, приятели, весела тази нощ!…

— Другарю дежурен по гара… какво ви става?… Прощавайте, но вие сте пиян. Ние трябва да стигнем в Москва!

— Чудак, ти нещо да си забравил в тая Москва? Бе я се откажи: там е жега, прахоляк… Утре ще стигнеш… Толкова се радваме на нов човек. Живеем тук в глухата провинция. Радваме се на всеки непознат…

— Ама моля ви се, какви ги приказвате, аз имам пътници!

— Бе я ги зарежи, тия хора работа си нямат, та се шляйкат по железниците. Пристига онзи ден бързият… питам ги: закъде сте? За Крим — отговарят… Браво бе! Другите хора като хора, а те — за Крим се понесли!… Бас държа, на пиячка отиваха.

— Това е кошмар! — викаха от прозорците на вагоните. — Ще се оплачем в Съвета на народните комисари!

— А… така ли? — каза образът и се ядоса. — Ще ни клепате значи? Кой спомена за оплакване? Вие?

— Аз го казах — изписка една личност на прозореца на международния вагон, — ще изхвърчите от службата, да го знаете!

— Протокол! — крещяха от трета класа.

— О–о, протокол значи? До–обре. Ех, като видите среден пръст вместо жезъл, ще ви питам как ще заминете оттук да се оплаквате. Да вървим, Вася! — обърна се образът към приближилия се абсолютно пиян–залян магазинер с черна работническа рубашка, — да вървим, Васенце! Зарежи ги! Обиждат ни московските столични гости. Та нека поостанат тук, да им поразмине.

Образът се изплю на перона и разтри плюнката с крак, след което перонът опустя.

Във вагоните виеха.

— Хей, хей — крещеше началник–влакът и надуваше свирката. — Ако има трезвен на гарата, покажи се!

Дребничка боса фигурка се измъкна някъде изпод колелата и каза:

— Аз съм трезвен, чичко.

— Ти кой си?

— Аз, чичко, продавам череши на гарата.

— Виж какво, малкия… виждаш ми се умно момче, ще ти дадем двайсет копейки. Я изтърчи напред и виж там коловозът свободен ли е? Ние само да се измъкнем някак оттук.

— Ама там, чичко, баш на вашия коловоз стои съвсем пиян локомотив…

— Тоест как тъй?

Фигурката се изсмя и обясни:

— Ми те, като пийнаха, му наляха за майтап водка вместо вода. Та сега стои и свири…

Началникът и пътниците се вцепениха и застинаха на перона. И не се знае дали са успели да отпътуват от тази гара.

ЧАШАТА НА ЖИВОТА
ВЕСЕЛ МОСКОВСКИ РАЗКАЗ С ПЕЧАЛЕН КРАЙ

Откровено, с ръка на сърцето, ще ви кажа, гражданино, загивам си заради проклетия Пал Василич… Съблазни ме с чашата на живота, а после ме предаде, подлецът!…

Та стана така, значи. Седя си аз тихо и мирно у дома и се занимавам с калкулация. То само думата му е калкулация, понеже заплатата ми е всичко на всичко двеста и десет. Петдесет си слагам в джоба. И пресмятам: до първи са десет дена. Та по колко, значи? Ами петачка на ден. Правилно. Мога ли да изкарам? Мога, но само с калкулация. Чудесно! Изведнъж вратата се отваря и влиза Пал Василич. Леле, мале: кожухът му страхотен, калпакът и той. Виж го ти мръсника, рекох си! Лицето му зачервено и ми лъха на портвайн. Зад него допълзя още някакъв, и той изтупан.

Пал Василич веднага ни запознава:

— Запознай се — наш човек, от тръста.

Че като удари калпак в масата, като викна:

— Капнал съм, приятели! От пуста работа бял ден не виждам! Искам да си поема дъх, да прекарам вечерта с вас! Хайде, приятели, да пием от чашата на живота! Да вървим! Да вървим!

Да де, ама моите пари колко са? Нали ви казах: петдесет. Аз съм деликатен човек, на аванта не съм свикнал, а с петдесетте закъде съм? И са ми последните!

— Нямам пари… — му рекох.

Той като ме изгледа.

— Голямо си прасе — вика, — приятел ще обиждаш, така ли?

Е, рекох си, като е така… И тръгнахме.

Едва бяхме излезли, и почнаха едни чудеса. Портиерът тъкмо чистеше тротоара. Пал Василич право при него, дръпна му лопатата и взе той да чисти.

— Аз съм интелигентен пролетарий! — крещи. — Мен от никаква работа не ме е срам!

Минава някакъв другар и той право по галоша му — хръц! И го сряза. Портиерът изтича при Пал Василич и си дръпна лопатата. Пал Василич като се развика:

— Другари! Помощ! Отговорен другар бият, мен бият!

Стана, разбира се, скандал. Събраха Се зяпачи. Виждам аз, че лошо ни се пише. Хванахме го с оня от тръста под мишниците и хайде — в първата врата. Да, ама на вратата пише: „… сервираме и вино“. Другарят подире ни, с галоша в ръка.

— Платете ми, ако обичате, за галоша.

И какво мислите? Отвори си Пал Василич портфейла и аз като надникнах в него, примрях! Само стотачки. Пачката четири пръста дебела. Господи! — рекох си. Пал Василич отплюнчи две банкноти и презрително на другаря:

— В–вземете, д–другарю.

И се засмя едно носово, като актьор:

— Ха–ха–ха.

Оня, разбира се, веднага се изпари. То и най–скъпите галоши да струват, да струват рубла и половина. Е, рекох си, утре за шейсет ще си купи.

Чудесно. Седнахме ние и давай. Московския портвайн, нали го знаете? От него човек не се напива, ами направо си губи акъла. Помня, че ядохме раци и неочаквано се озовахме на Страстния площад. На Страстния площад Пал Василич прегърна някаква дама и я целуна три пъти: по дясната буза, по лявата и пак по дясната. Помня, че ние си примирахме от смях, а дамата направо се вцепени. Пушкин гледа дамата, а дамата гледа Пушкин.

Веднага налетяха ония с букетите, Пал Василич купи един и го стъпка.

Изведнъж чувам дрезгав, гърлен глас:

— Ами вас? Да ви разходя ли?

Качихме се. Оня се обръща към нас и пита:

— Ваше сиятелство, закъде ще заповядате?

Туй Пал Василич — сиятелство, а? Виж я ти гадината, си рекох.

Пал Василич разкопча кожуха и отговаря:

— Накъдето искаш!

Оня веднага завъртя кормилото и полетяхме като вихър. След пет минути цъфнахме на улица Неглинна. Там оня изгрухтя три пъти с

тромбата, като прасе:

— Хърр… Грух… Грух.

И какво мислите? Като чуха туй „грух“, че като наизскачаха ония ми ти лакеи и ни поведоха под ръка. Управителят на ресторанта, същински граф:

— Маса за вас.

Цигулките:

Под знойното небе на Аржентина…

Някакъв човек с калпак и с палто наполовината в сняг, танцува между масите. Пал Василич беше вече не червен, ами на петна, че като ревна:

— Я ги разкарайте тия портвайни! Шампанско искам да пия!

Лакеите хукнаха кой накъде, а управителят наведе сресана на път глава:

— Мога да ви препоръчам марка…

Че като се разхвърчаха наоколо ни тапи, като пеперуди. Пал Василич ме прегърна и вика:

— Обичам те! Стига си киснал в тоя Централен съюз. Ще те уредя в нашия тръст. Тъкмо съкращават щата, значи свободни места има. А в тръста аз съм цар и Бог!

Приятелят му и той като ревна:

— Вярно! — Че като запрати от възторг чашата си в пода и — на парчета.

Да бяхте го видели тогава нашия Пал Василич!

— Абе ти широка душа ли ще ми демонстрираш? Строшил една чашка и умира от щастие? Ха–ха–ха. Гледай!

И хайде фруктиерата в пода — фрас! Приятелят му от тръста — чаша! Пал Василич — сосиерата. Оня от тръста — чаша.

Опомних се чак като ни поднесоха сметката. Видях я като в мъгла — един милиард деветстотин и дванайсет милиона. Н–да.

Помня, че както плюнчеше банкнотите, Пал Василич измъкна изведнъж пет стотачки и ми вика:

— Приятелю! Давам ти ги на заем! Едва връзваш двата края в тоя Центърсъюз! Вземи ги тия петстотин! Като дойдеш при нас в

тръста, и ти ще се опаричиш.

Не издържах, гражданино. Взех от оня подлец петстотинте. Съгласете се: нали тъй или иначе щеше да ги пропие, нехранимайкото. В техния тръст лесно се печелят пари. Ако щете вярвайте, ама като взех проклетите петстотин, и изведнъж ми се сви сърцето. Обърнах се инстинктивно и гледам като в мъгла — седнал в ъгъла някакъв човек, а пред него бутилка минерална вода. Гледа в тавана, а на мен ми се стори, че мен гледа. Той сякаш невидими очи имаше — втори чифт на бузата.

Така ми призля изведнъж, не мога да ви опиша.

— Хопа-тропа-хоп-ла-ла!

Най–сетне заподскачахме към вратата. Лакеите се носят пред нас и ни махат със салфетките.

Усетих как въздухът ме шибна в лицето. Помня и че шофьорът пак изгрухтя и че пътувах прав. Накъде — не зная. Нищичко не помня…

Та събуждам се аз у дома. Два и половина.

Главата ми — божке — не мога да я вдигна. Спомних си криво–ляво какво стана вчера и веднага бръкнах в джоба.

Петстотинте — на мястото си. Е, рекох си, не е зле! Главата ми се цепи, но лежа и си мечтая как ще тръгна на работа в тръста. Полежах, пих чай и ми поолекна на главата. Вечерта рано заспах.

А посред нощ — звъни се…

А, рекох си, сигурно е леля ми от Саратов.

Отивам бос до вратата и питам:

— Лельо, вие ли сте?

През вратата непознат глас:

— Да. Отворете.

Отворих и се вцепених…

— Но, позволете, — питам, ама гласът ми никакъв го няма, — но защо?…

Ах, подлецът! То какво излезе? На разпита при следователя Пал Василич (него още сутринта го прибрали) им казал:

— Петстотин от тях предадох на гражданина еди–кой си. — Тоест на мен.

Идеше ми да викна: нищо подобно!

Но като погледнах оня с чантата в очите… И си спомних! Божке, минералната! Той! А очите, дето бяха на бузата, са сега на челото му!

Примрях… вече не помня как извадих петстотинте… Оня хладнокръвно на другия:

— Присъединете към делото. — А на мен: — Облечете се, ако обичате.

Боже, Господи! Вече бяхме наближили и гледам през сълзи — една лампичка свети над надписа: „Участък“. Чак тогава се осмелих да попитам:

— Онзи подлец какво е направил, та трябва аз да си загубя свободата?…

Оня през зъби и подигравателно:

— О, дребна работа. Пък и не ви засяга.

Как тъй не ме засяга? После разбрах: него кажи–речи по седем члена… и даване, и вземане на подкуп и немарливо отношение, а най–важното — злоупотребил с държавни пари. Та такива ми ти дреболии, значи. Той, негодникът, значи последна вечер си е доизкарвал тогава — пиел от чашата на живота. Накратко казано, пуснаха ме след две седмици. Аз бегом в моя отдел. Предчувствах си го: гледам, седнал на моето бюро някакъв непознат с куртка, косата му на път.

Съкращения. Само това ми лисваше… Чак се слисах…

Заднишком, заднишком и към телефона.

Изтръпнах… получих си последния аванс за две седмици — сто и пет рубли… И излязох.

Оттогава обикалям ли, обикалям. Ако продължи така още две седмици, мисля, че ще сложа край на живота си.

Издание:
Автор: Михаил Булгаков
Заглавие: Избрано
Преводач: Борис Мисирков; Лиляна Минкова
Година на превод: 1986; 1989
Език, от който е преведено: Руски
Издател: ИК „Фама“
Година на издаване: 2007
Тип: сборник
Националност: Руска
Редактор: Игор Шемтов
Технически редактор: Олга Стоянова
Коректор: Мария Христова
ISBN: 978-954-597-303-1
Адрес в Библиоман: https://biblioman.chitanka.info/books/6974

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.